

HALLITUKSEN KERTOMUS valtiovarain hoidosta ja tilasta vuonna 2001

annettu eduskunnalle vuoden 2002 valtiopäivillä

Helsinki 2002

K 13/2002 vp

**HALLITUKSEN KERTOMUS
VALTIOVARAIN HOIDOSTA JA TILASTA
VUONNA 2001**

ANNETTU
EDUSKUNNALLE VUODEN 2002
VALTIOPÄIVILLÄ

HELSINKI 2002

<http://www.valtiokonttori.fi/ho/tila2001.pdf>

ISSN 0356-3804

EDITA PRIMA OY, HELSINKI 2002

EDUSKUNNALLE

Perustuslain 46 §:n mukaisesti Eduskunnalle annetaan hallituksen kertomus valtiovarain hoidosta ja tilasta vuonna 2001.

Kertomus sisältää myös selvityksen niistä toimenpiteistä, joihin Eduskunnan tekemät muistutukset valtiovarain hoidosta ja tilinpidosta v. 2000 ovat antaneet aihetta sekä selvityksen verojärjestelmän kautta annettavasta tuesta.

Valtiokonttorin julkaisema valtion tilinpäätösasiakirja vuodelta 2001 on erikseen jaettu Eduskunnan jäsenille.

Helsingissä 13 päivänä syyskuuta 2002

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Valtiovarainministeri *Sauli Niinistö*

SISÄLLYSLUETTELO

1. Taloudellinen kehitys ja talouspolitiikka	7	3.13. Ympäristöministeriön hallinnonala	180
2. Valtiontalous	13	3.14. Valtiontalouden tuloksellisuus ja tuottavuus	192
2.1. Valtion tulot	13	3.15. Valtion henkilöstön tila	197
2.1.1. Tulon ja varallisuuden perusteella kannettavat verot	15	4. Tilimuistutuskertomus	199
2.1.2. Liikevaihdon perusteella kannetta- vat verot ja maksut	16	5. Verojärjestelmän kautta annettava tuki	219
2.1.3. Valmisteverot	16		
2.1.4. Muut verot	17	LIITTEET	
2.1.5. Muut tulot	17	1. Yhdistelmät valtion talousarvioista ja tilin- päätöksistä vuosilta 2000 ja 2001	227
2.1.6. Verojäämät vähenivät edelleen	18	2. Talousarvion toteutuminen vuonna 2001	228
2.1.7. Verovalvonta ja jälkitarkastukset	19	3. Arviomäärärahojen ylitykset ja niiden perustelut	229
2.1.8. Harmaan talouden torjunta	19	4. Valtion veroperusteiden muutokset vuonna 2001	232
2.2. Valtion menot	21	5. Valtion talousarviotalouden henkilöstön määrä	235
Kulutusmenot	21	6. Valtion talousarviotalouden henkilöstöä kuva- via tunnuslukuja	235
Siirtomenot	22	7. Valtion talousarviotalouden palkkausmenot	236
Sijoitusmenot	23	8. Valtion maksamien eläkeiden lukumäärä ja eläkemenot	236
Muut menot	24	9. Valtion talousarviotalouden virkasuhteinen henkilöstö sijoituspalkkaluokan ja sukupuolen mukaan marraskuussa 2001	237
2.3. Valtiontalouden tasapaino	25	10. Valtion lainananto	238
2.4. Euroopan unionin ja Suomen väliset raha- virrat	28	11. Valtion korkotukilainat	242
2.5. Valtionvelka	30	12. Valtion takaukset	246
2.5.1. Ulkomainen valtionvelka	31	13. Valtionvelka	248
2.5.2. Kotimainen valtionvelka	32	14. Valtion talousarviotalouden käyttöomaisuus- arvopaperit	249
3. Hallinnon tuloksellisuus	34	15. Valtion liiketoiminta	251
3.1. Valtioneuvoston kanslia	34	16. Valtion talousarvion ulkopuolella olevat valtion rahastot	253
3.2. Ulkoasiainministeriön hallinnonala	40	17. Nettotulot osakemyynnistä vuonna 2001	254
3.3. Oikeusministeriön hallinnonala	53	18. Valtion maksullinen toiminta ja kustannus- vastaavuus vuosina 2001 ja 2000	255
3.4. Sisäasiainministeriön hallinnonala	67	19. Valtion osuudet kansainvälisissä rahoituslai- toksissa	257
3.5. Puolustusministeriön hallinnonala	80	20. Valtion tuotto- ja kululaskelma sekä valtion tase	258
3.6. Valtiovarainministeriön hallinnonala	88		
3.7. Opetusministeriön hallinnonala	98		
3.8. Maa- ja metsätalousministeriön hallin- nonala	112		
3.9. Liikenne- ja viestintäministeriön hallin- nonala	123		
3.10. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallin- nonala	138		
3.11. Sosiaali- ja terveysministeriön hallin- nonala	154		
3.12. Työministeriön hallinnonala	169		

Asetelmissa ja taulukoissa käytetyt symbolit

Ei mitään ilmoitettavaa	-	Ennakoarvio	*
Suure pienempi kuin puolet käytetystä yksiköstä	0	TA = Varsinainen ja lisätalousarviot	
Tietoa ei ole saatu	..	Kukin asetelmien ja taulukoiden luvuista on pyöristetty erikseen, mistä aiheutuu, että summat eivät aina täsmää.	
Loogisesti mahdoton esitettäväksi	.		

1. TALOUDELLINEN KEHITYS JA TALOUSPOLITIikka

Kansainvälisen talouden taantuma vuonna 2001

Maailmantalouden kasvu lähes pysähtyi v. 2001, kun Yhdysvalloista alkanut laskusuhdanne muuttui maailmanlaajuiseksi. Kasvu hidastui eräissä Euroopan maissa tuntuvasti jo edellisvuoden lopulla. Kansainvälistä epävarmuutta lisäsivät syyskuun 11 päivän terrori-isku ja sen jälkeinen Afganistanin sota, mikä osaltaan siirsi kansainvälisen talouden nousuodotuksia myöhemmäksi. Talouskasvun taantuma osoittautui v. 2001 selvästi alunperin odotettua syvemmäksi myös Euroopassa. Yhdysvalloissa tuotannon kasvu jäi prosenttiin, Euroopassa kasvu oli vain hieman tätä nopeampaa, ja Japanissa tuotanto supistui. Kiinassa ja Intiassa nopea kasvu jatkui lähes ennallaan, mutta maailmantalouden heikentynyt tilanne kärjisti useiden rahoitusvaikeuksissa olevien kehittyvien maiden ongelmia.

Euron kurssi suhteessa dollariin heikkeni v. 2001. Korot laskivat maailmanlaajuisesti inflaatiopaineiden hellittäessä, mitä vahvisti osaltaan raakaöljyn maailmanmarkkinahinnan tuntuva aleneminen. Yhdysvaltojen keskuspankki laski ohjauksorkoja kaikkiaan 11 kertaa yhteensä 4 $\frac{3}{4}$ prosenttiyksikköä 1,8 prosenttiin vuoden lopussa. Euroalueen keskimääräinen inflaatiovauhti ylitti hieman Euroopan keskuspankin 2 prosentin tavoitetason ja EKP:n koronlaskut jäivät yhteensä 1,5 prosenttiyksikköön, eurojärjestelmän perusrahoitusoperaatioiden korko vuoden lopussa oli 3,3 %.

EU:n jäsenvaltioiden finanssipoliittinen vakautuminen pysähtyi v. 2001 heikentyneen talouskehityksen takia. EU-alueen julkisen talouden yhteenlaskettu rahoitusjäämä muodostui negatiiviseksi, mihin osaltaan vaikuttivat useiden maiden veronalennuspäätökset ja menojen lisäykset. Kasvua tukeväksi kääntynyt finanssipolitiikka perustui silti EU:ssa sovitulla tavalla pääosin suhdanneautomatiikkaan.

Suomessa kotimainen kysyntä piti yllä työllisyyttä

Suomessa talous kasvoi kertomusvuonna keskimääräistä eurooppalaista kehitystä hitaammin. Kasvua hidasti edellisvuosien vahvojen vientialojen tuotannon supistuminen, sen sijaan kotimainen kysyntä kasvoi edelleen tasaisesti. Myös vientiteollisuudessa tuotannon taso säilyi supistumisesta huolimatta korkeana ja taseet keskimäärin vahvoina, mikä luo hyvän pohjan kasvulle maailmanmarkkinoiden alkaessa uudelleen vetää. Talouskasvun tuntuvasta hidastumisesta huolimatta työttömyys oli vuositasolla matalampi kuin edellisvuotena.

Vaikka viennin määrä hieman supistui ja myös kotimaisen kysynnän kasvu hidastui, arvioidaan Suomen kokonaistuotannon pysyneen edelleen lähellä potentiaalista täyskäyttöä. Edellisvuosien kasvun nopeuden takia potentiaalityönto oli hieman ylittynyt, mikä osaltaan piti yllä hintojen aikaisempaa nousupainetta. Hintavakautta edisti osaltaan vuoden 2000 joulukuussa allekirjoitettu tulospöytäkirja.

1. Taloudellinen kehitys ja talouspolitiikka

Kokonaistuotannon kasvun selvästä notkahtamisesta huolimatta kotimainen kysyntä jatkoi suhteellisen tasaisella kehitysuralla. Yksityisen kulutuksen kasvua hidastivat tuontiautojen verojen alentamisodotukset, mutta vähittäiskaupan myynti kasvoi lähes edellisvuotista vauhtia kuten myös palkkasumma. Vientiteollisuuden jyrkät heilahtelut ovatkin heijastuneet tuntuvasti vaimentuneina kotimarkkinoille.

Ennustevirheet suuria

Syyskuussa 2000 eduskunnalle annettu vuoden 2001 talousarvioesitys pohjautui yli 4 prosentin BKT:n kasvuarviolle, kun toteutuma ennakkotilaston mukaan jäi 0,7 prosenttiin. Kaikki ennustelaitokset olivat syksyllä 2000 ennusteissa lähellä toisiaan. Vuotta 2001 koskevia ennusteita tarkistettiin tuntuvasti alaspäin vasta syyskuussa 2001, jolloin kansainvälisen talouden romahdus oli jo tilastoissa ja USA:han kohdistunut terrorihyökkäys oli tapahtunut. Valtiovarainministeriön syyskuun ennuste oli lyöty kiinni heinäkuun lopulla, jolloin tietopohja näiltä osin oli heikko.

Suurin osa ennustevirheestä johtui viennistä ja teollisuustuotannosta. Näiden seuraamista ja ennustamista on vaikeuttanut volyymi- ja hintakomponentin toisistaan erottaminen nopean laadullisen kehittymisen takia.

1. Kansantalouden kehitys

	2001 ^{a)}	2000	2001 ^{a)}	(TAE01 ennuste)
	Miljardia markkaa	Määrän muutos, %		
BKT	808	6,1	0,7	4,2
Tuonti	256	16,0	0,1	6,0
Vienti	324	20,1	-2,2	8,3
Yksityinen kulutus	403	2,6	1,1	2,9
Julkinen kulutus	170	-0,2	2,1	0,8
Yksityiset investoinnit	139	5,5	4,6	5,8
Julkiset investoinnit	21	-5,4	0,8	-0,8
Kotimainen kysyntä	736	3,6	1,0	2,8

^{a)} Tilastokeskuksen ennakkoluvut heinäkuulta 2002.

	1999	2000	2001 ^{b)}	(TAE01 ennuste)
Vaihtotase, miljardia markkaa	43	59	55	51,6
Ansiotasoindeksin muutos, %	2,8	4,0	4,5	3,5
Kuluttajahintaindeksin muutos, %	1,2	3,4	2,6	1,8
Työttömyysaste, %	10,2	9,8	9,1	8,6
Lyhyet korot (3 kk Helibor), %	3,0	4,4	4,2	..
Pitkät korot (valtion obligaatiot 5 v), %	4,7	5,5	5,0	5,9

Suhteessa bruttokansantuotteeseen, %

Veroaste	46,2	47,1	45,4	45,0
Julkiset menot	52,1	48,7	49,1	46,2
Julkisyhteisöjen EMU -velka	46,8	43,3	43,7	39,2
Valtiontalouden velka	56,5	48,3	45,4	45,9

^{b)} Tilastokeskuksen ennakkoluvut heinäkuulta 2002. Talousarvioesityksen mukaisten ja toteutuneiden lukujen vertailua vaikeuttaa kansantalouden tilinpidon uudistus, joka toteutettiin vuoden 1999 alussa.

Julkinen talous vuonna 2001 vakausohjelman uralla

Julkisen talouden rahoitusylijäämä suhteessa kansantuotteeseen v. 2001 aleni edellisvuoden poikkeuksellisten tekijöiden korottamalta ennätystasolta, mutta oli vielä 4,9 % suhteessa kansantuotteeseen eli ennakkolukujen mukaan Luxemburgin jälkeen euroalueen toiseksi suurin. Ylijäämä oli hyvin vakausohjelman sekä hallitusohjelman mukaisella uralla. Valtiolle kirjautui liki 2 prosentin suuruinen ylijäämä, mikä vastasi asetettua rakenteellista tavoitetta, vaikka ylijäämä supistuikin edellisestä vuodesta. Suuriin ylijäämiin myötävaikuttivat suhdanneherkät veroerät – yhteisövero ja optioista sekä luovutusvoitoista maksetut verot – joiden tuotto oli poikkeuksellisen korkealla tasolla mm. erittäin korkeiksi kohonneiden pörssikurssien takia. Julkisyhteisöjen velka, ns. EMU-velka, suhteessa kansantuotteeseen ei juuri alentunut, koska sulautettua velkaa aikaisemmin pienentäneet TEL -sijoitukset valtion velkaan supistuivat, kun vakuutusyhtiöt siirsivät sijoituksiaan ulkomaisiin kohteisiin.

2. Julkisyhteisöjen nettoluotonanto vuosina 1997 – 2001

	1997	1998	1999	2000	2001
	Suhteessa bruttokansantuotteeseen, %				
Nettoluotonanto	-1,5	1,3	1,9	7,0	4,9
Valtionhallinto	-3,7	-1,5	-0,7	3,5	2,0
Paikallishallinto	-0,7	-0,3	-0,3	0,2	-0,4
Sosiaaliturvarahastot	2,8	3,1	2,9	3,3	3,3

Julkisen talouden suurena pysynyt ylijäämä johtui erityisesti vientiteollisuuden kannattavuuden ja pörssikurssien aikaisemmasta huomattavasta kohoamisesta, mikä piti tähän pohjautuvat suhdanneherkät verotulot viiveiden takia edelleen korkealla tasolla. Työn verotuksen rakenteellista keventämistä jatkettiin kertomusvuonna työllisyyden parantamiseksi, mikä ajoittui myös suhdannepolitiikan kannalta täysin oikein.

Talouspolitiikassa korostui hallitusohjelman mukainen pidemmän tähtäimen rakennepoliittinen linja, jossa markkinoiden toimivuutta parannettiin lisäämällä kilpailua. Erityisen tärkeä rooli oli työhön kohdistuvilla veronkevennyksillä, joilla lisättiin työn kannattavuutta ja näin lisättiin työn tarjontaa sekä kysyntää. Samalla veronkevennyksillä luotiin edellytykset maltillisiin palkkaratkaisuihin.

Verotulojen edellisvuosien tuntuva, mutta sittenkin vain tilapäinen kasvu lisäsi v. 2001 julkisia menopaineita, jotka näkyivät erityisesti kuntien investoinneissa. Myös valtio ylitti hallitusohjelman mukaiset menokehykset.

EU:n rakennepoliittiset painotukset tukivat tasapainoista talouskehitystä

Suomen talouskehitys ja talouspolitiikka on yhä enemmän sidoksissa euroalueeseen ja sen jäsenvaltioihin. Tämän vuoksi on tärkeää, että Suomi on tiiviisti mukana vaikuttamassa talouspolitiikan koordinaatioon ja linjauksiin EU-tasolla. Suomen asema talouspolitiikan EU-koordinaatiossa on vahva ja sitä on pyritty edelleen vahvistamaan vaikuttamalla EU:n toimintaan aktiivisesti ja aloitteellisesti. Suomi panosti keväällä 2001 pidetyn Tukholman Eurooppa-neuvoston valmisteluihin ja samalla tavoin on pyrkinyt vaikuttamaan hyvissä ajoin Barcelonassa kevään 2002 talous- ja sosiaalihiippukokouksen valmisteluihin. Kansainvälistä taloutta koetellut laskukausi, joka syveni syksyllä 2001, on osoittanut EU:n yhteisen pitkäjännitteisen talousstrategian sekä vakaus- ja kasvusopimuksen merkityksen. Eurooppaan ja Suomeen kohdistuneet häiriöt ovat jääneet kaikesta huolimatta riskeihin

1. Taloudellinen kehitys ja talouspolitiikka

nähdén vaimeiksi. Vakaas- ja kasvusopimuksen mukainen tavoitteenasettelu on mahdollistanut sen, että talouspolitiikka ei ole ollut taantuman aikana myötäsyylistä, vaan on voinut tukea kasvua ja työllisyyttä.

Syksyn 2001 aikana EU-tasolla tapahtuva yhteisten näkemysten valmistelu sai uutta merkitystä. Tähän on ollut kaksi syytä. Toinen on syyskuussa tapahtunut terroristi-isku New Yorkissa, jonka yhteydessä kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden toiminta ja kestävyys kyettiin turvaamaan. Globaalit kysymykset nousivat esille myös valmisteltaessa keväällä 2002 pidettyä kehitysrahoitus-konferenssia. EU:n kantoja valmisteltaessa Suomen näkemykset otettiin huomioon.

EU:n toimesta on vuoden 2001 aikana pystytty syventämään myös rakennepoliittista keskustelua. Erityisen painavaa on ollut työ, jota on tehty varautumiseksi väestön ikääntymisestä aiheutuviin vaikutuksiin. Tukholman Eurooppa-neuvosto, jolle toimitettiin neuvoston ja komission yhteinen raportti julkisen talouden laadusta ja kestävydestä, hyväksyi kolmiosaisen ikääntymisstrategian, joka painottaa velkaantumisen alentamista, työllisyysasteen nostamista ja eläkeuudistusten toteuttamista, erityisesti ennenaikaiseen eläkkeellesiirtymiseen kannustavien järjestelmien purkamista. Työ väestön ikääntymisestä erityisesti julkiselle taloudelle aiheutuvien vaikutusten selvittämiseksi jatkuu. ECOFIN-neuvosto sai syksyllä 2001 raportin, jossa laskelmia ikääntymisen vaikutuksista eläkerahoitukseen on täsmennetty ja laajennettu koskemaan myös terveydenhuoltoa ja vanhusten pitkäaikaishoitoa.

Suomen talouspolitiikka ulkopuolisten arvioiden mukaan onnistunutta

Talouskehitys hidastui kertomusvuonna jyrkästi. Silti työllisyys parani edelleen, vaikkakin vain niukasti ja työttömyys säilyi talouspolitiikan keskeisenä ongelmana. Julkisen sektorin ylijäämä suhteessa kansantuotteeseen oli EU-maiden suurin, vaikka verotulojen hidastuva ja julkisten menojen nopeutunut kehitysura muodostavat jatkoa ajatellen vaikean ongelmanvyyhden.

3. Talouden tasapaino EU-maissa

	Inflaatio Korkotas		Julkinen sektori			
	2001	2001	Rahoitusjäämä		Bruttovelka	
			2000*	2001*	2000*	2001*
			Suhteessa bruttokansantuotteeseen, %			
	%					
Saksa	2,4	4,8	1,2	-2,7	60,3	59,8
Ranska	1,8	4,9	-1,3	-1,4	57,4	57,2
Italia	2,7	5,2	-0,5	-1,4	110,6	109,4
Iso-Britannia	1,3	4,9	4,1	0,9	42,4	39,0
Espanja	3,7	5,1	-0,3	0,0	60,4	57,2
Alankomaat	5,2	4,9	2,2	0,2	56,0	53,2
Belgia	2,4	5,1	0,1	0,2	109,3	107,5
Itävalta	2,4	5,0	-1,5	0,1	63,6	61,7
Ruotsi	2,7	5,1	3,7	4,7	55,3	56,0
Tanska	2,3	5,1	2,5	2,5	46,8	44,5
Suomi	2,7	5,0	7,0	4,9	43,3	43,7
Portugali	4,3	5,1	-1,5	-2,2	53,4	55,6
Kreikka	3,6	5,3	-0,8	0,1	102,8	99,9
Irlanti	4,0	4,9	4,5	1,7	39,0	36,6
Luxemburg	2,6	4,9	5,8	5,0	5,6	5,5

Lähde: OECD, Eurostat, Tilastokeskus sekä Suomen Pankki.
Inflaatio: yhdenmukaistettu kuluttajahintaindeksi.
Korkotas: Pitkäaikainen korko (valtion obligaatit).

Olosuhteisiin nähden hyvistä toteutuneesta kehityksestä kertoo osaltaan se, että Suomen valtion luottokelpoisuus nousi takaisin korkeimpaan mahdolliseen luokkaan, kun Standard & Poor's nosti luokituksen korkeimpaan mahdolliseen helmikuussa 2002. Moody's Investors Service ja Fitch nostivat Suomen korkeimpaan luokkaan jo v. 1998.

Yhtälailla myönteisiä arvioita Suomi sai kansainvälisissä kilpailukykyraporteissa. Syksyllä 2001 World Economic Forum arvioi Suomen maailman kilpailukykyisimmäksi maaksi. Kesällä 2002 IMD arvioi Suomen olevan maailman toiseksi kilpailukykyisin maa. Näissä arvioinneissa tiedostettiin hyvin Suomen rakennepoliittiset ongelmat kuten myös talouskasvun hidastuminen v. 2001.

EU:n, OECD:n ja IMF:n Suomea koskevat katsaukset paneutuivat Suomen talouskehitykseen ja talouspolitiikkaan vahvasti rakennepoliittisin painotuksin. Tällöin nousivat jälleen esiin erityisesti markkinoita koskevat rakenteelliset jäykkyydet ja kilpailun riittämättömyys, korkea verotusaste ja suuri julkinen sektori sekä väestön ikääntymisestä aiheutuvat kustannuspaineet pidemmällä aikavälillä. Täsmälleen samoja kysymyksiä käsitellään Suomen omissa talouspoliittisissa raporteissa ja suunnitteluasiakirjoissa.

Kansainvälisten järjestöjen suositukset:

Eu, talouspolitiikan laajat suuntaviivat, kesäkuu 2001

Tämä neuvoston vuosittain hyväksymä asiakirja, joka on keskeinen EU:n yhteistä talouspoliittista strategiaa ohjaava instrumentti, sisältää myös maakohtaisia suosituksia. Yleisarvio on varsin myönteinen, mutta samalla Suomea varoitetaan riskeistä, jotka liittyvät erityisesti telekommunikaatioalaan ja sen voimakkaaseen palkkakehitykseen. Tästä voi säteillä palkankorostuspaineita ja kilpailukykyongelmia aloille, joilla tuottavuuskehitys on hitaampaa.

Budjettipolitiikan osalta todettiin, että Suomen tulee euroalueen jäsenenä:

- pitää kiinni vuoden 2001 budjetin menotavoitteista
- ylläpitää suurta ylijäämää v. 2001 ja seuraavina vuosina vähentämällä valtion menoja suhteessa bruttokansantuotteeseen,
- taata julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyys väestön tulevasta ikääntymisestä johtuvaa eläke- ja terveydenhoitokulujen nousua silmälläpitäen; tämä vaatii paitsi velanvähentämispolitiikan jatkamista myös toimia matalan efektiivisen eläkkeellejäämisiään nostamiseksi.

OECD, vuoden 2001 maakatsaus, joulukuu 2001

Automaattisten finanssipoliittisten vakauttajien tulee antaa toimia ja tuloverojen alennusta on syytä jatkaa suunnitellusti. Riittävän budjettilyijäämän saavuttamiseksi ei riitä pelkkä talouden elpyminen. Tarvitaan erityisesti menopuolen toimenpiteitä, sillä tulopuolella ongelmana on jo korkea veroste ja väistämättä eteen tulevat leikkaukset välillisiin veroihin. Valtion menojen kasvu v. 2002 onkin tässä mielessä huolestuttavaa. Aiemmin sovittuja menokehyksiä tulisi kunnioittaa vuosina 2003-2005, jolloin talouden elpymisen arvioidaan jo olevan vakaalla pohjalla. Hallituksen tavoite saavuttaa valtion talouteen rakenteellinen ylijäämä v. 2003 on erityisen tervetullut.

Keskipitkällä aikavälillä tarvitaan merkittävää budjettilyijäämää pehmentämään väestön ikääntymisen vaikutuksia tulevien vuosikymmenten talouteen. Eläkejärjestelmään sovitulla uudistuksilla tavoitellaan eläkkeellesiirtymisiään nostamista. Uudistusten kustannusvaikutukset riippuvat suuresti vielä auki jääneistä asioista. Ne tulee ratkaista siten, että eläkejärjestelmä on ajan mittaan kestävä.

1. Taloudellinen kehitys ja talouspolitiikka

Eläke-etujen tulee olla yhteydessä elinaikaisiin ansioihin ja odotettavissa olevan eliniän nousun tulee vaikuttaa eläkkeellesiirtymisikään.

IMF, raportti Artikla IV-konsultaatioista, syyskuu 2001

Varautuminen edessä olevaan väestön ikääntymisongelmaan edellyttää kestäväää kasvua ja työllisyysasteen nousua. On myös tärkeää pyrkiä valtion taloudessa rakenteelliseen ylijäämään. Konkreettisina pitkän aikavälin toimenpiteinä ovat työn verotuksen alentaminen, julkisten menojen rajoittaminen, eläkejärjestelmän sekä työ- ja hyödykemarkkinoiden uudistaminen.

Myös IMF kiinnitti huomiota Suomen talouden kaksijakoisuuteen, joka johtuu elektroniikkateollisuuden huimasta kasvusta ja sen vaikutusten vähäisestä leviämisestä muuhun talouteen. Osittain syynä on se, että IT-ala työllistää vain noin 5 % työvoimasta. Työvoimakapeikot etenkin korkeasti koulutettujen kohdalla on osittain ratkaistu rekrytoimalla osaajia ulkomailta. Pörssikurssien nousuun ei ylikuumentanut taloutta lähinnä sen vuoksi, että huomattava osa osakkeenomistajista on ulkomaalaisia ja kotimaisetkin omistukset ovat olleet vahvasti keskittyneitä. Näin varallisuusvaikutukset kotimaiseen kysyntään ovat jääneet vähäisiksi. Talouden kaksijakoinen luonne toisaalta myös vähentää riskejä, joita IT-alan taantuminen voi aiheuttaa muulle taloudelle.

2. VALTIONTALOUS

2.1. VALTION TULOT

Hallituksen esitys vuoden 2001 talousarvion tulojen määräksi oli 209,2 mrd. mk.

Eduskuntakäsittelyssä tuloarvio kasvoi 80 milj. mk, koska Raha-automaattiyhdistyksen tuotosta tuloutettavaa osuutta korotettiin mainitulla summalla.

Vuoden 2001 aikana annettiin kolme lisätalousarviota, joissa korotettiin budjetoituja tuloja nettomääräisesti yhteensä 5,5 mrd. markalla.

Eduskunnan kesäkuussa hyväksymässä I lisätalousarviossa tuloarviota nostettiin nettomääräisesti 11,4 mrd. markalla. Verotuottoarviota korotettiin 3,1 mrd. markalla. Tulo- ja varallisuusveroarviota nostettiin 5,2 mrd. markalla vuoden 2000 arvioitua korkeamman tuoton sekä yhteisöjen ennakon täydennysmaksujen arvioitua suuremman kertymän vuoksi. Autoveroarviota laskettiin 1,4 mrd. markalla uusien henkilöautojen myyntiarvioiden alentumisen johdosta.

Osinkotuloarviota nostettiin 2,5 mrd. markalla lähinnä Sampo Oyj:n maksamasta poikkeuksellisen suuresta osingosta johtuen. Kumulatiivista ylijäämää käytettiin 4,7 mrd. mk talousarvion katteena.

II lisätalousarviossa tuloarvioita ei muutettu.

Eduskunnan marraskuussa hyväksymässä III lisätalousarviossa tuloarvioita vähennettiin nettomääräisesti 5,9 mrd. markalla. Verotuottoarviot pienenivät 7,3 mrd. mk. Tulo- ja varallisuusveron tuottoarviota laskettiin 6,3 mrd. mk lähinnä yhteisöveron osalta yritysten heikentyneen kannattavuuden ja eräiden yritysjärjestelyiden johdosta vuodelle 2002 siirtyvien erien vuoksi. Arvonlisäveroarviota vähennettiin toteutuneiden kertymätietojen perusteella 1,3 mrd. mk.

EU:n maatalouden ohjaus- ja tukirahastosta saatavat tulot lisääntyivät 1,7 mrd. mk EU:n rahoitusosuuksien ajoituksesta johtuen.

4. Tuloarvio sekä tulot tilinpäätöksen ja talousarvionalouden kassalaskelman mukaan 2001

	Esitys tulo- arvioksi Miljoonaa markkaa	Hyväksytty tuloarvio	Hyväksytyt lisäykset ja vähennykset	Tuloarviot yhteensä	Tilinpäätös	Kassa- laskelma
Os. 11 Verot ja veronluonteiset tulot ...	176 969	180 015	-4 155	175 860	174 594	174 594
Os. 12 Sekalaiset tulot	26 645	26 724	1 418	28 142	26 705	23 233
Os. 13 Korkotulot ja voiton tuloutukset	4 634	4 634	3 321	7 955	8 155	8 155
Os. 15 Lainat	925	925	4 900	5 825	1 177	1 177
Yhteensä	209 172	212 298	5 484	217 782	210 631	207 159

2.1. Valtion tulot

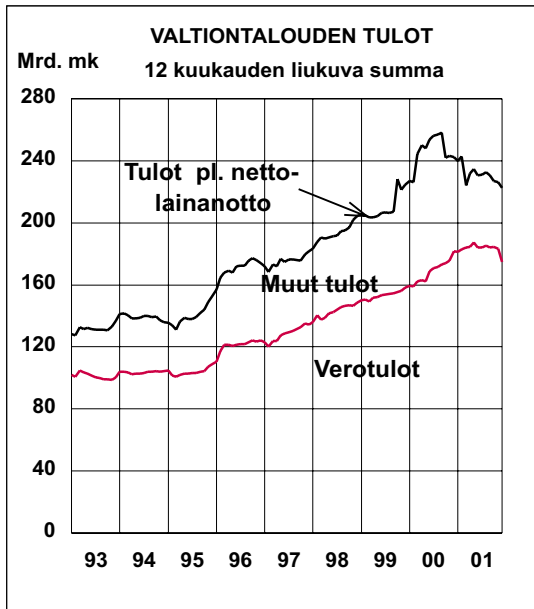
Tilinpäätöksen mukaan valtion tulot olivat 210,6 mrd. mk eli 7,1 mrd. mk talousarviota pienemmät. Eroa selittää se, että talousarvioon oli budjetoitu 4,7 mrd. mk ylijäämän käyttöä, joka ei näy tilinpäätöksessä. Verotulot toteutuivat 1,3 mrd. mk arvioituja pienempinä. Tulo- ja varallisuusveron tuottoa yliarvioitiin eniten, 1,4 mrd. markalla. Varainsiirtoveron tuotto oli 480 milj. mk pienempi kuin talousarvioissa. Energiaveron tuotto oli 270 milj. mk ja autoveron tuotto 180 milj. mk arvioitua suurempi.

5. Valtiontalouden kassatulot ¹⁾ tulolajeittain

Tulolaji	1999	2000	2001	Muutos 2001/2000 %
	Miljoonaa markkaa			
Tulon ja varallisuuden perusteella kannettavat verot	63 718	84 718	75 765	-11
Tulo- ja varallisuusvero	61 251	81 980	72 182	-12
Korkotulojen lähdevero	557	548	1 295	136
Perintö- ja lahjaverot	1 910	2 190	2 288	4
Liikevaihdon perusteella kannettavat verot ja maksut	55 654	58 817	60 796	3
Arvonlisävero	53 329	56 307	58 129	3
Eräistä vakuutusmaksuista suoritettava vero	1 855	2 004	2 113	5
Apteekkimaksut	470	506	554	9
Valmisteverot	26 962	26 454	27 186	3
Tupakkaverot	3 367	3 424	3 550	4
Makeisvero	183	-	-	.
Alkoholijuomaverot	7 454	7 405	7 670	4
Virvoitusjuomaverot	194	189	197	4
Energiaverot	15 765	15 435	15 770	2
Muut verot	11 629	11 696	10 836	-7
Leimaverot	-69	-118	12	-110
Autot	6 115	6 295	5 483	-13
Moottoriajoneuvot	1 101	1 074	1 240	15
Varainsiirto	2 584	2 469	2 024	-18
Arpajais	450	473	542	15
Ajoneuvot	1 245	1 306	1 348	3
Jäte	202	198	186	-6
Muut veronluonteiset tulot	333	308	367	19
Lästimaksut	4	4	5	25
Öljyjättemaksu	19	19	19	0
Muut verotulot	310	285	343	20
Verot ja veronluonteiset tulot yhteensä	158 296	181 994	174 950	-4
Sekalaiset tulot	46 886	38 257	27 386	-28
Korkotulot ja voiton tuloutukset	6 896	11 258	11 550	3
Valtiolle takaisinmaksetut lainat	12 600	11 053	8 486	-23
Tulot ilman lainanottoa	224 678	242 562	222 373	-8
KASSATULOT YHTEENSÄ	224 678	242 562	222 373	-8

¹⁾ Valtion talousarvion talouden tilinpäätöksen mukaiset tulot ja rahastojen tulot (pl. talousarvion ja rahastojen väliset siirrot) lisättyinä tulorästien kannan muutoksilla sekä vähennettyinä eräillä maksusuorituksilla edustamattomilla erillä.

Kuvio 1.

Sekalaiset tulot olivat 1,4 mrd. mk arvioitua pienemmät. Myyntitulot osakkeista olivat 2,4 mrd. mk budjetoitua pienemmät. Muun muassa metallirahatulot sekä EU:n maatalouden ohjaus- ja tukirahastosta saatavat tulot olivat budjetoitua korkeammat.

2.1.1. Tulon ja varallisuuden perusteella kannettavat verot

Tulo- ja varallisuusveroa kertyi valtiolle kertomusvuonna yhteensä 72 182 milj. mk. Kertymä väheni 12 %. Myyntivoittojen ja optiotulojen kääntyminen laskuun vähensi valtion osuutta ansio- ja pääomatuloveroista, ja suhdannekäänteeseen seurauksena myös yritysten kannattavuus heikkeni. Yhteisöverotuotto laski yli 20 % osin kerta- ja osittain kertyneiden tekijöiden aiheuttamalta vuoden 2000 poikkeuksellisen korkealta tasoltaan. Lisäksi eräiden yritysjärjestelyjen seurauksena osa vuoden 2001 yhteisöverosta jaksottui alkuvuodelle 2002.

Hallitusohjelman mukaan yhtenä veropolitiikan painopisteenä on ansiotulojen verotuksen keventtäminen työnteon kannustamiseksi. Tähän liittyvät veroperustemuutokset vähensivät valtion tulo- ja varallisuusverokertymän tuottoa vuositasolla noin 5,7 mrd. mk. Valtion tuloveroasteikon alin porras poistettiin ja verotettavan tulon alaraja nousi 47 600 markasta 66 000 markkaan. Asteikon prosentteja alennettiin yhdellä prosenttiyksiköllä paitsi ylintä, jota alennettiin puolella prosenttiyksiköllä. Tulonhankkimisvähennyksen enimmäismäärää korotettiin 2 400 markasta 2 700 markkaan, ja vähennyksen kertymäprosentti muutettiin kolmesta sataan. Lisäksi kunnallisivähennyksen ansiotulovähennyksen kertymäprosenttia korotettiin, mutta tällä muutoksella ei ole vaikutusta valtion tuloverokertymään.

Kotitaloustyön tukemisessa siirryttiin väliaikaisista alueellisista kokeiluista koko maassa myönnettävään verosta tehtävään kotitalousvähennykseen. Vuonna 2001 kotitalousvähennyksen enimmäismäärä oli 5 000 mk 500 markan omavastuun ylittävältä osalta. Vähennyksen määrä arvioitiin v. 2001 yhteensä noin 150 milj. markaksi, josta valtion osuus on noin 95 %.

Varallisuusverolakia muutettiin siten, että julkisesti noteerattujen arvopapereiden ja sijoitusrahasto-osuuksien arvostamisessa siirryttiin yhtenäiseen käytäntöön. Myös julkisesti noteerattuihin työsuhdeoptioihin ja julkisesti noteerattuihin osakkeisiin oikeuttaviin työsuhdeoptioihin alettiin soveltaa 70 prosentin arvostamissääntöä. Lisäksi tehtiin tarkennuksia yhtiön osakkeen verotusarvon ja maantassien arvon laskemista koskeviin säännöksiin ja samalla yhtiön nettovarallisuuden määrittämissäännöksiin. Varallisuusveron tuoton arvioitiin alenevan lainmuutosten johdosta muutamia kymmeniä miljoonia markkoja. Lisäksi nettovarallisuuden määrittämistä koskevien muutosten arvioitiin lisäävän tuloveron tuottoa 40-60 milj. markalla.

Kertomusvuonna tuli voimaan lakimuutos, jonka mukaan jo vuoden 2001 verotuksessa yrittäjä voi valita yritystulon pääomatulo-osuudeksi 18 prosentin sijasta 10 %. Mahdollisuus valita kymmenen

2.1. Valtion tulot

prosentin pääomatulo-osuus poistaa liian korkeasta pääomatulo-osuudesta aiheutuvan epäkohdan niissä tilanteissa, joissa pääomatulon verotus johtaisi ankarampaan verorasitukseen kuin ansiotulojen verotus. Muutos alentaa vuositasolla valtion tuloveron tuottoa 135 milj. mk. Muiden veronsaajien verotuotot kasvavat muutoksen seurauksena, joten nettovaikutuksen arvioitiin olevan 45 milj. mk.

Yhteisöveron veronsaajaryhmien jako-osuuksia muutettiin niin, että valtion osuutta korotettiin ja kuntien jako-osuutta alennettiin.

Vuoden 2000 tuloihin kohdistunut lopullinen verotus valmistui lokakuun lopussa 2001. Vuodelle 2000 määrättiin valtion tulo- ja varallisuusveroa, kunnallisveroa, kirkollisveroa, sairausvakuutusmaksua ja yhteisöveroa yhteensä 168,3 mrd. mk eli 11,8 % enemmän kuin vuodelta 1999 toimitetussa verotuksessa. Tästä luonnollisten henkilöiden tuloverot olivat 124,0 mrd. mk, mikä oli 7,8 % enemmän kuin edellisvuonna. Yhteisövero oli 44,2 mrd. mk ja sen kasvu 24,7 %. Luonnollisille henkilöille määrätystä verosta valtion osuus oli 51,8 mrd. mk eli 41,8 %. Yhteisöverosta valtion osuus oli 27,3 mrd. mk.

Henkilöasiakkaille maksetut palautukset olivat yhteensä 6,3 mrd. mk ja perittävät jäännösverot 12,1 mrd. mk. Yhteisöille palautettava määrä oli 2,2 mrd. mk ja yhteisöiltä perittävät jäännösverot 2,4 mrd. mk.

Korkotulojen lähdeveron tuotto yli kaksinkertaistui vuodesta 2000. Tähän vaikutti ennen kaikkea vuoden 2000 puolivälissä tapahtunut talletustilien korkojen verovapauden poistaminen, jonka vaikutus näkyi täysimääräisesti kertomusvuoden lähdeverokertymässä.

2.1.2. Liikevaihdon perusteella kannettavat verot ja maksut

Arvonlisäveroa kertyi 58 129 milj. mk, mikä merkitsi kertymän 3,2 prosentin kasvua vuoteen 2000 verrattuna. Kokonaisuudessaan arvonlisäveron tuoton kasvu jäi huomattavasti pienemmäksi kuin vuotta aiemmin, jolloin kertymä kasvoi 6 %. Arvonlisäveron tuoton kasvun hiipuminen liittyi yleisen talouskasvun heikkenemiseen, mikä näkyi erityisesti kestokulutushyödykkeiden myynnin reippaana laskuna. Tästä selvimpänä osoituksena oli autokaupan voimakas alamäki. Uusia henkilöautoja myytiin Suomessa v. 2001 lähes 19 % vähemmän kuin edellisenä vuonna.

Viennin ja investointien pitkään jatkuneen voimakkaan kasvun hiipumisesta huolimatta arvonlisäverojen palautusten osuus säilyi lähes 50 prosentissa bruttokertymästä. Tullihallituksen keräämien arvonlisäverojen tuotto tuonnista EU:n ulkopuolisista maista putosi 8,6 % edellisestä vuodesta.

Kannetusta arvonlisäverosta 2 400 milj. mk ohjattiin suoraan Kansaneläkelaitokselle. Valtion tilinpäätöksen sekalaisiin tuloihin kirjattiin takaisin perittyjä arvonlisäveropalautuksia 5 166 milj. mk.

Eräistä vakuutusmaksuista suoritettavien verojen kertymä kasvoi kertomusvuoden aikana 5,6 %. Apteekkien liikevaihdon perusteella määräytyvät apteekkimaksut kasvoivat puolestaan 9,3 %. Kummankaan veromuodon veroperusteita ei muutettu.

2.1.3. Valmisteverot

Valmisteveroja kertyi 27 186 milj. mk, jossa on noin 2,7 % kasvua edellisestä vuodesta. Valmisteveroissa ei toteutettu kertomusvuonna sellaisia veroperustemuutoksia, joilla olisi ollut merkittävää vaikutusta verotuottoihin.

Tupakkatuotteiden verollinen kulutus kasvoi v. 2001. Tupakkaveroa kertyi 3 550 milj. mk, eli noin 3,7 % enemmän kuin edellisenä vuonna. Veroperusteissa ei tapahtunut muutoksia, mutta veropohjan turvaamiseksi edellytettiin että savukepaperin kohdalla tulee erillinen verolipuke liittämään jokaiseen vähittäismyyntipakkaukseen. Lisäksi tehostunut valvonta saattoi vähentää tupakkatuotteiden salakuljetusta ja siirtää kulutusta verollisiin tuotteisiin.

Alkoholijuomaverokertymä kasvoi v. 2001 noin 3,6 % edellisestä vuodesta ja oli 7 670 milj. mk. Veroperusteissa ei tapahtunut muutoksia. Kertomusvuonna verotulojen kasvua tuki osaltaan matkustajatuomisina tuodun alkoholin määrän pieneneminen siitä huolimatta, että vuoden 2000 lopulla toisesta jäsenvaltiosta henkilön omaan käyttöön tuoman oluen kiintiö kasvoi 15 litrasta 32 litraan.

Polttoaineveroa kertyi 15 770 milj. mk, eli 2,2 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Nestemäisten polttoaineiden kuluttajahintojen aleneminen lisäsi niiden kulutusta. Lyijyttömän moottoribensiinin verollinen kulutus kasvoi 2 % ja dieselöljyn kulutus lisääntyi 2,5 %. Nestemäisten polttoaineiden valmistevero on noin 85 % koko polttoaineveron kertymästä ja sitä kertyi kaiken kaikkiaan 1,4 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Myös muiden polttoaineiden ja energiatuotteiden kulutus kasvoi kertomusvuonna. Polttoaineveron veroperusteisiin ei tehty olennaisia muutoksia.

2.1.4. Muut verot

Autoveroa kertyi 5 483 milj. mk, ja sen tuotto laski 13 % edellisvuodesta. Uusia henkilöautoja rekisteröitiin 109 400 kappaletta eli 19 % vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Autokaupan hiljenemiseen vaikuttivat koko vuoden jatkunut verokeskustelu ja sen seurauksena kuluttajien odotukset veromuutoksista. Autoverotuksessa osallistuttiin useisiin eri jäsenmaiden autoverotusta koskevien tapauksien käsittelyyn EY-tuomioistuimessa. Suomen käytettyjen tuontiautojen verotusta koskevassa asiassa saatiin julkisasiamiehen ratkaisuehdotus, jossa autovero katsotaan eräiltä osin yhteisön oikeuden vastaiseksi. Ratkaisuehdotus ei sido EY-tuomioistuinta, jonka lopullinen, Suomea velvoittava ratkaisu annetaan myöhemmin ilmoitettavana ajankohtana.

Varainsiirtoveroa kertyi 2 024 milj. mk, eli sen tuotto laski 18 % vuoden 2000 tasosta. Suurin osa varainsiirtoveron tuotosta kertyy kiinteistö- ja asunto-osakekaupoista, joissa ei tapahtunut suurta muutosta vuoteen 2000 verrattuna. Jäljellejäävä osa kertyy arvopaperipörssin ulkopuolella tapahtuvasta arvopaperikaupasta, jonka väheneminen vuodesta 2000 selittää suurelta osin myös varainsiirtoveron tuoton alenemisen.

2.1.5. Muut tulot

Vuonna 2001 verotulot muodostivat 79 % valtiontalouden tuloista. Vuonna 2000 verotulojen osuus oli 75 %, joten verotulojen osuus kaikista valtiontalouden tuloista nousi edelleen.

Verotulojen lisäksi valtiontalouteen (valtion talousarvionalous ja rahastot) kertyi 47,4 mrd. mk muita tuloja. Muut tulot vähenivät kertomusvuonna 21 %, mikä aiheutui muun muassa valtionyhtiöiden osakemyyntitulojen vähenemisestä. Osakemyyntituloja kertyi 225 milj. mk, kun edellisenä vuonna niitä kertyi 12 mrd. mk. Valtiontalouden muita tuloja ovat sekalaiset tulot (esimerkiksi julkisista palveluista perittävät maksut ja EU:lta saadut tulot), korko- ja osinkotulot sekä valtiolle takaisin maksetut lainat.

Julkisista palveluista perittäviä maksuja ovat muun muassa tulot poliisin myöntämistä luvista, terveydenhuollon maksutulot ja erilaiset liikenteeseen liittyvät maksut. Myös kuntien, seurakuntien ja Kansaneläkelaitoksen maksamat osuudet valtion verotuskustannuksista sisältyvät sekalaisiin tuloi-

2.1. Valtion tulot

hin. Sekalaisiin tuloihin sisältyi esimerkiksi siirto valtion eläkerahastosta 4,9 mrd. mk, tuloja rahoitusmarkkinoiden vakauttamisesta (pankkien pääomatuen takaisinmaksut) 0,4 mrd. mk ja kunnilta takaisin perittäviä arvonlisäveropalautuksia 5,2 mrd. mk.

Raha-automaattiyhdistyksen tuoton siirto budjettitalouteen oli 2,1 mrd. mk ja valtion osuus veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovaroista oli 2,3 mrd. mk. Euroopan Unionilta valtiontalouteen ohjautui tulonsiirtoja kassalaskelman mukaan yhteensä 5,6 mrd. mk.

Osinkotuloja kertyi 4,9 mrd. mk, ja Suomen Pankin voitosta tuloutettiin valtiolle 0,8 mrd. mk.

2.1.6. Verojäämät vähenivät edelleen

Verojäämien aleneminen jatkui. Verojäämät vuoden 2001 lopussa olivat 19,4 mrd. mk, kun ne edellisen vuoden lopussa olivat 21,6 mrd. mk. Verojäämät vähenivät 10 % edellisestä vuodesta. Vuoden 2001 lopussa oleviin verojäämiin sisältyi 2,8 mrd. mk vanhentumisesta riippumatta vielä muodollisesti perimiskelpoisia verojäämiä.

Vuoden 2001 lopussa jäännösveroja ja ennakointia oli jäämänä 8,9 mrd. mk vastaten 46 prosentin osuutta verojäämien kokonaismäärästä. Vuotta aikaisemmin edellä mainittuja verojäämiä oli 10,4 mrd. mk, mikä oli 48 % kaikista verojäämistä. Kertomusvuoden lopussa arvonlisäveroja ja liikevaihtoveroja oli jäämänä 6,6 mrd. mk, mikä oli 34 % verojäämistä. Vuotta aikaisemmin vastaava suhdeluku oli 33 %. Maksuunpantujen työnantajasuoritusten osuus verojäämistä oli 19 % eli 3,7 mrd. mk.

Jäämävelallisia oli vuoden 2001 lopussa 223 340, mikä oli 34 % vähemmän kuin edellisenä vuonna. Uusia verojäämiä siirtyi eräpäivän jälkeiseen perintään 9,2 mrd. mk, mikä oli 92 milj. mk enemmän kuin edellisenä vuotena. Vuonna 2001 maksamattomia veroja lähetettiin ulosottotoimin perittäväksi yhteensä 5,1 mrd. mk vastaten 671 000 veroerää. Edellisen vuoden vastaavat luvut olivat 7,8 mrd. mk ja 784 000 veroerää.

Jäämäperinnän kertymä v. 2001 oli 7,6 mrd. mk. Edellisenä vuonna kertyi verojäämiä 6,6 mrd. mk Kokonaiskertymästä 84 % kertyi verohallinnon omin toimenpitein. Ulosottoperinnässä verojäämiä kertyi 1,2 mrd. mk eli 16 % kokonaiskertymästä. Jäämäperinnässä tavoitteena oli, että kertymä vuoden alussa jääminä olevien v. 2000 maksuunpannuista veroista syntyneiden verojäämien ja vuoden 2001 aikana perintään otettujen verojen yhteismäärästä on vähintään 40 %. Vuoden 2001 toteutuma oli 56,0 %, joten tavoite ylittyi selvästi.

6. Verojäämien rakenne

	1999	2000	2001	Muutos, %
Jäännösverot ja ennakot	11 109	10 376	8 896	-14,3
Arvonlisäverot ja liikevaihtoverot	7 202	7 106	6 636	-6,6
Maksuunpannut työnantajasuoritukset	3 951	3 814	3 657	-4,1
Muut verot	327	294	250	-15,0
Yhteensä	22 589	21 590	19 439	-10,0

2.1.7. Verovalvonta ja jälkitarkastukset

Ennakkoperinnän ja lopullisen veron vastaavuutta seurattiin vertaamalla yhteisöjen ja luonnollisten henkilöiden jäännösverojen ja palautusten kokonaismääriä erikseen kummankin asiakasryhmän maksuunpantujen verojen ja maksujen yhteismääriin. Vastaavuustavoitteen saavuttamisen kannalta on olennaista paitsi ennakkoperinnän osuvuus, myös se miten aktiivisesti veronmaksajat suorittavat vapaaehtoista ennakon täydennysmaksua sellaisista tuloista, joista ei voida toimittaa ennakonpidätystä tai ennakonkantoa. Ennakkoperinnän ja lopullisen verotuksen kokonaispoikkeama oli verovuonna 2000 yhteensä 12,5 %, joten asetettua 11 prosentin vastaavuustavoitetta ei aivan saavutettu. Yhteisöjen vastaavuusprosentti oli 8, mutta muiden asiakasryhmien osalta kokonaispoikkeama ylitti tavoitetason. Syynä tähän olivat mm. vuoden 2000 huomattavat arvopaperikauppojen luovutusvoitot, joista ei toimiteta ennakonpidätystä. Ennakkovero puolestaan voidaan määrätä vain, jos verohallinto saa verovuoden aikana tietoonsa arvopapereiden myynnit.

Tuloverotuksen perusvalvonnassa tehtiin verovuotta 2000 koskevia lisäyksiä verotettavaan tuloon henkilöasiakkaille 3,5 mrd. mk ja yhteisöasiakkaille 4,2 mrd. mk. Kasvua edelliseen vuoteen verrattuna oli henkilöasiakkaiden osalta 8,8 % ja yhteisöasiakkaiden osalta 20,5 %. Kasvua selittää mm. arvopaperikauppojen suuri määrä ja se, että arvopaperikaupat olivat valvonnan painopistealueena sekä perus- että erityisvalvonnassa.

Arvonlisäverotuksen viranomaisaloitteisia maksuunpanoja tehtiin v. 2001 noin 4 mrd. mk. Työnantajasuoritusten vastaavia maksuunpanoja oli arviolta noin 2 mrd. mk. Vuoden 2000 vastaavat luvut olivat arvonlisäveron osalta 3,8 mrd. mk ja työnantajasuoritusten osalta 1,6 mrd. mk.

7. Verotarkastusten perusteella maksuunpannut verot verolajeittain

Verolaji	1998	1999	2000	2001	Muutos, Miljoonaa markkaa	%
Välitön verotus	552	747	1 076	799	-25,7	
Välillinen verotus ...	281	335	181	259	43,1	
Ennakkoperintä	284	243	167	206	23,4	
Yhteensä	1 117	1 329	1 424	1 264	-11,2	

Verotuksen erityisvalvonnassa tehtiin v. 2001 yhteensä runsaat 4 800 verotarkastusta (ml. harmaan talouden tarkastukset). Tarkastuksista 57 % tehtiin verotarkastusyksiköiden ja 43 % verotoimistojen toimesta. Verotarkastusyksiköiden tekemiin tarkastuksiin käytettiin 437 henkilötyövuotta ja verotoimistojen tekemiin 74 henkilötyövuotta.

Tarkastusten perusteella maksuun pantiin yhteensä noin 1 264 milj. mk (ml. harmaan talouden tarkastukset). Edelliseen vuoteen verrattuna sekä kertomusten lukumäärä että maksuunpantujen verojen määrät alenivat hieman. Tullilaitos teki 402 jälkitarkastusta. Tullilaitoksen lisäkanto verojen osalta oli 84,9 milj. mk.

2.1.8. Harmaan talouden torjunta

Viranomaisyhteistyön kehittämiseksi 16.3.2000 asetettua harmaan talouden torjuntaan liittyvän Virke-projektin määräaika jatkettiin 20.6.2001 neljällä vuodella. Projektin tehtävänä on parantaa viranomaisten valmiuksia paljastaa harmaata taloutta, selkeyttää kokonaiskuvaa harmaasta taloudesta ja talousrikollisuudesta sekä tehostaa viranomaisten yhteistyötä. Projektissa ovat mukana verohallinto, poliisi, tullihallinto ja ulosottolaitos.

Harmaata taloutta koskevia verotarkastuksia tehtiin 655 kappaletta, joista ns. tarkastusiskuja oli 119. Paljastetun harmaan talouden määrä oli noin 391 milj. mk, josta esitettiin perittäväksi erilaisia veroja ja maksuja noin 254 milj. mk. Tarkastuksissa paljastui 335 epäiltyä veropetosta tai kirjanpito-

2.1. Valtion tulot

tai velallisen rikosta. Kuittikauppaa todettiin harjoitetun 34 tapauksessa ja ns. pimeitä työntekijöitä löytyi yli 1 200 henkilöä.

Harmaan talouden torjunnan erityisalueina ovat olleet edelleen Baltian maihin ja Venäjän lähialueille suuntautuvan liiketoiminnan verovalvonta yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa ns. Itä-projektin puitteissa. Tälle alueelle kohdistuneita verotarkastuksia valmistui kertomusvuonna 65 kpl.

8. Harmaan talouden verotarkastukset

	1998	1999	2000	2001	Muutos, %
Tarkastettuja yrityksiä, kpl	896	873	709	655	-7,6
Niin sanottuja tarkastusiskuja, kpl	204	133	113	119	5,3
Paljastettu harmaa talous, milj. mk	635	557	565	391	-30,8
Maksuunpanoesitys, milj. mk	387	333	321	254	-20,9
Epäilty rikos, kpl	553	337	368	335	-9,0

2.2. VALTION MENOT

Valtiontalouden kassamenot ilman valtionvelan nettokuoletuksia olivat kertomusvuonna 216,4 mrd. mk. Menot kasvoivat käyvin hinnoin vain ½ % edellisestä vuodesta, joten ne supistuivat kiintein hinnoin yli 2 %. Maltilliseen kokonaismenojen kehitykseen kertomusvuonna vaikutti erityisesti velanhoitomien tuntuva väheneminen. Kertomusvuoden menot olivat reaalisesti lähes neljänneksen suuremmat kuin v. 1990, mutta 4 % pienemmät kuin v. 1995.

Kulutusmenot

Valtion kulutusmenot kasvoivat nimellisesti 1½ % ja pienenivät reaalisesti 2 % edelliseen vuoteen verrattuna. Lähes puolet valtion kulutusmenoista on palkkoja, sosiaalivakuutusmaksuja ja muita työvoimakustannuksia. Valtion henkilöstön palvelusuhteen ehdoista sovittiin 15.12.2000 allekirjoitetulla sopimuksella vuosille 2001 ja 2002. Sopimukseen sisältyvät 1.2.2001 lukien yleiskorotus 33,64 euroa (200 mk) kuukaudelta, vähintään 2,1 %, 0,5 prosentin järjestelyvara sekä naisten ja matalapalkkaisten suhteellisen osuuden perusteella määräytyvä tasa-arvoerä. Valtion henkilöstön

9. Menoarvio sekä menot tilinpäätöksen ja talousarvion talouden kassalaskelman mukaan 2001

	Esitys meno- arvioksi	Hyväksytty menoarvio	Hyväksytyt lisäykset ja vähennykset	Menoarviot yhteensä	Tilinpäätös	Kassa- laskelma ¹⁾
	Miljoonaa markkaa					
21 Pl. Tasavallan presidentti	37	37	0	37	32	34
22 Pl. Eduskunta	496	474	3	477	458	422
23 Pl. Valtioneuvosto	222	229	3	231	230	225
24 Pl. Ulkoasiainministeriön hallinnonala	3 866	3 947	73	4 020	3 942	3 883
25 Pl. Oikeusministeriön hallinnonala	3 117	3 128	97	3 224	3 226	3 282
26 Pl. Sisäasiainministeriön hallinnonala ...	7 524	7 562	312	7 874	7 634	7 658
27 Pl. Puolustusministeriön hallinnonala ...	9 544	9 570	368	9 938	9 829	9 578
28 Pl. Valtiovarainministeriön hallinnonala	31 221	31 338	-299	31 038	30 883	31 269
29 Pl. Opetusministeriön hallinnonala	30 200	30 303	488	30 791	30 634	30 506
30 Pl. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala	13 997	14 006	310	14 316	14 241	14 109
31 Pl. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala	7 061	7 172	3 354	10 526	10 482	10 579
32 Pl. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala	5 184	5 211	545	5 756	5 460	5 375
33 Pl. Sosiaali- ja terveystieteiden hallinnonala	44 694	45 093	750	45 843	45 222	45 235
34 Pl. Työministeriön hallinnonala	11 361	11 558	121	11 679	10 576	10 970
35 Pl. Ympäristöministeriön hallinnonala ...	3 639	3 646	28	3 675	3 571	3 540
36 Pl. Valtionvelan korot	24 440	24 440	78	24 518	24 332	24 332
37 Pl. Valtionvelan vähentäminen	12 568	14 583	-745	13 838	13 721	13 721
Yhteensä	209 172	212 296	5 486	217 782	214 475	214 717

¹⁾ Ilman varastojen muutoksia, -8 milj. mk.

2.2. Valtion menot

ansiotasoindeksiin arvioidaan nousseen vuodesta 2000 vuoteen 2001 keskimäärin 4,7 %, josta 3,2 % aiheutui sopimuskorotuksista ja 1,5 % sopimuksen soveltamisesta ja valtion palkkaseurantaselvityksen mukaisista tarkistuksista. Valtion työvoimakustannukset yhteensä, mm. palkat ja sosiaalivakuutusmaksut, olivat kertomusvuonna 26,2 mrd. mk, ja niiden kasvu 0,7 %. Palkkasumma eli varsinaiset palkkamenot ilman sosiaalivakuutusmaksuja oli 20,7 mrd. mk. Valtion talousarvionalouden henkilöstö väheni yli 3 000 hengellä, mikä aiheutui Tielaitoksen tuotantotoimintojen liikelaitostamisesta. Muualla talousarvionaloudessa henkilöstön määrä lisääntyi jonkin verran, ja henkilöstön määrä vuoden lopulla oli noin 120 500 (ks. liitteet 5 ja 6). Valtion henkilöstö oli kertomusvuonna 5,1 % koko työllisestä työvoimasta ja 22 % julkisen sektorin työvoimasta.

Valtion eläkemenot ovat kasvaneet jatkuvasti verrattain tasaisesti, kertomusvuonna niiden nimellinen kasvuvauhti nopeutui 6,1 prosenttiin. Eläkkeiden lukumäärä nousi 2,5 % (ks. liite 8). Puolustusvoimien materiaalihankintojen menot vähenivät v. 2001 lähinnä maksatusten ajoittumisesta johtuen 14 %, mikä aiheutui määrärahojen vähenemisestä sekä lisäksi siitä, että maksatuksia siirtyi seuraaviin vuosiin selvästi enemmän kuin niitä siirtyi kertomusvuoteen aiemmilta vuosilta. Materiaalihankintojen painopiste oli maavoimien valmiusyhtymien varustamisessa. Kertomusvuonna allekirjoitettiin kuljetushelikoptereiden hankintasopimus.

Siirtomenot

Kertomusvuonna valtion menoista yli puolet käytettiin erilaisiin siirtomenoihin: kuntien palvelutoimintojen menojen ja sosiaaliturvarahastojen maksamien etuuksien rahoitukseen, elinkeinotukeen sekä valtion suoraan maksamiin tulonsiirtoihin.

Kuntien valtionavut kasvoivat kertomusvuonna 7 %. Verrattain suureen kasvuun toisena vuotena peräkkäin vaikuttivat tuntuvasti valtion ja kuntien välisen kustannusten jaon tarkistus (1 mrd. mk) ja 1,2 prosentin indeksitarkistus (0,3 mrd. mk). Kuntien menoja ja valtionapuja kasvattivat myös mm. esiopetuksen kattavan järjestämisvelvollisuuden voimaan tulo kertomusvuoden syksyllä sekä hammashuollon laajennus. Elinkeinotuesta kaksi kolmannesta on tukea maataloudelle; koko elinkeinotuki kasvoi 5 %. Viljelijöille maksettava maa- ja puutarhatalouden tulotuki kasvoi 3 % noin 10,2 mrd. markkaan. Tuen kasvu painottui EU:n rahoitusosuuteen (4,3 mrd. mk), sillä Suomen rahoitusosuus jäi lähes ennalleen (ks. luku 3.8). Valtionavut kotitalouksille supistuivat jo seitsemättä vuotta peräkkäin lähinnä työllisyyden paranemisen ansiosta, kertomusvuonna vähennys oli yksi prosentti. Välittömät työttömyysturvamenot ovat viime vuosina alentuneet selvästi. Kertomusvuonna valtion maksamat peruspäivärahat, työmarkkinatuki ja ansioturvan rahoitusosuus yhteensä vähenivät noin 4 %; näiden osuus valtion talousarvion mukaisista kotitalouksien valtionavuuista oli vajaa neljännes, 8,4 mrd. mk. Lapsilisiä maksettiin 8,1 mrd. mk, ja myös ne vähenivät hieman saajien määrän vähennyttyä. Muita suurimpia valtion rahoittamia kotitalouksille maksettavia etuuksia ovat opintotuki (yhteensä 4,3 mrd. mk) ja asumistuki (2,4 mrd. mk). Edellinen kasvoi selvästi, jälkimmäinen supistui edellisvuotiseen tapaan.

Valtionosuudet kansaneläke- ja sairausvakuutusmenoista kasvoivat 11 %. Valtion rahoitusosuutta lisäsivät eläkkeensaajien sairausvakuutusmaksun alentaminen kertomusvuoden alusta lukien 0,5 prosenttiyksiköllä ja toisaalta etuuksien kasvu. Kansaneläkkeisiin tehtiin 3,9 prosentin indeksitarkistus ja lisäksi eläkkeiden tasoa korotettiin 12 eurolla. Kansaneläkemenot kääntyivätkin kasvuun vuosia kestäneen laskusuunnan jälkeen.

Tulonsiirrot ulkomaille kasvoivat vain vähän, kun Euroopan unionin vuoden 2000 budjetin ylijäämää voitiin käyttää vuoden 2001 maksujen hyvityksiin. Kehitysyhteistyömenot kasvoivat edelleen kertomusvuonna.

10. Valtiontalouden kassamenot¹⁾ menolajeittain

Menolaji	1999	2000	2001	Muutos 2001/2000 %
	Miljoonaa markkaa			
Kulutusmenot	56 243	59 389	60 243	1
Eläkkeet	13 874	14 399	15 308	6
Puolustusvoimien kaluston hankkiminen	3 870	3 686	3 167	-14
Muut kulutusmenot	38 499	41 305	41 768	1
Siirtomenot	103 618	107 892	111 840	4
Valtionavut kunnille ja kuntayhtymille ym.	29 344	31 224	33 425	7
Valtionavut elinkeinoelämälle	15 411	17 820	18 770	5
Valtionavut kotitalouksille ja yleishyödyllisille yhteisöille	37 082	36 026	35 842	-1
Siirrot talousarvion ulkopuolisille tileille	7 270	8 001	8 887	11
Erittelemättömät siirrot kotimaahan	5 607	5 771	5 657	-2
Siirrot ulkomaille	8 903	9 050	9 259	2
Sijoitusmenot	14 144	14 274	16 604	16
<i>Reaalisijoitukset</i>	<i>2 834</i>	<i>2 823</i>	<i>2 159</i>	<i>-24</i>
Kaluston hankinta	298	524	440	-16
Talonrakennukset	588	538	312	-42
Maa- ja vesirakennukset	1 947	1 761	1 407	-20
<i>Lainat ja muut finanssisijoitukset</i>	<i>11 310</i>	<i>11 451</i>	<i>14 445</i>	<i>26</i>
Valtion varoista myönnettävät lainat	9 566	10 213	10 616	4
Muut finanssisijoitukset	1 745	1 238	3 828	209
Muut menot	31 438	34 146	27 719	-19
Valtionvelan korot	31 341	34 178	26 182	-23
Muut ja erittelemättömät menot	94	-27	1 545	.
Varastojen muutos (kasvu +)	2	-5	-8	55
Menot ilman valtionvelan nettokuoletuksia	205 442	215 701	216 406	0,3
Valtionvelan nettokuoletukset	20 293	26 788	7 646	-71
YHTEENSÄ	225 735	242 489	224 052	-8

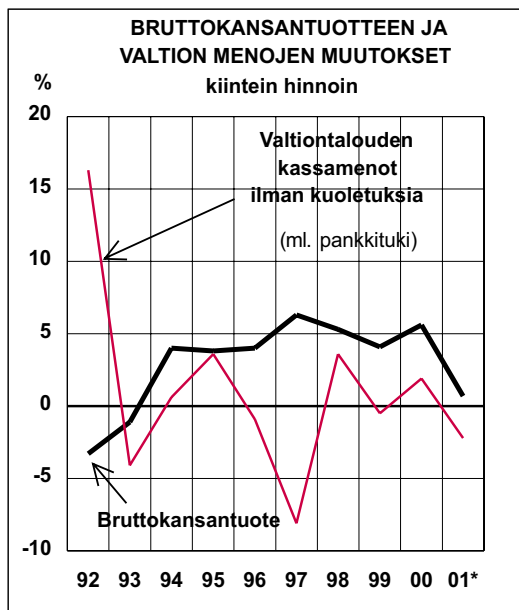
¹⁾ Valtion talousarviotalouden tilinpäätöksen mukaiset menot ja rahastojen menot (pl. talousarvion ja rahastojen väliset siirrot) lisättyinä siirrettyjen määrärahojen ja menorästien kannan muutoksilla ja vähennettynä eräillä maksusuorituksia edustamattomilla erillä.

Sijoitusmenot

Valtion reaali-investoinnit vähenivät talousarvioluokituksen mukaan lähes neljänneksen. Verrattuna 1990-luvun alkuvuosiin valtion investoinnit ovat pienentyneet suunnilleen puoleen lähinnä liikelaitostamisen vuoksi, ja tämä kehityssuunta jatkui kertomusvuonna. Tielaitos uudistettiin jakamalla se vuoden alusta lukien kahtia, virastona toimivaksi Tiehallinnoksi ja liiketoimintaa harjoittavaksi Tieliikelaitokseksi. Edellinen suuri muutos oli valtion rakennustoiminnan liikelaitostaminen vuoden 1999 alusta lukien. Investointimenojen kehitykseen on vaikuttanut merkittävästi myös yksityisen rahoituksen ja jälkirahoitusmenettelyn käyttöön ottaminen, josta esimerkkinä viime aikojen suurin, v. 1999 valmistunut Järvenpää-Lahti moottoritiehanke. Talousarvion menolajiluokituksessa suuri osa kone- ja laiteinvestoinneista sisältyy toimintamenoihin (kulutusmenoihin), ja tämänkin vuoksi talousarvioluokituksen mukaiset laskelmat eivät anna oikeaa kuvaa valtion investointien kehityksestä. Kansantalouden tilinpidon mukaan valtion investoinnit vähenivät kertomusvuonna kiintein

2.2. Valtion menot

Kuvio 2.

komenojen ajoituksesta. Vuodesta 2001 alkaen em. velanhallintakustannukset siirrettiin uuteen pääluokkaan valtionvelan nettokuoletusten yhteyteen, mikä selkiyttää velanhoitokustannusten hallintaa ja niiden kehityksen arviointia. Bruttomääräisinä korkomenot, ts. varsinaiset korkomenot ilman pääomatappiota ym. velanhallintamenoja vähenivät 13 % heijastellen velkakannan kääntymistä laskuun ja velan keskimääräisen koron alentumista. Myös velanhallintamenot vähenivät nettomääräisesti varsin selvästi. Kaikkiaan velanhoidosta aiheutuvat menot, pl. kuoletukset vähenivät melkein viidenneksen (ks. lähemmin luku 2.5.).

hinnoin 2½ %. Valtion finanssisijoitusten viime aikoihin verrattuna poikkeuksellisen suuri, yli neljänneksen kasvu aiheutui valtion pääomapanostuksesta (3,2 mrd. mk) Sonera Oyj:öön. Aravalainojen maksatukset kasvoivat 8 prosentilla 4,1 mrd. markkaan.

Muut menot

Valtion korkomenot on merkitty talousarvioon vuodesta 1997 alkaen nettomääräisinä, mutta tätä menettelyä muutettiin v. 2001. Maksettuja korkomenoja vähentäviä nettoutuseriä olivat tätä ennen emissiovoitot (lainan nimelliskoron ja markkinakoron erotus) sekä erät saadut korkotulot. Korkomenoihin sisällytettiin myös niitä lisäävät pääomatappiot, joita voi syntyä konversioiden tai lainan ennenaikaisen takaisinmaksun yhteydessä. Vuonna 2000 erityisesti pääomatappioiden kasvu lisäsi nettomääräisiä korkomenoja tuntuvasti. Pääomatappioiden nimikkeellä leimatut menoerät eivät kuitenkaan edusta lopullista valtion menoa, koska vastaavasti korkokulut pienenevät tulevana vuosina, kyse on siis kor-

2.3. VALTIONTALouden TASAPAINO

Vuoden 2001 talousarvioesityksen ylijäämä (tulot miinus menot ilman nettokuoletuksia) oli 10,6 mrd. mk, ts. velan nettokuoletuksiin varattiin mainittu määrä budjetin tasapainoperiaatteen mukaisesti. Eduskuntakäsittelyssä esityksen menojen loppusumma (pl. velan kuoletukset) nousi 1,1 mrd. mk, josta yli puolet kohdistui sosiaali- ja terveysministeriön ja työministeriön hallinnonaloille. Esi-tyksen antamisen jälkeen tarkentuneiden arvioiden vuoksi verotuloja voitiin merkitä talousarvioon 3 mrd. mk hallituksen esitystä enemmän. Muut kuin verotulot pysyivät lähes esitettyjen mukaisina. Eduskunnan hyväksymän budjetin lisääntyneistä tuloista 2 mrd. mk osoitettiin velanhoitoon.

Kertomusvuonna annettiin kolme lisätalousarviota täydennyksineen, joihin merkittiin lisämäärärahoja, ilman nettokuoletuksia, yhteensä 6,2 mrd. mk. Menojen lisäyksestä 3,2 mrd. mk aiheutui Sonera Oyj:n pääomatuesta ja 0,6 mrd. mk palkankorotuksista, joita ei voitu sopimusten puuttuessa merkitä varsinaiseen budjettiin. Muut ylitykset olivat siten noin prosentin suuruusluokkaa, ja "menokurin" voidaan tällä tavalla arvioida katsoa säilyneen kertomusvuonna varsin hyvin.

Tilinpäätöksen mukaan valtion tulot ilman lainanottoa olivat 7,2 mrd. mk pienemmät kuin budjetoidut, ja menot (ilman nettokuoletuksia) 3,3 mrd. mk pienemmät. Tilinpäätöksen mukainen rahoitus-

ylijäämä oli siten 2,3 mrd. mk pienempi kuin budjetoitu eli 8,3 mrd. mk. Nettokuoletukset olivat tilinpäätöksen mukaan 12,2 mrd. mk.

Talousarviotalouden kassatulot (tulot huomioon otettuna tulojärjestysten muutokset) olivat 3,5 mrd. mk pienemmät kuin tilinpäätöksen mukaiset tulot, mikä aiheutui osittain myös siirrettyjen määrärahojen ja menorästien peruutuksista, joita ei lueta kassatuloiksi. Kassamenot ilman nettokuoletuksia nousivat hieman tilinpäätöksen menoja suuremmiksi. Tämä aiheutui edellisiltä vuosilta siirtyneiden menojen maksatuksista (menorästien ja siirtomäärärahojen kannan supistuminen, ks. liite 2.) Talousarviotalouden kassatulot vähenivät 8 % verotulojen ja osakemyyntitulojen supistumisen vuoksi. Kassamenot ilman nettokuoletuksia olivat kertomusvuonna lähes yhtä suuret kuin v. 2000.

Valtiontalouden kassatuloihin ja -menoihin sisällytetään budjettitalouden lisäksi budjetin ulkopuoliset valtion rahastot. Rahastojen tulot kasvoivat muutaman prosentin. Rahastojen menojen nousu aiheutui pääosin Valtion eläkerahastosta budjetin katteeksi siirrettyjen varojen kasvusta. Rahastotalouden ylijäämä pieneni edellisistä vuosista.

11. Talousarvion ulkopuoliset valtion rahastot

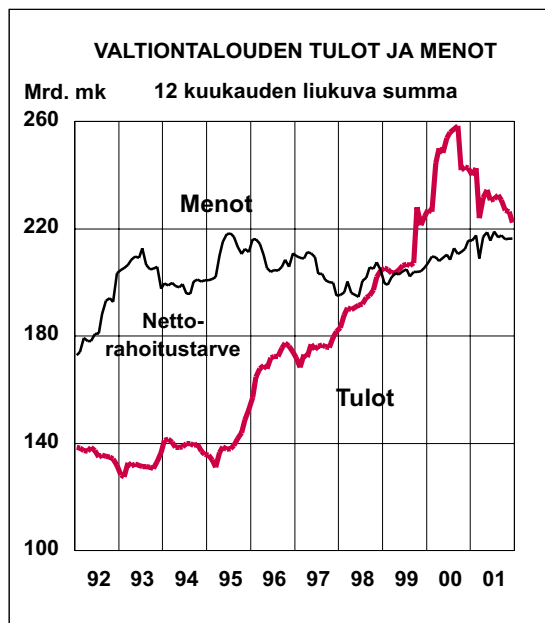
	1999	2000	2001
	Miljoonaa markkaa		
Verotulot ¹⁾	363	343	356
Sekalaiset tulot	3 124	2 903	6 302
Eläkemaksut	6 389	6 778	7 052
Korkotulot	3 593	3 338	3 813
Siirrot talousarviosta	645	131	18
Tulot pl. rahoitustaloustoimet ...	14 114	13 493	17 540
Lainojen takaisinmaksut	11 917	10 423	7 309
Tulot yhteensä	26 031	23 915	24 850
Kulutusmenot	691	849	1 420
Siirtomenot	2 768	4 753	4 660
Reaalisijoitukset	3	5	1
Korkomenot	2 655	2 662	2 321
Siirrot talousarvioon	8 570	2 456	4 930
Muut menot	-	-	-
Menot pl. rahoitustaloustoimet	14 687	10 725	13 332
Lainananto	8 554	9 793	10 190
Muut finanssisijoitukset	10	-	-
Finanssisijoitukset yhteensä	8564	9 793	10 190
Menot yhteensä	23 252	20 518	23 523
Tuloylijäämä (+)	-573	2 768	4 208
Nettorahoitusylijäämä (+)	2 780	3 398	1 327

¹⁾ Huoltovarmuusmaksu ja öljysuojajamaksut sekä palosuojelumaksu v. 2001.

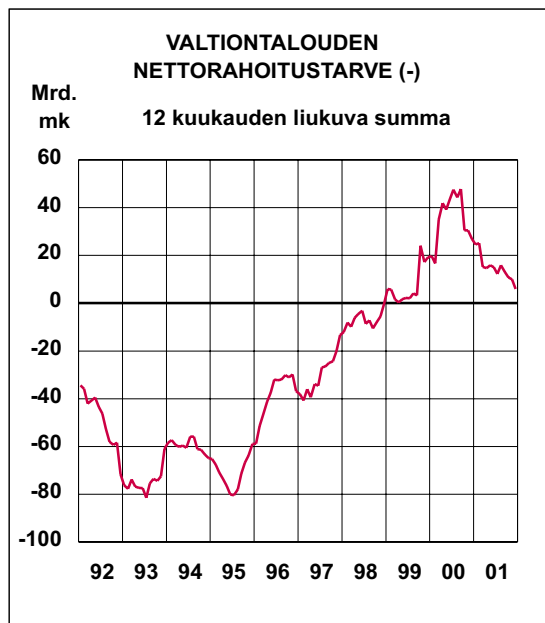
2.3. Valtiontalouden tasapaino

Koko valtiontalouden kassatulot olivat 222,4 mrd. mk, ja ne pienenivät yli 20 mrd. markalla eli 8 % edellisestä vuodesta. Menot ilman velan kuoletuksia olivat 216,4 mrd. mk, nimellisesti vain hieman suuremmat mutta reaalisesti pienemmät kuin v. 2000. Valtiontalouden kassaperusteinen ylijäämä oli kertomusvuonna 6,0 mrd. mk. Ylijäämä piene- ni edellisestä vuodesta pääasiassa heikentyneen tu- lokehityksen vuoksi, vertailuvuosi oli tosin poik- keuksellisen hyvä. Kansantuotteeseen suhteutettu- na ylijäämä oli putosi 3,4 prosentin ennätyskorke-

Kuvio 3.

Kuvio 4.

12. Valtiontalouden tasapaino

	1999	2000	2001
	Miljoonaa markkaa		

Talousarviotalous

Tulot ilman rahoitustalous-			
toimia	211 036	225 170	205 982
Menot ilman rahoitustalous-			
toimia	192 517	200 678	198 265
Tuloylijäämä (+)	18 519	24 492	7 717

Takaisin maksettavat lainat	683	631	1 177
Lainananto ja muut finanssi-			
sijoitukset	-2 746	-1 658	-4 254
Finanssisijoitukset, netto	-2 063	-1 028	-3 078
Nettorahoitusylijäämä (+)	16 456	23 464	4 640

Rahastotalous

Tulot ilman rahoitustalous-			
toimia	14 114	13 493	17 540
Menot ilman rahoitustalous-			
toimia	14 687	10 725	13 332
Tuloylijäämä (+)	-573	2 768	4 208

Takaisin maksettavat lainat	11 917	10 423	7 309
Lainananto ja muut finanssi-			
sijoitukset	- 8 564	-9 793	-10 190
Finanssisijoitukset, netto	3 353	630	-2 881
Nettorahoitusylijäämä (+).	2 780	3 398	1 327

Valtiontalous¹⁾

Tulot ilman rahoitustalous-			
toimia	212 078	231 509	213 886
Menot ilman rahoitustalous-			
toimia	194 132	204 249	201 961
Tuloylijäämä (+)	17 946	27 259	11 925

Takaisin maksettavat lainat	12 600	11 053	8 486
Lainananto ja muut finanssi-			
sijoitukset	-11 310	-11 451	-14 445
Finanssisijoitukset, netto	1 290	-398	-5 959
Nettorahoitusylijäämä (+)	19 236	26 862	5 967

¹⁾ Talousarviotalouden ja rahastojen tuloja ja menoja ei voi sellai-
sinaan laskea yhteen keskinäisten siirtojen vuoksi.

uksista 0,7 prosenttiin. Ylijäämää käytettiin velan lyhentämiseen ja nettokuoletukset olivat 7,6 mrd. mk. Kertomusvuonna osakemyyntitulot olivat pariin edelliseen vuoteen verrattuna lähes olemattomat, eikä niiden turvin velkaa siis voitu lyhentää.

Valtionvelka oli vuoden 2001 lopussa 367,2 mrd. mk, mikä oli 45,7 % kokonaistuotantoon suhteutettuna. Korkeimmillaan valtion velkaantuneisuus eli velan suhde bruttokansantuotteeseen oli v. 1996 lopussa, 67,5 %. Valtion lyhytaikaiset sijoitukset supistuivat ja olivat kertomusvuoden lopussa 28,0 mrd. mk.

Valtion talous heikkeni kertomusvuonna selvästi, mutta hallitusohjelman tavoite, 1½-2 prosentin ylijäämä suhteessa kokonaistuotantoon valtion taloudessa, täyttyi edelleen hyvin. Kansantalouden tilinpidon mittaustavalla valtion rahoitusylijäämä oli 2,0 % suhteessa kansantuotteeseen. Tilinpidon laskelmissa omaisuuden myynti ei vaikuta rahoitustasapainoon, toisaalta myöskään velanhallinnan pääomatappiot eivät lisää sitä.

2.4. EUROOPAN UNIONIN JA SUOMEN VÄLISET RAHAVIRRAT¹

Vuoden 1995 alussa Suomi liittyi Euroopan unionin jäseneksi. Siitä alkaen Suomen valtio on maksanut EU:lle vuosittain maksuosuuksia ja saanut varoja EU:n hyväksyntään ohjelmiin ja tarkoituksiin.

Nettomaksajatarkastelun rinnalla tulee aina arvioida myös jäsenyyden muita vaikutuksia. Jäsenyydestä aiheutunut hallintotyö on lisännyt henkilöstömäärää ja hallintokustannuksia. EU-jäsenyyden edut ovat kasvaneen ulkoisen turvallisuuden ohella mm. pääsy laajoille sisämarkkinoille ja niitä koskevaan päätöksentekoon sekä EMU -jäsenyyteen. Suomen parempi tunnettavuus vaikuttaa kansainväliseen kauppaan, matkailuun, kulttuurielämään jne. Nämä edut ovat todellisia vaikkakin vaikeasti mitattavia.

Suomen valtio on maksanut EU:lle vuosittain maksuosuuksina laskennalliseen arvonnalisäveropohjaan sekä bruttokansantuloon perustuvia maksuja. Laskennallinen arvonnalisäveropohja on kaikissa jäsenmaissa sisällöltään samanlainen riippumatta siitä, millaisiksi todelliset arvonnalisäveropohjat ovat muodostuneet esimerkiksi jäsenyysneuvotteluissa. Vuosina 1995-2001 näitä maksuosuuksia on maksettu 4,2-6,6 mrd. mk vuodessa, yhteensä 40,0 mrd. mk. Näiden lisäksi Suomi on maksanut jäsenosuutensa EU:n talousarvion ulkopuolisille yhteisöille: Euroopan hiili- ja teräsyhteisölle (EHTY), Euroopan kehitysrahastolle (EKR) ja Euroopan investointipankille (EIP). Vuosina 1995-2001 näitä jäsenosuuksia on maksettu yhteensä 1,5 mrd. mk. Suomen maksut EU:lle ovat olleet vuosittain 2½-3 % valtiontalouden menoista.

Vastineeksi Suomi on saanut EU:lta varoja EU:n hyväksyntään tarkoituksiin valtion talousarviotalouteen ja eräisiin talousarvion ulkopuolisiin rahastoihin sekä valtiontalouden ohi suoraan paikallishallinnolle ja yksityiselle sektorille. Näitä varoja on saatu rakennerahastoista, maatalouden ohjaus- ja tukirahaston tukiosastolta ja muualta EU:n talousarviosta.

Vuosina 1995-2001 valtiontalouteen on saatu yhteensä 39,8 mrd. mk, mistä maatalouden osuus oli 27,1 mrd. mk eli 68 %. EU:lta saatujen varojen osuus valtiontalouden tuloista ilman lainanottoa on vaihdellut runsaasta 2 prosentista runsaaseen 3 prosenttiin. EU:n talousarvion loppusumma on ollut samaa suuruusluokkaa suhteessa jäsenvaltioiden julkisiin menoihin. EU:lta saatujen varojen merkitys on valtiontalouden ja kansantalouden kannalta vähäinen, mutta alueellisesti ja rakenteellisesti niillä on todellista merkitystä. Monista lähinnä teknisluonteisista syistä EU:lta saadut varat ovat kertyneet hitaammin kuin mitä Suomen valtio on niitä maksanut EU:n nimissä eteenpäin. Erotuksen valtio on rahoittanut omalla lainanotollaan. EU maksaa aikanaan kaikki Suomelle kuuluvat varat.

Valtiontalouden kassaperusteista nettomaksaja-asemaa tarkasteltaessa voidaan todeta Suomen vuosina 1995-2001 olleen nettosaaja kolmena vuonna ja nettomaksaja neljänä vuonna. Tuona tarkastelukaupana valtiontalous oli nettomaksaja yhteensä 1,7 mrd. mk. On luonnollista, että Suomi osallistuu EU:n hallintokuluihin ja on taloudellisesti kehittyneenä maana muutoinkin nettomaksaja.

¹ Valtiovarainministeriön budjettiosasto on myös vuosittain tarkastellut EU:n ja Suomen välisiä rahavirtoja. Budjettiosaston perinteinen tarkastelu käyttää suoriteperusteisia lähinnä tilinpäätöksen lukuja. Se ei sisällä kaikkia valtiontalouden EU:lta saamia tuloja (esim. nettobudjetoiduille menomomenteille saatuja varoja). Toisaalta se sisältää ns. EU:n traditionaaliset omat varat, joita ovat lähinnä EU:n ulkopuolelta Suomeen tulleesta tuonnista kannetut tullit sekä eräät maatalouteen liittyvät maksut. Näistä tulleista ja maksuista valtio luopui Suomen liittyessä Euroopan unioniin. Kirjauserusteen ja kattavuuden erilaisuudesta johtuu, että nämä kaksi laskelmaa päätyvät erilaisiin nettomaksaja-asemiin, jotka eivät ole keskenään vertailukelpoisia.

2.4. Euroopan unionin ja Suomen väliset rahavirrat

13. Rahavirrat EU:n ja Suomen valtiontalouden välillä, milj. mk (kassalaskelma)

	1995	1996	1997	1998	1999	Yht. 1995- 1999	2000 ⁴⁾	2001 ⁴⁾	Yht. 1995- 2001
Tulot EU:lta valtion talousarviotalouteen									
Euroopan sosiaalirahastolta (ESR)	379	59	857	456	442	2 192	1 196	177	3 565
EU:n maatalouden ohjaus- ja tukirahaston ohjausosastolta (EMOTRO-O)	300	353	772	207	432	2 064	1 107	73	3 244
Euroopan aluekehitysrahastolta (EAKR)	174	160	502	645	374	1 855	989	48	2 892
EU:n kalatalouden ohjaamisen rahoitusvälineeltä (KOR)	13	31	0	79	10	132	28	2	162
<i>Rakennerahastoilta yhteensä</i>	<i>865</i>	<i>603</i>	<i>2 131</i>	<i>1 387</i>	<i>1 258</i>	<i>6 244</i>	<i>3 319</i>	<i>301</i>	<i>9 864</i>
Talousarvion tuloihin muualta EU:n talousarviosta¹⁾									
Talousarvion nettobudjetoiuihin menoihin EU:n talousarviosta ²⁾	24	49	57	239	276	645	284	272	1 201
<i>Talousarviotalouteen yhteensä</i>	<i>3 727</i>	<i>4 722</i>	<i>5 183</i>	<i>4 469</i>	<i>4 243</i>	<i>22 345</i>	<i>7 322</i>	<i>5 013</i>	<i>34 679</i>
Tulot EU:lta valtion rahastotalouteen									
EU:n maatalouden ohjaus- ja tukirahaston tukiosastolta Maatalouden interventiorahastoon saadut tulot	407	703	826	795	795	3 526	728	584	4 838
EU:n maatalouden ohjaus- ja tukirahaston ohjausosastolta Maatilatalouden kehittämisrahastoon saadut tulot	-	6	51	-	14	71	152	55	278
<i>Rahastotalouteen yhteensä</i>	<i>407</i>	<i>709</i>	<i>877</i>	<i>795</i>	<i>809</i>	<i>3 597</i>	<i>880</i>	<i>639</i>	<i>5 116</i>
EU:LTÄ SUOMEN VALTIONTALOUTEEN YHTEENSÄ	4 134	5 431	6 060	5 265	5 052	25 942	8 202	5 652	39 796
Suomen valtion talousarviotaloudesta EU:n talousarvioon									
Suomen maksusuodet EU:lle ³⁾	4 298	4 738	5 377	5 986	6 469	26 869	6 547	6 615	40 031
Suomen valtion talousarviosta EU:n talousarvion ulkopuolisille EU:n yksiköille									
Suomen vuosimaksu Euroopan hiili- ja teräsyhteisölle (EHTY)	34	34	-	-	-	68	-	-	68
Suomen maksut Euroopan kehitysrahastolle (EKR)	-	-	-	97	32	128	32	-	160
Suomen maksut Euroopan investointipankille (EIP)	484	506	249	-	-	1 239	-	-	1 239
<i>EU:n talousarvion ulkopuolelle yhteensä</i>	<i>518</i>	<i>540</i>	<i>249</i>	<i>97</i>	<i>32</i>	<i>1 435</i>	<i>32</i>	<i>-</i>	<i>1 467</i>
SUOMEN VALTION TALOUSARVIOSTA EU:LLE YHTEENSÄ	4 816	5 278	5 626	6 083	6 501	28 304	6 579	6 615	41 498
NETTO	-682	153	434	-818	-1 449	-2 362	1 623	-964	-1 702

¹⁾ Sisältää mm. EU:n traditionaalisten varojen kantopalkkiot ja siirtymäkorvaukset.

²⁾ Kolmen ensimmäisen vuoden tiedot perustuvat kyselyihin eivätkä välttämättä ole kattavia. Kolmen viimeisen vuoden tiedot perustuvat liikekirjanpitoon. Aikaa myöten on opittu käyttämään hyväksi EU:n tarjoamia mahdollisuuksia, mikä osaltaan selittää aikasarjan kasvua.

³⁾ Arvonlisäveropohjaan ja bruttokansantuloon perustuva maksu.

⁴⁾ Vuosien 2000 ja 2001 tiedot sisältävät vanhan ja uuden ohjelmakauden tietoja.

2.5. VALTIONVELKA

Valtionvelka oli vuoden 2001 päättyessä nimellisarvoltaan 367 206 milj. mk, kun sulautetaan valtion sisäiset velat. Sulauttamaton velka, josta valtio on vastuussa veronmaksajille, oli 382 935 milj. mk (ilman alla olevissa taulukoissa olevaa oikaisuerää ja reposalkkua). Vuotta aiemmin valtionvelka oli 377 165 milj. mk. Vähennys oli 9 959 milj. mk eli 2,6 %. Vuonna 2000 velka väheni 6,8 %. Velan markkina-arvo oli vuoden 2001 lopussa 395 mrd. mk. Ulkomaisen velan osuus oli kertomusvuoden päättyessä edelleen 15 %.

Talousarviotalouden bruttolainanotto v. 2001 oli 240 419 milj. mk ja nimellisarvoiset nettokuolelut 12 190 milj. mk. Talousarviotalouden velan hoitomenot ilman kuoletuksia olivat yhteensä 24 332 milj. mk. Korot olivat kertomusvuonna 24 237 milj. mk ja lainojen liikkeeseenlasku-, lunastus- ym. palkkiot ja kulut 95 milj. mk.

Kertomusvuoden päättyessä velkakannan keskimääräinen nimelliskorko oli 5,6 % ja keskimääräinen takaisinmaksuaika 4 v. 2 kk. Mikäli kaikki toteutuneet ja ennakoituiden lainakustannukset muutetaan vuotuisiksi koroksi, efektiivinen keskikorko oli 6,2 %.

Efektiiviset kustannukset on laskettu ottamalla huomioon kaikki toteutuneet kustannukset (myös valuuttakurssimuutokset) ja tarkasteluhetken jälkeen erääntyvät korot ja kuoletukset. Valuuttakurssina on käytetty tarkasteluajankohdan kurssia, minkä vuoksi kustannukset eivät sisällä tulevien valuuttakurssimuutosten vaikutuksia.

14. Valtionvelka¹⁾

	1997	1998	1999	2000	2001	Muutos 2001/2000 %
	Miljoonaa markkaa					
KOTIMAINEN VELKA	262 045	275 404	287 201	337 799	328 937	-3
Pitkäaikainen velka	231 421	259 847	278 994	308 674	288 471	-7
Talousarviotalouden velka	208 003	233 204	252 353	286 691	276 588	-4
Rahastotalouden velka	23 418	26 643	26 641	21 983	11 883	-46
Lyhytaikainen velka	30 624	15 557	8 207	29 125	40 466	39
Talousarviotalouden velka	27 258	15 339	7 954	24 543	40 269	64
Rahastotalouden velka	3 366	218	253	4 582	197	-96
ULKOMAINEN VELKA	168 556	157 350	135 892	57 022	53 998	-5
Pitkäaikainen velka	168 556	157 350	135 892	57 022	53 998	-5
Talousarviotalouden velka	166 121	155 834	134 632	57 022	53 998	-5
Rahastotalouden velka	2 435	1 516	1 260	-	-	-
YHTEENSÄ	430 601	432 754	423 093	394 821	382 935	-3
Oikaisuerä ²⁾	-12 417	-12 417	-12 686	-9 686	-5 086	
Reposalkku ³⁾	-3 350	-5 350	-5 789	-7 970	-10 643	
VALTIONTALOUDEN VELKA	414 834	414 987	404 618	377 165	367 206	-3

¹⁾ Vuoden lopussa.

²⁾ Vuosina 1997-2001 vähennetty valtion eläkerahastolta ja valtion ydinjätehuoltorahastolta otettu velka.

³⁾ Vähennetään sisäisenä velkana.

15. Valtionvelka lainatyypeittäin

	Velka 31.12. 2000	Nostot	Kuoletuks ¹	Valuutta- kurssien muutokset	Velka 31.12. 2001	Netto- korot
	Miljoonaa markkaa					
KOTIMAINEN VELKA	337 799	254 130	262 994	2	328 937	22 414
Pitkäaikainen velka	308 674	47 028	67 232	1	288 471	21 013
- yleisöobligatiolainat	288 504	44 150	62 423	1	270 232	19 948
- muut joukkovelkakirjalainat	2 657	-	-	-	2 657	184
- velkakirjalainat	17 513	2 878	4 809	-	15 582	881
Lyhytaikainen velka	29 125	207 102	195 762	1	40 466	1 401
- velkasitoumukset	28 959	90 665	79 356	1	40 269	1 345
- rahoitustodistukset ja velkakirjat	166	5 605	5 574	-	197	36
- lyhytaikaiset luotot	-	110 832	110 832	-	-	20
ULKOMAINEN VELKA	57 022	-	3 293	269	53 998	3 757
Pitkäaikainen velka	57 022	-	3 293	269	53 998	3 757
- obligaatiolainat	42 370	-	3 085	280	39 565	2 929
- muut joukkovelkakirjalainat	8 331	-	130	276	8 477	514
- velkakirjalainat	6 321	-	78	-287	5 956	314
YHTEENSÄ	394 821	254 130	266 287	271	382 935	26 171
Oikaisuerä ¹⁾	- 9 686		-4 600		-5 086	-376
Reposalkku ²⁾	-7 970				-10 643	-481
VALTIONTALouden VELKA	377 165		261 687		367 206	25 314

¹⁾ Vähennetty valtion eläkerahastolta ja valtion ydinjätehuoltorahastolta otettu velka ja tapahtumat.

²⁾ Vähennetty lainaustoimintaa varten emittoituid viitelainat.

2.5.1. Ulkomainen valtionvelka

Ulkomainen valtionvelka väheni kertomusvuonna 57 022 milj. markasta 53 998 milj. markkaan. Uusia ulkomaisia lainoja ei nostettu lainkaan. Kuoletuksia maksettiin 3 294 milj. mk, josta ennenaikaisten takaisinmaksujen osuus oli 582 milj. mk. Valuuttakurssien muutosten nettovaikutus kertomusvuoden aikana lisäsi ulkomaista velkaa 270 milj. markalla. Ulkomaisen velan nettovähennys oli 3 024 milj. mk eli 5 %. Korkoja maksettiin nettomääräisesti 3 757 milj. mk eli 15 % vähemmän kuin v. 2000.

Kertomusvuoden päättyessä ulkomaisesta velkakannasta oli 73 % obligaatiolainoja, 16 % muita joukkovelkakirjalainoja ja 11 % velkakirjalainoja.

Ulkomaisen valtionvelan keskimääräinen takaisinmaksuaika vuoden 2001 lopussa oli 4 v. 3 kk eli 8 kk lyhempi kuin vuotta aikaisemmin. Velasta 78 % eli 41 984 milj. mk maksetaan takaisin kuole-tusehtojen mukaisesti seuraavan viiden vuoden kuluessa. Kuoletuksia erääntyy maksettavaksi 5-10 vuoden kuluttua 7 670 milj. mk ja sen jälkeen 4 344 milj. mk.

Eri valuuttojen osuudet ulkomaisesta velkakannasta kertomusvuoden päättyessä olivat seuraavat:

USD	37 %	GBP	27 %	DKK	0 %
JPY	28 %	CHF	8 %		

2.5. Valtionvelka

16. Valtionvelan keskimääräiset efektiiviset kustannukset ja nimelliskorot, %

Vuosi	Kotimainen		Ulkomainen		Koko velka	
	Efektiiviset kustannukset	Nimellis-korko	Efektiiviset kustannukset	Nimellis-korko	Efektiiviset kustannukset	Nimellis-korko
1997	7,2	7,5	7,3	6,8	7,2	7,2
1998	6,6	7,1	6,7	6,2	6,6	6,8
1999	6,4	7,0	8,3	6,5	6,7	6,9
2000	6,3	6,0	8,4	6,5	6,6	6,2
2001	5,8	5,5	8,7	6,2	6,2	5,6

Kertomusvuoden päättyessä ulkomaisen valtionvelan pääoman markkavasta-arvolla painotettu nimellinen keskikorko, 6,22 %, oli 0,3 prosenttiyksikköä edellisvuotista alempi. Mikäli toteutuneet valuuttakurssien muutokset ja lainakustannukset muutetaan vuotuisiksi koroksi, oli todellinen keskikorko 8,67 %; se on laskettu vuodenlopun valuuttakurssien mukaan ja on siis tulevien lainakustannusten osalta ennuste, joka muuttuu valuuttakurssikehityksen mukaisesti.

2.5.2. Kotimainen valtionvelka

Vuonna 2001 sulauttamaton kotimainen valtionvelka pieneni 337 799 milj. markasta 328 937 milj. markkaan. Uusia lainoja otettiin 254 130 milj. mk ja kuoletuksia maksettiin 262 994 milj. mk. Pitkäaikaista velkaa nostettiin 47 028 milj. mk ja kuoletettiin 67 232 milj. mk. Uusien pitkäaikaisten lainojen alin nimelliskorko oli 3,25 % ja ylin 5,75 %, laina-ajat vaihtelivat kolmesta vuodesta kahteenkymmeneen vuoteen.

Talousarviotalouteen ja valtion vakuusrahastolle nostettiin 6-10 vuoden sarjaobligaatilainoja yhteismäärältään 42 785 milj. mk.

Valtio laski liikkeeseen uuden v. 2007 erääntyvän sarjaobligaatilainan, jota emittoitiin 37 048 milj. mk.

Valtio osti ennenaikaisesti takaisin vuosina 2001, 2004, 2006, 2008 ja 2010 erääntyviä sarjaobligaatilainoja yhteensä 25 153 milj. markan arvosta. Lisäksi ostettiin markkinoilta takaisin euron osavaluuttaisia lainoja yhteensä 914 milj. mk.

Kertomusvuonna tehtiin 15 koronvaihtosopimusta v. 2006 ja v. 2011 erääntyviin sarjaobligaatilainoihin sekä kaksi velkasalkkuun kohdistuvaa koronvaihtosopimusta.

Valtio laski liikkeeseen kaksi yleisölle tarkoitettua kolmen vuoden euromääräistä tuotto-obligaatiolainaa. Lainojen korot olivat 4,00 % ja 3,80 % ja emissiokurssi vaihtuva. Lainat emittoitiin kaikkiin neljässä erässä ja yhteismäärä oli 627 milj. mk.

Lyhytaikaisia valtion velkasitoumuksia nostettiin talousarviotalouteen 87 195 milj. mk. Tähän sisältyi USD-määräisiä velkasitoumuksia vasta-arvoltaan 25 002 milj. mk, jotka vaihdettiin euromääräisiksi. Valtion vakuusrahastoa varten otettiin velkasitoumuksia 1 506 milj. mk ja velkakirjoja 4 769 milj. mk. Valtion asuntorahastoa varten otettiin velkasitoumuksia 1 962 milj. mk. Vuoden lopussa velkasitoumuskanta oli kaikkiaan 40 269 milj. mk eli 39 % suurempi kuin edellisvuoden lopussa. Valtion kassavaihteluiden tasaamiseksi valtio otti 1-4 päivän lyhytaikaista luottoa 110 832 milj. mk. Maatalouden Interventiorahaston rahoitustodistuksia otettiin 836 milj. mk.

17. Velkakannan keskimääräinen takaisinmaksuaika vuoden lopun kannan mukaan

Vuosi	Kotimainen velka	Ulkomainen velka	Koko velka
1997	4 v 5 kk	5 v 1 kk	4 v 8 kk
1998	4 v 10 kk	5 v 4 kk	5 v 0 kk
1999	4 v 5 kk	5 v 2 kk	4 v 6 kk
2000	4 v 5 kk	4 v 11 kk	4 v 6 kk
2001	4 v 1 kk	4 v 3 kk	4 v 2 kk

Lainanotosta 82 % oli lainoja, joiden laina-aika on enintään 5 vuotta. Vastaava suhdelu ku v. 2000 oli 81 %. Uusista lainoista 18 % oli sellaisia, joiden laina-aika on viittä vuotta pidempi.

Vuonna 2001 otettujen lainojen (pois lukien lyhytaikaiset luotot) keskimääräinen nimelliskorko oli 1,80 % ja keskimääräinen efektiivinen kustannus 4,45 %. Uusista lainoista 64 % oli nollakorkoisia valtion velkasitoumuksia.

Vuoden päättyessä kotimaisesta velkakannasta 88 % oli pitkäaikaista ja 12 % lyhytaikaista.

Kotimaisen valtionvelan keskimääräinen takaisinmaksuaika vuoden 2001 lopussa oli 4 v. 1 kk eli neljä kuukautta lyhempi kuin edellisenä vuonna. Noin 59 % eli 195 536 milj. mk maksetaan kuoletusehtojen mukaisesti takaisin seuraavan viiden vuoden kuluessa. Kuoletuksia erääntyy maksettavaksi 6-25 vuoden kuluttua 133 401 milj. mk.

Kotimaisesta valtionvelasta maksettiin korkoja nettomääräisesti 22 414 milj. mk eli 12,3 % vähemmän kuin edellisenä vuonna.

3. HALLINNON TULOKSELLISUUS

3.1. VALTIONEUVOSTON KANSLIA

Toimintaympäristö

Toimintavuoden huomattavin tapahtuma oli syyskuun 11 päivän terrori-isku Yhdysvaltoihin. Se vaikutti kansainväliseen yhteistyöhön ja yhteisöön, jossa Suomikin on yhtenä toimijana. Myös Suomessa ryhdyttiin erilaisiin viranomaistoimiin. Valtioneuvoston kanslian alaisuuteen perustettiin välittömästi korkean tason virkamiesryhmä koordinoimaan eri ministeriöiden välistä tiedonkulkua, kokoamaan aineistoa Suomen hallituksen kannanottojen taustaksi ja huolehtimaan valtioneuvoston jäsenten jatkuvasta informoimisesta. Suomi korosti monenvälisen yhteistyön ja oikeusvaltion periaatteiden merkitystä terrorismin vastaisessa taistelussa.

Kanslian keskeinen tehtävä on avustaa pääministeriä valtioneuvoston toiminnan johtamisessa. Tämä on korostunut viime vuosina ministeriöiden kansliapäälliköiden ja valmiuspäälliköiden välisenä säännöllisenä virkamiestyönä samoin kuin monina laajoina poikkihallinnollisina hankkeina, joita on johdettu valtioneuvoston kansliasta. Hankkeille leimaa antavaa on ollut asioiden ennalta arvaamattomuus ja laajuus.

Valtioneuvoston kanslia asetti v. 2001 kansallisen työryhmän kehittämään Euroopan unionin Pohjoisen ulottuvuuden politiikan sisältökysymyksiä ja valmistelemaan kansallisia Pohjoisen ulottuvuuden foorumeita. Työryhmän jäsenenä on ollut valtionhallinnon, alueiden, yritysten, kansalaisjärjestöjen ja yliopistojen asiantuntijoita. Suomi on korostanut Pohjoista ulottuvuutta osana Euroopan unionin Venäjä-politiikkaa sekä unionin ja kumppanimaiden aktiivisen vuoropuhelun merkitystä Pohjoisen ulottuvuuden toimintasuunnitelmaa toimeenpantaessa.

Valtioneuvoston kanslia on valmistellut hallituksen Venäjää koskevia neuvotteluja, joissa on vedetty yhteen eri hallinnonalojen ajankohtaisia yhteistyöhankkeita Venäjän kanssa. Erityistä huomiota vuoden 2001 aikana kiinnitettiin Suomen ja Venäjän välisen metsäyhteistyön edistämiseen. Valtioneuvoston kanslian johdolla valmisteltiin keväällä 2002 Moskovassa pidettävää Suomen ja Venäjän pääministeritason metsähuippukokousta.

Valtioneuvoston kanslian johdolla toimiva v. 2000 asetettu valtion toimintojen uudelleen sijoittamista koordinoiva työryhmä jatkoi työtään edelleen kertomusvuonna. Työn tavoitteena on osaltaan edistää maan alueellista ja tasapainoista kehitystä sijoittamalla keskushallinnon yksiköitä ja muita valtakunnallisia tai keskitetysti hoidettavia valtion toimintoja maan eri osiin, erityisesti aluekeskuksiin. Tähän työhön liittyen hallitus antoi joulukuussa 2001 hallituksen esityksen eduskunnalle valtion yksikköjen ja toimintojen sijoittamista koskevasta toimivallasta.

Valtioneuvoston kanslia asetti maaliskuussa 2001 työryhmän valmistelemaan Kansallista rakennuspoliittista ohjelmaa. Ohjelman valmistelutyöhön ovat osallistuneet valtion ja alan järjestöjen edustajat. Työryhmän toimeksiannossa kansalliselle rakennuspoliittiselle ohjelmalle asetetaan kolme päätavoitetta: Parantaa rakentamisen laatua, alan tuottavuutta ja imagoa sekä edistää kilpailua. Tuottaa hyvää ja ekologisesti kestävästä rakennettua ympäristöä. Ennakoida paremmin suhdanne- ja kausivaihteluita. Työryhmän tulokset valmistuvat v. 2002.

Kertomusvuonna valtioneuvoston kanslian johdolla valmisteltiin eduskunnalle kaksi valtioneuvoston selontekoa: EU:n tulevaisuutta koskeva selonteko ja valtioneuvoston tulevaisuusselonteko "Tasapainoisen kehityksen Suomi 2015". Kanslia osallistui aktiivisesti myös Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001-selonteon valmisteluun, jota johti puolustusministeriö. Valtioneuvosto antoi selonteon valtioneuvoston kanslian esittelystä.

Pääministerin johdolla toimiva hallituksen ja tärkeimpien etujärjestöjen yhteistyöelin, talousneuvosto piti 11 kokousta ja käsitteli useissa niistä hallitusohjelman toteuttamiseen liittyviä kysymyksiä. Suomen talousneuvosto toimi kertomusvuonna EU-maiden talous- ja sosiaalineuvostojen sekä Euroopan talous- ja sosiaalikomitean yhteistyökokousten isäntänä. Sihteeristö laati näitä kokouksia varten kirjan talousneuvoston toiminnasta sekä muistion Euroopan ikääntymisen vaikutuksista työvoiman tarjontaan ja julkisiin menoihin. Ikääntymisteema oli myös talousneuvostossa aiheena samoin kuin valtioneuvoston kanslian johdolla laadittu raportti "Työmarkkinoilta syrjäytyminen, tulonjako ja köyhyys", joka liittyi hallituksen syrjäytymistä ehkäisevän politiikan tausta-aineistoon. Valtioneuvoston kanslia nimitti 21.9.2001 talousneuvoston ehdotuksesta asiantuntijaryhmän selvittämään Suomen verotusta kansainvälisessä toimintaympäristössä. Raportti aiheesta valmistuu marraskuun alussa v. 2002.

Tulostavoitteiden toteutuminen

Valtioneuvoston kanslian päämääränä on edelleen toimialansa osalta hallituksen toimintapolitiikan toteuttaminen hallitusohjelman ja sitä täydentävien hallituksen linjanmäärittysten ja tavoitteiden mukaisesti. Valtioneuvoston kanslian työn tarkoituksena on varmistaa tasavallan presidentin ja valtioneuvoston päätöksenteon sujuvuus sekä pääministerin toimintaedellytykset antamalla poliittisia, toiminnallisia ja hallinnollisia palveluja.

Keskushallinnon kehittämishankkeessa valtioneuvoston kanslia osallistui muun muassa hallituksen yhteisen poliittisen johtamisen vahvistamista, valtioneuvoston johtamista tukevia tietojärjestelmiä sekä valtioneuvoston työskentelytapoja koskeneisiin osahankkeisiin. Hanke jatkui edelleen v. 2002.

Kertomusvuosi oli valtioneuvoston EU-sihteeristön ensimmäinen täysi toimintavuosi valtioneuvoston kansliassa. Suomen EU-politiikan lähtökohtana on kertomusvuonnakin ollut taloudellisesti vahva ja dynaaminen sekä sosiaalisesti ja ekologisesti vastuullinen Euroopan unioni, joka muodostaa myös todellisen vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen. Suomi on pyrkinyt siihen, että unioni kykenisi toimimaan tehokkaasti yhteisten tavoitteidensa puolesta Euroopassa ja koko maailmassa.

18. Valtioneuvoston käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2001

Pl. luku	Määrärahat	Käytettävissä	Käytetty	Siirretty
	Varainhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta	olleet määrärahat peruutettu	vuodelle 2002
Miljoonaa markkaa				
2301 Valtioneuvosto	23	-	23	-
2302 Valtioneuvoston kanslia	114	21	135	116
2303 Oikeuskanslerinvirasto	14	1	14	13
2327 Poliittisen toiminnan avustaminen	70	-	70	70
2399 Valtioneuvoston muut menot	10	1	11	4
Yhteensä	231	22	254	226
				27

3.1. Valtioneuvoston kanslia

19. Valtioneuvoston määrärahat

PL 23	TP 2000	TA 2001	TP 2001
	Miljoonaa markkaa		
Valtioneuvosto	22	23	22
Valtioneuvoston kanslia	106	114	114
Oikeuskanslerin virasto	13	14	14
Poliittisen toiminnan avustaminen	64	70	70
Valtioneuvoston muut menot	6	10	10
Yhteensä	211	231	230

Yksittäisiä merkittäviä määrärahoja:

Puoluetuki	64,2	70,2
Kunniamerkit	2,6	2,6
Suomen sotasurmatutkimus 1914-1922	1,5	1,6
Kansainvälinen millennium-palkinto	-	6,0

20. Toiminnan kustannukset

	1999	2000	2001
Toiminnan kulut, milj. mk	133,4	151,2	156,5
Pääomakustannukset, milj. mk	1,5	1,3	1,9
Kustannukset yhteensä, milj. mk	135,0	152,5	158,4
Henkilömäärä vuoden lopussa	245	279	282
Toiminnan kustannukset / henkilö, mk	550 872	546 610	561 858

21. Valtioneuvoston yleisistunnon päätökset

	2000	2001
Henkilöstöasiat	150	157
Normipäätökset / hallinnollinen jaotus	35	3
Valtioneuvoston asetus	279	356
Hallintopäätökset	-	24
Periaatepäätökset / suunnitelmat	25	16
Sivuelinorganisaatiot	139	110
Taloudellinen ohjaus	82	111
Lupa-asiat	17	22
Selonteko / tiedonannot Eduskunnalle	4	4
Eduskunnan kirjelmät	8	13
Tasavallan Presidentti / hallitus	17	4
Tulossopimukset / VES/TES	1	3
Muut	5	4
Valtioneuvoston kirjelmä	82	89
Kv- ja Eu-asioita	28	49
Yhteensä	872	965

Unionin tulevaisuutta koskeva selonteko annettiin eduskunnalle 26.10.2001. Selonteossa painotettiin erityisesti tarvetta uudistaa unionin toimintarakenteita ja tehostaa unionin päätöksentekoa laajentumista silmälläpitäen. Vuonna 2001 toiminnan pääpaino asetettiin unionin tulevaisuutta ja kehittämistä koskevan kotimaisen kansalaiskeskustelun edistämiseen. Tätä tarkoitusta varten perustettiin keväällä 2001 n. 80 järjestöä kattava laajapohjainen kansalaisjärjestöfoorumi, ja kansalaiskeskustelun tueksi ja välineeksi avattiin syksyllä myös omat verkkosivut.

Valtioneuvoston kanslia valmisteli v. 2001 valmistuneen työryhmämuistion pohjalta uusia suosituksia valtionhallinnon viestinnässä noudatettavista periaatteista ja toimintatavoista yhteistyössä muiden ministeriöiden kanssa. Suositus käsittää valtionhallinnossa noudatettavat yleiset viestinnän periaatteet ja keinot. Loppuosa sisältää yleisohjeita viestinnän järjestelyistä erityistilanteissa ja poikkeusoloissa. Suositus on hallinnollinen ohje ja se on tarkoitettu kaikille valtionhallinnossa työskenteleville.

Valtioneuvoston toimintaa säätelevän lainsäädännön kokonaisuudistus aloitettiin kertomusvuonna. Toimikunnan puheenjohtajana toimii oikeuskansleri. Hallituspuolueiden lisäksi suurimmalla oppositiopuolueella on edustus toimikunnassa. Uuden valtioneuvostolain tarkoituksena on selkeyttää valtioneuvostoa koskevaa säätelyä niin, että valtioneuvoston keskeiset organisaationormit sekä valtioneuvoston yleisistunnon ja ministeriön välisen ratkaisuvallan perusteet ilmenevät laista. Laista tulee ilmetä myös valtioneuvoston päätöksentekomenettelyn pääkohdat, päätösvallan jakaantuminen ministeriöissä sekä valtioneuvoston virkamiehiä koskevat keskeiset säännökset.

Tietohallinnon merkitys valtioneuvoston toiminnassa on lisääntynyt sähköisen asioinnin edetessä. Ministeriöiden yhteisten järjestelmien yhteensopivuuden varmistamiseksi valtioneuvoston tietohallinnon organisaatio uudistettiin. Valtioneuvoston tietohallinto päätettiin

22. Tasavallan presidentin valtioneuvostossa tekemät päätökset

	2000	2001
Hallituksen esitykset / lakien vahvistus ...	429	455
Muut Eduskunta-asiat	17	27
Asetukset	124	58
Henkilöstöasiat	94	89
Kansainväliset asiat	102	95
Ahvenanmaan asiat	14	15
Valtioneuvostoa koskevat asiat	10	5
Armonanomukset	176	225
Avioliittoerivapaudet	-	2
Hengenpelastusmitalit	22	8
Arvonimet	218	255
Muut	8	4
Virka-ansiomerkit	1 214	920
Yhteensä	2 428	2 158

23. Valtioneuvoston istunnot

Vuosi	EU-ministerivaliokunta	Raha-asiainvaliokunta	Hallituksen neuvottelut ja iltakoulut	Valtioneuvoston istunnot	Tasavallan presidentin istunnot
1999	-	61	11	69	47
2000	-	68	11	72	42
2001	32	58	20	63	48

24. Puoluuetuki 2001

	Miljoonaa markkaa
Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue r.p.	17,906
Suomen Keskusta r.p.	16,853
Kansallinen Kokoomus r.p.	16,151
Vasemmistoliitto r.p.	7,022
Ruotsalainen kansanpuolue r.p.	3,862
Vihreä liitto r.p.	3,862
Suomen Kristillinen Liitto r.p.	3,511
Perussuomalaiset r.p.	0,351
Remonttiryhmä r.p.	0,351
Ahvenanmaa	0,330
Yhteensä	70,200

koskevat maailmankaupan rakennetta ja velkaongelmaa, pääomamarkkinoiden toimivuutta, verotusta, harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjumista, yrittäjyyttä, metsäpolitiikkaa sekä alue- ja paikallishallintoa.

Valtioneuvoston kanslia valmistelee kaksi kertaa vuodessa tasavallan presidentin päätettäväksi arvonomihakemuksia. Hakemuksia käsitellään ennen esittelyä valtioneuvoston asettamassa ja pääministerin johtamassa arvonomilautakunnassa.

siirtää valtiovarainministeriöön, joka otti hoidettavakseen myös kanslian sisäisen tietohallinnon. Kanslian vastuulle jäi kuitenkin edelleen valtioneuvoston sähköisen päätöksentekojärjestelmän (PTJ), EU-asianhallintajärjestelmän (EUTORI), Senaattorin ja valtioneuvoston internetsivujen sisällön kehittäminen.

Valtioneuvoston kanslia toimii pääosin valtioneuvostonlinnassa, jossa on myös osa valtiovarainministeriön yksiköistä sekä oikeuskanslerinvirasto. Tilat omistaa valtio ja niitä hallinnoi Senaatti-kiinteistöt. Kanslian toiminnot ovat laajentuneet ensin talousneuvoston sihteeristön ja sitten EU-sihteeristön ja siihen liittyneen EU-asiakirjahallinnan siirryttyä kansliaan. Kanslia ei ole kuitenkaan saanut uusia tiloja käyttöönsä. Uudet tilat on voitu osoittaa ainoastaan EU-asiakirjahallinnolle. Tavoitteena on sekä toimipisteiden määrän, että sijainnin osalta mahdollisimman keskitetty vaihtoehto. Kanslian ja 12 muun ministeriön toimipisteet sijaitsevat varsin hajallaan yli 60 toimipisteessä Helsingin kantakaupungissa. Hajanaisuus ja useiden toimipisteiden pieni koko aiheuttaa kustannuksia ja toiminnallisia haittoja.

Hallituksen hankesalkussa oli alun perin 41 hanketta. Hankkeet toteuttavat hallitusohjelman linjauksia eli talouden kasvua ja työllisyyttä, valtiontalouden tasapainottamista, hintavakautta, köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisemistä, kansalaisten turvallisuuden vahvistamista, hyvinvointipolitiikan kannustavuutta, tasapuolista alueellista kehitystä, koulutuksen, tutkimuksen ja tuotekehityksen hyödyntämistä, tasa-arvoa, kestäväää kehitystä sekä yhteistyön ja luottamuksen vahvistamista. Ministeriöiltä saaduista tiedoista ilmenee, että vuoden 2001 loppuun mennessä hallitusohjelman toimeenpano on hallituksen tasolla edennyt pitkälle erityisesti hankkeissa, jotka

3.1. Valtioneuvoston kanslia

Vuonna	Saapuneet esitykset	Myönnetty arvonnimet	Leimaverokertymä, milj. mk
1999	283	229	9,9
2000	330	218	7,8
2001	315	255	10,4

Kertomusvuonna internet-sivuilla vieraili eniten kävijöitä 5.6.2001. Kävijöitä oli enemmän työpäivinä kuin viikonloppuina. Aktiivisin käyntiaika päivästä oli klo 12 ja 19 välillä. Kävijöistä noin 62 % oli Suomen ulkopuolelta ja yksittäisistä maista eniten Yhdysvalloista, josta tulleiden kävijöiden määrä oli runsaat 15 % kaikista kävijöistä.

Kanslia on hoitanut kotimaisten kielten virallisen kääntämisen. Hallitusten esitysten sivumäärät ovat lisääntyneet. Hallituksen esityksiä joudutaan myös entistä enemmän tarkistuskääntämään, koska esitysten tekstit muuttuvat jatkuvasti ennen esitysten antamista. Myös Tasavallan presidentin ja pääministerin puheiden lukumäärä on kasvanut aikaisempiin vuosiin verrattuna.

1999	Eduskunnan kysymykset	654 kpl.	2 138 s.
	Kaikki käännökset	1 444 kpl.	10 793 s.
2000	Eduskunnan kysymykset	566 kpl.	1 860 s.
	Hallituksen esitykset	141 kpl.	3 859 s.
	Kaikki käännökset	1 590 kpl.	12 931 s.
2001	Eduskunnan kysymykset	687 kpl.	2 174 s.
	Hallituksen esitykset	142 kpl.	5 128 s.
	Kaikki käännökset	1 921 kpl.	13 800 s.

Valtioneuvoston käännöstoimiston yhteydessä toimii kielipalvelu, joka kerää tietoja julkisen hallinnon termeistä. Kielipalvelu antaa myös puhelinneuvontaa termikysymyksissä. Kysytyimpiä kieliiä ovat englanti, ranska, saksa, ruotsi ja venäjä. Lisäksi kielipalvelu tuottaa sanastoja. Vuonna 2001 ilmestyivät budjettisanasto ja tuomioistuinsanasto.

25. Valtioneuvoston kanslian tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2000	Tilinpäätös 31.12.2001	Muutos
	Miljoonaa markkaa		
Toiminnan tuotot	1,16	1,15	-0,01
Toiminnan kulut	-151,19	-156,53	-5,34
JÄÄMÄ I	-150,03	-155,38	-5,35
Rahoitustuotot ja -kulut	-	-	-
Satunnaiset tuotot ja kulut	-	0,01	0,01
JÄÄMÄ II	-150,03	-155,37	-5,34
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-64,41	-70,20	-5,79
JÄÄMÄ III	-214,44	-225,57	-11,13
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	-15,24	-15,33	-0,09
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-229,68	-240,90	-11,22

26. Valtioneuvoston kanslian tase

	Tilinpäätös 31.12.2000	Tilinpäätös 31.12.2001	Muutos
	Miljoonaa markkaa		
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAIKUUS	-	-	-
KÄYTTÖOMAIKUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIOITUKSET	34,10	36,40	2,30
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAIKUUS	0,90	0,50	-0,40
VASTAAVAA YHTEENSÄ	35,00	36,90	1,90
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	13,40	15,10	1,70
ARVOSTUSERÄT	-	-	-
VIERAS PÄÄOMA	21,60	21,80	0,20
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	35,00	36,90	1,90

Senaattori on valtioneuvoston sisäisessä verkossa oleva tietohakemisto. Se on ministeriöiden ja eduskunnan käytössä. Senaattoria käytti kertomusvuonna päivittäin keskimäärin 1 400 henkeä.

OIKEUSKANSLERINVIRASTO

Oikeuskanslerinvirasto on valtioneuvoston oikeuskanslerin johdolla toimiva itsenäinen toimintayksikkö. Oikeuskanslerin päätehtävät ovat valtioneuvoston toiminnan laillisuuden valvonta ja yleinen laillisuusvalvonta. Lisäksi oikeuskansleri antaa oikeudellisia tietoja ja lausuntoja tasavallan presidentille, valtioneuvostolle ja ministeriöille. Oikeuskansleri valvoo myös, että asianajat noudattavat hyvää asianajajatapaa. Nämä asiat ratkaisee oikeuskanslerin vahvistaman työjaon mukaan joko oikeuskansleri itse tai apulaisoikeuskansleri tai tämän ollessa estyneenä apulaisoikeuskanslerin sijainen. Oikeuskansleri antaa toiminnastaan vuosittain kertomuksen eduskunnalle ja valtioneuvostolle.

Oikeuskanslerin valvontatoiminnan painopistealat ovat valtioneuvoston valvonta ja kantelujen ratkaiseminen. Oikeuskansleri on laillisuusvalvojana läsnä valtioneuvoston esittelyissä ja esiteltäessä asioita valtioneuvostossa tasavallan presidentille. Laillisuusvalvonnassa kiinnitetään erityistä huomiota perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Valvonnassa tulee käsiteltäviksi myös Suomen jäsenyyteen Euroopan unionissa liittyvien asioiden kansallista valmistelua koskevia kysymyksiä.

Oikeuskanslerinvirastossa on kolme toimintayksikköä: valtioneuvostoasiain osasto, oikeusvalvontaosasto ja hallintoyksikkö. Vuoden 2001 päättyessä viraston palveluksessa oli 33 virkamiestä.

Eräitä tunnuslukuja vuodelta 2001 (suluissa vastaavat luvut vuodelta 2000):

- saapuneet kantelut 1 292 (1 282)
- ratkaistut kantelut 1 303 (1 231)
- omat aloitteet 17 (26)
- kirjalliset lausunnot 26 (37)

Kanteluasioissa tehtiin ns. toimenpideratkaisuja 142 (178)

Toimenpideratkaisujen osuus tutkittavaksi otetuista kanteluista oli 18 % (16 %).

3.2. ULKOASIAINMINISTERIÖN HALLINNONALA

Toimintaympäristö

Vuonna 2001 kansainvälinen ympäristö muuttui suuresti. Terrorismista tuli yksi keskeinen turvallisuuspolitiikan haaste Yhdysvaltoihin syyskuun 11. päivänä kohdistuneiden iskujen seurauksena. Terrorismin estäminen vauhditti monenkeskistä yhteistyötä ja vaikutti kansainvälispoliittisiin tavoitteisiin. Muutosten syvyyttä ja pysyvyyttä on vielä vaikea arvioida. Teot korostivat uusien uhkien merkitystä perinteisen valtioiden välisen sodan rinnalla. Näitä uhkia ovat mm. kansainvälinen terrorismi ja rikollisuus, kulkutaudit sekä hallitsemattomat väestön liikkeet. Niihin on varauduttava uudenlaisin keinoin ja valmiuksin, joissa korostuvat kansainvälisen yhteistyön eri muodot. Myös keskustelu koko maailman kattavista talouden ja kehityksen kysymyksistä sekä yhteiskunnallisista ja kulttuurisista jännitteistä nousi kasvavaksi osaksi turvallisuuspoliittista pohdintaa. Köyhyyden vähentäminen sekä kansanvaltaisten olojen, ihmisoikeuksien ja oikeusvaltion periaatteiden edistäminen ovat keskeisellä sijalla vastattaessa uusiin haasteisiin ja ughiin.

Ulkoasiainhallinnon tehtävät ja tulostavoitteet

Ulkoasiainministeriön (UM) ja edustustojen tehtävät määräytyvät lainsäädännön, hallitusohjelman ja kansainvälisten sopimusten pohjalta. Ulkoasiainhallinto (UH) valmistelee ja toteuttaa Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Se edistää ja valvoo Suomen ja suomalaisten yleisiä, kauppapoliittisia, kaupallis-taloudellisia ja muita kansallisia etuja ja oikeuksia ulkomailla ja kansainvälisissä järjestöissä. UH edistää yleisesti hyväksyttyjen perusarvojen toteuttamista kansainvälisen yhteistyön keinoin. Näitä arvoja ovat kansanvalta, ihmisoikeudet ja kestävä kehitys. UM on monin muodoin tasavallan presidentin ja pääministerin esikuntana sekä tuottaa palveluja myös eduskunnalle ja ministeriöille. UM:n ohjattavina on 100 edustustoa ulkomailla. Niissä työskentelee myös muiden hallinnonalojen henkilöstöä. UM:llä ja edustustoilla on välitöntä yleisön palvelua lähinnä konsultitehtävissä. UM:llä on hallinnon kattava kansainvälisten asioiden tiedottamisen, valmistelun ja yhteen sovittamisen rooli. Sillä on myös tiivis yhteys elinkeinoelämään ja järjestösektoriin. Suomalaishallinnon monitahoisuus, maailman yleinen tilanne sekä muiden valtioiden ja kansainvälisten järjestöjen toiminta vaikuttavat UH:n tavoitteisiin ja tehtäviin.

UH:n alustavat tulostavoitteet määriteltiin talousarviossa 8 tehtäväalueelle: ulkopoliittikka, turvallisuuspolitiikka, kaupallis-taloudelliset tehtävät, kehitysyhteistyö, lähialueyhteistyö, toiminta Euroopan unionissa (EU), konsuli-, passi- ja viisumitehtävät, Suomen tunnetuksi tekeminen sekä hallinto, tuki- ja muut tehtävät. UM vahvisti ja tarkensi tulostavoitteet asiakirjassa helmikuussa. Siinä muutettiin talousarvioon kirjattuja tavoitteita, jotta voitiin ottaa huomioon EU:n kokousten päätökset. Samalla todettiin vaikeus yhdistää yleisluonteiset neuvottelu-, valmistelu-, sopimus-, raportointi-, seuranta-, ym. tavoitteet hallinnon ohjauksen selkeisiin resursseihin. Käytännössä vuositavoitteilla oli riittämätön yhteys määrärahoihin ja organisaation kiinteisiin kustannuksiin. Tavoitteiden ilmaiseminen määrinä ja arvoina sekä niiden toteutumisen mittaaminen suoritteina ei ollut yksiselitteistä. Näin ollen UH:n toiminnan tulokellisuuden ja määrärahojen vaikuttavuuden numerollisen kuvauksen valmistelu tunnuslukuineen on kesken. Tavoitteiden asettamisen konkretisointi, niiden saavuttamista osoittavien mittareiden määrittely ja suoritteiden tarkentaminen kuuluvat keskeisesti UM:n käynnistämään strategiahankkeeseen. Toiminnan ja talouden erillisten suunnittelu- ja seurantajärjestelmien sovittaminen yhteen vaatii vielä selvittelyä.

Uudet haasteet

Keskustelu UM:stä nousi näkyvästi esiin julkisuudessa. Sitä pohjusti eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle kesäkuussa luovutettu selvitys *Ulkoasiainhallinnon haasteet 2000-luvun alussa*. Ensi kertaa UM:n historiassa tarkasteltiin UH:n laajenevaa toimintakenttää ja resursseja yksissä kansissa. Lähtökohtana oli hallinnonalan toiminnan ja voimavarojen välisen epäsuhteen kasvaminen. Muutuneessa kansainvälisessä asetelmassa UM ei pysty valvomaan Suomen kansallisia etuja riittävän tehokkaasti ilman toimintamäärärahan lisäystä. Selvitystä varten käytiin avoin keskustelu hallinnonalan tilasta, tehtävistä ja kehittämistarpeista. Siihen osallistuivat ministeriön johto ja yksiköt, edustustot ja henkilöstö sekä UH:a läheltä seuraavat asiantuntijat. Lausunto UH:oon kohdistuvista odotuksista pyydettiin valtionhallinnon johdolta, ministeriöiltä ja virastoilta. Keskeisiltä yhteistyökumppaneilta kaupan, politiikan ja kehitysyhteistyön alalla pyydettiin kriittiset arviot odotuksista ja kokemuksista. Myös puolueiden, etu- ja kansalaisjärjestöjen sekä kulttuuritahojen näkemykset kartoitettiin.

Tulevaisuudessa UH:n keskeisiä kysymyksiä ovat mm. kansainvälisen ympäristön muutos, globalisaatio, uudet turvallisuuden uhat ja kriisinhallinta sekä lisääntyneen matkailun vaatimat kansalaisten palvelut, kauppapolitiikka, viennin ja kansainvälistymisen edistämisen tehtävät ja kehitysyhteistyön hallinnoinnin tehostaminen. Kansainvälisen toiminnan koordinaatio, edustustojen tehokas hyödyntäminen kaikkien yhteistyötahojen käyttöön sekä julkisuusdiplomatia olivat keskeisesti esillä. Selvityksen pohjalta aloitettiin laaja keskustelukierros. Asiaa käsiteltiin vilkkaasti myös tiedotusvälineissä. Tampereen yliopisto julkaisi tutkimuksen kansalaisten luottamuksesta viranomaisiin. Sen mukaan UM on kolmanneksi luotetuin puolustusvoimien ja poliisin jälkeen. UH:n toiminnan sisältö oli kuitenkin suhteellisen tuntematonta kansalaisille. Vain 18 % vastanneista uskoi tietävänsä mitä UM tekee.

Selvitystyö, mainittu tutkimus ja kansainvälisen tilanteen muutos 11.9. loivat otollisen lähtökohdan jalkautumiselle maakuntiin. Ministerin johdolla UM:n edustajat vierailivat 2001 syksyllä Rovaniemellä ja Oulussa kansalaistilaisuuksissa esittelemässä UH:n toimintaa. Tilaisuuksia jatkettiin v. 2002.

Eduskunta korostaa ulkoasiainhallinnon merkitystä

Eduskunnan ulkoasiain- sekä valtiovarainvaliokunnan lausunnot *Ulkoasiainhallinnon haasteet* -selvityksestä korostivat, että UM on Suomen valtionhallinnon keskeisin asiantuntija kansainvälisessä turvallisuuspolitiikassa, ihmisoikeuspolitiikassa, asevalvonnassa, sopimusten laadinnassa, kauppapolitiikassa ja kehitysyhteistyössä. Valiokunnat kiinnittivät huomiota UM:n hallinnon ja toiminnan kehittämiseen samoin kuin laajan toimikentän ja nykyvahvuisten resurssien yhteen sovittamisen ongelmaan. UM:lle on turvattava tarvittavat voimavarat. Lausuntoihinsa nojautuen eduskunta lisäsi budjettikäsittelyssä joulukuussa UM:n vuoden 2002 toimintamäärärahoihin 1,1 milj. euroa.

Eduskunta katsoi, että edustustoverkko nykyisellään on tarkoituksenmukainen toiminnan vaikuttavuuden ja tuloksellisuuden kannalta. Vaikuttavuutta ja tuloksellisuutta on kuitenkin kyettävä lisäämään. Mikäli tavoitteen saavuttaminen edellyttää nykyisen laajuista tai laajempaa edustustoverkkoa ulkomailla, se merkitsee määrärahojen lisätarvetta tulevien vuosien talousarvioissa. Ulko- ja turvallisuuspolitiikan tavoitteiden saavuttaminen edellyttää ulkoasiainvaliokunnan mukaan vähintään nykyisen laajuista edustustoverkkoa. Lähiaikoina voi ilmetä tarvetta laajentaa sitä mm. EU:n ja kehitysyhteistyön kasvun takia. Valtiovarainvaliokunnan kantaan viitaten ulkoasiainvaliokunta edellyttää valtioneuvoston toimenpiteitä UH:n toimintamenoihin kohdistuvien lisätarpeiden huomioon ottamiseksi tulevien vuosien talousarvioissa.

3.2. Ulkoasiainministeriön hallinnonala

UM alkoi loppuvuodesta valmistella hallinnon kehittämisen hankkeita. Päällimmäisenä ovat strategisen suunnittelun läpivieminen koko ministeriössä sekä organisaation uudistustyön jatkaminen. Nämä hankkeet käynnistyivät vuoden 2002 alussa. Lisäksi aloitetaan henkilöstöä koskevia hankkeita, mukaan lukien palkkauksen uudistus ja ulkomaanedustuksen korvausjärjestelmän uudistus. Edustoverkkoa tarkastellaan valiokuntien viitoittamin evästyksin.

Ulkoasiainministeriö ja edustustot vaikuttajina muuttuvassa maailmassa

Syyskuun 11. päivä 2001 ja sen seuraukset

UM aloitti kriisipäivystyksen parin tunnin kuluttua iskuista. Sitä jatkettiin viikon ajan vuorokaudet ympäri. Palvelussa vastattiin 3 500 puheluun. UM selvitti yhdessä New Yorkin pääkonsulaatin ja Washingtonin suurlähetystön kanssa, oliko uhrien joukossa suomalaisia. Heitä ei ollut.

Merkittävät velvoitteet terrorismia vastaan hyväksyttiin 28.9.2001 YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmassa 1373. Myös EU määritteli laajan ohjelman terrorismin torjumiseksi. Näiden toteuttamisen Suomessa käynnisti ja siitä raportoi UM keskeisiltä osin. UM myös kiirehti mm. terrorismin rahoituksen vastaisen YK:n yleissopimuksen ratifiointia, valmisteli lainsäädännön muutoksia sekä esityksiä eduskunnalle hyväksyä kansainvälisiä sopimuksia. Suomi osallistui aktiivisesti järjestöjen kokouksiin sekä kävi neuvotteluja eri maiden kanssa. Pääosan kannanotoista valmisteli UM Suomen linjan mukaan korostaen erityisesti ihmisoikeuksien kunnioittamista ja oikeusturvan näkökohtia.

UM edusti Suomea Afganistanin avustuskonferensseissa. Suomen apuna varattiin 10 milj. euroa vuodeksi 2002 naisten aseman parantamiseen ja miinanraivaukseen. YK:n kehitysohjelman rahastolle myönnettiin 3 milj. mk Afganistanin väliaikaisen hallituksen toimintaan sekä YK:n huumeiden vastaisiin ohjelmiin 3 milj. mk. Suomi kasvatti myös humanitaarista apuaan, jonka suurimpia kohteita Afganistan oli ollut useita vuosia. Vuonna 2001 apu nousi yli 40 milj. markkaan, lähes nelinkertaiseksi edellisistä vuosista. UM ja puolustusministeriö valmistelivat Suomen osallistumista YK:n rauhanturvaoperaatioon Afganistanissa.

Eurooppa etsii tulevaisuuttaan

UM valmisteli keväällä valtioneuvoston kanslian kanssa hallituksen esityksen eduskunnalle EU:n Nizzan sopimuksen hyväksymisestä. Laajentumisen haasteellisimmat kysymykset olivat maatalous ja aluepolitiikka. UM osallistui aktiivisesti neuvotteluihin ja koordinoi Suomen kantojen valmistelua. Se myös tiedotti laajentumisen vaikutuksista Suomessa järjestämällä tilaisuuksia ja jakamalla tietoa eri muodoin. Vuonna 2001 käynnistyneen kansalaiskeskustelun Euroopan tulevaisuudesta panivat Suomessa alulle UM ja valtioneuvoston kanslia. Yhteensä 80 kansalaisjärjestöä kutsuttiin foorumiin.

Laekenin kokous joulukuussa 2001 päätti perustaa laajan valmistelukunnan eli konventin. Sen tulokset ja jäsenvaltioiden keskustelut tulevaisuudesta ovat pohjana vuoden 2004 hallitusten väliselle konferenssille. UM:n rooli kansallisen keskustelun herättäjänä ja ylläpitäjänä oli tärkeä. Konferenssi v. 2004 ottaa kantaa myös Euroopan perusoikeusasiakirjaan, jonka Nizzan kokous hyväksyi joulukuussa 2000. Se on perinteisiä oikeuksia sisältävä poliittinen julistus, joka ei nykyisellään sido jäsenvaltioita juridisesti. UM seurasi v. 2001 tarkasti perusoikeuskirjaan liittyvää EU:n tuomioistuin-käytäntöä sekä käynnisti syksyllä uudelleen hankkeen, joka tähtää EU:n liittymiseen Euroopan ihmisoikeussopimukseen.

UM aloitti eurotiedottamisen jo ennen Suomen liittymistä EU:iin. Maastrichtin sopimuksen esitteessä kerrottiin yhteisestä rahasta, jolta puuttui nimi. Kansalaisten kiinnostus heräsi v. 2001. Se tuntui Eurooppa-tiedotuksen 19 pisteessä Ahvenanmaalta Lappiin. Eurosta kysyttiin eniten. Euro-esitteitä tekivät muutkin tahot. Niissä luvattiin lisätietoja yleensä puhelinnumerosta, joka oli UM:n Eurooppa-tiedotuksen. Kontaktit Eurooppa-tiedotukseen v. 2001 lisääntyivät 20 % edellisestä vuodesta.

Euroopan unionin yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka Suomelle keskeinen vaikuttamisen väline

EU:n ulkopoliittista roolia v. 2001 tehosti sen ulkopoliittisen edustajan toiminta ja alan uusi komitea. Yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka oli Suomelle ulkopoliittisen vaikuttamisen keskeinen väline. Suomi kehitti edelleen kriisinhallintaa, ja UM tutki eri tapoja konfliktien ennaltaehkäisyyn. Marraskuussa 2001 jäsenmaat tarjosivat lisää joukkoja EU:lle, jotta se voisi tarvittaessa hallita kriisejä 60 000 sotilaan operaatiolla. Suomi nosti unionille tarjoamansa joukon vahvuutta 2 000 sotilaseen.

EU:n ja NATO:n yhteistyön kehittämisen tavoitteena oli mm., että EU saisi kriisinhallintaan käyttöönsä NATO:n voimavaroja. Syyskuun terrori-iskujen jälkeen Suomi ja Ruotsi tekivät aloitteen yhteistyöstä terrorismin torjunnan tehostamiseksi. Sen keskeiset osat sisällytettiin rauhankomppanuusneuvoston toimintasuunnitelmaan. Syksyllä 2001 ruvettiin pohtimaan kumppanuusneuvoston ja -ohjelman tulevaisuutta NATO:n laajentumisen jälkeen. Suomi osallistui tähän työhön, joka jatkuu. Suomi korosti informaation ja neuvottelujen merkitystä NATO:n valmistellessa päätöksiä seläisistä operaatioista, joihin myös Suomi osallistuu.

Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko eduskunnalle

UM osallistui eduskunnalle annetun turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon laadintaan. Siinä vahvistettiin Suomen toimintalinja ja määriteltiin keinot tavoitteisiin pyrkimiseksi. Perustekijöitä ovat uskottavan puolustuskyvyn ylläpito, pysyttäytyminen sotilaallisesti liittoutumattomana vallitsevissa olosuhteissa ja osallistuminen kansainväliseen yhteistyöhön vakauden vahvistamiseksi. Selonteossa korostettiin vaikuttamista turvallisuuspoliittisen ympäristön ongelmiin ennaltaehkäisevästi.

Siviilikriisien hallinta

UM:n johtama kriisinhallinnan siviilivalmiuksien kehittämistyöryhmä jatkoi työtään. Suomi järjesti alan koulutusta, johon kutsuttiin myös Baltian maiden ja Puolan edustajia. Suomesta osallistui vuoden aikana 44 poliisia kansainvälisiin operaatioihin. Suomalaisia oli aktiivisesti mukana ETYJ:n vaalitarkkailijoina. Bosnia-Hertsegovinassa noin 100 suomalaista sotilasta huolehti monikansallisen divisioonan siviili- ja sotilasyhteistyöstä. Kosovon 820 sotilaan pataljoonaa vahvennettiin tilapäisesti vaalien ajaksi. Suomi veti pois 646 sotilaan pataljoonan Etelä-Libanonista vuoden 2001 lopussa sekä kotiutti rakentajaosaston Kyprokselta. Suomalaisia sotilastarkkailijoita ja yksittäisiä esikuntaupseereita palveli mm. Etiopian ja Eritrean rajalla, Kashmirissa, Lähi-idässä, Irakin ja Kuwaitin rajalla, Kosovossa ja Kroatiaassa sekä Kyproksella.

Ulkoasiainministeriö ja edustustot Suomen asianajajana ja suomalaisten suojana

UM on Suomen asianajajana Euroopan yhteisöjen tuomioistuimessa. Vuonna 2001 sen suullisessa käsittelyssä olivat mm. Suomen autoverotus ja Helsingin linja-autoliikenne. Ensimmäinen komissio on Suomea vastaan nostama kanne eteni. Siinä komissio katsoo, että Suomi rikkoi yhteisön oikeutta

3.2. Ulkoasiainministeriön hallinnonala

solmittuaan v. 1995 Yhdysvaltojen kanssa Open Skies -lentoliikennesopimuksen. Euroopan ihmisoikeustuomioistuim rekisteröi Suomea vastaan 105 valitusta ja välitti Suomen hallitukselle 28 uutta tapausta. Vuonna 2001 annettiin neljä lopullista Suomea koskevaa tuomiota, joissa kaikissa todettiin rikkomus.

Suomi kiinnitti erityistä huomiota naisten oikeuksiin. YK:n naisten syrjinnän poistamisen yleissopimukseen v. 1999 tehty valinnainen pöytäkirja tuli Suomessa voimaan maaliskuussa 2001. Euroopan neuvoston alueellisia tai vähemmistökieliä koskeva peruskirja sekä puiteyleissopimus kansallisten vähemmistöjen suojelusta käsiteltiin komiteoissa. UM julkaisi ministerikomitean suositukset Suomelle ja pyrki herättämään niistä keskustelua. Suomi tuki myös kansainvälisen rikostuomioistuimen perustamista. Samoin tuettiin v. 2001 Haagissa toimivan entisen Jugoslavian alueen sotarikoksia käsittelevän ad hoc -tuomioistuimen toimintaa. Suomi oli yhä yksi harvoista maista, jotka ottavat vastaan sen tuomitsemia henkilöitä suorittamaan rangaistustaan.

27. Konsulitehtävien suoritteita, kpl tai milj. mk

	2000	2001
Varojen välitys talletusta vastaan	111	167
Taloudellinen pikkuapu	81	89
Takaisinmaksusitoumukset	212	284
Olosuhdetiedustelut	253	369
Sairaus- ja kuolemantapaukset	673	787
Rikoksen uhrin	1 103	1 155
Yritysten avustaminen	119	172
Pidätetyt ja vangitut	222	215
Rikoksentehtävien luovuttaminen	17	29
Tuomittujen siirtäminen	23	6
Syytteen siirtämisasiat	4	1
Virka-apupyynnöt ministeriön kautta	192	253
Virka-apupyynnöt ministeriön ohi	290	596
Tiedoksiannot	738	758
Virkatodistukset, henkilö- ja osoitetiedustelut	1 258	1 236
Jäämistöasiat	120	180
Notaariasiat	3 949	4 680
Väestörekisteri-ilmoitukset	3 564	4 236
Merenkulkuun liittyvät tehtävät	37	37
Isyyden selvittäminen	191	266
Elatusapuasiasiat	396	377
Lasten suojelutarpeen selvittäminen	16	33
Lapsikaappaukset	18	28
Kansalaisuusasiat	818	1 217
Asevelvollisuusasiat	972	975
EU- ja pohjoismaiden kansalaisten avustaminen	21	35
Omaisille tilitettyjä jäämistövaroja, milj. mk	21	16
Viisumit, kpl	393 217	405 082
Viisumit, milj. mk	68	77
Oleskeluluvat, kpl	17 702	22 348
Työluvut, kpl	9 553	12 992
Oleskelu- ja työluvut, milj. mk	10	12
Passit, kpl	21 458	20 775
Passit, milj. mk	6	8

Pohjoismaat alkoivat soveltaa Schengenin sopimusta 15.3.2001. EU-valtioiden viisumipolitiikasta päätetään tulevaisuudessa yhteisesti. Sen kansalliset asiat Suomessa ratkaisee UM.

Edustustot valvovat suomalaisten etuja ja oikeuksia. Taulukossa on käytännön konsulipalvelujen suoritteita kahdelta vuodelta. Tilasto ei kerro panostusta yksittäiseen konsulitapaukseen, joka saattaa vaihdella lyhyestä puhelinkeskustelusta jopa kuukausien prosessiin. Vuonna 2001 vaativimpia tehtäviä olivat huum- ja mielenterveysasiakkaiden hoitoon ohjaaminen. Monia vaikeita avustustapauksia oli erityisesti New Delhin ja Bangkokin suurlähetystöjen toimialueella. Tilastojen ulkopuolelle jäävät edustustojen päivittäinen ohjaus, neuvonta ja vastaukset satoihin kysymyksiin.

Pohjoinen ulottuvuus ja kansalaisen Pohjola

Suomi jatkoi v. 2001 EU:n pohjoisen ulottuvuuden toimintaohjelman käytännön toteutusta. Kesäkuussa 2001 Göteborgin kokouksen päätelmiin kirjattiin tavoite sen jatkamisesta kaikilla sektoreilla. Kokouksessa myös hyväksyttiin aloite pohjoisen ulottuvuuden yhteistyökumppanuudesta ja siihen liittyvästä ympäristörahoituksesta. Suomi päätti osallistua Luoteis-Venäjän ympäristö- ja ydinturvahankkeiden rahoittamiseen 10 milj. eurolla. Etusijalla niistä on Pietarin jäteveden puhdistamo.

Vuonna 2001 Suomi oli puheenjohtajana Pohjoismaiden ministerineuvostossa. Vuoden teemaksi valittiin "Pohjolan kansalainen – Nord-

bo”. Tavoitteena oli edistää yksittäistä kansalaista palvelevaa politiikkaa ja selvittää Pohjolan kansalaisen oikeuksia. Väliraportti osoitti, että kansalaiset eivät tunne pohjoismaisiin sopimuksiin perustuvia oikeuksiaan eivätkä virkamiehetkään hallitse niitä riittävästi. UM tulee jatkossa pitämään asiaa korostetusti esillä. Pohjoismaasta toiseen muuttavia varten käynnistettiin keväällä kaikissa viidessä maassa neuvontapuhelin *Haloo Pohjola*. Vuoden 2001 päätuloksiin kuului pohjoismaisen yhteistyön sisältömääritysten ajan tasalle paneminen.

Pohjoismaiden suhteet Baltiaan ja Luoteis-Venäjälle tiivistyivät monella tavalla. Pohjoismaiden ministerikokouksia Viron, Latvian ja Liettuan kanssa järjestettiin aikaisempaa enemmän. Lähialueen yhteistyöstä vastaavat ministerit kokoontuivat syyskuussa Helsingissä. Venäjällä yhteistyön kohteina olivat alueet Barentsin mereltä Pihkovaan. Suunnitteilla oli toiminnan ulottaminen myös Kaliningradiin. Puheenjohtajamaana Suomi lujitti poliittisen tason yhteyksiä Venäjän kanssa. Baltian maiden liittyessä EU:iin siirtynee pohjoismaisen lähialueen yhteistyön painopiste enenevästi Luoteis-Venäjälle. UM laati v. 2001 pohjoismaisen yhteistyöohjelman arktisia alueita varten. Sen tavoitteena on parantaa alkuperäisväestön elinehtoja turvaamalla kestävä kehitys ja huolehtimalla ympäristön laadusta.

Arktinen puheenjohtajuus

Suomi oli v. 2001 Arktisen neuvoston johdossa. Puheenjohtajuuden ensimmäinen vuosi sai kiitosta osakseen. Neuvoston toiminta terävöityi ja sen näkyvyys kansainvälisestikin lisääntyi. Kesäkuussa 2001 UM osallistui Rovaniemellä arktisen ympäristönsuojelun strategian 10-vuotis seurantakokouksen järjestämiseen. Kokous tarkasteli, miten v. 1991 allekirjoitettu strategia oli toteutunut sekä valmisteli kestävän kehityksen maailmankokousta syksyllä 2002. Kokous luovutti osallistujavaltioille raportin arktisen ympäristön monimuotoisuuden säilyttämisestä.

Unionin rajapinta uuteen Venäjään

Monet keskinäiset vierailut kertoivat Venäjän ja Suomen suhteiden kehityksestä. Suomi on EU:n jäsenistä ainoa Venäjän rajanaapuri. Suomi pyrki aktiivisesti vaikuttamaan EU:n Venäjän-politiikan muotoutumiseen mm. osallistumalla EU:n ja Venäjän välisten elinten toimintaan. Niissä korostui poliittisen vuoropuhelun ja terrorismin vastaisen taistelun merkitys. UM:ssä toimiva Suomen ja Venäjän hallitusten välisen talouskomission sihteeristö työskenteli kaupan ja investointien edellytyksiin vahvistamiseksi. Kaupan kehitystä Venäjällä vaikeuttivat eri tekijät. Neuvottelut investointien suojasta Venäjällä jatkuivat.

UM jatkoi Suomen lähialueyhteistyötä edellisenä vuonna uudistetun strategian mukaisesti. Venäjällä tärkeitä painopistealueita olivat mm. demokratian vakiinnuttaminen, oikeusvaltion kehittäminen, talouden, hallinnon ja lainsäädännön uudistamisen tukeminen, ympäristö- ja ydinturvariskien vähentäminen sekä turvallisuuden edistäminen. Vuonna 2001 UM valmisteli yhdessä Venäjän viranomaisten kanssa keskinäisen lähialueyhteistyön ohjelman vuosille 2001-2003.

Vierailuvaihto ennätystasolla

Tasavallan presidentin kutsusta Suomeen suuntautui v. 2001 neljä merkittävää valtiovierailua. UM hoiti niiden protokolla- ja mediajärjestelyt yhdessä presidentin kanslian kanssa. Toukokuussa vieraana oli Irlannin presidentti puolisoineen. Syyskuussa vierailivat Venäjän presidentti sekä Saksan liittopresidentti, molemmat puolisoineen, ja marraskuun lopulla Viron presidentti puolisoineen. Keväällä Suomeen teki työvierailun Itävallan liittopresidentti. Suurin mediakiinnostus kohdistui Venäjän presidentin vierailuun, jota akkreditoitui seuraamaan 269 median edustajaa. Korkean tason

3.2. Ulkoasiainministeriön hallinnonala

muiden vierailujen määrä nousi v. 2001 ennätystasolle. UM hoiti noin 35 pää- ja ulkoministerivierailun tai muun korkean tason vierailun järjestelyt.

Vuonna 2001 Suomeen akkreditoidut suurlähettiläät vaihtuivat tiheään. Asemapaikkaa vaihtoi 34 suurlähettilästä eli lähes neljäsosa kaikista Suomeen akkreditoiduista.

Suomi menestyjänä globalisaatiossa

UM valmisteli eduskunnalle selvityksen Suomen poliittisista linjauksista globalisaation hallinnassa. Sen mukaan globalisaatio on väistämätön ja voittopuolisesti myönteinen kehitys, johon sisältyy suuria mahdollisuuksia, mutta myös haasteita ja uhkia. Suomi osallistuu kansainväliseen toimintaan globalisaation hallitsemiseksi. UM ajoi Suomen kauppapoliittisia etuja EU:ssa ja sitä kautta laajemmaltikin. Tätä varten valmisteltiin kannanottoja sovittaen yhteen eri suomalaistahojen näkemyksiä. Kauppapolitiikan tavoitteena oli edelleen määrätietoinen, myönteinen sopeutuminen globalisaatioon ja keskeisenä tehtävänä suomalaisten yritysten toimintaedellytysten turvaaminen ja parantaminen kansainvälisillä ja sisämarkkinoilla.

EU pyrki säilyttämään ja vahvistamaan globaalia vakautta. Yhtenä maailman suurimmista kauppablokeista EU ei muuttanut kauppapoliittista linjaansa. Sen tavoitteena oli edelleen kaupan vapauttaminen sääntöpohjaisesti sekä kehitysmaiden integrointi kauppajärjestelmään. Terroritekojen jälkeen oli tärkeää pystyä vahvistamaan yhteistyötä ja monenkeskistä kauppajärjestelmää. Tässä voitiin kirjata voitoksi se, että maailman kauppajärjestö piti neljännen ministerikokouksensa suunnitelmien mukaisesti ja pani alulle uuden kauppaneuvottelukierroksen.

UM työskenteli määrätietoisesti uuden neuvottelukierroksen puolesta. Tavoitteena oli sopia laajasta työohjelmasta, joka ottaa tasapainoisesti huomioon kaikkien osanottajamaiden edut. Lähtökohtana oli edelleen kehittää ja vahvistaa sääntöihin perustuvaa kauppajärjestelmää. Yhteiset ponnistukset johtivat myönteiseen tulokseen. Marraskuussa maailman kauppajärjestön (WTO) ministerikokous Qatarin pääkaupungissa Dohassa päätti aloittaa uuden kauppaneuvottelukierroksen. Suomella oli kokouksessa näkyvä rooli ulkomaankauppaministerin toimiessa sen varapuheenjohtajana.

Ulkoasiainministeriö avasi ovia Suomen näkyvyydelle

Talouden kansainvälistymisen ja viennin edistäminen

Vientiä harjoittaa Suomessa 7 000 yritystä, joissa työskentelee yli 550 000 henkilöä. Maailman kauppajärjestön korostamalla yhteisten sääntöjen periaatteilla on Suomen kaltaisille, ulkomaankaupasta riippuville maille tärkeä merkitys. Kauppapolitiikan monenkeskisten foorumien ohella UM työskenteli Suomen hyvinvoinnin ulkoisten edellytysten turvaamiseksi myös kahdenvälisissä tapaamisissa. Ulkomaankauppaministerin johtamat yritysvaltuuskunnat tekivät vierailuja moniin maihin. Yrityssektorin piirissä ne koettiin hyödyllisiksi.

UM pyrki edelleen laajentamaan Suomen investointisuojasopimusten verkkoa. Vuonna 2001 tulivat voimaan sopimukset Bosnia-Hertsegovinan ja Ecuadorin kanssa. Voimaansaatettavina oli vuoden vaihteessa kymmenkunta sopimusta. Sopimusneuvottelut saatiin päätökseen viiden maan kanssa. Neuvottelut jatkuivat tiiviisti Venäjän kanssa. Intian ja Kolumbian kanssa neuvottelut olivat käynnissä.

Vuoden 2001 aikana päätti työnsä kauppa- ja teollisuusministeriön asettama viennin ja kansainvälistymisen edistämistä selvittävä toimikunta. UM:n kaksi edustajaa antoivat sille keskeisen panoksen. Suuria muutoksia ei vaadittu nykyiseen yhteistyöhön. Toimikunta katsoi mm., että UM:n ja

edustustojen tehtäviin kuuluu Suomen elinkeinoelämän etujen edistäminen ulkomailla. Se otti myös kantaa UH:n edustustoverkkoon. Sen mukaan laaja edustustoverkko on kansallinen voimavara ja entistä selvemmin osa yritysten viennin edistämisen ja kansainvälistymisen julkisten palveluiden kokonaisuutta. UM antoi joulukuussa viennin ja kansainvälistymisen edistämisen uudet ohjeet. Niillä määrättiin tehostamaan valmiutta alan palvelujen antamiseen sekä pitämään henkilöstö tietoisena toiminnan tärkeydestä. UM kirjasi teeman verkkosivuilleen ja käynnisti työn näitä palveluja kuvaavan materiaalin tuottamiseksi talouselämälle.

UM jatkoi työtä tärkeiden hyödykkeiden ja palvelujen saatavuuden varmistamiseksi poikkeusoloissa. Suomi laati luonnoksen huoltovarmuuskyselyksi EU:n jäsenmaille. UM viimeisteli Norjan kanssa huoltovarmuussopimusta, öljyn varmuusvarastoinnin sopimuksia Iso-Britannian ja Tanskan kanssa sekä neuvotteli öljyn varmuusvarastoinnista myös Viron kanssa. Suomen ja Ruotsin välisen huoltovarmuussopimuksen käytännön toteutusta jatkettiin.

Taloudellisen yhteistyö- ja kehitysjärjestön (OECD) yleisten asioiden koordinoinnissa UM:n suuri projekti v. 2001 oli lahjonnan vastaisen yleissopimuksen evaluoinnin toisen vaiheen toteuttaminen Suomessa. Suomi oli v. 2001 tarjoutunut ensimmäiseksi evaluoinnin kohteeksi. Tutkinnassa selvitettiin, miten lahjonnan vastainen yleissopimus on maassamme pantu täytäntöön. UM järjesti yhdessä OECD:n sihteeristön kanssa syksyllä 2001 rekrytointitapahtuman Suomessa. Tavoitteena oli varmistaa suomalaisten asiantuntijoiden mahdollisuus toimia haastavissa kansainvälisissä tehtävissä.

Julkisuusdiplomatia vaikuttamisen tukena

UM tuki Suomen ulkopoliittikan tavoitteiden saavuttamista julkisuusdiplomatian - tiedotuksen, muun viestinnän ja kulttuurityön - keinoin. Tavoitteisiin liittyvän välittömän viestintätuen lisäksi UM pyrki nostamaan maailmalla Suomen tunnettuutta ja arvostusta tavalla, joka välillisesti lisää ymmärtämystä ja tukea Suomen toiminnalle. Välittömästä tuesta olivat esimerkkinä korkean tason vierailuja edeltäneet ja niiden tavoitteiden edistämiseen - etenkin vienninedistämisen alalla - kohdistuneet mediamatkat Suomeen sekä toimittajien tutustuttaminen Suomen vahvuuksiin EU:n elintarvikeviraston sijoituspaikkana. Kaikkiaan Suomessa vieraili v. 2001 UM:n kutsusta lähes 300 toimittajaa ja kulttuurivaikuttajaa.

Etenkin maissa, joissa edustustoilla on mahdollisuudet toimia Suomen kulttuurin ja yhteiskunnan näyteikkunoina, kulttuuripanostus toimi vipuna Suomen näkyvyyden nostamiseksi. Suurimpia UM:n tilaisuuksia olivat kamariorkesteri Avantin kiertue marraskuussa Argentiinassa, Chilessä ja Brasilissa, suomalaisen musiikin asema vuoden teemana Saksassa Schleswig-Holsteinin festivaaleilla sekä suomalaisen jazzin ja nykytanssin sekä kuva-, valokuva- ja mediataiteen esittelyt eri puolilla maailmaa. UM kierrätti edustustoissa kuutta itse tuottamaansa näyttelyä, joista uusin - Finnish Dimensions - esitteli modernin Suomen ulottuvuuksia.

UM lisäsi tuottamansa ja hankkimansa Suomi-tiedotusmateriaalin kielivalikoimaa. Suppea tietosivu on nyt jaossa 34 kielellä, joista v. 2001 uusia 12, koululaisille tarkoitettu perustietopaketti 17 kielellä ja perusteos (*Facts about Finland*) 10 kielellä.

UM:n tuottama Virtual Finland (*virtual.finland.fi*) oli edelleen ylivoimaisesti suosituin englanninkielinen Suomi-tiedon lähde internetissä. Sivuilla rekisteröitiin 2,4 milj. erillistä käyntiä v. 2001. Kävijämäärät olivat loppuvuodesta voimakkaassa nousussa. UM:n varsinaiset uutissivut (*formin.finland.fi*) vakiinnuttivat asemansa nopeimpana tietolähteenä Suomen ulkopoliitikasta. Niissä kirjattiin lähes 340 000 käyntiä v. 2001. UM aloitti projektin, jonka tuloksena edustustojen kotisivut saavat yhtenäisen ilmeen.

Suomi vastuunkantajana maailmassa

Linjaukset muuttuivat toiminnaksi

Valtioneuvoston tekemän kehitysyhteistyön periaatepäätöksen ja kehitysmaapoliittisen linjauksen päämääriä ovat laajamittaisen köyhyyden vähentäminen, globaalien ympäristöongelmien ehkäiseminen, ihmisoikeuksien kunnioituksen ja kansanvallan edistäminen sekä maailmanlaajuisen turvallisuuden ja taloudellisen vuorovaikutuksen lisääminen. Ne korostavat yhteistyömaiden roolia ja ensisijaista vastuuta kehityksestään. Vuonna 2001 päätettiin keinoista muuttaa linjaukset käytännön toiminnaksi. Tämä toiminnallistamispäätös selkeyttää maiden valintaperusteita ja yhteistyön muotoja sekä Suomen tavoitteita ja vaikutusmahdollisuuksia monenkeskisissä kehitysjärjestöissä. Päätökseen sisältyy myös kehitysyhteistyön taloudellisten ja hallinnollisten voimavarojen vahvistaminen.

Päätöksen keskeinen sisältö on seuraava: 1) Pitkäaikaisten yhteistyömaiden kriteerit ovat maan avun tarve ja kehitystahto, Suomen kyky antaa apua sekä tuloksellisuuden edellytykset. Maita ovat Egypti, Etiopia, Kenia, Mosambik, Namibia, Nepal, Nicaragua, Peru, Sambia, Tansania ja Vietnam. 2) Yhteistyötä voidaan merkittävästi kasvattaa niissä köyhimmissä maissa, joissa kehitystahto muuttuu myönteisesti ja tuloksellisuuden edellytykset paranevat. Tällaisia maita ovat Vietnam ja Mosambik. 3) Yhteistyö jatkuu normaalisti Nepalissa, Etiopiassa ja Tansaniassa. 4) Sen sijaan Nicaraguassa, Keniassa ja Sambiassa Suomi seuraa aktiivisesti, täyttyvätkö kahdenvälisen lahja-avun kriteerit. 5) Egypti, Namibia ja Peru kuuluvat keskitulotason maihin. Niissä Suomi luopuu pitkäaikaisesta kahdenvälisestä lahjumuotoisesta hankeyhteistyöstä 3-7 vuoden aikana ja siirtyy pääosin muihin yhteistyömuotoihin. 6) Länsi-Afrikassa sijaitsevan Burkina Fason ja Keski-Amerikassa olevan Honduran kanssa Suomi on käynnistänyt koeluontoisen yhteistyön. Se voi johtaa pitkäaikaiseen yhteistyöhön. Muiden maiden kanssa Suomi keskittyy aihekohtaisiin ohjelmiin. Niillä vahvistetaan sellaisia yhteiskunnan voimavaroja ja rakenteita, joita tarvitaan tulokselliseen kansalliseen ja kansainvälisesti tuettuun kehittämiseen. 7) Suomi edistää monenkeskisen kehitysrahoituksen selkiennyttämistä. Suomi painottaa YK-järjestelmää ja tukee sen sisäisen työnjaon kehittämistä. Tavoitteena on toimijoiden välinen selkeä työnjako, joka ottaa huomioon kehitysyhteistyötä tekevien järjestöjen vahvuudet ja osaamisen.

Päätökseen kirjattiin hallitusohjelman mukainen kehitysyhteistyövarojen lisääminen ja tavoite YK:n suosituksen tasosta (0,7 % bruttokansantulosta) taloudellisen tilanteen niin salliessa. Periaatepäätös oli vuoden 2001 aikana pohjana talousarvion myöntö- ja sopimusvaltuuksien kohdentamiselle sekä vuoden 2002 talousarviolle. Päätöksen hyväksymisen jälkeen UM valmisti työsuunnitelman, jossa määriteltiin yksityiskohtaisesti tavoitteiden toteutuskeinot, vastuunjako ja aikataulut. Työsuunnitelma pyritään pitämään ajan tasalla, jotta se muodostaa perustan kehitysyhteistyön tulevien vuosien suunnittelulle. Suunnitelman toimeenpano aloitettiin v. 2001. Sen pääelementit ovat: yhdenmukaisuus ja täydentävyys, keskittyminen harvempiin maihin, monenkeskisen rahoituksen selkiyttäminen, kansalaisyhteiskunnan voimavarojen käyttöönotto sekä korkotukiluottojen hallinnon tehostaminen.

Kehitysyhteistyön verkkopalvelussa (global.finland.fi) kirjattiin kuukausittain lähes 30 000 kävijää. Sen rakenne ja ulkoasu uusittiin syyskuussa 2001. Ajankohtaisten uutisten lisäksi se tarjoaa tietoa Suomen kehitysyhteistyöstä sekä julkaisuja ja yleistietoa kehityksimaista. Kehitysyhteistyötä ja sen määrärahoja on monipuolisesti selvitelty eduskunnalle maaliskuussa 2002 annetussa kehitysyhteistyökertomuksessa.

Organisaatio, henkilöstö, kiinteistöt ja talous

Organisaatio entisellään

Euroopan aluelinjaan yhdistettiin lakkautettu yleisten EU-asioiden linja. Göteborgin pääkonsulaatti muutettiin konsulaatiksi ja henkilöstön määrää vähennettiin. Vancouverissa toiminut lähetetyn virkamiehen hoitama konsuliasioden toimisto lopetettiin. Toimintaa jatkaa kunniapääkonsulaatti. Vuoden päättyessä edustustoja oli yhteensä 100, joista kaksi oli edelleen väliaikaisesti suljettuina. Diplomaattisia edustustoja oli 89 ja muun virkamiehen johtamia konsulaatteja 11. Verkostoa täydentää noin 400 kunniakonsulaattia. Ne tarjoavat eräitä konsulipalveluja, edistävät Suomen kaupallisia etuja ja tekevät tunnetuksi suomalaista kulttuuria.

Henkilöstö – voimavara ulkoasiainhallinnon toiminnoissa

UH:ssa työskenteli v. 2001 keskimäärin 2 541 henkilöä. Heistä oli edustustoissa 1 594 ja UM:ssä 947. Yleisuran eli ns. kiertäviä lähetettyjä virkamiehiä oli 1 242. Tähän lähetettyjen ryhmään kuuluvat eri tason diplomaattiset, kehitysyhteistyön ja lehdistöalan samoin kuin hallinto-, konsuli- ym. tehtäviä hoitavat virkamiehet. UM:n määräaikaista henkilöstöä vähennettiin. Vuoden 2001 aikana on kuitenkin voitu rekrytoida 20 diplomaattivirkamiestä sekä 20 uutta toimistosihteeriä. Näin ministeriössä on päästy lähemmäs tavoitetta hoitaa tehtävät vakinaisen henkilöstön voimin. Edustustoissa poistumaa on voitu osittain paikata palkkaamalla henkilökuntaa asemamaista. Henkilöstön ryhmät ja sijoituspaikat ilmenevät oheisesta taulukosta.

28. Ulkoasiainministeriön henkilöstö

Henkilöryhmä	Ministeriö	Edustustot	Yhteensä
Yleisuran virat	659	583	1 242
Erityisvirat	143	12	155
Työsopimussuhteiset	59	28	87
Muut	86	48	134
Asemamaasta palkatut	-	923	923
Yhteensä	947	1 594	2 541

Suomalainen arkkitehtuuri edustustoissa

Canberran suurlähetystön uusi rakennus otettiin käyttöön heinäkuussa 2001. Kansliatilojen lisäksi kiinteistöön kuuluu asunto ja erillinen sauna. Hankkeen kustannukset sisustuksineen olivat 31 milj. mk. Tukholman uuden suurlähetystön rakennustyö saatiin päätökseen ja rakennus otettiin käyttöön syyskuussa. Kiinteistö käsittää kanslian toimistotilojen ohella monikäyttötilat vastaanottoja, näyttelyitä ja konsertteja varten sekä kaksi asuntoa eri rakennuksessa. Hanke oli vireillä poikkeuksellisen pitkään. Paikallisten valitusten käsittelyt eri oikeusasteissa lykkäsivät työn aloittamista lähes neljä vuotta. Viivästymisen vuoksi myös kustannukset nousivat. Ne olivat lähes 72 milj. mk. Pietarin pääkonsulaatin uudisrakennushanketta varten hankittiin tontti pitkällisten selvitysten jälkeen. Rakennuksen on määrä valmistua v. 2003. Sen kustannusarvio on 58 milj. mk. Vuoden lopulla saatiin päätökseen New Yorkissa toimivan Finlandia Center-kiinteistöyhtiön osakkeiden myynti. Kaupasta tuloutui valtiolle 72 milj. mk. Bonnin suurlähettilään virka-asunto myytiin 5 milj. markalla suurlähetystön siirryttyä Berliiniin.

Talouden tarkastelu

Keskeisin hanke oli varautuminen euroon. Ulospäin yksinkertaiselta vaikuttanut tehtävä vaati arvioitua enemmän työtä. Sen onnistumisen osoituksena on euro nyt hallinnassa. Kirjanpidon kehittämistä jatkettiin tavoitteena saada kaikki edustustot samaan järjestelmään.

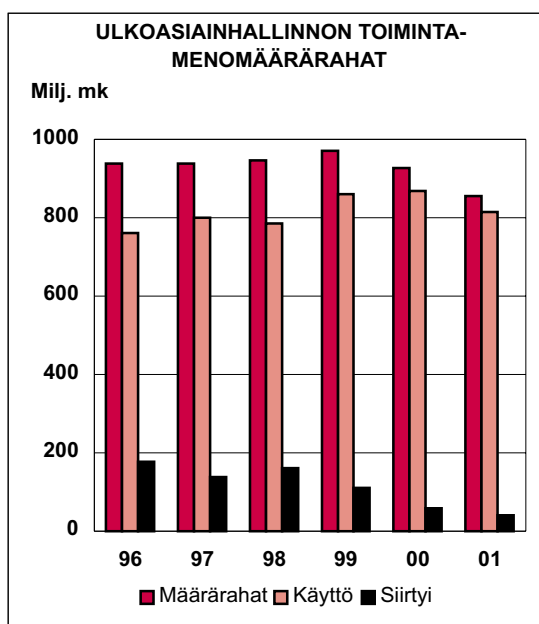
Tuotto- ja kululaskelman mukaan toiminnan tuotot kattoivat 13 % toiminnan kuluista. Maksullisen toiminnan tuotot kasvoivat edellisestä vuodesta 17 % ja olivat 100 milj. mk. Toiminnan kulut kas-

3.2. Ulkoasiainministeriön hallinnonala

voivat 5 % ja siitä henkilöstökulut 6 %. Henkilöstökulut olivat toiminnan kuluista 39 %. Rahoituskuluihin sisältyy 28 milj. mk kehitysluottojen anteeksiantona.

Taseen loppusumma pieneni 39 milj. mk edellisestä vuodesta. Tukholman ja Pietarin rakennushankkeet kasvattivat keskeneräisiä hankintoja. Finlandia Centerin osakkeiden myynti alensi käyttöomaisuusosakkeiden tasearvoa. Pitkäaikaisten saamisten 72 milj. markan vähennysten taustana olivat saadut lainojen lyhennykset sekä kehitysluottojen anteeksiannot. Pankkitilien saldot olivat varoja edustustojen ulkomaisilla pankkitileillä. Niissä oli mukana jo tammikuun 2002 kate 32 milj. mk. UM:n pankkitilit olivat vuoden lopussa normaalin tiliviraston tapaan nolilla. Niiden menot ja tulot kuvaavat UH:n rahavirtoja: vuoden 2001 kassamenot olivat 3 679 milj. mk (3 369 milj. mk v. 2000) ja kassatulot 256 milj. mk (191 milj. mk v. 2000).

Kuvio 5.

UH:ssa oli määrärahoja käytettävissä v. 2001 yhteensä 4 292 milj. mk. Siitä 272 milj. mk siirtyi aikaisemmilta vuosilta. Vastaavasti vuodelle 2002 siirtyi nyt 338 milj. mk. Kansainvälisen kehitysyhteistyön määrärahat luvussa 24.30. ovat tasaisesti lisääntyneet hallitusohjelman mukaan. Vuonna 2001 ne kasvoivat edellisestä vuodesta 210 milj. mk. Myös niiden käyttö lisääntyi. Kehitysyhteistyön määrärahoja siirtyi vuodelle 2002 203 milj. mk. Se on 90 milj. mk edellistä vuotta enemmän. Luvun 24.50. määräraha lähialueyhteistyöhön oli hallinnonaloittain jakamaton. UM käytti siitä v. 2001 64 milj. mk. Jakamatonta vuosien 2000 ja 2001 määrärahaa siirtyi vuodelle 2002 49 milj. mk. Muihin menoihin luvussa 24.99. myönnettiin 876 milj. mk. Ne olivat lähes kaikki arviomäärärahoja. Suurin summa, 361 milj. mk, käytettiin kansainvälisten järjestöjen jäsenmaksuihin ja rahoitusosuuksiin. Toinen suuri erä oli suomalaisten rauhanturvajoukkojen ylläpito. Määrärahoja oli 328 milj. mk, niitä käytettiin 311 milj. mk.

29. Ulkoasiainministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2001

Pl.luku	Määrärahat		Käytettävissä olleet määrä- rahat	Käytetty tai peruut- tettu	Siirretty vuodelle 2002	
	Varainhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta				
Miljoonaa markkaa						
2401	Ulkoasiainhallinto	928	122	1 050	975	74
2430	Kansainvälinen kehitysyhteistyö	2 031	113	2 144	1 934	203
2450	Yhteistyö Keski- ja Itä-Euroopan, Venä- jän ja muiden IVY-maiden kanssa	186	97	282	182	100
2499	Ulkoasiainministeriön hallinnonalan muut menot	876	7	883	800	12
Yhteensä		4 020	340	4 359	3 892	390

3.2. Ulkoasiainministeriön hallinnonala

UH:n maksullisen palvelutoiminnan keskeisiä julkisoikeudellisia suoritteita ovat viisumit, passit ja osa konsulipalveluista. Liiketaloudelliset suoritteet koostuvat pääosin tilojen vuokrauksesta. Maksullisen palvelutoiminnan tuotot v. 2001 olivat kaikkiaan 113 milj. mk, jossa oli kasvua edellisestä vuodesta 13 %. Julkisoikeudellisten suoritteiden osuus oli 99 milj. mk (88 %) ja liiketaloudellisten suoritteiden osuus 14 milj. mk (12 %). Sponsorituottoja oli alle puoli prosenttia.

Julkisoikeudelliset tuotot kasvoivat 17 % vuodesta 2000. Niistä 99 % saatiin viisumien käsittelymaksuista, oleskelu- ja työluvista sekä passeista. Pääosa tuotoista oli viisumien käsittelymaksuja Venäjältä. Tuotoiltaan 16 suurinta edustustoa on mukana jatkuvassa kustannusten seurannassa. Näiden edustustojen tuotot kattoivat 78 % kaikista maksullisen toiminnan ja 89 % kaikista julkisoikeu-

30. Ulkoasiainministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2000	Tilinpäätös 31.12.2001	Muutos
	Miljoonaa markkaa		
Toiminnan tuotot	116,47	160,98	44,51
Toiminnan kulut	-1 185,82	-1242,06	-56,24
JÄÄMÄ I	-1 069,35	-1081,08	-11,73
Rahoitustuotot ja -kulut	7,82	-26,30	-34,12
Satunnaiset tuotot ja kulut	-0,74	0,08	0,82
JÄÄMÄ II	-1 062,27	-1107,30	-45,03
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-2 196,89	-2304,80	-107,91
JÄÄMÄ III	-3 259,16	-3412,10	-152,94
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	-31,35	-35,22	-3,87
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-3 290,51	-3447,32	-156,81

31. Ulkoasiainministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2000	Tilinpäätös 31.12.2001	Muutos
	Miljoonaa markkaa		
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	-	-	-
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIOITUKSET	1 780,53	1 802,53	22,00
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	562,61	501,48	-61,13
VASTAAVAA YHTEENSÄ	2 343,14	2 304,01	-39,13
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	1 956,91	1 951,60	-5,31
ARVOSTUSERÄT	-	-	-
VIERAS PÄÄOMA	386,23	352,41	-33,82
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	2 343,14	2 304,01	-39,13

3.2. Ulkoasiainministeriön hallinnonala

dellisista tuotoista. Laskelma julkisoikeudellisten suoritteiden hintojen kustannusvastaavuudesta osoitti ylijäämää, mikä tosin oli pienentynyt vuodesta 2000.

Tuotot muista suoritteista vähenivät edellisestä vuodesta 6 %. Nämä liiketaloudelliset tuotot koostuivat pääosin edustustojen toimitilojen vuokraamisesta valtion virastoille. Vuokrien ja käyttökorvausten osuus ryhmän tuotoista oli 90 %. Valtion omistamista tiloista perittiin markkinavuokraa. Vuokratiloissa alivuokralaisilta perittiin tilojen käyttöosuutta vastaavaa käypää vuokraa.

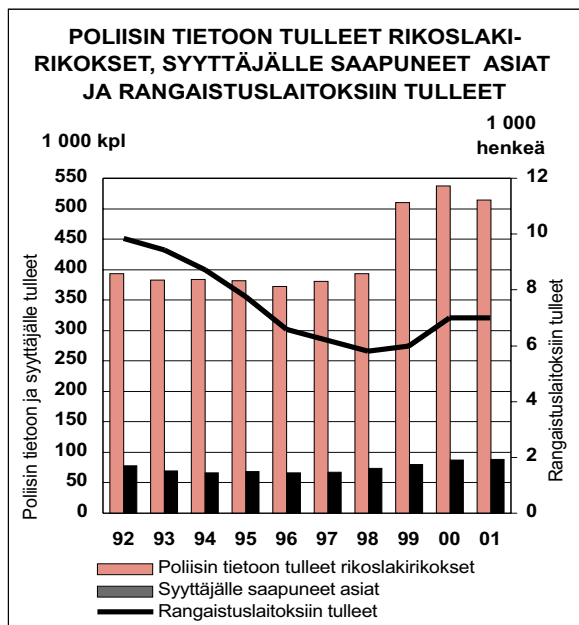
3.3. OIKEUSMINISTERIÖN HALLINNONALA

Toimintaympäristön kuvaus

Oikeusministeriön toimialaan vaikuttavia yleisiä muutostekijöitä ovat EU- ja globaalinen integraatio sekä tietotekniikan kehitys ja sen merkityksen kasvu yhteiskunnan kaikissa toiminnoissa. Nämä edellyttävät jatkuvaa toiminnan ja toimintatapojen kehittämistä. Yhteiskunnan rakenteissa, kuten perhesuhteissa, ikärakenteessa, sosiaalisessa rakenteessa ja alueellisessa rakenteessa samoin kuin velkasuhteissa ja maksuhäiriöissä sekä yhteiskunnan arvoissa ja odotuksissa tapahtuvat muutokset on jatkuvasti otettava huomioon toiminnan suunnittelussa ja painotuksissa. Monilla näistä muutostekijöistä on lyhyemmän tai pidemmän aikavälin vaikutuksia rikollisuuskehitykseen. Rikollisuuskehitys puolestaan vaikuttaa sekä lainsäädäntötyöhön että useimpien hallinnonalan viranomaisten toimintaan.

Lainsäädännön ja lainvalmistelun tasosta on 1990-luvun alkupuoliskolta lähtien käyty eduskunnassa, hallinnossa ja tiedotusvälineissä keskustelua. Hallituksen kehittämisohjelmilla on luotu edellytyksiä laadun parantamiselle, mutta ohjelmien toimeenpanon myötä on havaittu uusia puutteita. Uuden vuosituhannen ensimmäisinä vuosina on erityisesti kiinnitetty huomiota lainsäädännön vaihtoehtojen sekä sääntelyn vaikutusten selvittämiseen lainvalmistelussa. Kansainvälistymisen myötä Suomi on tiivistä osallistunut sääntelyn kehittämishankkeisiin varsinkin Euroopan unionissa ja OECD:ssä sekä seurannut kehitystä järjestöissä ja niiden jäsenmaissa.

Kuvio 6.

Lainsäädännön painopiste on 1990-luvulta alkaen siirtynyt lain tasolla tapahtuvaan sääntelyyn sekä 1990-luvun loppupuoliskolla osittaisuudistuksista laajojen kokonaisuudistusten toteuttamiseen. Lukuisia lainmuutoksia on vielä v. 2001 aiheuttanut se, että uudessa perustuslaissa monet asiat on pidätetty lailla säädettäväksi ja että asetusten sekä alemmanasteisten oikeussääntöjen tulee perustua laissa olevaan nimenomaiseen valtuutukseen. Perustuslaki ei kuitenkaan ole olennaisesti muuttanut lakien ja asetusten määrien keskinäistä suhdetta. Vuodesta 1992 lähtien vallinnut tilanne, jossa lakeja on enemmän kuin asetuksia, on pysynyt ennallaan.

Kansalaisten oikeusturvan parantamiseksi oikeuslaitosta on 1980- ja 1990-luvuilla kehitetty uudistamalla tuomioistuinlaitoksen, syyttäjän toimien ja ulosoton organisaatiota sekä oikeudenkäyntimenettelyä. Merkittäviä ovat olleet mm. hallinto-oikeus- ja käräjäoikeusuudistukset sekä riita- ja rikosasioiden

3.3. Oikeusministeriön hallinnonala

oikeudenkäyntimenettelyn uudistaminen, paikallishallintouudistus ja yleisen oikeusaputoiminnan valtiollistaminen. Oikeudenkäyntiuudistukset ovat parantaneet menettelytapoja oikeaan ja oikeudenmukaiseen ratkaisuun pääsemiseksi tuomioistuinten käsittelemissä asioissa. Toisaalta uudistukset ovat osaltaan vaikuttaneet oikeudenkäyntikulujen nousuun.

Poliisin tietoon tulleiden rikoslakia vastaan tehtyjen rikosten kokonaismäärä pysyi suurimman osan 1990-lukua suunnilleen ennallaan. Vuotta 2001 koskevien ennakkotietojen mukaan rikoslakirikosten määrä väheni edellisvuodesta noin 4 prosentilla. Merkittävää vähenemistä tapahtui mm. varkausrikoksissa, asunto- ja liikemurroissa, luvattomissa käytöissä, ryöstöissä ja rattijuopumuksissa. Myös pahoinpitelyrikokset vähenivät hieman. Kuitenkin törkeiksi kirjatut pahoinpitelyt lisääntyivät. Poliisin tietoon tulleiden huumausainerikosten määrän kasvu jatkui. Lisäys edellisvuodesta (6,7 %) ei tosin ollut läheskään niin suuri kuin aiemmat vuositason muutokset 1990-luvun puolivälin jälkeen.

Oikeusministeriön hallinnonalalle kuuluvat kriminaalipoliittiset tehtävät organisoitiin 1.8.2001 lukien uudelleen. Tällöin aloitti toimintansa ministeriöön perustettu kriminaalipoliittinen osasto. Aiemmin Kriminaalihuoltoyhdistykselle kuuluneet yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanotehtävät siirrettiin samasta ajankohdasta lukien perustetulle kriminaalihuoltolaitokselle. Vankeinhoitolaitoksen ja kriminaalihuoltolaitoksen toiminnan johtaminen sekä yhteiset täytäntöönpano- ja hallintotehtävät kuuluvat perustetulle Rikosseuraamusvirastolle.

Toiminnan ja tuloksellisuuden kuvaus

Perustuslaki ja hallinnon kehittäminen

Syksyllä 2001 asetettiin laajapohjainen työryhmä laatimaan perustuslain toteutumisesta ja toimeenpanosta perusteellista selvitystä, jonka pohjalta myös eduskuntaa informoitaisiin.

Perusoikeusuudistuksen toteuttamista jatkettiin valmistelemalla v. 2002 annettavaksi lakiehdotukset sananvapauden käyttämistä koskevien säännösten uudistamiseksi, kansalliskieliämme, suomea ja ruotsia koskevan lainsäädännön uudistamiseksi sekä uudeksi hallintolaiksi. Saamelaisten oikeuksien selkiyttämiseksi asetettu saamelaistoimikunta antoi joulukuussa mietintönsä maahan, veen, luonnonvaroihin ja perinteisiin luontaiselinkeinoihin liittyvien oikeuksien järjestämisestä saamelaisten kotiseutualueella valtion mailla.

Vaalitoimikunta 2000 sai valmiiksi selvityksensä mahdollisuuksista parantaa eduskuntavaalien suhteellisuutta ja yhdistää vaaleja. Vaalijärjestelmän teknistä kehittämistä pohtinut työryhmä antoi myös mietintönsä. Kehittämistyötä jatketaan.

Lainvalmistelun laatu ja säädösinformaatio

Lainvalmistelua ja sen johtamista on kehitetty hyväksytyjen kehittämisohjelmien mukaisesti. Pää tavoitteena on ollut lainvalmistelun laadun parantaminen ja suunnitelmallisuuden lisääminen. Samoin on jatkettu lainvalmistelukoulutuksen järjestämistä ja oppaiden uudistamista.

Lainvalmistelun laatua tukevien rakenteiden tarvetta ja kehittämistapoja valtioneuvoston muodostamassa kokonaisuudessa on selvitetty. Lainvalmistelun koordinointiin liittyen on lokakuussa 2001 aloitettu ministeriöiden edustajista muodostetun säädösvalmistelun kehittämisen seurantaryhmän säännöllinen kokoontuminen.

Säädöstietopankin (FINLEX) käytettävyyttä parannettiin ottamalla mukaan mm. hallituksen esitysten tekstit ja yleissitovat työehtosopimukset sekä työtuomioistuimen, vakuutus oikeuden ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuja. Ajan tasalle toimitetun lainsäädännön valmistelu jatkuu ja palvelu saadaan käyttöön vuoden 2002 alkupuolella.

Säädöskokoelman ja sopimussarjan julkaisemisesta ja jakelusta vastaa 1.3.2000 voimaan tulleen säädöskokoelmalain (188/2000) 18 §:n mukaan oikeusministeriö. Oikeusministeriön v. 2001 toimittaman tarjouskilpailun perusteella valittiin säädöskokoelman ja sopimussarjan paperijulkaisua sekä sähköisen säädöskokoelman ja sopimussarjan tuottamista ja jakelua varten toimittaja vuoden 2008 loppuun asti.

Euroopan unioni ja kansainvälinen yhteistyö

Oikeusministeriön kansainvälinen ja EU-toiminta on viime vuosina jatkuvasti laajentunut. EU:ssa ministeriön työn painopiste on ollut vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen perustamisessa. Yhdysvalloissa 11.09.2001 tapahtuneiden terroristi-iskujen jälkeen keskityttiin terrorismin vastaisiin toimenpiteisiin. OSA-neuvosto saavutti joulukuun istunnossaan poliittisen yksimielisyyden terrorismiin liittyvien rikosten yhteisistä määritelmistä, kriminalisoinnista ja seuraamuksista annettavasta puitepäätöksestä.

Kertomusvuoden lopussa päästiin poliittiseen yhteisymmärrykseen eurooppalaista pidätysmääräystä ja jäsenvaltioiden välisiä luovuttamismenettelyjä koskevasta puitepäätöksestä sekä pysyvän Eurojust-yksikön perustamisesta. Eurooppa-neuvosto hyväksyi maaliskuussa rikosuhin asemaa koskevan puitepäätöksen sekä päätti Euroopan rikosentorjuntaverkoston perustamisesta. Yksityisoikeudellisen yhteistyön alalla oikeusministeriön keskeisiä prioriteetteja ovat olleet vastavuoroinen tunnustaminen ja yhteisten prosessuaalisten minimisääntöjen aikaansaaminen, jonka suhteen on oltu myös aloitteellisia.

OM vaikutti voimakkaasti EU:n 30.5.2001 annetun avoimuusasetuksen aikaansaamiseen sekä sen edellyttämiin neuvoston työjärjestyksestä koskeviin muutoksiin. Asetusta koskevissa neuvotteluissa saatiin turvatuksi muun muassa salassapitoluokituksella varustettujen asiakirjojen kuuluminen sen soveltamisalaan.

EU:n laajentumisen edistämiseksi on tiivistetty yhteistyötä erityisesti Baltian maiden kanssa. Ministeriö on myös osallistunut aktiivisesti hakijavaltioiden arviointiin ja EU:n oikeus- ja sisäasioiden neuvottelujen tukemiseen. Viron kanssa aloitettiin yhteyssyyttäjätoiminta.

Euroopan unionin ulkosuhteita koskevien hankkeiden valmistelussa oikeusministeriön painopisteenä ovat olleet EU:n ja Venäjän suhteiden edistäminen ja siviilikriisihallinta. Suomen ja Venäjän oikeusministeriöiden välinen yhteistyö on saanut vakiintuneet muodot vuosittaisen työohjelman ansiosta. Oikeusalan yhteistyö Kiinan kanssa on monipuolistunut. Keskeisiä asiakokonaisuuksia ovat vuoden aikana rikollisuudentorjunnan sekä rangaistusjärjestelmän kehittäminen, oikeusturvan ja asianajajien toiminnan vahvistaminen sekä oikeushallinnon ja vankeinhoidon kehittäminen.

Oikeusministeriön käsittelemien oikeusapupyyntöjen määrä ei ole oleellisesti lisääntynyt, koska siviilioikeudelliset tiedoksiantoasiat siirtyivät osin käräjäoikeuksien hoidettavaksi. Sen sijaan yksittäisten toimenpiteiden määrät ovat lisääntyneet merkittävästi, mikä johtuu siitä, että hoidettaviksi on tullut suhteellisesti lisää monimutkaisia rikos- ja luovutusasioita.

Kansalaisten oikeussuhteet

Huhtikuun alusta lukien tulivat voimaan osakeyhtiölain muutokset, joilla mm. helpotettiin osakeyhtiöiden purkamismenettelyä ja erityisesti pienten yhtiöiden perustamista. Erityisesti pienyhtiöiden tarpeisiin annettiin asetus perusyhtiöjärjestyksestä, jolla yksinkertaistettaisiin olennaisesti yhtiön perustamismenettelyä. Osuuskuntalain kokonaisuudistus tuli voimaan 1.1.2002. Uudistuksella helpotettiin osuuskuntien perustamista ja hallintoa sekä parannettiin niiden mahdollisuuksia hankkia rahoitusta. Osuuskuntamuodon käyttökelpoisuus lisääntyi myös ns. uusosuustoiminnassa.

Oikeusministeriö asetti työryhmän valmistelemaan osakeyhtiölain kokonaisuudistusta sekä samalla seurantaryhmän, joka seuraa ja arvioi työryhmän työtä. Tavoitteena on laatia ehdotus joustavaksi ja kilpailukykyiseksi osakeyhtiölainsäädännöksi vuoden 2003 kevääseen mennessä.

Valmisteltiin hallituksen esitys tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta, jolla pantaisiin täytäntöön direktiivi sähköisestä kaupankäynnistä. Valmisteltiin myös vuoden 2002 alusta voimaan tulleet ostajan asemaa parantavat muutokset kuluttajansuojalakiin, joilla pantiin täytäntöön direktiivi kulutustavaroiden kaupasta ja takuista.

Marraskuussa valmistui henkilövahinkotoimikunnan mietintö, jossa ehdotetaan henkilövahingon, elatuksen menetyksen ja kärsimyksen korvaamista koskevien vahingonkorvauslain säännösten uudistamista. Ehdotuksen perustavoitteena on selkeyttää ja täsmentää henkilön kohdistuvien vahinkojen korvaamista koskevaa sääntelyä ja siten parantaa sekä vahinkoa kärsineiden että korvausvelvollisten asemaa.

Maksuhäiriöt ja niistä selviytyminen

Ehdotus uudeksi konkurssilaiksi valmistui tammikuussa 2002. Velkajärjestelyn toimivuudesta ja epäkohdista laadittiin selvitys. Tarkoituksena on saada velkajärjestelyn piiriin nykyistä laajemmin sellaiset ylivelkaantuneet, joiden velkajärjestelyhakemus on hylätty tai tulisi hylättäväksi laissa säädetyin estein perusteella. Keväällä 2002 päätetään selvityksen pohjalta tarvittavista toiminnoista.

Vanhentumistoimikunta antoi kesällä mietintönsä, jossa ehdotetaan, että vuodelta 1868 oleva vanhentumisasetus korvataan yleislaiilla, jonka mukaan yleinen vanhentumisaika lyhenisi kymmenestä kolmeen vuoteen. Lisäksi erityiset vanhentumissäännökset useissa laeissa kumottaisiin tai yhdenmukaistettaisiin yleissäännösten kanssa. Lisäksi toimikunta ehdotti, että velka vanhentuisi lopullisesti joko 15 vuodessa lainvoimaisesta tuomiosta tai sen puuttuessa 20 vuodessa velan erääntymisestä.

Korkolain uudistamiseksi annettiin hallituksen esitys, jolla yksinkertaistettaisiin korkoa koskevaa sääntelyä, alennettaisiin vanhoihin luottoihin liittyviä korkoja, lisättäisiin mahdollisuuksia sovitella viivästyskorkoa ja pantaisiin lisäksi täytäntöön EU:n direktiivi kaupallisissa toiminnoissa tapahtuvien maksuviivästysten torjumiseksi.

Ulosoton pitkäkestoisuuden haittojen vähentämiseksi sisällytettiin ulosottolain menettelysäännösten uudistamista koskevaan hallituksen esitykseen myös säännökset ulosoton enimmäiskestosta. Esityksen mukaan maksutuomio olisi täytäntöönpanokelpoinen pääsääntöisesti enintään 15 vuoden ajan. Tavoitteena on estää elinikäinen tai kohtuuttoman pitkäkestoinen ulosotto. Määräaika koskisi vain luonnollista henkilöä velallisenä kuten velkajärjestelykin.

Ulosottotointa on kehitetty 16.11.1999 hyväksytyn kehittämissuunnitelman mukaisesti. Hallituksen esitys ulosottolain muuttamisesta (HE 216/2001 vp, kokonaisuudistuksen toinen vaihe), joka käsittää ulosoton yleiset menettelysäännökset eli ulosottolainsäädännön keskeisimmän osan on annettu eduskunnalle v. 2001. Sekä kehittämissuunnitelmassa että lainsäädännön uudistamisessa on toiminnalliseksi tavoitteiksi asetettu sähköisen asioinnin mahdollistaminen velkojille ja velallisille sekä perimistoimenpiteitten mitoittaminen mahdollisimman hyvin kunkin velallisen olosuhteita vastaavaksi.

Ulosottoon saapuneiden asioiden määrä on laskenut edellisestä vuodesta 5 %, mikä selittyy verojen ja julkisten maksujen vähentymisellä. Yksityisoikeudellisten saatavien määrän sijaan on kasvanut edelleen. Asiamäärä vastaa lamaa edeltäneen kauden pitkäaikaista keskiarvoa.

Vuonna 2001 ulosottoon saapui 2,4 milj. asiaa ja ulosotossa käsiteltiin 2,4 milj. asiaa. Vuoden lopussa oli vireillä 1,5 milj. asiaa. Vuonna 2001 ulosottoon saapui perittäväksi 18,8 mrd. mk, ulosotossa käsiteltiin viivästysseuraamuksineen 18,2 mrd. mk ja vuoden lopussa oli perittävänä 20,9 mrd. mk.

Ulosottovelallisten määrä oli vuoden lopussa 346 000. Velallisten määrä oli 5 000 suurempi kuin edellisen vuoden lopussa. Voimassa olevien palkan, eläkkeen ja elinkeinotulon maksukieltojen määrä on suunnilleen sama kuin edellisenä vuonna. Kiinteistöjen pakkohuutokauppojen määrä väheni edelleen. Niiden ja asunto-osakkeiden pakkohuutokauppojen määrä vastaa 1980-luvun puolivälin tasoa. Suurin osa asetetuista tulostavoitteista saavutettiin.

Oikeusturva

Oikeusministeriö antoi toukokuussa 2001 hallituksen esityksen uudeksi oikeusapulaiksi (HE 82/2001), joka tulee voimaan 1.6.2002. Oikeusapua laajennetaan siten, että keskituloisillakin olisi mahdollisuus saada etuus. Hallituksen esityksen mukaan julkinen oikeusapu ulotetaan osittaista korvausta vastaan nykyistä useammille kansalaisille siten, että julkisen oikeusapujärjestelmän piiriin pääsee noin 75 % kotitalouksista, kun nykyisin julkiseen oikeusapuun oikeutettuja kotitalouksia on alle puolet kaikista kotitalouksista.

Vuonna 2001 annettiin asetus maksuttoman oikeudenkäynnin ja yleisen oikeusavun palkkioperusteista annetun asetuksen muuttamisesta (352/2001). Muutos perustui oikeusministeriössä tehtyyn selvitykseen palkkio- ja kulukorvauksista, joita yksityisille asiamiehille suoritetaan julkisista vaaroista.

Valmistelua oikeudenkäynnin sujuvuuden ja joutuisuuden parantamiseksi sekä oikeudenkäyntikustannusten alentamiseksi samoin kuin menettelytapojen kehittämistyötä on jatkettu. Tässä tarkoi-

32. Ulosottolaitoksen tulostavoitteiden toteutuminen

	Tavoite 2001	Toteu- tuma 2001	Vertailu tavoitt., %, kk, %-yks.	Vertailu edell. v. %, kk, %-yks.
Markkaa/käsitelty asia				
Erillisvirastot	155	166	7	7
Ulosotto-osastot	144	149	3	4
Ulosotto-osastot (nimismiespiirit)	91	96	6	-1
Käsitellyt asiat/henkilö- vuosi	1 693	1 615	-5	-1
Keskimääräinen käsitte- ly aika, kk	6,9	7,5	0,6	0,2
Onnistunut perintä, % asiamääristä	40	39,6	-0,4	0,7
Onnistunut perintä, % markkamääristä	19	20,5	1,5	0,9

3.3. Oikeusministeriön hallinnonala

tuksessa annettiin hallituksen esitys laiksi oikeudenkäymiskaaren ja riita-asiain käsittelyä käräjäoikeudessa koskevien säännösten muuttamiseksi ja asetettiin työryhmä valmistelemaan ehdotusta rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyä käräjäoikeudessa koskevien säännösten uudistamiseksi.

Eduskunnalle annetussa hallituksen esityksessä hovioikeusmenettelyn parantamiseksi ja keventämiseksi ehdotetaan valmistelun ja pääkäsittelyjen tehostamista. Muutoksenhakutoimikunnan loppuvuodesta luovuttamassa osamietinnössä ehdotetaan, että käräjäoikeuden ratkaisuksista tehdyt valitukset käsiteltäisiin jatkossa hovioikeudessa eri tavoin sen mukaan, kuinka perusteellista tutkintaa ne edellyttävät. Hovioikeudet jatkavat työmenetelmiensä kehittämistä.

Toimeentuloturvan muutoksenhakukomitea ehdotti mietinnössään, että kaikissa toimeentuloturvasasioissa olisi kaksiasteinen muutoksenhakujärjestelmä, jossa ensimmäisenä oikeusasteena toimisi muutoksenhakulautakunta ja toisena oikeusasteena vakuutus oikeus.

Tuomareiden esteellisyyttä koskeva lainsäädäntö uudistettiin ja tuomareiden uuden koulutusjärjestelmän valmistelua jatkettiin. Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan lainsäädännön uudistusta valmistellut toimikunta luovutti mietintönsä tammikuussa 2002. Ehdotuksen mukaan nykyisiä säännöksiä selkeytettäisiin ja oikeudenkäynnin julkisuutta lisättäisiin.

Kertomusvuonna valmistui ehdotus käräjäoikeuksien tuomiopiirien kehittämisestä. Tavoitteena on käräjäoikeuksien vahvistaminen muodostamalla tuomiopiirejä, jotka ovat kooltaan ja kokoonpanoltaan riittäviä turvataksaan monipuolisen osaamisen ja toiminnan joustavuuden. Valtioneuvosto päätti joulukuussa Kemian ja Tornion käräjäoikeuksien yhdistämisestä. Muut aloitetut tuomiopiirijärjestelyhankkeet koskevat Etelä-Pohjanmaan maakunnassa sijaitsevia käräjäoikeuksia, Vammalan käräjäoikeutta sekä Mustasaaren ja Pietarsaaren käräjäoikeuksia. Maaoikeudet lakkasivat itsenäisinä erityistuomioistuimina 1.3.2001. Asunto-oikeuksien lakkauttamista koskeva hallituksen esitys annettiin keuhäällä 2001. Markkinatuomioistuimesta ja kilpailuneuvostosta muodostetaan markkinaoikeus 1.3.2002.

Valtioneuvosto asetti kesäkuussa 2001 komitean laatimaan selvitystä tuomioistuinlaitoksen kehittämislinjoista. Selvityksen avulla ennakoitaisiin, minkälaisia vaatimuksia yhteiskunta ja ensisijaisesti kansalaiset palvelun käyttäjinä asettavat tuomioistuimille tulevaisuudessa, miten niihin pitäisi varautua ja mitä asioita tuomioistuinten kehittämisessä pitäisi painottaa seuraavien 10-15 vuoden aikana.

Oikeusturva-asioiden neuvottelukunta on korostanut ennakoivan toiminnan eli viranomaisten viestinnän, neuvonnan sekä asiakaspalvelun merkitystä ja esittänyt käytännön toimia oikeudellisen tiedon ja neuvonnan saatavuuden parantamiseksi.

Vuonna 2001 valtion oikeusaputoimistoihin saapui yhteensä noin 53 800 asiaa. Saapuneiden asioiden määrä väheni hieman edellisiin vuosiin verrattuna. Oikeusaputoimistojen asioista 82 % oli si-

viili- ja hallinto-oikeudellisia asioita. Suurin osa näistä oli perhe- ja perintöoikeudellisia asioita. Rikosasioiden osuus kaikista asioista oli 18 %.

Käsiteltyjen asioiden määrä oikeusaputoimistoissa v. 2001 oli 54 800 asiaa. Vuonna 2001 käsitellyistä asioista noin 32 prosentissa annettiin oikeudellinen neuvo. Asiakirjan laati-

33. Oikeusaputoimistojen tulostavoitteiden toteutuminen

	Tavoite 2001	Toteu- tuma 2001	Vertailu tavoitt., edell. v. %, kk	Vertailu %, kk
Markkaa/käsitelty asia	445	484	9	3
Käsiteltyt asiat/ henkilö- työvuosi	559	529	-5	-1

miseen päättyi noin 23 % käsitellyistä asioista. Tuomioistuimissa käsiteltiin noin 26 % oikeus-aputoimistojen asioista.

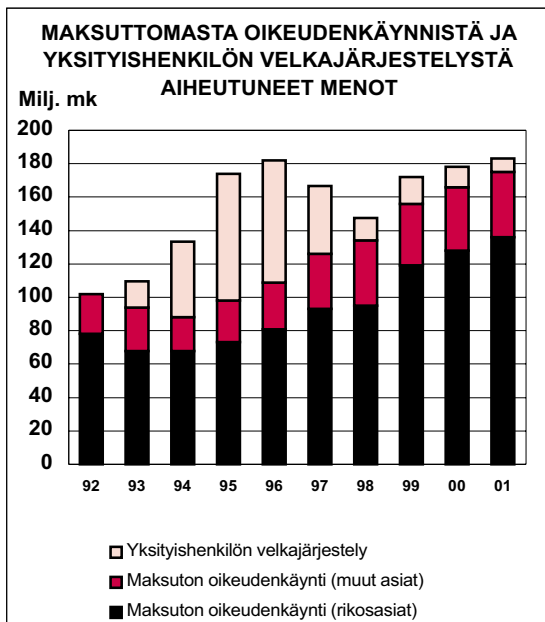
Vuonna 2001 suoritukset yksityisille avustajille olivat noin 175,2 milj. mk, missä on lisäystä edelliseen vuoteen verrattuna noin 5,4 %. Yksityisille avustajille oikeusavusta suoritettavia palkkio- ja kulukorvauksia on nostanut viime vuosina asioiden lukumäärien lisääntyminen sekä käräjäoikeuksissa että hovioikeuksissa, erityisesti rikosasioissa. Kustannusten lisääntymiseen ovat vaikuttaneet myös oikeudenkäynnin menettelyuudistukset, kuten suullisten käsittelyjen lisääntyminen hovioikeuksissa, sekä palkkiotason tarkistus. Myös hallinto-oikeuksissa oikeusapuasioiden määrä on lisääntynyt. Yksityisille asiamiehille oikeusavusta suoritettavista kustannuksista noin 78 % kertyy käräjäoikeuksista, 19 % hovioikeuksista sekä noin 3 % muista tuomioistuimista. Vuonna 2001 oikeusapuasioissa yksityinen oikeudenkäyntiasiamies oli noin 29 000 asianosaisella.

Yksityishenkilön velkajärjestelylain perusteella maksettiin v. 2001 korvauksia selvittäjille noin 10 milj. mk, mikä vastaa vuoden 2000 tasoa. Syytteenä vapautettujen oikeudenkäyntikuluja korvattiin valtion varoista v. 2001 noin 5,9 milj. mk, kun v. 2000 vastaava luku oli 5 milj. mk.

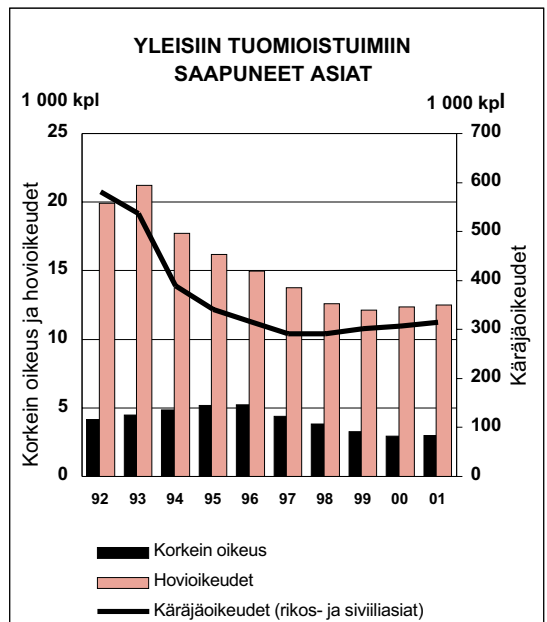
Tuomioistuihin saapuneiden asioiden määrä on pysynyt suunnilleen entisellä tasolla. Yleisissä tuomioistuimissa rikosasioden määrä on kasvanut ja riita-asioiden määrä vähentynyt. Hallintotuomioistuimissa asiamäärän hienoinen kasvu johtuu veroasioista sekä rakennus- ja ympäristöasioista.

Tuomioistuinten käsittelyajat ovat edelliseen vuoteen verrattuna jonkin verran pidentyneet, mutta pysyneet silti keskimäärin kohtuullisella tasolla. Eri tuomioistuinten välillä on kuitenkin ruuhkautumistilanteessa ja käsittelyajoissa huomattavia eroja. Juttujen keskihinta nousi tavoitteeksi ase-

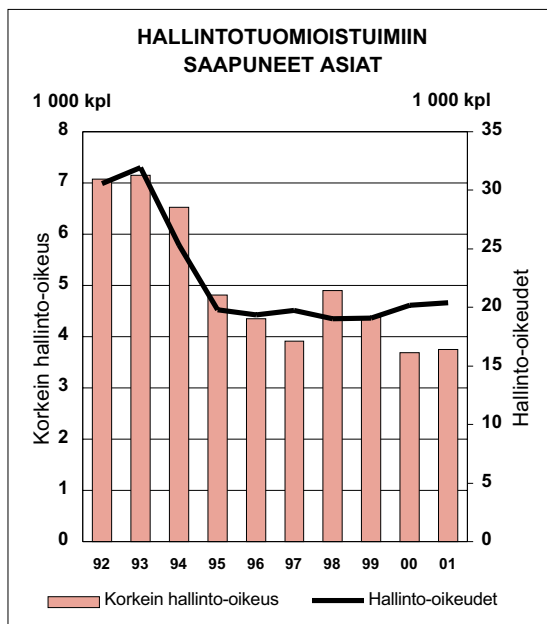
Kuvio 7.

Kuvio 8.

Kuvio 9.

tettua korkeammaksi, mihin syynä on ratkais-
tujen asioiden määrän jääminen tavoitetta alhai-
semmaksi, mutta myös toteutetut virkaehtoso-
pimusratkaisut.

Kriminaalipolitiikka

Vuoden 2001 lopussa ministeriössä valmistui rikoslain kokonaisuudistukseen liittyvä hallituksen esitys rikoslain yleisiä oppeja koskevien säännösten uudistamisesta ja esitys esitutkinta- ja pakko-
keinolain muuttamisesta. Jälkimmäisen tarkoituksena on uudistaa viranomaisten toimivaltuuksia ja toimintamenetelmiä muuttuneessa toimintaympäristössä.

Tammikuussa annettiin työryhmän ehdotus tapaamiskiellosta annetun lain täydentämisestä per-
heen sisäisellä lähestymiskielolla. Rikosuhri- ja henkilövahinkotoimikunta ehdottivat toimenpi-
teitä rikosten uhrien ja heidän läheistensä aseman parantamiseksi.

Valtioneuvoston asettama vankeusrangaistuskomitea jätti kesäkuussa ehdotuksensa vankeusrangais-
tuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeutta koskevan lainsäädännön kokonaisuudistukseksi. Saa-
tujen lausuntojen pohjalta jatketaan hallituksen esityksen valmistelua. Helmikuussa aloitti työnsä
sopimushoitoa koskevaa lainsäädäntöä valmisteleva toimikunta.

Viidessä kaupungissa jatkettiin nuorten rikoksenteijöiden yhteiskuntaan sopeuttamiseen ja rikok-
sen uusimisen ehkäisemiseen tähtäävää kokeilua. Tavoitteena on ollut nopeuttaa nuoren tekemän
rikoksen käsittelyä asian eri vaiheissa sekä kytkeä sosiaaliset tukijärjestelmät mukaan prosessiin.
Syyttäjälle saapuneiden asioiden määrä pysyi edellisen vuoden tasolla ja oli noin 88 200 asiaa.
Asioita ratkaistiin noin 85 600, missä on lisäystä edelliseen vuoteen 3 %. Vuoden lopussa syyttä-

34. Tuomioistuinelaitoksen tulostavoitteiden toteu- tuminen

	Tavoite 2001	Toteuma 2001	Vertailu tavoitteeseen
Keskimääräinen käsitte- ly aika (kk)			
Korkein oikeus			
- valituslupa-asiat	5,1	5,8	0,7 kk
- asiaratkaisut	15,2	17,6	2,4 kk
Korkein hallinto-oikeus	8,0	10,9	2,9 kk
Hovioikeudet	7,8	7,8	0,0 kk
Hallinto-oikeudet	6,9	8,0	1,1 kk
Käräjäoikeudet			
- rikosasiat	3,3	3,6	0,3 kk
- laajat riita asiat	8,2	8,3	0,1 kk
- summaariset asiat	2,2	2,2	0,0 kk
- velkajärjestelyasiat	6,0	6,6	0,6 kk
Vakuutus oikeus	11,0	12,9	1,9 kk
Työtuomioistuin	5,0	6,0	1,0 kk
Markkinatuomioistuin	7,0	8,1	1,1 kk
Markkaa/ratkaistu asia			
Korkein oikeus	11 785	13 825	17 %
Korkein hallinto-oikeus	10 500	11 792	12 %
Hovioikeudet	14 078	15 265	8 %
Hallinto-oikeudet	6 666	7 268	9 %
Käräjäoikeudet	3 395	3 893	15 %
Vakuutus oikeus	2 573	2 879	12 %
Työtuomioistuin	48 889	42 267	-14 %
Markkinatuomioistuin	44 286	59 068	33 %

jillä oli avoimena kaikkiaan noin 12 500 asiaa, mikä on 10 % vähemmän kuin edellisen vuoden lopussa. Asetettuja taloudellisuus- ja tuottavuustavoitteita ei kaikilta osin saavutettu.

Eri rangaistuslajien osuudet tuomituista rangaistuksista pysyivät suurimman osan 1990-lukua suunnilleen samoina. Vuodesta 1998 alkaen on ehdottomien vankeusrangaistusten osuus jonkin verran kasvanut. Samanaikaisesti on myös yhdyskuntapalvelurangaistusten suhteellinen osuus vähentynyt.

35. Syyttäjänvirastojen ja -osastojen tulostavoitteiden toteutuminen

	Tavoite 2001	Toteu- tuma 2001	Vertailu tavoitt., %, kk	Vertailu edell. v. %, kk
Markkaa / käsitelty asia	1 563	1 680	7	3
Erillisvirastot	1 653	1 748	6	6
Syyttäjä-osastot	1 502	1 627	8	1
Käsitelty asia / henkilö- työvuosi	174	165	-5	1
Erillisvirastot	178	175	-2	0
Syyttäjä-osastot	172	162	-6	4

Vankien määrä, joka väheni lähes yhtäjaksoisesti yli 20 vuotta, kääntyi v. 2000 nousuun, joka jatkui v. 2001. Vankeja oli kertomusvuonna keskimäärin 3 135, mikä on 280 vankia (9,8 %) enemmän kuin edellisvuonna. Vankien määrän kasvu johtui ennen muuta tutkintavankien ja sakkovankien määrän lisääntymisestä. Vankiloihin tuli vuoden aikana tutkintavangit mukaan lukien 7 139 vankia eli 608 vankia enemmän kuin v. 2000.

Vankien määrä oli selvästi suurempi kuin vuoden 2001 talousarvion valmistelun yhteydes-

sä arvioitiin. Vankien päärikosjakauksessa ei ole tapahtunut olennaisia muutoksia viime vuosikymmenen loppuun verrattuna. Vankeusrangaistusta suorittavista lähes kolmannes on tuomittu väkivaltarikoksesta. Huumausainerikoksesta tuomittujen osuus on kasvanut 1990-luvun puolivälistä alkaen jatkuvasti. Toukokuun alussa 2001 tehdyn vankirakennekartoituksen mukaan huumausainerikos oli päärikoksena 450:llä eli noin 17 prosentilla vankeusvangeista.

36. Vankilukuarvio, avolaitostyöntöönpanon osuus ja yksikkökustannukset

	Tavoite 2001	Toteutuma 2001	Poikkeama tavoitteesta	Muutos ed. vuodesta
Vankeja keskimäärin	2 850	3 135	10 %	10 %
Rangaistusta suorittavista vangeista keskimäärin avolaitoksessa	30,7 %	28,9 %	-1,8 %-yks.	0,2 %-yks.
Toimintamenot/vanki, mk	281 100	267 600	-4,8 %	10,4 %

Rangaistuslaitoksissa oli vuoden lopulla tiloja kaikkiaan 3 399 vangille. Vankitilojen keskimääräinen käyttöaste oli noin 93 %. Tyhjillään olevia paikkoja oli lähinnä avovankiloissa ja työsiirtoloissa, joihin sijoitettavien vankien määrä riippuu työhön tai muuhun toimintaan sijoittamismahdollisuuksista. Suljettujen laitosten käyttöaste oli enimmillään yli 100 %.

Viime vuosikymmenen lopulle saakka oli kaikista vangeista päivittäin keskimäärin lähes 70 % mukana kokopäiväisessä toiminnassa. Vankiloissa on aiempaa enemmän tutkintavankeja, joilla ei ole työvelvollisuutta. Entistä suurempi osa vangeista on päihteiden käytön ym. syiden vuoksi työkyvyttömiä. Myös turvallisuuden varmistamiseen liittyvät vankien erilläänpitotarpeet vaikeuttavat kokopäiväistä vankien toimintaan sijoittamista. Vuonna 2001 vangeista 63 % osallistui aktiivitoimintoihin.

Toiminnan sisällön tärkeimmät kehittämistavoitteet ovat liittyneet päihdekuntoutuksen ja muiden uusintarikollisuuteen vaikuttavien toimintaohjelmien kehittämiseen. Päihdekuntoutukseen vuoden

3.3. Oikeusministeriön hallinnonala

aikana osallistuneiden määrä lisääntyi edellisvuodesta noin 30 prosentilla. Päihde- ja muihin ohjelmiin osallistuneiden määrä on toistaiseksi liian pieni ja seuranta-aika liian lyhyt niiden vaikuttavuuden arvioimiseksi.

Kriminaalihuoltoyhdistyksen toiminta päättyi 31.7.2001 ja sen hoitamat yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanotehtävät siirrettiin 1.8. lukien perustetulle Kriminaalihuoltolaitokselle.

Vuonna 2001 täytäntöön pantaviksi tulleiden yhdyskuntaseuraamusten määrässä ei tapahtunut huomattavia muutoksia edellisvuoteen verrattuna. Aloitettujen yhdyskuntapalvelujen määrä väheni hieman edellisvuodesta, mutta palvelutuntien kokonaismäärä lisääntyi. Sekä ehdonalaisesti vapautuneiden että ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonnassa sekä valvottavien määrät ja valvontapäivien kokonaismäärä pysyivät suunnilleen ennallaan.

Syyskuun alussa voimaan tulleiden uusien säännösten mukaan yli vuoden pituisen ehdollisen vankeuden ohessa voidaan tuomita vähintään 20 ja enintään 90 tuntia yhdyskuntapalvelua. Vuoden loppuun mennessä tuli täytäntöön pantavaksi vasta muutama tällainen yhdyskuntapalvelu. Yhdyskuntapalvelun toimeenpanossa on tavoitteena palvelun alkaminen kuukauden kuluessa siitä, kun tuomittu on määrätty ilmoittautumaan aluetoimistossa. Tämä toteutui 68 prosentissa kaikista tapauksista vastaavan luvun ollessa edellisvuonna 75 %. Muutoksen syynä ovat olleet ongelmat soveltuvien palvelupaikkojen järjestämisessä. Yhdyskuntapalvelun aloittaneista suoritti rangaistuksensa loppuun 85 %. Luku on sama kuin tavoite, mutta 2 prosenttiyksikköä pienempi kuin v. 2000.

Ehdonalaisesti vapautuneiden valvonnassa tehtiin 57 prosentille uusista valvottavista tilannearvio ja valvontasuunnitelma. Osuutta on tarpeen edelleen lisätä. Valvojan ja valvottavan viivytyksetöntä yhteydenpitoa heti vankilasta vapauduttua koskeva tavoite toteutui paremmin kuin edellisvuonna. Sen sijaan tapaamiskertojen määrää kolmen ensimmäisen kuukauden aikana koskenut tavoite ei aivan toteutunut.

Ehdollisesti rangaistujen nuorten valvontaa koskevat yhteydenpitotavoitteiden sekä tilannearvion ja valvontasuunnitelman tekoa koskevien tavoitteiden toteutumisessa jäätii suunnilleen edellis-

37. Yhdyskuntaseuraamusten toimeenpano

	Toteutunut 2000	TA 2001	Toteutunut 2001	Poikkeama tavoitteesta, %
Yhdyskuntapalvelu:				
Aloitettuja toimeenpanoja	3 315		3 193	
Suoritettuja tunteja	238 129	280 000	254 238	-9 %
Markkaa/tunti	162		170	
Ehdonalaisesti vapautuneiden valvonta:				
Valvottavia keskimäärin	1 252	1 300	1 220	-6 %
Valvontapäiviä	456 800		445 118	
Markkaa/valvontapäivä	24,6		30	
Ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta:				
Valvottavia keskimäärin	1 623	1 650	1 624	-2 %
Valvontapäiviä	592 213		592 760	
Markkaa/valvontapäivä	15,8		19	
Nuorisorangaistus:				
Tuomioita	86	120	50	-58 %

vuoden tasolle. Tilannearvio ja siihen pohjautuva valvonta-ajan suunnitelma tehtiin noin 60 prosentin aloitetuista valvonnoista.

Nuorisorangaistukset vähenivät lähes puoleen edellisvuodesta. Nuorisorangaistuksen toimeenpano nopeutui selvästi edellisvuodesta. Nuorisorangaistuskokeilua on päätetty jatkaa vuoden 2004 loppuun saakka. Nuorten seuraamusjärjestelmää kokonaisuudessaan selvitetään vuoden lopulla asetussa toimikunnassa.

Tutkimus

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen keskeinen tehtävä on rikollisuustilanteen seuranta ja arviointi. Tässä keskeinen väline on vuotuinen katsaus rikollisuustilanteeseen, jossa pyritään antamaan kokonaiskuva rikollisuuden tasosta, rakenteesta ja kehityslinjoista sekä perustietojen antaminen rikosoikeudellisen järjestelmän toiminnasta. Rikollisuustilanne 2000 -katsauksen erityisteemoina ovat nuorisorikollisuus, naisten rikollisuus, ulkomaalaisten rikollisuus ja rikosten pelko sekä yhdyskuntapalvelu, nuorten seuraamusjärjestelmä ja sovittelu. Väkivaltarikollisuudesta julkaistiin 5 erillisraporttia. Rikollisuustutkimuksen ohella ovat tutkimuslaitoksen painopistealueita olleet säädösvalmistelu ja lakiuudistusten seuranta koskevat tutkimukset. Lakien vaikutuksista ilmestyi väitöskirja ja vuoden 1988 avioerouudistuksesta seurantaraportti. Yksityishenkilöiden velkajärjestelyä ja vuoden 1993 alioikeusuudistusta koskevia väitöskirjahankkeita jatkettiin.

Maksullinen palvelutoiminta

Oikeusministeriön hallinnonalan toiminnan tuotot olivat kertomusvuonna 570 milj. mk (551,1 milj. mk). Näistä maksullisen toiminnan tuotot olivat 94 % ja niitä kertyi yhteensä 537 milj. mk (519,8 milj. mk). Maksullisen toiminnan tuotot kasvoivat edellisestä vuodesta 3 %. Maksullisen toiminnan tuotoista 80 % kertyi erillislakien mukaisista suoritteista ja 20 % maksuperustelain mukaisista suoritteista.

Ulosottomaksutulojen kustannusvastaavuus oli 90 %, tuomioistuintulojen 45 % sekä oikeusapumaksutulojen 71 % ja 37 %. Vankeinhoitolaitoksen työtoiminnan kustannusvastaavuus oli 61 %, palvelussuhdeasuntojen 47 % ja laitostymymälöiden 88 %.

Hallinnonalan tilinpäätöslaskelmat

Tuotto- ja kululaskelma

Oikeusministeriön hallinnonalan kulut olivat kertomusvuonna 2 269,2 milj. mk tuottoja suuremmat.

Toiminnan tuotot kasvoivat edellisestä vuodesta 18,9 milj. mk eli 3,4 %. Toiminnan kulut kasvoivat 168,7 milj. mk eli 5,8 %. Henkilöstökulut, joihin sisältyvät myös vankipalkat sosiaaliturvamaksuineen, olivat toiminnan kuluista 71 %, palveluiden ostot 12 %, vuokrat 10 % ja aineiden ja tarvikkeiden ostot 6 %. Kulurakenteen muutokseen vaikuttivat ensi sijassa vankeinhoitolaitoksen kiinteistövarallisuuden siirto kertomusvuoden alussa Senaatti-kiinteistöjen hallintaan ja kriminaalipoliittisten tehtävien uudelleenorganisointi 1.8.2001 lukien, jolloin Kriminaalihuoltoyhdistyksestä siirrettiin valtion palvelukseen n. 300 henkilöä.

Toiminnan tuotoilla katettiin toiminnan kuluista n. 19 %.

3.3. Oikeusministeriön hallinnonala

Satunnaiset tuotot kasvoivat 26,9 milj. mk. Satunnaiset tuotot sisältävät Kriminaalihuoltoyhdistyksen valtiolle siirretyn käyttöomaisuuden tuloutuksen 27,5 milj. mk ja aloittavan taseen oikaisut n. 0,1 milj. mk. Satunnaiset kulut kasvoivat 5,3 milj. mk. Ne sisältävät Kriminaalihuoltoyhdistyksen valtiolle siirretyn lomapalkkavelan 4,9 milj. mk kirjauksen kuluiksi ja maksettuja vahingonkorvauksia 1,1 milj. mk.

Siirtotalouden tuotot olivat lähes yhtä suuret kuin edellisenä vuonna. Siirtotalouden kulut vähenivät 27,4 milj. mk eli 10,3 %, mikä johtuu Kriminaalihuoltoyhdistykselle kuuluneiden tehtävien siirrostä Kriminaalihuoltolaitokselle.

Tuotot veroista ja pakollisista maksuista lisääntyivät 43,9 milj. mk eli 37,5 %. Muut pakolliset maksut ovat sakkotuottoja ja niitä kertyi 40,4 milj. mk edellistä vuotta enemmän.

38. Oikeusministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2000	Tilinpäätös 31.12.2001	Muutos
	Miljoonaa markkaa		
Toiminnan tuotot.....	551,05	569,97	18,92
Toiminnan kulut.....	-2 913,82	-3 082,48	-168,66
JÄÄMÄ I.....	-2 362,77	-2 512,51	-149,74
Rahoitustuotot ja -kulut.....	0,74	-0,02	-0,72
Satunnaiset tuotot ja kulut.....	-0,10	21,54	21,64
JÄÄMÄ II	-2 362,13	-2 490,99	-128,86
Siirtotalouden tuotot ja kulut.....	-266,52	-239,10	27,41
JÄÄMÄ III.....	-2 628,65	-2 730,10	-101,45
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	116,97	160,90	43,93
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-2 511,68	-2 569,19	-57,51

Tase

Oikeusministeriön hallinnonalan taseen loppusumma pieneni 1 174 milj. mk (60,4 %).

Kansallisuusomaisuuden kirjanpitoarvo väheni 78,6 milj. mk. Käyttöomaisuuden ja muiden pitkäaikaisten sijoitusten kirjanpitoarvo väheni 1 533,6 milj. mk.

Aineettoman käyttöomaisuuden kirjanpitoarvo kasvoi 41,8 milj. mk. Lisäys johtuu atk-järjestelmien kehittämisestä. Aineellisen käyttöomaisuuden kirjanpitoarvo väheni 1 547,6 milj. mk ja käyttöomaisuusarvopaperien arvo 27,7 milj. mk, mikä johtui siitä, että vankeinhoitolaitoksen kansallisia käyttöomaisuutta siirrettiin kertomusvuoden alussa 1 648,2 milj. markan arvosta Senaatti-kiinteistöjen hallintaan. Kriminaalipoliittisten tehtävien uudelleenorganisoinnin yhteydessä Kriminaalihuoltoyhdistyksen käyttöomaisuutta siirrettiin Kriminaalihuoltolaitokselle yhteensä 27,5 milj. markan arvosta. Vastaanotettu omaisuus sisälsi erilaisia rakennuksia, koneita ja laitteita, kiinteistö- ja muita osakkeita sekä osuuksia.

Vaihto- ja rahoitusomaisuuden kirjanpitoarvo kasvoi 438,3 milj. mk. Vaihto-omaisuus muodostuu vankeinhoitolaitoksen aine- ja tarvikevarastoista sekä keskeneräisten ja valmiiden tuotteiden varastoista. Vaihto-omaisuuden tasearvo kasvoi kertomusvuonna hieman. Myös lyhytaikaiset saamiset lisääntyivät vähän. Rahojen, pankkisaamisten ja muiden rahoitusvarojen tasearvo kasvoi 435,8 milj. mk, mikä johtuu ulosottolaitoksen haltuun jätettyjen vieraiden varojen siirrosta kertomusvuoden aikana taseeseen. Muut rahat ja pankkisaamiset sisältävät ulosottolaitoksen vieraita varoja 435,6 milj. mk.

Oma pääoma väheni tilikaudella 1 722,7 milj. mk. Pääoman siirrot lisäsivät omaa pääomaa 946,5 milj. mk ja tilikauden kulujäämä vähensi sitä 2 569,2 milj. mk.

Vieras pääoma on lähes kokonaan lyhytaikaista vierasta pääomaa. Vieras pääoma kasvoi 448,8 milj. mk. Valtion hoitoon jätetyt vieraat varat sisältävät ulosottolaitoksen haltuun jätetyt vieraat varat 435,6 milj. mk, jotka siirrettiin taseeseen kertomusvuoden aikana, vankien rahavarat sekä työ- ja takuuaikaiset vakuudet. Ostovelat vähenivät 28,8 milj. mk, tilivirastojen väliset tilitykset kasvoivat hieman ja edelleen tilitettävät varat 5,6 milj. mk. Siirtovelkojen määrä kasvoi 34,1 milj. mk, mikä johtuu lähinnä lomapalkkavelkojen kasvusta. Siirtovelat sisältävät lomapalkkavelkoja 282,5 milj. mk.

39. Oikeusministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12. 2000	Tilinpäätös 31.12.2001	Muutos
	Miljoonaa markkaa		
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	83,05	4,49	-78,56
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SJOITUKSET	1 766,20	232,57	-1 533,63
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	95,73	533,98	438,25
VASTAAVAA YHTEENSÄ	1 944,99	771,04	-1 173,95
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	-1 470,09	-152,62	1 317,47
ARVOSTUSERÄT	-	-	
VIERAS PÄÄOMA	474,90	923,66	448,76
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	1 944,99	771,04	-1 173,95

Talousarvion toteutumalaskelma

Oikeusministeriön hallinnonalan menoihin pääluokassa 25 myönnettiin vuoden 2001 talousarviossa määrärahoja yhteensä 3 224,2 milj. mk eli 10,8 milj. mk enemmän kuin edellisenä vuonna. Määrärahoihin sisältyy 96,6 milj. mk lisätalousarvioissa myönnettyjä määrärahoja. Edellisiltä vuosilta siirrettyjä määrärahoja oli käytettävissä 264,9 milj. mk, joten käytettävissä olevat määrärahat olivat yhteensä 3 489,1 milj. mk. Määrärahoja käytettiin yhteensä 3 283,6 milj. mk eli 88,2 milj. mk (3 %) enemmän kuin edellisenä vuonna. Vuodelle 2002 siirrettiin määrärahoja 207,4 milj. mk, mikä on 57,5 milj. mk vähemmän kuin edellisenä vuonna. Arviomäärärahojen ylitysluvat olivat yhteensä 2,7 milj. mk (mom. 25.01.29 Erityismenot 1,4 milj. mk, mom. 25.10.29 Erityismenot 0,5 milj. mk ja mom. 25.70.21 Vaalimenot 0,8 milj. mk). Talousarviossa myönnettyt arviomäärärahat ylitettiin 1,9 milj. mk.

3.3. Oikeusministeriön hallinnonala

40. Oikeusministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2001

Pl. luku	Määrärahat Varainhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta	Käytettävissä olleet määrärahat	Käytetty tai peruutettu	Siirretty vuodelle 2002
Miljoonaa markkaa					
2501 Ministeriö ja sen yhteydessä toimivat viran- omaiset	249	18	267	253	15
2510 Tuomioistuinlaitos	1 145	58	1 203	1 144	60
2530 Oikeusapu	294	52	346	302	44
2540 Syyttäjä- ja ulosottolaitos	597	67	664	617	46
2550 Rangaistusten täytäntöönpano	938	69	1 007	965	43
2570 Vaalimenot	2	-	2	3	-
Yhteensä	3 224	265	3 489	3 284	208

3.4. SISÄASIAINMINISTERIÖN HALLINNONALA

Toimintaympäristö

Hallinto, kunnat ja aluekehitys

Maan sisäisen muuttoliikkeen seurauksena väestö keskittyy asutuskeskuksiin. Tämä heikentää haja-asutusalueilla toimivien valtion paikallishallinnon yksiköiden toimintaedellytyksiä ja pakottaa suurentamaan toimialueita edelleen, jotta palveluiden saatavuus ja taloudellisuus voitaisiin turvata. Yhteispalvelun merkitys korostuu haja-asutusalueiden palvelujen turvaamisessa.

Tietotekniikan ja sähköisen asioinnin kehitys on vaikuttanut hallinnon toimintatapoihin. Verkko-
palvelujen rakentamiseen panostetaan kaikilla hallinnonaloilla. Henkilön sähköinen tunnistaminen ja sähköinen allekirjoitus mahdollistavat palvelujen turvallisen hoitamisen verkkojen kautta.

Hallinnon sähköisen asioinnin helpottamiseksi ja vauhdittamiseksi eduskunnan ja hallituksen linjauksen mukaisesti sisäasiainministeriö jatkoi valmisteluja valtion yhden sähköisen henkilökortin toteuttamiseksi. Erimielisyydet tästä samoin kuin tunnistamismenetelmistä jarruttivat osaltaan sähköisen asioinnin lisäämistä.

Kunnittain, maakunnittain ja kuntakoon mukaan tarkasteltuna kuntien talouden kehityserot kaventuivat selkeästi v. 2001. Eriytymiskehityksen kasvu on pysähtynyt. Vuosikatteen heikkous tai negatiivisuus oli edelleen tyypillistä asukasluvultaan keskimääräistä selvästi pienemmille kunnille. Huolestuttavaa oli, että investointien vähenemisestä huolimatta näiden kuntien lainakanta lisääntyi. Näyttää siltä, että käyttömenoja katetaan yhä useammin lainarahalla. Suurimpien kuntien talouskehitys oli edelleen muita kuntia parempi, tosin vuosikate heikkeni yli 100 000 asukkaan kunnissa -854 mk/asukas. Muissa kuntaryhmissä vuosikate sen sijaan parani.

Vuosina 1999-2001 vuosikate on ollut negatiivinen jokaisena vuonna kaikkiaan 22 kunnalla. Nämä kunnat ovat asukasluvultaan keskimääräistä selkeästi pienempiä, alle 6 000 asukkaan kuntia.

Talouden kasvun hidastuminen on vaikuttanut myös alueiden kehitysnäkymiin. Tuotannon, työllisyyden ja väestön keskittyminen on kuitenkin jatkunut suhdanteista huolimatta. Itä- ja Pohjois-Suomi ovat edelleen jäljessä maan keskimääräisestä taloudellisesta kasvusta.

Erot erityyppisten seutukuntien välillä ovat suuremmat kuin maakuntien välillä. Näin kaikissa maakunnissa on sekä menestyviä että heikomman kehityksen seutukuntia. Yleisesti ottaen suuret ja toimialarakenteeltaan monipuoliset seutukunnat ovat muita kilpailukykyisempiä. Toisaalta hyvä seudullinen yhteistyökyky on auttanut monia seutukuntia menestymään.

Väestön ikääntyminen alkaa lähivuosina vaikuttaa merkittävästi alueiden kehitykseen. Pitkään jatkunut muuttoliike on vaikuttanut erityisesti maaseudun ja Itä-Suomen maakuntien väestörakenteen vanhentumiseen. Näin väestön ja työvoiman niukkuudesta johtuvia ongelmia joudutaan ensimmäiseksi ratkaisemaan näillä alueilla.

Sisäinen turvallisuus

Poliisi on pystynyt säilyttämään palvelut aiempien vuosien tasolla huolimatta väestön keskittymisestä asutuskeskuksiin. Harvaanasuttujen alueiden palvelut eivät ole huonontuneet.

Huumausainerikollisuuden kasvua ei ole kyetty pysäyttämään tehostuneista toimista huolimatta.

Poliisin tehtävämäärät ovat kasvaneet hieman, mutta poliisin tietoon tulleiden rikosten määrä on vähentynyt. Ilmoitusaktiivisuus on tutkimusten mukaan laskenut, mutta ilmoitettujen rikosten määrän taustalla on myös todellista vähentymistä. Poliisin työmäärään tällä ei ole vaikutusta, sillä samanaikaisesti tapahtunut ammattimaisen ja järjestäytyneen rikollisuuden kasvu on tehnyt rikoksista entistä työläämpiä selvittää.

Maassa toimivien järjestäytyneiden rikollisryhmien määrä on kasvussa ja niiden toiminta on enenevässä määrin kansainvälistä.

Marraskuussa 2001 riehuneet voimakkaat myrskyt työllistivät pelastuslaitoksia erityisen paljon. Lääkinnällisten ensivastetehtävien osuus ihmisten pelastamistehtävistä on kasvanut voimakkaasti. Tulipalojen aiheuttamien tehtävien määrä oli v. 2001 vain noin 13 % palokuntien kaikkien hälytysluonteisten tehtävien määrästä. Hälytysluonteisia tehtäviä pelastuslaitoksilla oli v. 2001 noin 84 300. Määrä on 16 700 edellistä vuotta suurempi. Lähtöjen määrää on lisännyt erityisesti luonnononnettomuuksista johtuneiden tehtävien lisääntyminen.

Tulipaloissa kuoli v. 2001 77 ihmistä. Tilanne on parantunut vuoteen 2000 verrattuna, jolloin tulipaloissa kuolleiden määrä oli 85.

Tasavallan presidentti vahvisti 13.12.2001 lain pelastustoimen alueiden muodostamisesta. Sen mukaan kunnat ovat velvolliset järjestämään yhteistoiminnassa pelastustoimen palvelut valtioneuvoston määräämillä alueilla. Sopimusten tulee olla valmiina vuoden 2002 loppuun mennessä ja kuntien yhteistoimintaan perustuvat järjestelyt otetaan käyttöön 1.1.2004.

Hätäkeskustoimintaa varten perustettiin 1.1.2001 lukien sisäasiainministeriön alainen Hätäkeskuslaitos, jota johdetaan yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa. Uuden järjestelmän tavoitteena on, että väestö saa yhdestä paikasta kaikki tarpeelliset hätäkeskuspalvelut. Sisäasiainministeriö teki 7.6.2001 päätöksen hätäkeskusyksikön sijoittamisesta Poriin 1.1.2003 mennessä.

Hallitus antoi kesäkuussa eduskunnalle turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon. Selonteko sisältää myös merkittäviä pelastustointa koskevia kehittämisesityksiä, jotka koskevat mm. väestönsuojia sekä johtamis- ja tietoliikennejärjestelmiä. Selonteossa on myös melko laajasti käsitelty siviilikriisinhallinnan järjestelyjä.

Syyskuussa Yhdysvaltoihin kohdistuneet terrori-iskut vaikuttivat myös Suomen pelastustoimeen. Varautumisjärjestelyjä on kehitetty yhdessä muiden vastuuviranomaisten kanssa yleisen johtamis- ja koordinaatiovastuun kuuluessa poliisille. Epäiltyjen pernaruttokirjeiden aiheuttama tilanne osoitti, että pelastustoimella on verraten hyvät valmiudet toimintaan vastaavissa tilanteissa.

Maahanmuuttopolitiikan luonne on muuttumassa. Ihmisten liikkuvuus on lisääntynyt ja samalla laitton maahanmuutto on kasvanut. Kansainvälisellä rikollisuudella on merkittävä osuus laittoman maahanmuuton järjestämisessä, ihmissalakuljetuksessa ja ihmiskaupassa. Nämä ovat saaneet kansainvälisesti runsaasti huomiota. Yhä enemmän on kuitenkin alettu keskustella myös laillisen maa-

hanmuuton hallinnasta ja maahanmuuton positiivisista vaikutuksista. Terrorismin torjunnan myötä huomiota on kiinnitetty lisääntyvästi kuitenkin myös maahanmuuttoa kontrolloiviin toimiin.

Maahanmuutto Suomeen on painottumassa entistä enemmän työvoiman maahanmuuttoon, mikä näkyy oleskelu- ja työlupahakemusten määrässä. Sen sijaan turvapaikanhakijoiden määrä väheni. Hakijoita oli 1 651, kun määrä edellisellä vuonna oli 3 170.

Rajatilanne valtakunnan rajoilla säilyi odotettua rauhallisempana. Toukokuussa sattunut erittäin vakava rajatapahtuma, jossa Venäjän rajavartiopalvelun aseistettu varusmies ammuskelun jälkeen surmasi itsensä Suomen puolella osoitti, että näennäisesti rauhallisen rajatilanteen takana piilee merkittäviä uhkia Suomen sisäiselle turvallisuudelle. Venäjän rajavartiopalvelu kykeni taloudellisista vaikeuksista huolimatta huolehtimaan luoteisrajansa valvonnasta, mutta yksittäiset havainnot kertovat rajavalvonnan tason laskusta. Rajanylitysliikenne Euroopan unionin ulkorajoilla, erityisesti Suomen ja Venäjän välisellä rajalla, jatkoi voimakasta kasvuaan. Merialueella ei tapahtunut vakavia onnettomuuksia.

Suurempia ongelmia rajatilanteessa on odotettavissa kahden-kolmen vuoden kuluttua, kun presidentti Putinin kesäkuussa 2001 hyväksymä Venäjän rajavartiopalvelun 2002-2005 kehittämisohjelma alkaa vaikuttaa Suomen rajalla vähentäen rajavartiopalvelun voimavaroja. Vuonna 2001 rajavartiopalvelu ilmoitti ensimmäisistä konkreettisista supistuksista Suomen rajalla. Suomen rajavalvontajärjestelmän ylläpitäminen toimivana ja jatkuvasti kasvava rajanylitysliikenne edellyttivät rajavartiolaitoksen voimavarojen lisäämistä. Vuoden 2002 talousarvioesityksen käsittelyn yhteydessä eduskunta lisäsi rajavartiolaitokselle määrärahoja, mikä mahdollistaa henkilöstön lisäämisen itärajalle erityisesti rajatarkastuksiin, mutta myös rajavalvontaan.

Sisäasiainministeriön hallinnonalan määrärahat

Sisäasiainhallinnon toimintamenomomenttien kaksivuotisten siirtomäärärahojen siirtyvällä erällä mitaten rahoitusasemaansa vahvistivat ministeriö, rekisterihallinto, poliisitoimi ja pelastustoimi. Hälyttävää on ulkomaalaisviraston siirtyvän erän putoaminen 63 000 markkaan eli käytännössä rahoituspuskuria ei ole lainkaan. Poliisin siirtyvä erä kohosi 4,1 prosenttiin budjettirahoituksesta, tältä osin tulos saavutettiin kovalla säästökuurilla tinkimällä mm. investoinneista.

41. Sisäasiainministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2001

Pl. luku	Määrärahat		Käytettävissä	Käytetty	Siirretty
	Varainhoito-	Edellisiltä	olleet	tai	vuodelle
	vuodelta	vuosilta	määrärahat	peruutettu	2002
Miljoonaa markkaa					
2601 Sisäasiainministeriö	125	9	134	122	12
2602 Ulkomaalaisvirasto	43	4	46	46	0
2605 Lääninhallitukset	275	25	300	276	24
2606 Rekisterihallinto	164	56	220	159	61
2607 Kihlakunnat	241	11	252	243	10
2675 Poliisitoimi	3 312	92	3 404	3 276	128
2680 Pelastustoimi	158	23	182	136	45
2690 Rajavartiolaitos	1 048	76	1 124	1 051	73
2697 Avustukset kunnille	1 467	-	1 467	1 464	-
2698 Alueiden kehittäminen	1 041	104	1 144	885	23
Yhteensä	7 874	400	8 274	7 657	377

Tulokset tulosalueittain

Alue- ja paikallishallinto

Kihlakuntahallinto

Palvelutoimistojen ja -pisteiden mahdollisuudet toimia yhteispalvelupisteinä on selvitetty lääneittäin. Kihlakunnanviraston palvelut ovat lisääntyneet yhteispalvelupisteissä. Poliisin palveluja annetaan 138 yhteispalvelupisteessä ja maistraatin palveluja 79 palvelupisteessä. Kihlakunnanvirastojen verkkopalvelut ovat lisääntyneet vähitellen. Poliisin lomakkeet ovat mukana kansalaisen verkkolomakepalvelussa ja maistraattien lomakkeiden siirto on valmistelussa. Kihlakunta.fi -sivuston rakentaminen virastojen tietojen yhteiseksi alustaksi on aloitettu hyväksikäyttäen sisäasiainministeriön hankkimaa julkaisujärjestelmää.

Tulosohjausprosessi on uudistettu sisäasiainministeriön ja lääninhallitusten välillä. Tuloskeskustelut käydään säännöllisesti ministeriön ja lääninhallitusten kesken sekä lääninhallitusten ja kihlakunnanvirastojen kesken. Kihlakuntahallinnon yhteistyöryhmän asettama työryhmä on jättänyt esityksensä yhteisten tehtävien yhtenäistämisestä ja laajentamisesta.

Tilojen supistaminen on ollut tarpeen lähinnä palvelutoimistojen ja -pisteiden tilojen osalla. Vuokranantajien kanssa neuvottelut ovat käynnissä likimain koko maassa. Palvelupisteiden toimistotiloja on jo vähennetty eri läänien alueilla. Vuokranantajien kanssa käytyjä neuvotteluja on osin tietoisesti jarrutettu sellaisissa kohteissa, joissa tilojen supistaminen edellyttäisi lähinnä pidätettyjen ja päihytyneiden säilytystiloista luopumista kokonaan tai osittain. Syynä on lainsäädännön uudistus, joka on valmisteilla ja jonka mukaan "vapautensa menettäneiden valvonnassa voitaisiin käyttää teknistä valvontaa". Etävalvonnan hyväksyminen saattaa aiheuttaa pidätettyjen ja päihytyneiden säilytystilarpeita myös palvelutoimistojen tilojen yhteydessä.

Lääninhallitukset

Lääninhallitusten toimintaa on kehitetty valtioneuvoston Aluehallinto 2000 -uudistusta koskevan selonteon ja eduskunnan siihen antaman vastauksen linjauksen mukaisesti. Lääninhallitukset ovat arvioineet omaa organisaatiotaan. Erityisesti arviointityö koski kolmea suurinta läänää, mutta myös Oulun ja Lapin lääninhallitukset ovat tarkastelleet organisaatiotaan. Yhtenä arvioinnin tavoitteena oli määritellä niitä tehtäviä, joita hoidetaan eri palveluyksiköissä ja niitä, joita keskitetään yhdelle paikkakunnalle. Keskittämistä voi lääninhallitusten mielestä eniten tehdä poliisi- ja oikeushallinto-osastojen sekä kilpailutehtävien alueella. Sen sijaan alueellista läsnäoloa tarvitaan varsinkin sosiaali- ja terveysosaston, sivistysosaston ja kuluttaja-asioiden alalla.

Aluehallinnon kehittäminen

Keskushallinnon toimintojen alueellistaminen pääkaupunkiseudun ulkopuolelle käynnistettiin. Valtioneuvosto antoi ohjeen valtion yksiköiden ja toimintojen sijoittamisen valmistelusta ja käsittelystä sekä hyväksyi valtion toimintojen sijoittamisen strategian. Vuoden lopulla hallitus antoi eduskunnalle esityksen valtion yksikköjen ja toimintojen sijoittamista koskevasta toimivallasta. Sisäasiainministeriö päätti sijoittaa poliisin tietohallintokeskuksen Rovaniemelle, hätäkeskusyksikön Poriin ja asehallintoyksikön Riihimäelle.

Kainuun hallintokokeilun valmistelu käynnistettiin.

Aluehallinnon verkostomaista toimintatapaa on edistetty. Lääninhallitukset ovat omilla alueillaan olleet aktiivisia osapuolia. Sisäasiainministeriö on tukenut Pirkanmaalla tapahtuvaa pilotointia, jonka yhtenä tuloksena on ns. PK-pointti, joka antaa seutukunnallisesti keskitettyä elinkeinoneuvontaa. Keskitys hoidetaan mm. tietojenkäsittely-yhteyksin. Pilottihankkeen avulla on tehostettu myös maakunnan yhteistyöryhmän strategista toimintaa. Pohjois-Karjalan maakunnassa toimivat viranomaiset ovat valmistelleet yhteisten verkkopalvelujen hanketta. Yhteistyössä valtiovarainministeriön kanssa on valmisteltu aluehallinnon harjoitteluohjelmaa, joka tähtää valtion aluehallinnon kilpailukyvyyn parantamiseen työnantajana.

Rekisterihallinto

Maistraateille holhoustoimen uudistuksessa annetut tehtävät on saatu hoidetuksi pääsääntöisesti hyvin. Uudistusta on tarkoitus arvioida laajemmin kuluvana vuonna. Maistraattien toimintaa ja palveluita on ryhdytty kehittämään asiaa selvittäneen työryhmän ehdotusten pohjalta. Tehtävään on osoitettu kahden kehittämisspäällikön työpanos. Tehtäväsiirtoja maistraatteihin on valmisteltu edelleen. Oikeusministeriön kanssa on suunniteltu hakemus- ja yleishallintotyyppisten tehtävien siirtoa tuomioistuineläimäkselta maistraatteihin.

Osoitetietojen laatu on entisestäänkin parantunut. Tähän on vaikuttanut mm. Postin kanssa alkanut muuttoilmoitusyhteistyö. Riippumattomin tutkimuksin on voitu todeta, että 98,5 % osoitteista vastaa henkilön tosiasiallisen kotikunnan ja asuinpaikan osoitetta. Konekielisten tietojen osuutta tietojen välityksessä on lisätty, mikä lisää tietoturvallisuutta, tietojen oikeellisuutta ja ajantasaisuutta. Henkilötietojen osalta konekielinen ilmoitusliikenne on jo noin puolet kaikista ilmoituksista.

Kunnat

Kunnat ja kuntarakenne

Hallintovaliokunnan lausunto Valtioneuvoston selonteosta eduskunnalle uuden kuntalain soveltamisen vaikutuksista valmistui v. 2000 ja hallitus antoi esityksen laiksi kuntalain muuttamisesta huhtikuussa 2001 ja eduskunta hyväksyi lain joulukuussa 2001. Kuntatalouden selvitysmiehen esityksiin ja talouspoliittisen ministerivaliokunnan kannanottoihin perustuneen valmistelun pohjalta hallitus antoi eduskunnalle esityksen kuntien valtionosuuslain muuttamisesta ja eduskunnan hyväksymisen jälkeen laki tuli voimaan vuoden 2002 alussa. Lain tarkoituksena on vakauttaa kuntataloutta muuttamalla valtionosuuksien tasauksen ja yleisen valtionosuuden perusteita.

Kuntarakenteen kehittämiseksi hallitus antoi eduskunnalle esityksen kuntajakolain yhdistymisavustussäännösten muuttamisesta ja eduskunta hyväksyi lain ja se tuli voimaan vuoden 2002 alussa. Uuden lain mukaan aikaisempaan nähden lisääntyneitä yhdistymisavustuksia suoritetaan vuodesta 2003 lähtien voimaantulevissa sekä määräaikaisesti kokeiltavaa investointi- ja kehittämishankkeiden tukea vuosina 2003-2005 voimaantulevissa kuntien lukumäärää vähentävissä kuntajaon muutoksissa. Kuntajaotukseltaan huomattavan rikkonaisia alueita koskevan eheyttämismenettelyn II vaiheen kuntajakoselvitykset kolmella alueella valmistuivat joulukuussa 2001.

Harkinnanvaraista rahoitusavustusta myönnettiin 132 kunnalle yhteensä 350 milj. mk.

Kunnallistalouden ja -hallinnon neuvottelukunnassa arvioitiin valtioneuvoston vuosien 2002-2005 menokehysten sekä valtion vuoden 2002 talousarvioesityksen vaikutuksia kuntatalouteen. Neuvottelukunnassa käsiteltiin myös kuntien talouteen ja hallintoon vaikuttavat hallituksen esitykset.

3.4. Sisäasiainministeriön hallinnonala

Valtio-kunta -neuvotteluryhmässä käynnistettiin keskustelu valtio-kunta yhteistyön ja neuvottelujärjestelmän kehittämisestä.

Valtion kuntapolitiikka hankekokonaisuudessa saatettiin loppuun Kuntien rahoituksen riittävyys -osahanke ja selvitysmies Pekkarinen luovutti ehdotuksensa tammikuussa 2001. Kansallisen tason kuntien peruspalveluiden itsearvioinnin kehittämishankkeen väliraportti valmistui keväällä 2001. Osahanke jatkuu kunnallistalouden ja -hallinnon neuvottelukunnan arviointijaoston työnä.

Kansalaisvaikuttaminen

Osallisuushankkeen jatkoon valittujen 17 kunnan ja yhden kuntayhtymän paikallisprojektien tukemista jatkettiin sekä taloudellisesti että toiminnallisesti. Hankkeen toisen vaiheen väliarviointi julkaistiin tammikuussa 2001. Hankkeessa saavutettuja kehittämistuloksia esiteltiin vuoden aikana osallisuusfoorumeissa ja muissa tilaisuuksissa ja siten edistettiin kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia lisäävien hyvien toimintatapojen käyttöönottoa.

Hankkeen tuloksia ryhdyttiin kokoamaan yhteen loppujulkaisuja varten. Osallisuushankkeen kokemusten pohjalta valmisteltavan osallisuusselonteon kokoaminen aloitettiin ja hallitus antaa asiasta myöhemmin selonteon eduskunnalle.

Aluekehitys

Alueiden toimintaedellytysten turvaaminen

Ohjelmakauden 1995-1999 tavoiteohjelmien maksatusten toteutuminen pyrittiin varmistamaan mahdollisimman täysimääräisesti ohjeistamalla eri viranomaisia ohjelmien sulkemiseen liittyvistä asioista ja järjestämällä siihen liittyvää koulutusta.

EU:n tavoite 1- ja tavoite 2- ohjelmavarat osoitettiin vuoden alussa täysimääräisinä eri ministeriöille ja maakuntien liitoille, mikä varmisti ohjelmien sujuvan toteuttamisen ja varojen tehokkaan käytön alueilla. Yhteisöaloiteohjelmaesityksistä kymmenen hyväksyttiin komissiossa vuoden loppuun mennessä.

Sisäasiainministeriön ja ympäristöministeriön yhteinen työryhmä teki suositukset maakuntien liitoille maakuntasuunnitelmien valmistelusta ja sisällöstä.

Osaamiskeskusohjelmaa toteutetaan 14 alueellisessa ja kahdessa verkostomuotoisessa osaamiskeskuksessa. Tavoitteena on kohdistaa voimavarat kansainvälisesti kilpailukykyisten alojen kehittämiseen. Kahden ensimmäisen vuoden aikana ohjelman on arvioitu myötävaikuttaneen noin 400 uuden yrityksen ja 6 000 työpaikan syntymiseen sekä 15 000 työpaikan uudistumiseen.

Valtion vuoden 2001 talousarvioon varattiin 52,5 milj. mk maakunnan kehittämisrahaa. Kehittämiskustannuksista osoitettiin 25 milj. mk käytettäväksi aluekeskusohjelmien ja kaupunkipoliittisten toimenpiteiden rahoittamiseen ja 10 milj. mk osaamiskeskusohjelmaan. Osaamiskeskusohjelmaa rahoitettiin lisäksi EU:n tavoiteohjelmista noin 20 milj. markalla. Muuhun kansalliseen toimintaan osoitettiin 17,5 milj. mk, josta maakuntien käyttöön osoitettiin yhteensä 13,5 milj. mk.

Vuoden 2001 talousarviossa (muutettu lisätalousarvioilla) sai valtion vastinrahoituksen momentilta (26.98.62) tehdä myöntämispäätöksiä yhteensä 157,3 milj. markalla ja määrärahaa oli yhteensä 117,3 milj. mk.

Tasapainoinen alueellinen kehitys

Tilastokeskuksen seurantatietojen pohjalta on arvioitu aluekehitysrahojen kohdentumista eri alueille. Lähinnä työllisyysmäärärahojen vähenemisen vuoksi alueellisen kehityksen kokonaisrahoituksen määrä on vähentynyt. Yritystuissa painopistettä on siirretty perinteisistä aluepoliittisista tuista tutkimus- ja kehittämistukeen.

Asetettu työryhmä valmisti ehdotusta uudeksi alueiden kehittämislaiksi. Lakiehdotusten keskeisenä tavoitteena on nykyisen järjestelmän selkeyttäminen, eri hallinnon aloilla alueiden kehittämistä koskevan roolin ja rahoituksen määrittely. Myös aluekehitysrahat määriteltiin uudestaan.

Aluekeskusohjelmamenettelyyn nimettiin 34 aluetta, joille jaettiin perusrahoitus. Aluekeskusohjelmien laadinnan yhteydessä kaupunkiseutujen yhteistyö on tiivistynyt.

Poliisitoimi

Tuloksellisuuden kuvaus

Hälytyspalvelujen saatavuus on parantunut valtakunnallisella toimintavalmiusajalla mitaten. Palvelujen saatavuudessa on kuitenkin suuria alueellisia eroja.

Poliisi on toteuttanut valtioneuvoston 5.10.2000 tekemää päätöstä huumausainepoliitiikan tehostetuista toimista. Tarkoituksena on ollut estää erityisesti huumausaineiden myyntiä ja levitystä. Hyvistä tuloksista ja lisääntyneestä panostuksesta huolimatta huumausainerikollisuuden kasvua ei ole pystytty pysäyttämään, vaan huumeongelma on pahentunut.

Poliisille ilmoitettujen rikoslakirikosten määrä väheni. Tutkimusten mukaan myös uhriutuminen on vähentynyt. Tämän kehityksen syiden selvittäminen on erityisen tärkeää sen vuoksi, että poliisille ilmoitetaan rikoksen kohteeksi joutumisesta entistä harvemmin. Yleisin syy ilmoittamatta jättämiseen on, ettei rikoksen kohteeksi joutunut pidä rikosta kyllin vakavana tai ei usko poliisin kykenevän ratkaisemaan asiaa. Rikosten selvitystase parani hieman.

Rikoksen kohteeksi joutuminen on selvästi yleisempää taajamissa kuin haja-asutusalueilla.

Poliisin turvallisuusbarometriin marras-joulukuussa 2001 vastanneista joka viides oli joutunut omaisuuden varastamisen tai vahingoittamisen kohteeksi viimeisen neljän vuoden aikana. Omaisuusrikosten kohteeksi joutuminen on hiukan vähentynyt vuodesta 1999.

Talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuntaohjelman toteuttamista on jatkettu vahvistetun ohjelman mukaisesti. Takaisin saadulle talousrikoshyödylle asetetut tavoitteet on saavutettu, mutta tutkintaviive on pidentynyt.

Alueelliset ja paikalliset turvallisuussuunnitelmat on laadittu lähes kattavasti ja niiden vaikuttavuuden arviointi on käynnistetty.

Suomi on osallistunut aktiivisesti Eurojust -yksikön toimintaan sekä kehittänyt erityisesti huumeriikosten salakuljetukseen liittyvää valvontaoperaatiota yhdessä Europolin kanssa. Schengenin sopimuksen soveltaminen aloitettiin suunnitelmien mukaisesti 25.3.2001 ja Schengen -tietojärjestelmä on osoittautunut toimivaksi poliisin työkaluksi.

3.4. Sisäasiainministeriön hallinnonala

Poliisitoiminnan arviointia on kehitetty käynnistämällä tasapainotettu arviointi (BSC) menetelmän käyttöönottoon tähtäävä hanke. Hankkeeseen liittyy Tampereen yliopiston kanssa toteutettava tutkimushanke.

Poliisin turvallisuusbarometrin mukaan kansalaisten luottamus poliisiin on säilynyt aiempien vuosien tasolla. Palvelujen koetaan kuitenkin huonontuneen jonkin verran. Turvallisuusbarometrin tulosten mukaan turvattomuus ei ole lisääntynyt vuodesta 1999.

42. Poliisitoimen keskeiset tunnusluvut

	2001	2000	1999	1998
Toimintavalmiusaika, min.				
Kiireellisesti hoidettavat A-luokan tehtävät	11,2	11,9	13,4	14,4
Hälytystehtävät, lukumäärä				
Kiireellisesti hoidettavat A-luokan tehtävät	33 563	37 859	57 349	66 796
* A- ja B-luokan tehtävät	760 806	741 230	725 863	678 376
Poliisin tietoon tullut rikollisuus:				
Kaikki rikokset	745 598	761 705	740 972	742 131
Poliisin tietoon tulleet rikoslakirikokset	513 977	528 583	508 483	496 165
Omaisuusrikokset	284 874	311 495	301 818	294 471
Törkeät yksilöön kohdistuvat rikokset	3 871	3 692	3 519	3 571
Huumausainerikokset	14 890	13 446	11 667	9 460
Talousrikokset	1 311	1 345	1 212	1 420
Rikosten selvitysaste, %				
Kaikki rikokset	72,4	70,2	69,2	70,9
Poliisin tietoon tulleet rikoslakirikokset, pl. liikenne-rikokset	48,7	46,7	44,9	45,9
Törkeät yksilöön kohdistuvat rikokset	82,2	79,7	83,0	80,1
Omaisuusrikokset	35,4	34,3	32,8	34,2
Katuturvallisuusindeksi	96.57	93.09	100.00	103.27
Liikenneturvallisuusindeksi	118	119	107	106
Henkilöstövoimavarat				
Henkilöstön kokonaismäärä	10 946	10 791	10 761	10 634
Poliisin henkilöstömäärä				
- poliisit	7 684	7 693	7 751	7 734
- opiskelijat	502	337	209	155
- muut	2 637	2 618	2 543	2 397
Henkilöstön keski-ikä, vuotta	41,9	41,8	41,7	41,7

Taloudellisuus 2001

(luvut lasketaan tilinpäätöstiedoista):

- * Kustannukset avainprosessittain: ennalta estävä toiminta, hälytystoiminta, tutkinta
- * Kustannukset/htv, kaikki momentit
- * Tutkinnan kustannukset mk/rikos
- * Tutkinnan kustannukset mk/selvitetty rikos

- * Ennalta estävä toiminta 1 471 977 milj. mk
- * Hälytystoiminta 271 690 milj. mk
- * Tutkinta 1 377 491 milj. mk
- * Muut tehtävät 164 570 milj. mk
- * **Yhteensä kustannukset 3 285 milj. mk**
- * Kustannukset/htv: 351 751 mk
- * Tutkinnan kustannukset/rikos 1 847 mk
- * Tutkinnan kustannukset/selvitetty rikos 2 553 mk

Pelastustoimi

Pelastustoimi saavutti hyvin kaikki vuoden 2001 keskeiset tulostavoitteet. Pelastustoimen kehittämishanke on edennyt suunnitellussa aikataulussa. Onnettomuuksien ehkäisy on valittu kehittämissuunnitelman yhdeksi painopisteeksi.

Pelastustoimen mittavassa lainsäädännön uudistuksessa, joka tuli voimaan 1.9.1999 kunnat veloitettiin selvittämään alueensa onnettomuusuhat ja niiden perusteella määrittelemään pelastustoimen palvelutaso. Lääninhallitusten ilmoitusten mukaan palvelutasopäätös on tehty kaikissa Suomen kunnissa lukuun ottamatta 17 Etelä-Suomen läänin kuntaa. Lääninhallitusten suorittaman alustavan tarkastelun jälkeen voidaan todeta, että osassa palvelutasopäätöksiä on ollut oleellisia puutteita.

Suurella osalla kuntia panostus ennaltaehkäisevään turvallisuustyöhön on kasvanut. Kuntien palotarkastustoiminnassa on erityisten riskikohteiden osalta tapahtunut merkittävää parannusta muualla maassa paitsi Etelä-Suomessa.

Pelastusopisto saavutti melko hyvin sille asetetut tulostavoitteet. Pelastusopistosta valmistui ammatitutkinnon suorittaneita yhteensä 168 kappaletta. Pelastusalan päällystön ammattikorkeakoulutason koulutus käynnistyi. Koulutus toteutetaan yhteistyössä Pohjois-Savon ammattikorkeakoulun kanssa. Tammikuussa 2001 aloitti aikuiskoulutuksena toteutettavan koulutuksen 20 opiskelijaa ja elokuussa 27 opiskelijaa palopäällystön koulutusohjelman nuorisokoulutuksena.

Hätäkeskustoiminnan tavoitteena oli käynnistää Hätäkeskuslaitoksen toiminta siten, että hätäkeskukset voidaan perustaa suunnitellun aikataulun mukaisesti. Lisäksi tavoitteena oli, että hätäkeskustoiminnan laadukkuus turvataan siirryttäessä kokeiluhätäkeskuksista uuteen järjestelmään. Kokeiluhätäkeskukset vakinaistettiin 1.4.2001 lukien ja toimintaa laajennetaan pääkaupunkiseutua lukuun ottamatta koko maahan vuoteen 2006 mennessä. Vakinaistetut hätäkeskukset siirtyivät vuoden 2001 alussa perustetun Hätäkeskuslaitoksen alaisuuteen. Hätäkeskuskokeilun päättymisen ja toiminnan siirtyminen uuteen järjestelmään onnistui eikä toiminnan laadussa ole havaittu muutoksia huonompaan. Hätäkeskuksissa vastausaika hätäpuheluun saavutti selvästi tavoitteen (90 prosentissa alle 10 sekuntia), vastausaika vaihtelee keskimäärin 5-8 sekunnin välillä.

Vuoden 2001 tavoitteena oli, että jokaisessa asunnossa on palovaroin. Palovaroittimia on 99 prosentissa kotitalouksista.

Suomen ulkoista säteilytasoa valvotaan asemaverkolla, joka koostuu yhteensä noin 290 automaattiasemasta. Asemaverkkoa luetaan ja hallitaan Säteilyturvakeskuksessa (STUK) sijaitsevalla USVA-järjestelmällä, joka on ollut operatiivisessa käytössä noin vuoden ja on täyttänyt kaikki sille asetetut vaatimukset.

43. Tutkinnot ja koulutettavapäivät

	1999		2000		2001	
	Tavoite	Toteuma	Tavoite	Toteuma	Tavoite	Toteuma
Tutkinnot	157	156	210	205	171	168
Koulutettavapäivät	70 965	72 848	71 250	68 259	70 180	70 793
- ammattikursseja	51 965	50 293	52 250	48 183	51 680	49 604
- lyhytkursseja	19 000	22 555	19 000	20 076	18 500	21 189
Koulutettavapäivän hinta (mk)	717	745	702	780	723	744

3.4. Sisäasiainministeriön hallinnonala

Pelastustoimen laitteistojen asennusliikkeiden ja tarkastuslaitosten uusien vaatimusten mukainen viranomais- ja valvontatoiminta on vuoden aikana vakiintunut. Tehokkaalla tuotevalvonnalla on pystytty varmistamaan, että kuluttajamyynnissä olevat paloturvallisuuslaitteet ovat olleet asianmukaisia.

Maahanmuutto- ja pakolaispolitiikka

Tampereen Eurooppa-neuvoston päätelmistä on muistutettu EU-yhteistyössä. Harmonisointipyrkimyksiin on suhtauduttu myönteisesti. Harmonisoinnin esteenä ei ole asiasta riippuen yleensä pidetty sitä, että se edellyttäisi Suomen lainsäädännön muuttamista. Periaatteena on kuitenkin ollut se, että oikeusturvan taso on säilytettävä vähintään nykyisellään.

Ulkomaalaislain kokonaisuudistusta valmistelleen työryhmän mietintö luovutettiin sisäasiainministerille 1.11.2001. Myös kansalaisuuslain kokonaisuudistusta valmisteltiin siten, että hallituksen esitys olisi annettavissa v. 2002. Eduskunnan käsiteltävinä olivat tilapäistä suojelua ja säilöönottoa koskevat hallituksen esitykset ulkomaalaislain muuttamisesta.

Ulkomaalaisviraston ratkaisujen määrä ylitti v. 2001 vireille tulleiden asioiden määrän 11,4 prosentilla (vireille 33 630 asiaa, ratkaistiin 37 469 asiaa).

Kansalaisuushakemusten käsittelyajat lyhenyivät kevään lisätalousarviossa lisähenkilöstön palkkaamiseen saatujen määrärahojen ansiosta. Keskimääräinen käsittelyaika oli noin kaksi vuotta yhdeksän kuukautta. Virasto aloitti myös projektin, jossa selvät hakemukset voidaan käsitellä aikaisempaa nopeammin.

Oleskelulupien käsittelyajat pysyivät keskimäärin entisellään ja työntekoon perustuvien lupien käsittelyajat lyhenivät noin kuukaudella. Perhesiteeseen perustuvien lupahakemusten käsittelyaika oli 4-5 kuukautta.

Turvapaikkahakemusten keskimääräiset käsittelyajat pidentyivät hieman edelliseen vuoteen verrattuna. Keskimääräinen käsittelyaika oli hieman yli vuoden. Tähän vaikutti osaltaan se, että keskimääräistä käsittelyaikaa alentavien nopeutetussa menettelyssä käsiteltävien hakemusten osuus vähenyi (v. 2000 n. 70 %, v. 2001 n. 33 % päätöksistä).

Ulkomaalaisvirastossa aloitettiin turvapaikkakuulustelut. Kuulustelut on tarkoitus siirtää vähitellen kokonaisuudessaan poliisilta ja rajavartiolaitokselta ulkomaalaisvirastolle. Siirron aikataulu riippuu valtion talousarviossa osoitettavista määrärahoista.

Rajojen vartiointi

Rajavartiolaitos saavutti pääosin vuoden 2001 tulostavoitteet ja suoriutui hyvin sille säädettyistä kansallisista ja kansainvälisistä velvoitteista. Schengenin säännösten soveltaminen aloitettiin ja sisärajatarkastukset lakkautettiin 25.3.2001 Pohjoismaiden ja Schengeniä soveltavien maiden väliltä. Rajavartiolaitos ylläpiti hyvyn palauttaa sisärajatarkastukset.

Rajavartiolaitos jatkoi kansainvälistä yhteistyötään Venäjän, Baltian maiden ja Pohjoismaiden rajavalvonnasta vastaavien viranomaisten kanssa tavoitteenaan Suomen sisäisen turvallisuuden lisääminen. Rajavartiolaitos tuki Euroopan unionin jäseniksi pyrkivien Baltian maiden rajavalvonnan kehittämistä unionin vaatimusten mukaiseksi.

Rajavartiolaitoksen kokonaistuloksellisuus parani v. 2001. Myös kaikki tuloksellisuuden osatekijät (vaikuttavuus, tuottavuus ja taloudellisuus) kasvoivat. Myönteiseen kehitykseen vaikutti keskeisimmin rajavalvonnan tulosalueen parantunut tuloksellisuus. Keskeiset syyt muutoksiin on todettu jäljempänä tulosalueittaisessa tarkastelussa.

44. Rajavartiolaitoksen tuloksellisuusindeksit

	1999	2000	2001
Vaikuttavuus	111	112	117
Tuottavuus	145	155	169
Taloudellisuus	130	137	156
Toimintamenot, milj. mk	897	897	862
Henkilötyövuodet, htv	3 108	3 065	3 072

Indekseissä v. 1995 = 100.

Toimintamenot ovat kassamenoja vuoden 1995 määrärahan arvossa.

ne säilyi odotettua vakaampana. Tilanteisiin on pystytty varautumaan molemmiin puolin rajaa ja näin toimintaa on kyetty tehostamaan oikea-aikaisesti. Luvattomia rajanylityksiä estettiin rajanylityspaikkojen ulkopuolella 81 kappaletta. Luvattomiin rajanylityksiin kyettiin pääsääntöisesti vaikuttamaan tärkeimmillä alueilla välittömästi. Rajatapahtumat selvitettiin ja tutkittiin pääsääntöisesti alle viidessä vuorokaudessa.

Rajavalvonnan tuloksellisuus kasvoi. Kasvu johtui merialueen tutkavalvonnan kattavuuden lisääntymisestä erityisesti Pohjanlahdella. Myös itärajalla valvonnan kattavuus kasvoi hieman vuodesta

45. Rajavalvonta

	1999	2000	2001
Valvonnan kattavuus, %	82	84	108
Partiointi, 1 000 tuntia	507	430	410
Kiinteä valvonta, 1 000 tuntia	692	720	830
Toimintamenot, milj. mk	554	516	500
Henkilötyövuodet, htv	1 919	1 762	1 782

Toimintamenot ovat kassamenoja vuoden 1995 määrärahan arvossa.

46. Rajatarkastukset

	1999	2000	2001
Rajatarkastukset ulkorajalla, milj. kpl	12,8	13,9	14,4
Rajatarkastukset sisärajalla, milj. kpl	3,7	5,1	1,5
Ulkomaalaislain rikkomukset, kpl	3 040	2 700	2 700
Rikoslain rikkomukset, kpl	650	850	840
Tieliikennelain rikkomukset, kpl ...	3 960	4 000	3 200
Poliisin kuuluttamat, kpl	910	1 900	2 200
Toimintamenot, milj. mk	291	326	304
Henkilötyövuodet, htv	1 008	1 114	1 085

Toimintamenot ovat kassamenoja vuoden 1995 määrärahan arvossa.

Rajatilanteesta ja rajatapahtumista välitettiin tiedot valtakunnan johdolle ja muille tahoille tavoitteiden mukaisesti. Rajatilannetta käsiteltiin säännöllisesti ulkoasiainministeriön raja-asiaintoimikunnassa ja sisäasiainministeriön turvallisuusasiain johtoryhmässä sekä hallituksen ulko- ja turvallisuuspoliittisessa valiokunnassa.

Rajavalvonta ylläpidettiin Schengenin säännösten edellyttämällä minimitasolla. Rajatilan-

2000 teknisen valvonnan lisäämisen ansiosta, vaikka partiointi itärajalla edelleen hieman väheni. Vaikuttavuuden tulostavoite saavutettiin.

Rajavalvonnan tuottavuus parani selvästi, sillä valvonnan kokonaiskattavuus kasvoi voimakkaasti merialueen lisääntyneestä tutkavalvonnan johtuen ja samanaikaisesti valvontaan käytettyjen henkilötyövuosien määrä säilyi lähes ennallaan. Taloudellisuus kasvoi vielä voimakkaammin, koska rajavalvonnan kustannukset vähenivät samalla, kun valvonnan kattavuus lisääntyi. Tuottavuus- ja taloudellisuustavoitteet saavutettiin.

Rajavartiolaitoksen valvontavastuulla olevilla Euroopan unionin ulkorajan rajanylityspaikoilla liikenne oli yhteensä 14,4 miljoonaa. Liikenne kasvoi edelliseen vuoteen verrattuna 4 %. Rajatarkastukset kyettiin tekemään kattavasti. Rajavartiioviranomaiset käännyttivät valtakunnan rajoilta yhteensä 3 900 (4 000/2000) henkilöä. Maahantulo vastoin säädettyä järjestystä kyettiin pääsääntöisesti estämään. Rajavartiioviranomaiset vastaanottivat noin 420 turvapaikkahakemusta (1 800/2000).

3.4. Sisäasiainministeriön hallinnonala

Rajanylitysliikenne Suomen ja Venäjän rajalla kasvoi 5 % edelliseen vuoteen verrattuna. Venäjän rajan ylitti 5,9 miljoonaa henkilöä. Venäläisten matkustajien määrä kasvoi 15 %. Matkustajien odotusajat kyettiin keskimäärin pitämään alle tavoiteaikojen liikenteen vilkastumisesta huolimatta. Sujuvan rajanylitysliikenteen tavoite ei kuitenkaan toteutunut kaikilla rajanylityspaikoilla. Liikenne ruuhkautui ajoittain Vaalimaan ja Nuijamaan raja-asemilla, mutta tehtyjen pikaparannustoimenpiteiden ja tarkastushenkilöstön lisäämisen ansiosta edellisen vuodenvaihteen kaltaiset ruuhkat vältettiin.

Rajatarkastuksille ei asetettu tuloksellisuustavoitteita vuodelle 2001 sisärajatarkastusten lakkauttamisen vuoksi.

Suomen meripelastuspalvelun toimivuus säilytettiin korkealla tasolla viranomaisten ja vapaaehtoisen meripelastuspalvelun yhteistyöllä. Merivartiostoissa ylläpidettiin jatkuvaa meripelastuspalvelun

johtamis-, viestitys- ja suoritusvalmiutta. Vaaratilanteiden kokonaismäärä oli 1 500. Kaikkiin merihätätapauksiin kyettiin osoittamaan apua ja vain kolmessa tapauksessa avun osoittamiseen meni yli yksi tunti.

Muussa pelastustoiminnassa osallistuttiin 35 etsintään valvonta-alueella ja kuljetettiin 265 kertaa potilaita sairaanhoitoon.

Meripelastuksen tuloksellisuus parani hieman, koska merionnettomuuksia kyettiin estämään aiempaa enemmän.

47. Meri- ja muu pelastustoiminta

Perustietoja	1999	2000	2001
Pelastussuoritteet (kpl)	1 650	1 800	1 500
Harjoitus- ym. suoritteet (kpl)	620	620	590
Estetyt merionnettomuudet (kpl)	9	7	21
Pelastettu avuntarpeesta (hlöä)	3 300	3 400	4 000
Pelastettu hengenvaarasta (hlöä)	157	300	1 000
Toimintamenot (milj.mk)	11	15	13
Henkilötyövuodet (htv)	39	52	46

Toimintamenot ovat kassamenoja vuoden 1995 määrä rahan arvossa.

Rajavartiolaitos huolehti aluevalvonnasta valvonta-alueellaan rajavalvonnan ja rajatarkastusten yhteydessä. Asevelvolliset koulutettiin tavoitteiden mukaisesti. Varusmiesten koulutusvuorokausia kertyi 135 000. Kertausharjoituskoulutusta annettiin lähes 1 400 henkilölle yhteensä 7 400 koulutusvuorokautta.

48. Sotilaallinen maanpuolustus

Perustietoja	1999	2000	2001
Koulutusvuorokaudet, vrk	134 600	135 000	142 000
Koulutettavuus	91 %	92 %	95 %
Sijoitettavuus	97 %	96 %	98 %
Toimintamenot, milj. mk	41	40	45
Henkilötyövuodet, htv	142	137	159

Toimintamenot ovat kassamenoja vuoden 1995 määrärahan arvossa.

Sotilaallisen maanpuolustuksen tuloksellisuus säilyi edellisen vuoden tasolla. Vaikuttavuus parani hieman, koska palvelukseen astuneista varusmiehistä kotiutettiin koulutettuina enemmän kuin v. 2000. - Tuottavuus laski, koska tulosalueelle käytetty työpanos lisääntyi enemmän kuin koulutusvuorokaudet. Tämä johtuu lisääntyneistä kertausharjoituksista, jotka sitovat huomattavasti varusmieskoulutusta enemmän omaa henkilöstöä. Myös taloudelli-

suus laski, koska tulosalueen kustannukset kasvoivat koulutusvuorokausia enemmän. Tuottavuuden ja taloudellisuuden tavoitteita ei saavutettu.

Maksullinen toiminta

Kustannusvastaavuuslaskelmasta on jätetty pois rajavartiolaitoksen palvelussuhdeasuntojen vuokra-asuntojen laskelma, koska toimintaa ei enää katsota luonteeltaan maksulliseksi toiminnaksi. Tuotoista lähes 53 % tulee poliisin lupapalveluista. Markkamääräisesti suurimmat alijäämät ovat polii-

49. Sisäasiainhallinnon kustannusvastaavuuslaskelma, milj. mk

	1999	2000	2001
Tuotot	332,6	344,1	335,9
Erilliskustannukset	-313,0	-315,9	303,1
Käyttöjäämä	19,6	28,2	32,8
Osuus yhteiskustannuksista	-74,0	-104,8	-104,0
Kustannukset yhteensä	-387,0	-420,7	-407,1
Ylijäämä/alijäämä	-54,4	-76,6	-71,2
Kustannusvastaavuus, %	83,6	77,7	82,5

sin lupapalveluissa (25,3 milj. mk), rekisterihallinnon julkisoikeudellisista suoritteista (37,2 milj. mk) ja ulkomaalaisviraston julkisoikeudellisissa suoritteissa (9,2 milj. mk). Ylijäämäisiä ovat rekisterihallinnon, poliisin ja hätäkeskusten liiketaloudelliset suoritteet.

50. Sisäasiainministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2000	Tilinpäätös 31.12.2001	Muutos
	Miljoonaa markkaa		
Toiminnan tuotot	498,10	497,20	-0,90
Toiminnan kulut	-5 285,40	- 5 634,50	-349,10
JÄÄMÄ I	-4 787,30	-5 137,30	-350,00
Rahoitustuotot ja -kulut	-0,50	0,40	0,90
Satunnaiset tuotot ja kulut	5,00	4,70	-0,30
JÄÄMÄ II	-4 782,80	-5 132,30	-349,40
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-4 477,10	-4 389,30	-87,80
JÄÄMÄ III	-9 259,80	-9 521,50	-261,60
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	193,50	259,40	65,90
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-9 066,40	-9 262,10	-195,70

51. Sisäasiainministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2000	Tilinpäätös 31.12.2001	Muutos
	Miljoonaa markkaa		
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	-	-	-
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIOITUKSET	2 759,00	2 838,62	79,62
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	273,70	784,55	510,65
VASTAAVAA YHTEENSÄ	3 032,70	3 623,17	590,47
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	1 783,50	2 178,57	395,07
ARVOSTUSERÄT	-	-	-
VIERAS PÄÄOMA	1 249,20	1 444,60	195,40
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	3 032,70	3 623,17	590,47a

3.5. PUOLUSTUSMINISTERIÖN HALLINNONALA

Turvallisuuspoliittinen ympäristö ja puolustuspolitiikka

Valtioneuvosto antoi eduskunnalle *“Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001”*-selonteon kertomusvuoden kesäkuussa. Selonteossa esitettiin puolustuksen kehittämisohjelma vuosille 2002-2008. Ohjelman alkuvuosien rahoitus on v. 2002 10,2 mrd. mk, v. 2003 10,4 mrd. mk ja v. 2004 10,6 mrd. mk. Selonteon valmisteluun osallistuivat kaikki ministeriöt, keskeisen vastuun ollessa ulkoministeriössä ja puolustusministeriössä. Eduskunta käsitteli selonteon 19.12.2001 mennessä.

Kansainvälisessä puolustuspolitiikassa syvennettiin yhteistyötä YK:ssa, Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestössä (ETYJ), EU:ssa sekä NATO:n rauhankumppanuusohjelman puitteissa. Ministeriö ohjasi resurssien käyttöä ETYJ:in luottamusta ja turvallisuutta lisääviä toimia täytäntöön pantaessa. Asevalvonta- ja aseidenriisuntakysymyksissä ministeriö antoi ulkoasiainministeriölle asian- tuntija-apua. Puolustushallinto osallistui UM:n koordinoiman humanitaarisen miinanraivauksen ko- timaan valmisteluihin ja kansainvälisten tehtävien valmiusosaston perustamiseen. UM rahoitti miinanraivausoperaatiot. EU:n kriisinhallintakyvyn kehittämisessä Pohjoismaiden tavoitteena on yhteisen, prikaatin suuruisen joukon asettaminen kriisinhallintatehtäviin v. 2003. Maiden välillä sovittiin kehittämisen vastuujasta ja luotiin perusta yhteispohjoismaiselle joukkorekisterille. EU:ssa oli v. 2000 laadittu luettelo kriisinhallinnan edellyttämistä vaatimuksista ja joukoista. Kertomus- vuonna Suomi lisäsi EU:lle aiemmin ilmoitetun joukkopoolin vahvuutta 1 500:sta sotilaasta 2 000:een ja tarjosi miinalaivan miinantorjuntaosaston johto- ja tukialukseksi. Puolustushallinto osallistui NATO/PfP -yhteistyön mukaisiin kehittämistoimiin, koulutukseen ja harjoituksiin. PfP -harjoituk- siin osallistui myös ilmavoimien ja merivoimien yksiköitä. Puolustusvoimien kansainvälisen harjoit-ustoiminnan menot olivat kertomusvuonna noin 9,6 milj. mk.

52. Puolustusministeriön hallinnonalan määrärahojen käyttö

	Käytetty 1999	Käytetty 2000	Myönnetty 2001	Siirretty aiemmilta vuosilta	Käytetty 2001	Siirretty vuodelle 2002 tai säästö
Miljoonaa markkaa						
Sotilaallinen maanpuolustus ¹⁾	9 391	9 843	9 710	1 329	9 466	1 572
Toimintamenot	5 278	5 868	6 100	75	6 094	82
Puolustusmateriaalihankinnat	3 870	3 686	3 408	1 166	3 167	1 407
Muut sijoitusmenot ¹⁾	243	286	202	87	206	83
Kv. rauhanturvaamistoiminta ²⁾	270	195	152	-	44	109
PLM:n ja hallinnonalan muut menot yhteensä ¹⁾	68	78	75	7	75	7
Hallinnonala yhteensä	9 730	10 115	9 938	1 336	9 584	1 687

¹⁾ Puolustusministeriön luvussa budjetoidut hallinnonalan rakentamisesta ja peruskorjauksesta sekä kiinteistöjen ostosta ja pakkolunastuksesta aiheutu- vat menot (momentit 27.01.74 ja 87) on esitetty taulukossa sotilaallisen maanpuolustuksen kohdassa "Muut sijoitusmenot".

²⁾ Kansainvälisen rauhanturvaamistoiminnan luvut eivät sisällä ulkoasiainministeriön pääluokassa budjetoituja momentin 24.99.22 määrärahoja. Mome- ntin 27.30.24 "Kansainvälisen puolustuspoliittisen yhteistyön menot" on vuoden 2001 osalta siirretty puolustusministeriön menoihin.

Ministeriön kahdenvälinen yhteistyö Venäjän kanssa supistui viime vuodesta. Baltia yhteistyössä painopiste on ollut Viroon annettavassa asiantuntija-avussa. Viron puolustusvoimien kantahenkilöstön koulutusta Suomessa jatkettiin. Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisen valiokunnan toukokuussa tekemän linjauksen mukaisesti Viroon annettavaa tukea vähennettiin v. 2001. Tämä mahdollistaa aiempaa laajemman tuen suuntaamisen myös Latvialle ja Liettualle. Baltian maiden puolustuskyvyn kehittämiseen annettavaa tukea koordinoivassa BALTSEA -foorumissa Suomi toimi kertomusvuonna ohjausryhmän puheenjohtajana.

Ministeriö arvioi terrorismin muodostamaa uhkaa ja sen torjuntaa sekä keinoja osallistua terrorismin vastaiseen kansainväliseen yhteistyöhön. Suomessa terrorismin vastainen toiminta liittyy sisäiseen turvallisuuteen, minkä johtaminen kuuluu sisäasiainministeriölle.

Hallinto

Kertomusvuonna saatiin päätökseen puolustusministeriön rakenteellista ja toiminnallista uudistamista koskeva valmistelu. Uudistuksen tavoitteena oli parantaa ministeriön kykyä hallinnonalan strategiseen ohjaukseen. Kehittäminen jatkuu edelleen kuluvana vuonna, jolloin osastojen lukumäärä supistuu neljästä kolmeen. Osastojen lisäksi kansliapäällikön alaisuudessa toimii neljä erillistä toimintayksikköä.

Hallinnonalalla jatkettiin valtioneuvoston vuoden 1997 turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon linjausten toimeenpanoa. Keskeiset toimet koskivat organisaation ja materiaallisen valmiuden kehittämistä ja puolustusvoimien päällystökoulutusjärjestelmän uudistamista. Kokonaismaanpuolustuksen koordinoinnin alalla käynnistettiin kansallisen varautumisen strategiaan liittyvät valmistelutyöt.

Kansallisen puolustuspolitiikan ohjauksen kehittämiseksi puolustusministeriössä aloitettiin hallinnonalan strategian laatiminen, sekä käynnistettiin toimet vuoden 2004 puolustuspoliittisen selonteon valmistelemiseksi.

Ministeriö käynnisti kertomusvuoden huhtikuussa yhteistyö- ja kumppanuusmalleja koskevan hankkeen, jossa selvitetään mahdollisuuksia uusien toimintamallien ja työnjaon kehittämiseksi yhteiskunnan eri toimijoiden kanssa. Kertomusvuoden aikana tehtiin selvitys kumppanuushankkeen toiminnallisten ja taloudellisten kokonaisvaikutusten arvioimiseksi, sekä käynnistettiin hankkeita terveydenhuollossa, korjaamopalveluissa ja tietohallinnossa.

Puolustusvoimien päällystön koulutuksessa siirryttiin kertomusvuoden syksystä yhtenäiseen akateemiseen koulutusohjelmaan. Koulutusohjelma muodostuu upseerin alemmasta korkeakoulututkinnosta eli sotatieteiden kandidaatin tutkinnosta ja upseerin ylemmästä korkeakoulututkinnosta eli sotatieteiden maisterin tutkinnosta. Jatkotutkintoina säilyvät yleisesikuntaupseerin ja sotatieteiden tohtorin tutkinnot. Licensiaattikoulutusohjelman käyttöönottoa ryhdytään selvittämään. Koulutus uudistuksen mukaisesti aiempi opistoupseerien koulutus lopetettiin ja Maanpuolustusopisto lakkautettiin 1.8.2001. Maanpuolustusopiston tilalle perustettiin Maasotakoulu, jossa suoritetaan maavoimien upseerin perusopinnot ja annetaan korkeakoulututkintojen jalkaväkilinjoihin opetusta sekä siirtymäkauden aikana opistoupseerien perus- ja jatkokoulutus.

Pääesikunnan alaisten laitosten kehittämiseen liittyen jatkettiin Puolustusvoimien Materiaalilaitoksen ja Puolustusvoimien Tietotekniikkalaitoksen kehittämiseen ja organisointiin liittyviä projekteja. Niinisaalossa toiminut YK-koulutuskeskus lakkautettiin ja tilalle perustettiin Puolustusvoimien Kan-

3.5. Puolustusministeriön hallinnonala

sainvälinen Keskus, joka aloitti toimintansa vuoden 2001 alussa. Keskus johtaa kriisinhallintatehtävissä olevia joukkoja ja sotilastarkkailijoita, antaa koulutusta ja vastaa joukkojen huollosta.

Puolustusvoimien palkkausjärjestelmän kehittämistä jatkettiin. Tavoitteena on, että uuden palkkausjärjestelmän piiriin voisi siirtyä osa henkilöstöä jo vuoden 2002 aikana. Rauhanturvaamishenkilöstön tehtävien vaativuuteen perustuva palkkausjärjestelmä otettiin osin käyttöön jo v. 1998. Kertomusvuonna järjestelmä laajennettiin koskemaan koko rauhanturvahenkilöstöä.

Puolustusvoimat lisäsi tulostavoitteensa mukaisesti määräraikaistehtäviä ja palkkasi varusmiespalveluksensa päättäneitä nuoria sotilaskoulutustaan vastaaviin tehtäviin 372 henkilötyövuotta. Sotilassotilaiden määrä ylitti selvästi 300 henkilötyövuoden tavoitteen.

Hallinnonalalla oli yhteensä noin 18 000 vakinaisesti palkattua henkilöä, joista puolustusministeriössä 120, puolustusvoimissa noin 16 500 ja Puolustushallinnon rakennuslaitoksessa 1 431.

Valmius ja aluevalvonta

Valtakunnan ja maanpuolustuksen ylimmän johdon käytettävissä oleva tilannekuva ylläpidettiin vaaditulla tasolla. Ilmavalvonnassa ollutta vaihtelua virka- ja muun ajan välillä voitiin tasoittaa, valvonnan tason pysyessä kuitenkin edellisvuoden tasolla. Alusvalvonnan ajallista ja alueellista kattavuutta ja tunnistusvalmiutta voitiin nostaa tulostavoitteen mukaisesti vuoden 1999 tasosta vain pääosin. Merivalvonnassa pintavalvonnan taso säilytettiin ja vedenalaisessa valvonnassa tasoa voitiin osin parantaa.

Syyskuun terrori-iskun seurauksena puolustusvoimissa tehostettiin valvontaa paikallisesti ja ajallisesti rajattuna.

Puolustusvoimissa käynnistettiin selvitystoimet 2010-luvun puolustusjärjestelmän määrittelemiseksi. Operatiivisessa suunnittelussa painopiste oli strategisen iskun ennaltaehkäisyyn ja torjunnan suunnitelmien tarkistamisessa. Tässä työssä käytettiin hyväksi edellisvuonna toteutetusta "Ahmavaara 2000"-valmius- ja pääsotaharjoituksesta sekä maanpuolustusalueiden, meri- ja ilmavoimien omista harjoituksista saatuja kokemuksia.

Koulutus

Varusmiespalvelukseen astui kertomusvuonna 31 878 henkilöä (29 553/2000, 32 347/1999). Varusmiespalveluksen suoritti 370 naista. Varusmiespalveluksen aikainen poistuma oli 13 %. Miesten 30 vuotta täyttäneestä ikäluokasta on suorittanut varusmiespalveluksensa 82,9 %. Suhdeluku ylittää asetetun tulostavoitteen. Siviilipalvelukseen hakeutui 2 745 henkilöä (2 687/2000, 2 396/1999). Varusmieskoulutuksen tasoa parannettiin. Maastovuorokausien määrä oli kuusi kuukautta palvelevilla varusmiehillä keskimäärin 52 vrk.

Kertausharjoituksissa koulutettiin 32 857 reserviläistä. (28 150/2000, 8 672/1999). Kertausharjoitusten miesvuorokausien määrä oli 167 331 (162 447/2000, 32 342/1999). Kertausharjoitusten jälkeenjäätneisyys on kuitenkin merkittävä johtuen harjoitusten supistuksista 1990-luvulla.

Puolustusvoimien järjestämiin vapaaehtoiisiin harjoituksiin osallistui 13 633 reserviläistä (15 314/2000, 17 083/1999), harjoitusten suoremäärän ollessa runsaat 27 000 vuorokautta. Osallistuneiden määrä laski vuoteen 1999 verrattuna 21 prosentilla. Eräänä syynä tähän oli puolustusvoimien kertausharjoitusten lisääntyminen, mikä työllisti paljolti joukko-osastojen koulutusresurssit. Puo-

lustusvoimissa otettiin käyttöön uudistettu vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen ohjaus- ja tukijärjestelmä. Puolustusvoimat ja Maanpuolustuskoulutus ry allekirjoittivat tulossopimuksen, jossa sovittiin vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen tavoitteista ja resurssien käytöstä.

Maanpuolustuskoulutus ry:n paikallisosastojen määrä kasvoi 194:sta 215:aan. Kyseiset koulutusyksiköt toimivat 270 kunnan alueella. Maanpuolustuskoulutus ry järjesti noin 900 vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen kurssia, joille osallistui 24 000 henkilöä. Näihin sisältyvien sotilaallisten kursien suoritelmäärä oli noin 30 000 henkilövuorokautta. Maanpuolustustyön nauttimaa arvonantoa kuvastaa aiemmin mainittu tutkimus, jonka mukaan kansalaiset luottavat eri viranomaisista erityisen paljon puolustusvoimiin.

Materiaalihallinto

Ministeriö käynnisti materiaalipoliittisen ohjelman uusimisen.

Suomi, Ruotsi, Norja ja Tanska allekirjoittivat kesäkuussa sopimuksen puolustusmateriaalialan teollisuuden yhteistyön tukemisesta (PTY-sopimus). Sopimus luo poliittiset ja oikeudelliset puitteet pohjoismaisen puolustusmateriaalialan teollisuuden yhteistyön syventämiselle ja sisältää määräyksiä huoltovarmuuden turvaamisesta, vientivalvontamenettelyistä ja teollisesta yhteistyöstä (ml. vastakaupat).

Puolustusmateriaalihankintojen painopiste oli maavoimien valmiusyhtymien varustamisessa. Tähän liittyvä pohjoismaiden yhteistä hankintaa koskeva kuljetushelikoptereiden hankintasopimus allekirjoitettiin lokakuussa. Suomen osuus hankinnan arvosta on 2,1 mrd. mk. Hankinta käsittää 20 helikopteria ja näiden kotimaisen loppukokoonpanon.

Puolustusmateriaalimäärärahojen vuodelle 2002 siirtyneiden erien määrä oli 31 % v. 2001 käytettävissä olleista määrärahoista, tulostavoitteen oltua 15 %.

Hankinnoissa otettiin tulostavoitteen mukaisesti huomioon materiaalin yhteensopivuus ja yhteistyömahdollisuudet erityisesti pohjoismaiden ja EU-maiden kesken.

Kertomusvuoden aikana puolustusvoimien hankintamäärärahoja kohdennettiin uudelleen, jotta kotimaisen puolustustarviketeollisuuden vaikeutunutta työllisyyttä ja toimintaedellytyksiä voitiin tukea. Lisäksi eduskunta myönsi kolmannessa lisätalousarviossa 100 milj. mk kotimaiselta ruuti- ja ammustarviketeollisuudelta tehtäviä hankintoja varten. Eduskunta edellytti samalla, että hallitus laatii pitkän tähtäyksen kehittämissuunnitelman ruuti- ja ampumatarviketuotannon turvaamiseksi Suomessa. Tätä koskeva valmistelu aloitettiin. Selvitystyöhön osallistuvat puolustushallinnon lisäksi kauppa- ja teollisuusministeriö, Huoltovarmuuskeskus ja alan kotimainen teollisuus.

Puolustusministeriö osallistui valtioneuvoston v. 1995 vahvistamien huoltovarmuuden tavoitteiden tarkistamistyöhön, jonka mietintö valmistui toukokuussa. Puolustusmateriaalihankintojen kotimaisuusasteesta ja sen mittaamisperusteista tehtiin selvitys.

Kiinteistöhallinto

Valtion kiinteistöstrategian mukaisesti jatkettiin puolustushallinnon kiinteistöhallinnon uudistusta. Puolustusministeriön, valtiovarainministeriön sekä maa- ja metsätalousministeriön syyskuussa 2000 allekirjoittaman aiesopimuksen mukaisesti puolustushallinnon maa- ja vesialueet (pois lukien ra-

3.5. Puolustusministeriön hallinnonala

kennetut alueet) luovutettiin 1.1.2002 alkaen maa- ja metsätalousministeriölle ja edelleen Metsähallitukselle siirrettäväksi. Metsähallitukselle siirtyi myös puolustusministeriön koko metsätoimi henkilöstöineen.

Pääosa työsuhdeasuntokannasta luovutettiin vuoden 2001 lopussa valtiovarainministeriölle ja edelleen Kruunuasunnot Oy:lle. Puolustushallinnon rakennettu kiinteistökanta on tarkoitus luovuttaa valtiovarainministeriölle ja edelleen Senaatti-kiinteistöille 1.1.2003 lukien, samoin kuin eräät Tiehallinnolle ja Ilmailulaitokselle tulevat alueet. Puolustusvoimille tarpeeton vaihto-omaisuus luovutetaan Kapiteeli Oy:lle pääosin niin ikään 1.1.2003 lukien.

Uudisrakentamis- ja perusparannusmäärärahojen käyttöä oli tulostavoitteen mukaan tehostettava siten, että siirtyvien erien määrä olisi ollut enintään 20 % v. 2001 käytettävissä olevista määrärahoista. Kertomusvuodelta siirretyt määrärahat olivat 82,7 milj. mk, mikä oli noin 31 % käytettävissä olevista määrärahoista. Siirtymää lisäsi osaltaan epävarmuus puolustushallinnon kiinteistöuudistuksen toteutusratkaisuksista sekä niihin liittyvistä siirtymäkauden investointien rahoitusjärjestelyistä.

Kansainvälinen rauhanturvaamistoiminta

Suomen osallistuminen rauhanturvaamistoimintaan toteutui tulostavoitteiden mukaisesti. Suomalaisen rauhanturvajoukkojen suorituskky ja menestyminen operatiivisissa tehtävissä vahvisti osaltaan puolustuksemme uskottavuutta. Rauhanturvaamistoiminnan käytännön toimeenpanotehtävät sekä operaatioiden johtovastuu siirrettiin puolustusvoimille vuoden 2001 alusta lukien. Niinisolassa kertomusvuoden alussa toimintansa aloittanut Puolustusvoimien Kansainvälinen Keskus sai kesällä NATO/PfP -koulutuskeskuksen statuksen (Status of NATO/PfP Training Center). Satusen antamisella NATO tunnusti keskuksen aseman kansallisena koulutuskeskuksena, joka kansalliseen päätöksentekoon perustuen toteuttaa PfP:hen liittyviä koulutuksia ja harjoituksia.

Suomi osallistui kertomusvuonna yhteensä 10 rauhanturvaoperaatioon toiminnan painopisteen ollessa edelleen Balkanilla. Kertomusvuoden päättyessä Suomi osallistui SFOR (Stabilisation Force) -operaatiossa Bosnia Hertsegovinassa 105 rauhanturvaajan CIMIC -osastolla siviili-sotilasyhteistyöhön. Suomen pataljoonan toiminta KFOR (Kosovo Force) -operaatiossa Kosovossa jatkui. Kosovon joukkoa vahvistettiin paikallisvaalien ajaksi loka-marraskuussa tilapäisesti 150 rauhanturvaajalla. Kosovon suomalaisen rauhanturvajoukon vahvuus vuoden 2001 lopussa oli 820. Lisäksi yhteensä 43 suomalaista sotilastarkkailijaa ja esikuntaupseeria osallistui YK-operaatioihin Balkanilla, Kashmirissa, Kuwaitissa, Kyproksella ja Lähi-idässä sekä Etiopian ja Eritrean rajalla. UNIFIL (United Nations Interim Force in Lebanon) -operaation supistusten yhteydessä Suomi kotiutti kertomusvuoden aikana vuodesta 1982 alkaen toimineen pataljoonansa Etelä-Libanonista. Suomalaisen rauhanturvaajien kokonaismäärä oli kertomusvuoden lopussa 972.

Kansainvälisen rauhanturvaamistoiminnan bruttomenot, mukaan lukien ulkoasianministeriön pääluokassa budjetoitavat rauhanturvajoukkojen ylläpitomenot olivat yhteensä 557,7 milj. mk ja nettomenot 354,7 milj. mk. Brutto- ja nettomenojen suuri ero johtui YK-korvaussuoritusten poikkeuksellisesta ajoittumisesta kertomusvuodelle.

Maksullisen palvelutoiminnan ja liiketoiminnan tulokset

Maksullista palvelutoimintaa harjoittavat hallinnonalan kaikki virastot. Puolustusministeriön metsätalous ja Puolustushallinnon rakennuslaitos ovat nettobudjetoituja liikelaitoksia.

53. Puolustusministeriön maksullinen toiminta 2001

	Maksuperustelain mukaiset julkisoi- keudelliset suoritteet	Maksuperustelain mukaiset markkina- suoritteet Miljoonaa markkaa	Erillislakien mukaiset suoritteet	Yhteensä
<i>Puolustushallinnon rakennuslaitos¹⁾</i>				
Tuotot	-	892,6	-	892,6
Kustannukset	-	- 908,1	-	-908,1
Yli-/alijäämä	-	- 15,5	-	- 15,5
<i>Puolustusvoimat</i>				
Tuotot	-	44,1	15,4	59,5
Kustannukset	-	- 27,1	- 28,2	- 55,3
Yli-/alijäämä	-	17,0	- 12,8	4,2
<i>Puolustusministeriö</i>				
Tuotot	0,1	29,4	-	29,5
Kustannukset	-	- 19,6	-	- 19,1
Yli-/alijäämä	0,1	9,8	-	10,4
Hallinnonala yhteensä				
Tuotot	0,1	966,1	15,4	981,5
Kustannukset	-	- 954,8	- 28,2	- 963,1
Yli-/alijäämä	0,1	11,3	- 12,8	- 1,4

¹⁾ Taulukon kustannustiedot eivät sisällä asuntotoimen laskennallisia pääomakustannuksia (poistot ja sidotun pääoman korko). Näiden määrä on yhteensä noin 53 milj. mk vuodessa.

Puolustusministeriön metsätalouden tehtävänä on luoda ja ylläpitää edellytykset metsien sotilaalliselle käytölle. Toiminnassa sovitetaan toisiinsa puolustusvoimien toiminnallisiin, metsätaloudellisiin, luonnonsuojeluun ja virkistyskäyttöön liittyvät näkökohdat.

Kertomusvuonna valmisteltiin metsäomaisuuden siirtoa Metsähallitukselle. Metsäomaisuus siirrettiin Metsähallitukselle 1.1.2002 alkaen.

54. Puolustusministeriön metsätaloustoiminta tunnuslukuina

	TP 1997	TP 1998	TP 1999	TP 2000	TA 2001	TP 2001
Tulot milj. mk	27,7	30,3	30,6	29,6	27,0	29,4
Erilliskustannukset milj. mk	16,9	17,6	18,3	17,6	19,0	19,1
Käyttöjäämä						
- milj. mk	10,8	12,8	12,2	11,9	8,0	10,3
- % tuloista	39,0	42,0	40,0	40,2	29,6	35,0
Myyntihintojen muutos, %	2	2	0	2	0	- 2
Volyymi, hakattua 1 000 m ³	109	109	102	107	110	109
Investoinnit (lyhytvaikutteinen hankinta)						
- milj. mk	0,4	0,5	0,4	0,4	0,3	0,4
- % tuloista	1,4	1,7	1,3	1,4	1,1	1,4
Tuottavuuden muutos, %	2	2	2	2	2	2
Koneellistamisaste, %	54	58	65	69	68	71
Henkilöstön määrä	66	64	62	52	58	51

Tuottavuuden muutos = tuotos / henkilötyövuosi.

Koneellistamisaste = koneellisen puunkorjuun %-osuus.

Vaikuttavuus = puutavaran hakkuut / puuston kokonaiskasvu.

3.5. Puolustusministeriön hallinnonala

Tulostavoitteeksi asetettu 8 milj. markan käyttöjäämä ylittyi 1,8 milj. markalla. Ylitys johtui lähinnä puutavaravarastojen pienentämisestä. Pääoman tuottoa alensivat metsätalouteen kuulumattomat menoerät (puolustusvoimien palvelut ja ympäristönsuojelu) noin 4,2 milj. mk. Pääomalle laskettu tuottoarvo oli 2,2 % ja ilman metsätalouteen kuulumattomia menoeriä 4,2 %.

Puolustushallinnon rakennuslaitos on puolustusministeriön alainen nettobudjetoitu laitos, jonka toiminta-ajatuksena on järjestää maanpuolustukselle parhaat kiinteistöpalvelut kaikissa oloissa. Rakennuslaitoksen tulostavoitteet sovitaan puolustusministeriön ja laitoksen välisessä tulossopimuksessa.

Rakennuslaitoksen liikevaihto aleni 934,7 milj. markasta 875 milj. markkaan ja tulos oli suunnitelman mukainen. Rakennuslaitos osallistui valtakunnalliseen kiinteistökustannusten vertailututkimukseen, josta vastasi Kiinteistötalouden instituutti (KTI). Laitoksen kiinteistökustannukset vastasivat myös laitokselle asetettua tulostavoitetta.

Rakennushankkeiden urakointiaste oli 91 % (90 %/2000). Rakennusurakat pysyivät sopimuksiin kirjatuissa aikatauluissa. Kertomusvuonna valmistuneiden rakennuskohteiden talousarvion käyttösuunnitelman mukaiset kustannukset ylittyivät 11,2 milj. markalla eli 5 prosentilla. Tämä johtui pääasiassa urakkahintojen yleisestä noususta. Laitoksen ostaman sähkön hinta oli 3 % edellisvuotta korkeampi, vaikka markkinoiden korotuspaineet olivat suuremmat. Sähkön ominaiskulutus pysyi muuttumattomana, vaikka laite- ja konekanta lisääntyi.

55. Puolustushallinnon rakennuslaitoksen sisäinen tuotto- ja kululaskelma

	2000	2001	Muutos,
	Miljoonaa markkaa		%
Liikevaihto	934,7	875,0	- 29
Muuttuvat kulut	- 881,0	- 815,6	- 7
Omien toimitilojen ylläpito	5,6	5,5	- 2
Myyntikate	53,7	59,4	11
Kiinteät kulut	- 57,1	- 52,6	9
Käyttökate	2,3	12,3	
Poistot	- 8,1	- 7,9	- 2
Asuntojen hintatuki	10,8	-	
Palautus puolustusvoimille/ -voimilta, netto	0,0	- 6,2	
Tilikauden jäämä	4,9	- 1,8	

56. Puolustusministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2000	Tilinpäätös 31.12.2001	Muutos
	Miljoonaa markkaa		
Toiminnan tuotot	1 199,17	1 285,05	85,88
Toiminnan kulut	-11 151,99	-10 296,67	855,32
JÄÄMÄ I	-9 952,82	-9 011,61	941,21
Rahoitustuotot ja -kulut	78,15	62,52	-15,63
Satunnaiset tuotot ja kulut	-2,29	3,17	5,46
JÄÄMÄ II	-9 876,96	-8 945,92	931,04
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-17,10	-25,94	-8,84
JÄÄMÄ III	-9 894,06	-8 971,86	922,20
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	-825,44	-755,76	69,68
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-10 719,50	-9 727,65	991,85

3.5. Puolustusministeriön hallinnonala

tyi. Lämmön ominaiskulutusarvo laski edellisvuodesta. Tulostavoitteen mukaisesti ympäristö- ja turvallisuusasiat otettiin keskeisesti huomioon laitoksen toimintamallissa ja sen kehittämisessä.

Uudisrakentamis- ja perusparannusmäärärahojen kertomusvuodelta siirretyt määrärahat olivat 31 % käytettävissä olleista varoista, mikä ylitti 20 prosentin tavoitteen. Poikkeaman perustelut on esitetty edellä kohdassa "Kiinteistöhallinto".

57. Puolustusministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2000	Tilinpäätös 31.12.2001	Muutos
	Miljoonaa markkaa		
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	-	-	-
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIOITUKSET	9 985,82	9 547,83	-437,99
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	1 920,72	2 776,37	855,64
VASTAAVAA YHTEENSÄ	11 906,54	12 324,20	417,66
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	10 451,90	11 157,66	705,76
ARVOSTUSERÄT	-	-	-
VIERAS PÄÄOMA	1 454,64	1 166,55	-288,10
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	11 906,54	12 324,20	417,66

3.6. VALTIOVARAINMINISTERIÖN HALLINNONALA¹

Toimintaympäristö

Valtiovarainhallinto vastaa omalta osaltaan talous- ja resurssipolitiikan valmistelusta, jonka tavoitteena on tukea ja vahvistaa kestäväää kasvua, tuloksellista julkista hallintoa sekä kansallista kilpailukykyä. Tähän liittyen valtiovarainhallinto tarjoaa hallitukselle keskeisen välineistön, jolla toteutetaan asetettuja tavoitteita.

Pääministeri Lipposen II hallituksen keskeisinä finanssipoliittisina tavoitteina on saavuttaa valtiontalouden rakenteellinen, kansantalouden tilinpidon mukainen rahoitusylijäämä vaalikauden kuluessa sekä pitää valtion menot reaalisesti enintään vuoden 1999 varsinaisen talousarvion tasolla jolloin valtionvelka supistuisi alle 50 prosentin suhteessa bruttokansantuotteeseen vaalikauden loppuun mennessä. Lisäksi vaalikauden aikana toteutetaan 10-11 mrd. markan suuruiset tulovero- ja sosiaalivaikutusmaksuperusteiden kevennykset.

Suomen talouskehitys ja talouspolitiikka on yhä enemmän sidoksissa euroalueen jäsenvaltioihin. Vakaus- ja kasvusopimuksen mukainen tavoitteenasettelu on mahdollistanut sen, että talouspolitiikka ei ole ollut taantuman aikana myötäsyklistä, vaan on voinut tukea kasvua ja työllisyyttä.

EU:n rakennepoliittiset painotukset tukivat tasapainoista talouskehitystä

Suomen talouspolitiikka on yhä enemmän sidoksissa euroalueeseen. Tämän vuoksi on nähty tärkeänä, että Suomi on tiiviisti mukana vaikuttamassa talouspolitiikan koordinaatioon ja linjauksiin EU-tasolla. Suomen asema talouspolitiikan EU-koordinaatiossa on vahva ja sitä on pyritty edelleen vahvistamaan vaikuttamalla EU:n toimintaan aktiivisesti ja aloitteellisesti. Suomi panosti keväällä 2001 pidetyn Tukholman Eurooppa-neuvoston valmisteluihin ja samalla tavoin on pyrkinyt vaikuttamaan hyvissä ajoin Barcelonassa kevään 2002 talous- ja sosiaalihuippukokouksen valmisteluihin.

EU:n toimesta on vuoden 2001 aikana pystytty syventämään myös rakennepoliittista keskustelua. Erityisen painavaa on ollut työ, jota on tehty varautumiseksi väestön ikääntymisestä aiheutuviin vaikutuksiin. Tukholman Eurooppa-neuvosto, jolle toimitettiin neuvoston ja komission yhteinen raportti julkisen talouden laadusta ja kestävydestä, hyväksyi kolmiosaisen ikääntymisstrategian, joka painottaa velkaantumisen alentamista, työllisyysasteen nostamista ja eläkeuudistusten toteuttamista, erityisesti ennen aikaiseen eläkkeellesiirtymiseen kannustavien järjestelmien purkamista. Työ väestön ikääntymisestä aiheutuvien vaikutusten selvittämiseksi jatkuu. ECOFIN -neuvosto sai syksyllä raportin, jossa laskelmia ikääntymisen vaikutuksista eläkerahoitukseen on täsmennetty ja laajennettu koskemaan myös terveydenhuoltoa ja vanhusten pitkäaikaishoitoa.

Talouspolitiikka ulkopuolisten arvioiden perusteella onnistunutta

Talouskehitys hidastui kertomusvuonna jyrkästi. Silti työllisyys parani edelleen, vaikkakin vain niukasti ja työttömyys säilyi talouspolitiikan keskeisenä ongelmana. Julkisen sektorin ylijäämä suhteeseen

¹ Kansantalouden ja valtiontalouden kehitystä selostetaan tarkemmin edellä luvuissa 1. Taloudellinen kehitys ja talouspolitiikka sekä 2. Valtiontalous.

sa kansantuotteeseen oli EU-maiden suurimpia, vaikka verotulojen hidastuva ja julkisten menojen nopeutunut kehitysura muodostavat jatkoa ajatellen vaikean ongelmavyöhyden.

Hyvästä toteutuneesta kehityksestä kertoo osaltaan se, että Suomen valtion luottokelpoisuus nousi takaisin korkeimpaan mahdolliseen luokkaan AAA:han, kun Standard & Poor's nosti luokituksen helmikuussa 2002. Moody's Investors Service ja Fitch nostivat Suomen korkeimpaan luokkaan jo v. 1998.

Yhtälailla myönteisiä arvioita Suomi sai kansainvälisissä kilpailukykyraporteissa. Keväällä 2002 IMD arvioi Suomen olevan maailman toiseksi kilpailukykyisin maa, syksyllä 2001 World Economic Forum arvioi Suomen maailman kilpailukykyisimmäksi maaksi. Näissä arvioinneissa tiedostettiin hyvin Suomen rakennepoliittiset ongelmat kuten myös talouskasvun hidastuminen v. 2001.

EU:n, OECD:n ja IMF:n Suomea koskevat katsaukset paneutuivat Suomen talouskehitykseen ja talouspolitiikkaan vahvasti rakennepoliittisin painotuksin. Tällöin nousivat jälleen esiin erityisesti markkinoita koskevat rakenteelliset jäykkyydet ja kilpailun riittämättömyys, korkea verotusaste ja suuri julkinen sektori sekä väestön ikääntymisestä aiheutuvat kustannuspaineet pidemmällä aikavälillä. Täsmälleen samoja kysymyksiä käsitellään Suomen omissa talouspoliittisissa raporteissa ja suunnitteluasiakirjoissa.

Tutkimus- ja tilastotieto onnistuneen talouspolitiikan tukena

Taloudellisen tutkimuksen osalta näkyvästi esillä olleita teemoja v. 2001 olivat mm. verotus, julkinen palvelutuotanto, 1990-luvun laman syiden analysointi ja työmarkkinat. Talouden tutkimuksen osalta esitetään tarkempi katsaus VATT:n toimintakertomuksessa vuodelta 2001.

Tärkeä yhteys tutkimusmaailmaan on myös VM:n tukena toimiva taloustieteen professoreista koostuva taloustieteellinen neuvosto, joka antaa tarpeen mukaan myös talouspolitiikkaa koskevia lausuntoja. Kertomusvuonna neuvosto arvioi VM:n luonnosvaiheessa ollutta raporttia "Talouspolitiikan lähivuosien haasteista". Taloustieteellisen neuvoston arviot otettiin huomioon raportin julkaisuversiona.

Valtion tilastotuotannon uudistaminen on viime vuosina liittynyt ja liittyy myös lähivuosina kiinteästi siihen työhön, jota tehdään Euroopan tilastojärjestelmän kehittämiseksi. Viime vuosina kehittäminen on painottunut etenkin talous- ja rahaliiton kolmannen vaiheen käynnistymiseen ja siihen liittyvän Euroopan keskuspankin harjoittaman yhteisen rahapolitiikan edellyttämiin tilastotarpeisiin.

Finanssipolitiikka¹

Vuoden 2001 varsinaisessa talousarviossa menot olivat reaalisesti noin 1,4 mrd. mk hallitusohjelmassa esitettyä tavoitetasoa korkeampia. Osa ylityksestä johtuu kuitenkin vuoden 1999 jälkeen tehdyistä sosiaaliturvamaksujen alennuksista, jotka näkyvät budjetissa menonlisäyksinä. Vuonna 2001 valtion rahoitusylijäämä pieneni selvästi vuodesta 2000, mutta pysyi tavoitetasolla, eli vajaassa 2 prosentissa suhteessa kokonaistuotantoon.

Hallitus jatkoi finanssipoliittisen linjansa toteuttamista antamalla maaliskuussa 2001 hallinnonaloittaiset määrärahaakehykset vuosille 2002-2005. Määrärahaakehyksistä keskusteltiin eduskunnas-

¹ Finanssipolitiikasta tarkemmin luvuissa 1 ja 2.

3.6. Valtiovarainministeriön hallinnonala

sa pääministerin ilmoituksen pohjalta. Vuoden 2002 talousarvion valmistelussa toimittiin kertomusvuonna aiemmasta poiketen siten, että hallituspuolueiden eduskuntaryhmät osallistuivat talousarvioesityksen suunnitteluun jo valtiovarainministeriön ehdotuksen laatimisvaiheessa. Vuoden 2002 talousarvioesitys ylitti määrärahakehyykset lähes 700 milj. eurolla. Vuonna 2002 valtion rahoitusylijäämän ennakoidaan putoavan vajaaseen yhteen prosenttiin kansantuotteesta.

Vuoden 2001 lopussa valtiolla oli velkaa 367 mrd. mk eli noin 10 mrd. mk vähemmän kuin edellisen vuoden lopussa. Valtionvelan lisäksi valtion tuleviin taloudellisiin vastuisiin kuuluu myös valtion työntekijöille maksettavat eläkkeet. Valtion eläkevastuun nykyarvo oli vuoden 2001 lopussa noin 313 mrd. mk, josta 27 mrd. mk oli Valtion eläkerahastossa katettua ja 286 mrd. mk kattamatonta vastuuta. Eläkevastuu on laskettu käyttämällä 2,5 prosentin diskonttauskorkoa.

Veropoliitiikka ja verotuksen toimeenpano¹

Vuoden 2001 verotusta kevennettiin yhteensä noin 6,7 mrd. markalla. Suurin osa kevennyksistä toteutettiin muuttamalla tuloveroasteikkoa. Lisäksi tulonhankkimisvähennystä ja kunnallisverotuksen ansiotulovähennystä parannettiin. Palkansaajille kevennykset merkitsivät keskimäärin 1,5 prosenttiyksikön alenemaa tuloveroasteeseen painottuen pieni- ja keskituloisiin.

Kesäkuussa 2001 valtiovarainministeriö asetti työryhmän, jonka tehtävänä on arvioida tulo- ja varallisuusverotuksen ja erityisesti yritys- ja pääomaverotuksen kehittämistarpeet kansainvälisen kehityksen ja voimistuvan verokilpailun valossa. Verojärjestelmän kilpailukyvyn turvaamisen lisäksi työryhmän on otettava huomioon mm. järjestelmän kansallinen ja kansainvälinen hyväksyttävyys. Tarkastelussa tulevat esille myös fiskaaliset ja hallinnolliset näkökohdat. Työryhmän on saatava työnsä päätökseen lokakuun loppuun 2002 mennessä. Valtioneuvoston kanslian syyskuussa 2001 asettaman työryhmän toimeksianto käsittää osittain samoja verokysymyksiä.

Suomi oli aktiivisesti mukana sekä EU:n (Code of Conduct) että OECD:n (Harmful Tax Practices) verokilpailuhankkeissa. EU:n hankkeeseen liittyen Ecofin-neuvosto saavutti 13.12. 2001 pidetyssä kokouksessaan poliittisen yhteisymmärryksen säästödirektiivin säännöksistä.

Harmaata taloutta koskevia verotarkastuksia tehtiin 655 kappaletta, joista ns. tarkastusiskuja oli 119. Paljastetun harmaan talouden määrä oli noin 391 milj. mk, josta esitettiin perittäväksi erilaisia veroja ja maksuja noin 254 milj. mk. Viranomaisyhteistyön kehittämiseksi 16.3.2000 asetettua harmaan talouden torjuntaan liittyvän Virke-projektin määräaikaa jatkettiin 20.6.2001 neljällä vuodela. Projektissa ovat mukana verohallinto, poliisi, tullihallinto ja ulosottolaitos.

Ennakkoperinnän ja lopullisen veron vastaavuus oli verovuonna 2000 yhteensä 12,5 %, joten 11,0 prosentin tavoitetasoa ei aivan saavutettu. Yhteisöjen vastaavuusprosentti oli 8, mutta muiden asiakasryhmien osalta kokonaispoikkeama ylitti tavoitetason. Syynä tähän olivat mm. vuoden 2000 huomattavat arvopaperikauppojen luovutusvoitot, joista ei toimiteta ennakonpidätystä.

Henkilöverotuksen menettelyjen yhdenmukaistamista ja edelleen kehittämistä jatkettiin v. 2000 tehdyn tutkimuksen perusteella. Yhtenäistämistä varten vuosittain annettun Verohallituksen yleisohjeen valmistelu jatkui verovirastojen yhteistyönä. Elinkeinoverotuksen sisältöohjaukseen verohallinnossa keskittyvä asiantuntijarengas valmisti toimintansa käynnistämistä. Verotuksen yhtenäistämistä käsiteltiin monipuolisesti myös koulutuksessa ja hallinnon yhteisissä tilaisuuksissa.

¹ Katso myös luku 2.1. Valtion tulot.

Verohallinnon Internet-palvelun kävijämäärät kasvoivat edellisestä vuodesta. Vuonna 2001 käyttäjiä oli kuukausittain keskimäärin 100 000. Eniten palvelusta haetaan lomakkeita, ohjeita ja tietoja. Myös veroprosenttilaskuri on osoittautunut suosituksi. Sitä käyttää kuukausittain noin 26 000 kävijää. Myös Internet-palautteiden määrä on kasvanut vuosittain. Viime vuonna yhteydenottoja tuli yli 7 000 kappaletta. Näistä useimmat olivat yleisiä verotusta koskevia kysymyksiä. Palautteisiin vastaa vastaajaverkosto, johon kuuluu noin 70 henkilöä eri puolilla verohallintoa. Asiakkaat saavat vastauksen kysymykseensä kahden työpäivän kuluessa.

Verohallinnon asiakastyytyväisyys kehittyi kokonaisuutena positiivisesti. Yritysasiakkailta saatu yleisarvosana oli tavoitellun mukainen eli 7,6 ja henkilöasiakkaiden osalta hieman tavoitetta parempi eli 7,8 (asteikkona 4-10).

Tullitoimi ja sisämarkkinoiden toimivuus

EU:n sisämarkkinaneuvosto antoi toukokuussa päätöslauselmansa tulliliittoa koskevasta toimintasuunnitelmasta, joka oli neuvoston vastaus komission asiaa koskevaan tiedonantoon. Näissä asiakirjoissa linjataan Euroopan unionin lähivuosien tullitoimintapolitiikka, jolla pyritään vastaamaan niihin merkittäviin haasteisiin, joita tullilaitosten toimintaympäristön muutokset – erityisesti EU:n laajentuminen, globalisaatio ja ulkomaankaupan jatkuva kasvu – asettavat yhteisön tullitoiminnalle. Koska tullitoiminta on yhteisön integroiduin hallinnonala, toimintasuunnitelma ohjaa merkittävästi myös jokaisen jäsenvaltion kansallista tullitoimintastrategiaa.

Tullilaitoksen tietoon tulleiden rikosten määrä laski edelliseen vuoteen verrattuna. Lasku tapahtui Eteläisessä ja Itäisessä tullipiirissä, kun taas Läntisessä ja Pohjoisessa tullipiirissä rikosten määrät kasvoivat. Suomelle merkityksellistä tulliyhteistyötä Venäjän kanssa jatkettiin kaksoislaskutuksen torjuntaan tarkoitetun Operaatio Raid'in avulla. Siihen osallistuivat Suomen ja Venäjän lisäksi komissio sekä useimmat EU-maat. Operaation toinen vaihe toteutettiin vuoden 2001 alkupuolella. Sen tuloksena voitiin osoittaa rakenteellisia väärinkäytöksiä Venäjän kanssa käytävässä kaupassa.

Valtakunnallinen asiakastyytyväisyyskysely osoitti, että asiakkaiden tyytyväisyys on kasvanut merkittävästi edelliseen, v. 1998 tehtyyn kyselyyn verrattuna. Tullissa kehitettiin tulliselvityspalveluja asiakashallintatyöryhmän tekemien ehdotusten pohjalta. Yksinkertaistettua tullausmenettelyä markkinoitiin edelleen asiakkaille asiakaskohtaisella konsultaatiolla, minkä tuloksena menettelyyn saatiin mukaan kymmeniä uusia yrityksiä. Asiakassuhdehallinta -hankkeen toteutus siirrettiin vuodelle 2002.

Rahoitusmarkkinoiden toimivuus

Rahoitusmarkkinoiden näkökulmasta syyskuun 11. päivän terrori-iskut olivat viime vuoden merkittävien yksittäinen tapahtumasarja. Iskut aiheuttivat huolia niin maksujärjestelmien kuin koko rahoitusmarkkinoiden toimivuuden kannalta. Merkittävimmät keskuspankit lisäsivät yhteistuumien markkinoille likviditeettiä ja markkinoiden toiminta onnistuttiin turvaamaan. Kokonaisuudessaan Yhdysvaltojen keskuspankki laski viime vuoden aikana korkoa peräti yksitoista kertaa, 6,5 prosentista 1,75 prosenttiin. Korkojen laskemisten taustalla ei kuitenkaan olleet pelkästään terrori-iskut, vaan talouden laskukausi oli alkanut jo vuoden 2001 alkupuolella.

Osakemarkkinat laskivat Suomessa 34 % vuoden aikana, ja osakevaihto oli yhteensä 202 mrd. euroa eli 11 % pienempi kuin vuotta aiemmin. Talouskasvun hidastuminen kaikilla keskeisillä talousaluilla ja epävarmuuden lisääntyminen vähensivät sijoittajien mielenkiintoa osakemarkkinoita kohtaan. Helsingin Pörssiin listautui v. 2001 yhteensä kymmenen yhtiötä, joista yhdeksän oli uusia lis-

3.6. Valtiovarainministeriön hallinnonala

tayhtiöitä. Vaikeasta markkinatilanteesta huolimatta sijoitusrahastoissa oleva pääoma ja osuudenomistajien lukumäärä kuitenkin kasvoivat.

Eurosetelit ja -kolikot laskettiin liikkeeseen 1.1.2002. Tapahtumaan oli valmistauduttu jo usean vuoden ajan ja yleisvastuu euroon siirtymisen vaatimissa käytännön järjestelyissä on ollut valtiovarainministeriöllä. Käteisrahan käyttöönottoa varten laadittiin yhteistyössä yhteiskunnan eri osapuolten kesken euron käyttöönottosuunnitelma, joka julkaistiin ensimmäisen kerran lokakuussa 2000. Uudistettu ja lopullinen suunnitelma julkaistiin huhtikuussa 2001. Eurokäteiseen siirtyminen tapahtui yhteiskunnan eri puolilla tähän suunnitelmaan nojautuen.

Vuoden 2001 aikana valmisteltiin useita hallituksen esityksiä rahoitusmarkkinoiden vakauden, tehokkuuden ja monipuolisuuden tukemiseksi. Myös markkinaseuranta ja potentiaalisten riskien ennakointia kehitettiin. Kansainvälinen Valuuttarahasto IMF selvitti vuoden 2001 aikana nk. FSAP vakauden arviointi ohjelmassa (Financial Sector Assessment Program) perusteellisesti Suomen rahoitus- ja vakuutusmarkkinoiden vahvuuksia ja heikkouksia. IMF arvioi herkkyydestien (stressitestit) ja rakenteiden nykytilan perusteella, että edellytykset Suomen rahoitusjärjestelmän vakauden säilymiselle ovat hyvät. Keskeisinä kehittämiskohteina nähtiin tarve selkiinnyttää lainsäädännön tasolla viranomaisvalvojen toimivaltuuksia sekä tarve laajentaa valvontaviranomaisen johtokunnan roolia ja vastuuta. Lisäksi korostettiin, että muuttuvassa markkinatilanteessa tulisi kiinnittää korostuneesti huomiota viranomaisten kykyyn ennakoida häiriöiden syntymistä sekä puuttua niihin oikea-aikaisesti ja tehokkaasti.

Valtionalouden ohjaus- ja valvontajärjestelmät

Valtion maksuliikkeen kokonaisvolyymi oli noin 133,8 mrd. euroa eli 795,7 mrd. mk. Kokonaisvolyymi pysyi käytännössä ennallaan. Valtion maksuliikkeen hoito kilpailutettiin ja saatujen tarjousten edullisuusvertailu saatiin valmiiksi kertomusvuoden marraskuussa. Valintapäätös tehtiin vuoden 2002 alussa. Tarjouskilpailun tuloksena päävälittäjäpankiksi valittiin Nordea Pankki Suomi Oyj ja sivuvälittäjäpankeiksi OKO Osuuspankkien Keskuspankki Oyj ja Sampo Pankki Oyj.

Valtion talous ja sitä kuvaavat raportit olivat kertomusvuonna kasvavan kiinnostuksen kohteena. Kotimaiset tiedotusvälineet ja kansainväliset tutkimus- ja luokituslaitokset seurasivat tarkkaan erityisesti valtion tulojen ja varallisuusaseman kehitystä.

Tuloksellisuuden raportointi- ja seurantahankkeessa olivat mukana KTM, MMM ja VM. Valtiokonttori valmisteli valtion tuloksellisuus- ja taloustiedon raportointijärjestelmää yhdessä pilottiministeriöiden kanssa.

Osana valtion keskushallintohanketta on arvioitu valtioneuvoston toimintatapoja ja strategisia johtamistyökaluja. Tulosojaus ja arviointi ovat osa näitä johtamisvälineitä. Arvioinnin osalta luotiin yhdessä Kuntaliiton kanssa suositukset arviointiperiaatteista. Sisäisen valvonnan osalta jatkettiin uuden, kansainvälisten standardien ja suositusten mukaisen viitekehyksen toteuttamista valtionhallinnossa järjestelmällisellä ja yhtenäisellä tavalla. Sisäisen valvonnan suunnittelun ja ohjauksen työvälineenä ovat tilivirastojen taloussäännöt, joiden uudistamisesta annettiin määräykset.

Valtiovarainministeriö ja sen hallinnonalan virastot valmistelivat yhteistyössä periaatteet hallinnonalan ohjauksen sisällöstä, prosessista ja aikatauluista. VM:n hallinnonalan ohjaus sisältää tuloksellisuuden moniulotteisen tarkastelun. Keskeiset näkökulmat tulosojauksessa ovat vaikuttavuus, prosessit ja rakenteet, henkilöstö ja osaaminen sekä resurssit ja talous. Vuoden 2001 aikana valmistui myös VM:n hallinnonalan maksupolitiikan linjaukset. Vuoden 2001 aikana ei luotu erillistä

arviointiohjelmaa. Vuoden 2001 aikana toteutettiin kuitenkin valtiokonttorin organisaation ja tehtävien arviointi ja uudistuslinjausten valmistelu.

Julkisen hallinnon kehittäminen

Hallituksen keväällä 2000 asettamaa valtion keskushallinnon uudistamishanketta toteutettiin vuoden 2001 keväällä 12 osahankkeen muodossa. Näistä jokainen jätti raporttinsa ministeriryhmälle loppukevästä 2001. Ministeriryhmä valmisteli raporttien pohjalta hallitukselle suositukset, joita käsiteltiin iltakoulussa kesäkuussa 2001. Syksyn 2001 aikana on valmisteltu toimenpiteitä kehysmenettelyn ja hallitusohjelman toteutuksen koordinoimiseksi, kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseksi ja ministeriöiden tulosohtausroolin terävöittämiseksi.

Kansallinen palvelu- ja laatuhanke sai työnsä päätökseen vuoden 2001 lopussa. Sen eri hankkeisiin osallistui yhteensä 35 virastoa. Tämän hankkeen yhteydessä luotiin erilaisia malleja laadun ja tulosten arvioimiseksi.

Kertomusvuonna valmistui valtion hankintastrategia. Valtion hankintatoimen kustannukset ovat noin 25 mrd. mk eli 15 % valtion talousarviosta. Koko julkisen sektorin vuotuiset hankinnat ovat noin 90 mrd. mk, mihin sisältyy myös valtion hankintojen lisäksi talousarviorahoituksella tapahtuvia muita hankintoja ja valtionapuhankintoja. Kertomusvuonna käynnistettiin hallinnonalojen hankintastrategioiden laatiminen valtiovarainministeriön tukemana. Tavoitteena on, että kaikilla hallinnonaloilla on vuoden 2002 loppuun mennessä laadittu ja hyväksytty hallinnonalakohtainen hankintastrategia.

Sähköisen asioinnin ja tietoturvallisuuden, julkisen sektorin tietojen saatavuuden sekä hankintatoimen yhtenäisiä menetelmiä ja palveluja kehitettiin ns. tulevaisuusmäärärahan avulla. Julkishallinnon yhteisen portaalin, Suomi.fi-palvelun (www.suomi.fi) rakentamishanke käynnistyi keväällä ja jatkui vuoden 2002 kevääseen, jolloin palvelu julkistettiin.

Tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunta raportoi hallitukselle tietoyhteiskuntakehityksestä. Raporttiin sisältyneet keskeisimmät ehdotukset koskevat tieto- ja viestintäteknikan laajaa hyödyntämistä talouden ja tuottavuuden kasvun nopeuttamiseksi. Tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunnan asettama jaosto valmisteli syksyn aikana hallinnon sähköisen asioinnin toimintaohjelman, jonka toteuttaminen käynnistyi keväällä 2002.

Valtion työnantaja- ja henkilöstöpolitiikka

Valtion henkilöstöstrategia hyväksyttiin elokuussa 2001 valtioneuvoston periaatepäätöksenä. Päätös vahvistaa valtion yhteistä henkilöstöpolitiikan perustaa sekä täsmentää yhteiset kehittämistavoitteet valtion toimintayksiköille. Valtioneuvosto korosti päätöksessään, että valtio on esimerkillinen työnantaja hyvän henkilöstöpolitiikan määrätietoisessa toteuttamisessa.

Lähtötulevaisuudessa valtiolta kuten myös muilta sektoreilta poistuu yksinomaan eläköitymisen seurauksena runsaasti työvoimaa. Samanaikaisesti organisaatioiden toiminta vaatii entistä osaavampaa henkilöstöä eli kilpailu työmarkkinoilla kiristyy huomattavasti. Määräaikaisten, ilman taustavirkaa olevan henkilöstön määrä yliopistoissa on yli 50 %, kun se muissa virastoissa on alle 10 %. Määräaikaisten osuudella on suora yhteys valtion ulkopuoliseen, erityisesti yksityiselle sektorille suuntautuvaan lähtövaihtuvuuteen. Ongelmallisinta valtion kannalta on lähtövaihtuvuus 25-41 vuoden ikäisillä henkilöillä, joita lähtee yksityiselle sektorille enemmän kuin tulee valtiolle.

3.6. Valtiovarainministeriön hallinnonala

Henkilöstön keski-ikä oli 31.12.2000 42 v. 8 kk. Valtion henkilöstön luonnollinen poistuma (eläkkeelle, valtion ulkopuolisen työnantajan palvelukseen ja muualle siirtymiset) oli v. 1996 3,3 % ja v. 2000 3,9 %.

Valtion kilpailukyky työnantajana on valtioneuvoston valtion henkilöstöpolitiikan linjasta 30.8.2001 tekemässä periaatepäätöksessä asetettu erääksi keskeisimmäksi tavoitteeksi. Kilpailukyvyn parantamiseksi on valtion palkkaseurantaselvityksen (VALPAS-selvitys) linjauksia toteutettu työnantajapäätöksillä.

Valtioneuvoston tekemän periaatepäätöksen mukaan valtiotyönantajan kilpailukykyä parannetaan myös siirtymällä tehtävien vaativuuteen ja henkilökohtaiseen työsuoritukseen perustuvaan kannustavaan palkkaukseen vuoden 2002 loppuun mennessä. Kertomusvuonna on tällainen uusi palkkausjärjestelmä otettu käyttöön kahdessa uudessa virastossa. Kesäkuun 13 päivänä 2001 on allekirjoitettu valtion työmarkkinaosapuolten yhteinen, järjestelmien uudistamista tukeva kannanotto. Sen toteuttamiseksi neuvottelut olivat vuoden 2001 lopulla laajalti käynnissä ja johtivat jo alkuvuonna 2002 järjestelmien käyttöönottoon monessa virastossa.

Edellä mainitun periaatepäätöksen mukaan valtionhallinnon toimintayksiköillä on oltava oikein mitoitettu henkilöstö. Periaatepäätöksen toteuttamiseksi käynnistettiin henkilöstövoimavarojen mitoittamisen pilotointihanke vuosien 2003-2006 määrärahakehysten ja vuoden 2003 talousarvioesityksen valmistelun yhteydessä. Asiaa edistävän hankkeen ehdotusten mukaisesti kuusi toimintayksikköä valittiin piloteiksi vuoden 2002 kehysvalmistelua ja vuoden 2003 talousarviovalmistelua varten. Pilottiyksiköiden laatimat mitoitusselvitykset käsiteltiin kehysvalmistelun yhteydessä.

Valtiovarainhallinnon liiketoiminta ja maksullinen toiminta

Valtiovarainministeriön hallinnonalan yhtiöiden lukumäärä kasvoi Kauppatalo Hansel Oy:n siirrolta kauppa- ja teollisuusministeriöstä valtiovarainministeriöön. Siirto astui voimaan 1.1.2002 lukien ja asiaa koskeva valtioneuvoston päätös tehtiin joulukuussa 2001. Hallinnonalan yhtiöistä valtion omistus- ja ääniosuus vuoden vaihteessa oli 100 % Omaisuudenhoidoyhtiö Arsenal Oy:ssä (Valtion vakuusrahaston omistus mukaan luettuna), Oy Edita Ab:ssä, Kauppatalo Hansel Oy:ssä, Kapiteeli Oy:ssä, Solidium Oy:ssä ja Suomen Vientiluotto Oy:ssä. Valtion omistus Sampo Oyj:stä on 40 %, Engel-Yhtymä Oy:n holding -yhtiöstä 43 %, Silta Oy:stä 10 %, Sponda Oyj:stä 47 %, Tietokarhu Oy:stä 20 % (äänistä 80 %) ja Medivire Työterveyspalvelut Oy:stä Solidium Oy:n kautta noin 37 %.

Eduskunnan antamien valtuuksien perusteella Oy Edita Ab:n omistuksesta voidaan luopua siten, että valtion omistukseen jää kolmannes osakkeista ja äänivallasta. Sampo Oyj:n omistuksesta voidaan kesäkuussa 2001 eduskunnan antamien valtuuksien perusteella luopua kokonaan. Sponda Oyj:n omistuksesta voidaan myös luopua kokonaan. Rahapaja Oy:n osakkeista voidaan luopua määräysvalta 51 % säilyttäen. Omaisuudenhoidoyhtiö Arsenal Oy:n ja Yrityspankki Skop Oyj:n, selvitystilassa, omistukset perustuvat valtion vakuusrahastosta annettuun lakiin (379/1992) ja siten niiden omistuksesta voidaan luopua kokonaan. Kauppatalo Hansel Oy:n, Kapiteeli Oy:n ja Solidium Oy:n omistuksien alentamisille ei ole haettu eduskunnan suostumusta.

Valtion kiinteistöstrategian toteuttamista jatkettiin kertomusvuoden aikana siirtämällä valtion omaisuutta Kapiteeli Oy:öön yhteensä 25,6 milj. euron arvoisella apporttiluovutuksella. Kapiteeli siirsi omaisuudesta omistamalleen Kruunuasunnot Oy:lle 24,2 milj. euron arvosta. Valtiolta siirretty omaisuus koostui pääosin noin 2 300 puolustusvoimien asunnoista.

OmaisuuDENhoitoYhtiö Arsenal Oy:n alasajoa jatkettiin kertomusvuoden aikana talouspoliittisen ministerivaliokunnan tammikuussa 1999 tekemien linjausten mukaisesti. Arsenalin perittävien asiakkaiden lukumäärä oli vuoden vaihteessa 5 766 ja luottoasiakkaiden määrä 260. Luottoasiakkaiden määrä väheni kertomusvuoden aikana 163 asiakkaalla. Jäljellä olevan perittävien saatavakannan myyntiä on valmisteltu ja tavoitteena on saada kantaa myydyksi merkittävässä määrin vuoden 2002 aikana. Arsenalin tase vuoden 2001 lopussa oli 265 milj. euroa, josta saamistodistukset muodostivat 88,2 % ja saamiset yleisöltä 8,5 %.

Julkista pankkitukea on myönnetty vuoden 2001 loppuun mennessä nettomääräisesti 37 562 milj. mk, josta maksettua tukea on 37 262 milj. mk ja takauksia 300 milj. mk. Pankkituen määrässä ei tapahtunut muutoksia kertomusvuoden aikana. Pankkituen kokonaistappiot ilman korkomenoja arvioidaan olevan noin 33 mrd. mk. Suomen Pankin osuus tappioista on noin 4 mrd. mk ja valtion sekä Valtion vakuusrahaston noin 29 mrd. mk.

Vuoden 2001 talousarvion mukaisesti valtioneuvoston päätöksellä Senaatti-kiinteistöjen hallintaan siirrettiin vankeinhoitolaitoksen omaisuus 1 030 milj. mk, mistä maa-alueiden osuus 166,9 milj. mk, rakennusten ja rakennelmien osuus 833,1 milj. mk ja osakkeiden osuus 30 milj. mk. Siirrettävästä omaisuudesta 70 milj. mk merkittiin muuksi omaksi pääomaksi ja 960 milj. mk lainaehdoin annetuksi vieraaksi pääomaksi.

Senaatti-kiinteistöt (liikelaitos) saavutti sille asetetut tulostavoitteet. Tilikauden tulos ilman myyntivoittoja ja tappioita, satunnaisia eriä ja arvonalennuksia oli 798,9 milj. mk ja ylitti tulostavoitteen 1,9 milj. markalla. Vastaavasti laskettu vuokratate oli 1 587,6 milj. mk ja ylitti asetetun tavoitteen 7,6 milj. markalla. Kokonaistulos edellä luetellut erät mukaan lukien oli 789,9 milj. mk.

Hallinnon kehittämiskeskus (liikelaitos) saavutti sille asetetut palvelu- ja muut toimintatavoitteet sekä taloudellisen tulostavoitteen. Hallinnon kehittämiskeskuksen kertomusvuoden liikevaihto sekä liikelaitoskonsernin liikevaihto oli 36 milj. mk, mikä merkitsi noin 9 prosentin kasvua edellisvuodesta. Edellisen vuoden tappiollinen tulos kääntyi positiiviseksi ja tilikauden voitto oli kertomusvuonna 0,5 milj. mk.

Valtion eläkerahasto on v. 1990 perustettu valtion talousarvion ulkopuolinen rahasto. Rahaston varoja ei ole toistaiseksi käytetty eläkkeiden maksamiseen, vaan kaikki valtion eläkejärjestelmän piiriin kuuluvat eläkkeet maksetaan valtion talousarvion varatuista määrärahoista. Valtion eläkevas-
tuu v. 2001 oli 312,7 mrd. mk, josta eläkerahasto kattoi 26,8 mrd. mk. Valtion eläkerahastosta annetun lain mukaan rahastosta on voitu eduskunnan päätöksen mukaisesti vuosittain siirtää valtiovarastoon määrä, joka on vastannut vuoteen 2000 saakka enintään kolmea neljäsosaa ja vuodesta 2001 lähtien yhtä kolmasosaa valtion eläkejärjestelmän vuotuisesta eläkemenoista. Siirrettävä määrä on vaihdellut kahdesta ja puolesta kahdeksaan miljardiin markkaan. Vuonna 2001 tämä valtiovarastoon siirretty määrä oli 4,93 mrd. mk. Yhteensä rahaston varoja on siirretty valtiovarastoon 62,3 mrd. mk. Rahaston sijoitussalkku oli vuoden 2001 lopussa markkina-arvoltaan 26,3 mrd. mk (22,2 mrd. mk vuoden 2000 lopussa). Rahaston sijoituksista 85 % oli vuoden päättyessä sijoitettu korkoinstrumentteihin ja 15 % osakkeisiin. Koko sijoitussalkku tuotti vuoden 2001 aikana 4,3 %. Salkun vertailuindeksiin tuotto oli hivenen tätä enemmän eli 4,4 %.

Valtiovarainministeriön hallinnonalan tilivirastojen maksullinen toiminta oli v. 2001 kokonaisuudessaan 10,4 milj. mk alijäämäinen (v. 2000 -4,5 milj. mk). Julkisoikeudellisesti hinnoiteltujen suoritteiden alijäämä oli 13,5 milj. mk, liiketaloudelliset suoritteet päätyivät 3,1 milj. markan ylijäämään ja erityislakeihin perustuvien suoritteiden yhteenlasketut tuotot ja kustannukset olivat yhtä suuret.

3.6. Valtiovarainministeriön hallinnonala

Maksullisen toiminnan kokonaistuotot olivat 135,4 milj. mk (v. 2000 135,2 milj. mk) ja kokonaiskustannukset 145,8 milj. mk (v. 2000 139,7 milj. mk). Julkisoikeudellisesti hinnoitelluista suoritteista kertyi tuottoja 51,1 milj. mk, liikeloudellisesti hinnoitelluista suoritteista 73,7 milj. mk ja erityislakeihin perustuvista suoritteista 10,6 milj. mk. Vastaavasti julkisoikeudellisten suoritteiden kokonaiskustannukset olivat 64,6 milj. mk, liikeloudellisesti hinnoiteltujen suoritteiden 70,6 milj. mk ja erityislakeihin perustuvien suoritteiden 10,6 milj. mk. Koko valtiovarainministeriön hallinnonalan tilivirastojen maksullisen toiminnan kustannusvastaavuus oli 93 %, joka heikkeni 4 prosenttiyksikköä edellisestä vuodesta.

Hallinnonalan taloudellinen asema tilinpäätöksen mukaan

Valtiovarainministeriön hallinnonalan toiminnan tuotot olivat kertomusvuonna 1 437,7 milj. mk (v. 2000 vastaavasti 684,6 milj. mk). Kasvu johtui pääosin Valtiovarainministeriön saamasta eurojen valmistuksen ennakkomaksutuloista. Hallinnonalan toiminnan kulut olivat yhteensä 4 755,2 milj. mk (3 347,4 milj. mk). Kulujen kasvua selittää eurojen valmistuskustannukset sekä Valtiovarainministeriön eurokolikkovaraston vähennyskirjaus varaston siirtämisen yhteydessä Suomen Pankille.

Hallinnonalan rahoitustuotot olivat 5 267,1 milj. mk ja rahoituskulut 27 027,8 milj. mk. Hallinnonalan rahoituskulut pienenevät edellisestä vuodesta 6 545,3 milj. mk, joka johtui valtion lainakannan pienemisestä, korkotason laskusta ja hyvästä velanhallinnasta. Rahoitustuotot vähenivät 640,0 milj. mk mm. pienentyneen kassan ja alentuneiden korkojen seurauksena. Rahoitustuotot sisältävät valtiovarainministeriön saamia osinkotuottoja 3 133,5 milj. mk.

58. Valtiovarainministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2001

Pl. luku	Määrärahat Varainhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta	Käytettävissä olleet määrärahat	Käytetty tai peruutettu	Siirretty vuodelle 2002
Miljoonaa markkaa					
2801 Valtiovarainministeriö	145	19	164	149	15
2803 Valtion taloudellinen tutkimuskeskus	19	1	21	19	2
2805 Valtiokonttori	221	45	266	224	42
2807 Valtion maksamat eläkkeet ja korvaukset ...	15 463	-	15 463	15 444	-
2810 Valtiontalouden tarkastusvirasto	-	1	1	1	-
2818 Verohallinto	1 832	143	1 975	1 830	145
2839 Eräät siirrot Ahvenanmaan maakunnalle	1 050	-	1 050	1 047	-
2840 Tullilaitos	622	15	637	622	15
2852 Tilastokeskus	210	34	245	219	26
2880 Hallinnon uudistaminen ja eräät henkilös- töhallinnon tukitoimenpiteet	69	32	101	68	33
2881 Eräät hallinnonaloittain jakamattomat me- not	4 509	4	4 513	4 519	7
2882 Korvaukset rahastoille ja rahoituslaitoksille	111	400	511	443	65
2884 Kansainväliset rahoitusosuudet	20	-	20	19	-
2890 Suomen maksuosuudet Euroopan unionille	6 742	-	6 742	6 615	-
2899 Muut valtiovarainministeriön hallinnonalan menot	25	-	25	9	-
3601 Euromääräisen velan korko	20 660	-	20 660	20 479	-
3603 Valuuttamääräisen velan korko	3 760	-	3 760	3 757	-
3609 Muut menot valtionvelasta	98	-	98	95	-
3701 Valtionvelan nettokuoletukset ja velanhallinta	13 838	-	13 838	13 721	-
Yhteensä	69 394	694	70 088	69 280	349

3.6. Valtiovarainministeriön hallinnonala

Satunnaiset kulut olivat 14 511,5 milj. mk satunnaisia tuottoja suuremmat. Suuri kulualijäämäisyys selittyy pääosin valtion vakuusrahaston velan siirrosta valtion talousarviotalouden piiriin. Siirtotalouden kulut olivat yhteensä 19 112,3 milj. mk siirtotalouden tuottoja suuremmat. Tuotot veroista ja pakollisista maksuista olivat yhteensä 176 184,6 milj. mk, jotka pääosin tulevat Verohallitukselta.

Valtiovarainministeriön hallinnonalan tuottoylijäämä oli kertomusvuonna 117 482,6 milj. mk (132 311,2 milj. mk). Valtiovarainministeriön hallinnonalan yhteenlaskettu taseen loppusumma oli 64,5 mrd. mk (v. 2000 75,7 mrd. mk).

59. Valtiovarainministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2000	Tilinpäätös 31.12.2001	Muutos
	Miljoonaa markkaa		
Toiminnan tuotot	684,62	1 437,66	753,04
Toiminnan kulut	-3 347,43	-4 755,21	-1 407,78
JÄÄMÄ I	-2 662,81	-3 317,56	-654,75
Rahoitustuotot ja -kulut	-27 668,02	-21 760,71	5 907,31
Satunnaiset tuotot ja kulut	16,21	-14 511,52	-14 495,31
JÄÄMÄ II	-30 314,62	-39 589,78	9 275,17
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-20 435,09	-19 112,30	1 322,79
JÄÄMÄ III	-50 749,71	-58 702,08	-7 952,38
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	183 060,89	176 184,62	-6 876,27
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	132 311,19	117 482,55	-14 828,64

60. Valtiovarainministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2000	Tilinpäätös 31.12.2001	Muutos
	Miljoonaa markkaa		
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	--	--	--
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIJOITUKSET	29 992,70	29 389,04	-603,66
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	45 721,12	35 059,26	-10 661,86
VASTAAVAA YHTEENSÄ	75 713,82	64 448,30	-11 265,52
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	-320 415,70	-331 568,55	-11 152,85
ARVOSTUSERÄT	-	-	-
VIERAS PÄÄOMA	396 129,60	396 016,85	-112,75
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	75 713,82	64 448,30	-11 265,52

3.7. OPETUSMINISTERIÖN HALLINNONALA

Toimintaympäristö

Viime vuosien suotuisa talouskehitys on mahdollistanut lisävoimavarojen kohdentamisen opetukseen, tutkimukseen ja kulttuuripalveluihin. Opetusministeriön hallinnonalan palveluilla on merkittäviä työllisyysvaikutuksia. Peruspalvelut on turvattava kaikilla alueilla ja kaikissa olosuhteissa.

Nuorten elinolojen parantaminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen nuorisopolitiikan keinoin on ikärakenteen muuttuessa yhä tärkeämpää. Kasvava siirtolaisuus lisää tarvetta opetuksen ja nuorisotyön uusiin valmiuksiin toimia monikulttuurisessa ja -kielisessä ympäristössä. Huumeongelmien tuloksellinen ennaltaehkäisy edellyttää moniammatillista yhteistyötä. Nuoret uskovat koulutuksen parantavan työnsaantimahdollisuuksia ja valtaosa katsoo, että työelämässä pysyminen edellyttää jatkuvaa kouluttautumista. Verkkomediat muodostavat kansalaisille ja erityisesti nuorille uuden osallistumis- ja vaikuttamisympäristön.

Suomessa panostus tiedon tuottamiseen, tutkimukseen, julkisen sektorin rahoittamaan koulutukseen ja informaatioteknologian ohjelmiin on ollut kasvussa. Kasvuvauhti on OECD-maiden toiseksi nopeinta. Kansainvälisessä vertailussa Suomi sijoittuu korkealle myös panostuksessaan tutkimus- ja kehitystyöhön. Eräs kansainvälinen vertailu arvioi Suomen maailman kilpailukykyisimmäksi maaksi. Suomen koululaiset ovat menestyneet kansainvälisissä koulusaavutusvertailuissa hyvin.

Hallinnonalan toimintojen painopisteet

Hallitus asetti talousarvioesityksessään opetusministeriön hallinnonalan toiminnoille seuraavat painopisteet vuodelle 2001:

- Peruspalvelujen rahoituspohjan vahvistaminen ja niiden toteutumisen arviointi.
- Kansallisen innovaatiojärjestelmän vahvistaminen.
- Koulutuksen, tieteen ja kulttuurin tietoyhteiskuntakehityksen edistäminen.
- Esiopetusjärjestelmän vakiinnuttaminen ja sen toteutumisen seuranta.
- Nuorten elinolojen ja elämänhallinnan edellytysten parantaminen.
- Kansalaistoiminnan tukijärjestelmien kehittäminen.

Hallinnonalan talousarvio vuodelle 2001 oli 30 303 milj. mk, missä oli lisäystä 9 %. Lisäys aiheutui pääosin valtionosuuksiin liittyvästä kustannustenjaon tarkistuksesta, esiopetusuudistuksesta ja opiskelijoiden asumistukiudistuksesta. Valtion omaisuuden myyntitulojen käyttämisestä päätetyn ns. tulevaisuuspaketin mukaisesti hallinnonalan määrärahoja lisättiin 161 milj. mk. Lisätalousarviot olivat yhteensä 488 milj. mk. Pääluokan suurimmat menoerät olivat edelleen opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudet, 14 174 milj. mk, yliopisto-opetuksen ja tutkimuksen menot, 6 675 milj. mk, sekä opintotuki, 4 285 milj. mk.

61. Opetusministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2001

Pl.luku	Määrärahat		Käytettävissä olleet määrä- rahat	Käytetty tai peruutettu	Siirretty vuodelle 2002
	Varainhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta			
Miljoonaa markkaa					
2901 Opetusministeriö	396	45	441	323	26
2905 Kirkollisasiat	12	1	13	13	-
2907 Opetushallitus	105	10	115	96	20
2908 Kansainvälinen yhteistyö	92	7	99	90	7
2910 Yliopistot	6 675	1 080	7 755	6 510	1 246
2920 Ammattikorkeakouluopetus	1 777	4	1 781	1 753	15
2940 Yleissivistävä koulutus	9 596	81	9 677	9 463	80
2960 Ammatillinen koulutus	2 676	28	2 704	2 733	28
2969 Ammatillinen lisäkoulutus ja vapaa sivistystyö	1 780	144	1 923	1 824	86
2970 Opintotuki	4 248	2	4 250	4 286	1
2988 Tiede	1 068	234	1 302	1 102	200
2990 Taide ja kulttuuri	1 754	28	1 782	1 755	30
2991 Kulttuuri-, museo- ja kirjastotoimi	-	1	1	1	-
2998 Liikuntatoimi	486	-	486	485	-
2999 Nuorisotyö	126	1	127	126	0
Yhteensä	30 791	1 665	32 456	30 561	1 739

Koulutusmenojen kehitys

Julkinen rahoitus tutkimukseen johtavaan koulutukseen valtion opintotuki mukaan lukien oli ennakkotiedon mukaan 46,7 mrd. mk v. 2000. Nimellisesti summa on noussut kymmenessä vuodessa noin 10 mrd. markalla. Bruttokansantuotteeseen suhteutettuna määrä on pienentynyt noin yhdellä prosenttiyksiköllä, ja oli 6,0 % v. 2000.

62. Julkisten koulutusmenojen kehitys

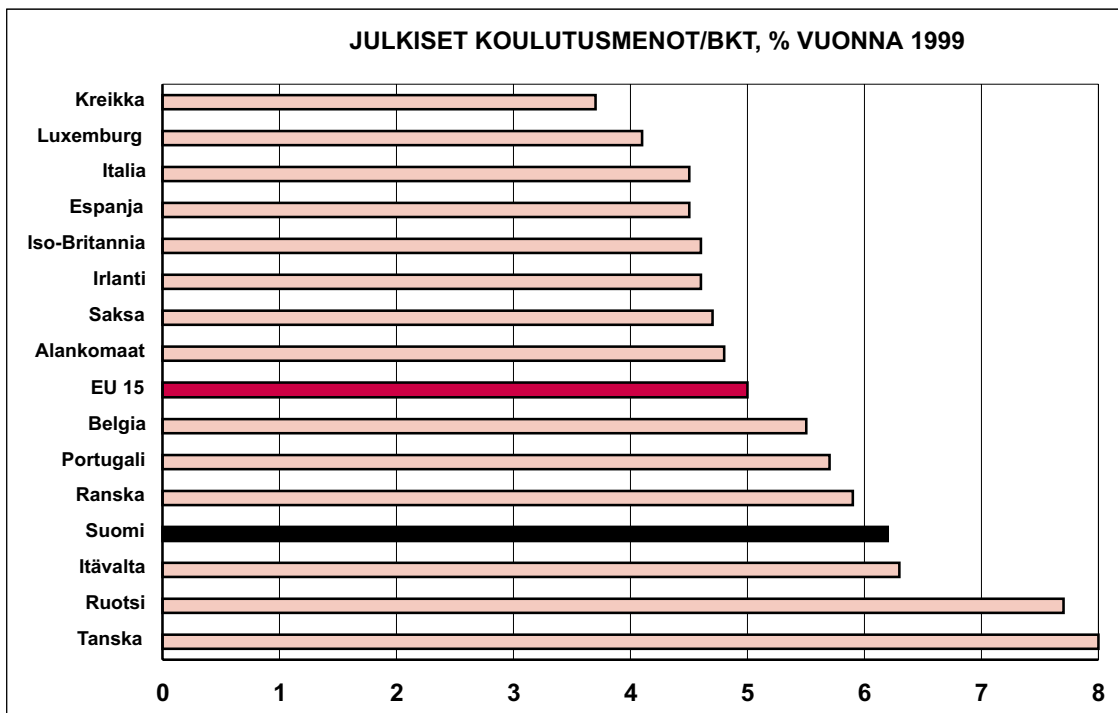
	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000*
Julkisen koulutusmenot, milj. mk	36 160	35 425	33 814	35 064	38 715	40 776	41 122	43 041	44 345	46 731
Julkiset koulutusmenot / BKT	7,2 %	7,3 %	6,9 %	6,7 %	6,9 %	7,0 %	6,5 %	6,2 %	6,2 %	6,0 %
*Ennuste										

Kansainvälisessä vertailussa Suomen koulutuspanostus on edelleen hyvää tasoa, vaikka bruttokansantuotteen kasvu viime vuosina onkin johtanut kärkisijojen menetykseen verrattaessa siihen suhteutettua koulutuspanostusta. Eurostatin tilastojen mukaan Suomen koulutuspanostus oli tällä indikaattorilla mitattuna EU-maista neljänneksi korkein v. 1999.

63. Koulutustaso, prosenttia 25-34 -vuotiaiden ikäryhmästä

	1980	1985	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Peruskoulun jälkeinen tutkinto	61,9	72,6	79,8	82,4	82,5	82,6	82,7	83,0	83,5
Ei peruskoulun jälkeistä tutkintoa	38,1	27,4	20,2	17,6	17,5	17,4	17,3	17,0	16,5

Kuvio 10.

Koulutuspolitiikan tulokset

64. Opiskelijamäärät

	2000	2001	Muutos, kpl	Muutos, %
Esiopetus	57 734	59 706	1 972	3,4
Perusopetus	582 582	584 548	1966	0,3
Lukio	116 452	115 620	-832	-0,7
Ammatilliset oppilaitokset	124 297	123 861	-436	-0,4
Ammattikorkeakoulut (nuorten koulutus)	93 617	100 240	6 623	7,1
Oppisopimuskoulutus	25 700	26 900	1 200	4,7
Yliopistokoulutus	157 195	162 785	5 590	3,6

65. Toiminnan yksikkökustannukset

	1998	1999	2000	Muutos 2000/99, %
Peruskoulu, markkaa/oppilas	23 099	24 156	25 533	5,7
Lukio, markkaa/opiskelija	19 795	20 853	22 281	6,8
Ammatilliset oppilaitokset, markkaa/opiskelija	37 661	39 445	40 688	3,2
Ammattikorkeakoulut, markkaa/opiskelija	32 379	34 321	34 969	1,9
Kirjasto, markkaa/asukas	240	239	240	0,4

Peruspalvelujen rahoitus ja toteutuminen

Valtionosuuksien yksikköhintoja korotettiin kertomusvuonna 5 %. Ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitusjärjestelmän uudistus, jolla rahoitus kytkettiin laskennalliseen valtionosuusjärjestelmään, tuli voimaan kertomusvuoden alussa.

Yleissivistävä opetus

OECD:n kansainvälisessä PISA -arviointiprojektissa vertailtiin 15-vuotiaiden oppimistuloksia perusteellisemmin lukutaidon (reading literacy) osalta ja lyhyellä tehtäväsarjalla matematiikan (mathematical literacy) ja luonnontieteiden (science literacy) osalta. Vertailun tarkoituksena oli selvittää sitä, miten oppimissaavutukset vastaavat arkielämässä tarpeellisia taitoja. Vertailuun osallistui 32 maata. Keskiarvopistemäärien perusteella suomalaiset nuoret ovat maailman parhaita lukijoita. Erityisesti suomalaiset tytöt ovat keskiarvopistemäärän perusteella maailman parhaita lukijoita. Luonnontieteissäkin suomalaisnuoret sijoittuvat vertailussa kolmanneksi ja matematiikassa neljänneksi. Koulutuksen tasa-arvon kannalta on tärkeitä, että Suomessa on vertailumaista eniten niitä nuoria, joiden lukutaito on hyvä, erinomainen tai huipputasoa.

Valtioneuvosto hyväksyi asetuksen perusopetuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista sekä tuntijaosta (1435/2001). Opetuksen valtakunnallisissa tavoitteissa korostetaan koulun sivistystehtävän ohella erityisesti kasvatuksellisia tavoitteita, oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja yhteiskunnan jäsenyyteen, opetuksessa annettavia tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä koulutuksellisen tasa-arvon edistämistä ja elinikäistä oppimista.

Erityisopetuksen laatuhanke jatkui kertomusvuoden aikana. Hankkeessa kehitettiin erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten erityisopetuksen toimintatapoja ja laatua yhteistyössä kuntien kanssa.

Perusopetuksen äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistuloksia 9. vuosiluokalla arvioitiin kertomusvuoden keväällä. Tulokset osoittivat oppilaiden lukutaidon, kirjallisuuden ja tekstitiedon hallinnan melko hyväksi. Sen sijaan oppilaat eivät olleet yleensä saavuttaneet tyydyttäviä kirjoitustaitoja eivätkä tyydyttävää kielentuntemuksen hallintaa peruskouluvuosiensa aikana.

Lukiolaisten kommunikaatiovalmiuksien kansallisen arvioinnin raportti julkaistiin syksyllä. Opiskelijoiden tiedonhankinnan taidot olivat opettajien arvioimina hyvät, ulkopuolisten arvioimina tyydyttävät. Tiedon hankinnan suunnittelua osattiin paremmin, tiedon luotettavuuden arviointia heikommin. Ryhmäviestinnän taitotasoa arvioitiin hyväksi. Naiset menestyvät molemmissa kokeissa miehiä paremmin. Lukiolaisten viestintäasenteet olivat myönteiset, ja opiskelijat olivat aktiivisia sähköisten viestintävälineiden käyttäjiä.

Ammatillinen koulutus

Asteittain toteutettu ammatillisten perustutkintojen uudistaminen saatiin päätökseen. Kaikki syksyn 2001 uudet perustutkinto-opiskelijat aloittivat kolmevuotisessa koulutuksessa, johon sisältyy vähintään 20 opintoviikon työssäoppiminen. Työssäoppimisjaksoille osallistui noin 45 000 ammatillisen perustutkinnon opiskelijaa. Järjestelmän tueksi käynnistettyä tukiohjelmaa jatkettiin ja tehostettiin. Vuonna 2001 koulutettiin noin 1 300 opettajaa. Tähän mennessä noin neljännes ammatillisen koulutuksen opettajista on saanut työssäoppimiskoulutuksen.

66. Opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudet

	2000	2001	Muutos	
	Miljoonaa markkaa			%
Kunnat	5 405,5	6 167,7	762,2	14,1
Kuntayhtymät	4 454,9	4 797,3	342,4	7,7
Yksityiset	2 947,4	3 209,1	261,7	8,9
Yhteensä	12 806,8	14 174,1	1 367,3	10,7

3.7. Opetusministeriön hallinnonala

Ammatillista perustutkintoa suorittavia uusia opiskelijoita oli oppilaitosmuotoisessa koulutuksessa 55 200 ja oppisopimuskoulutuksessa 5 800. Näistä 10 000 opiskelijaa aloitti erillisessä aikuiskoulutusryhmässä tai näyttötutkintoon valmistavassa koulutuksessa. Opistoasteelle tai ammatillisen korkea-asteelle ei ole otettu opiskelijoita vuoden 1998 jälkeen.

Kertomusvuonna suoritettavien ammatillisten perustutkintojen määräksi arvioidaan 37 000 oppilaitosmuotoisessa koulutuksessa ja oppisopimuskoulutuksessa 2 300. Suoritettavien opisto- ja ammatillisen korkea-asteen tutkintojen määräksi arvioidaan 2 000.

Ammattikorkeakoulut

Ammattikorkeakoulujen opiskelijamäärät ovat kasvaneet nopeasti järjestelmän vakiintuessa. Myös ammattikorkeakouluista valmistuneiden määrät lisääntyivät. Vuonna 2001 suoritettiin kaikkiaan 18 000 ammattikorkeakoulututkintoa. Ammattikorkeakoulututkinnon vuosina 1996-2000 suorittaneista oli vuoden 2000 lopussa työllistynyt lähes 80 %. Työttömiä oli 9,3 % ja opintojaan jatkoi 5,4 % tutkinnon suorittaneista. Tutkinnon suorittaneiden työllisyystilanne oli parantunut vuodesta 1999. Mitä kauemmin tutkinnon suorittamisesta on kulunut sitä paremmin sijoitutaan työelämään.

Ammattikorkeakoulut ovat osallistuneet aktiivisesti kansainväliseen yhteistyöhön ja toimineet myös tukena oman alueensa yritysten kansainvälistymiskehityksessä. Suomeen saapuvien ulkomaalaisten vaihto-opiskelijoiden määrät kasvoivat edellisestä vuodesta.

Ammattikorkeakoulujen jatkotutkintoja koskeva määräaikainen kokeilulaki tuli voimaan 1.1.2002. Laki on voimassa 31.7.2005 saakka ja sen perusteella kokeillaan ammattikorkeakoulujen jatkotutkintoihin johtavaa koulutusta kuudessa koulutusohjelmassa hallinnon ja kaupan, sosiaali- ja terveysalan sekä tekniikan ja liikenteen koulutusaloilla. Kokeiluun on varattu 300 aloituspaikkaa vuosittain.

Yliopistot

Tavoitteena oli 12 700 maisteritason tutkintoa ja 1 300 tohtorin tutkintoa. Tavoitteista jäätiin jonkin verran: maisteritason tutkintoja suoritettiin noin 11 600 ja tohtorin tutkintoja runsaat 1 200. Edelliseen vuoteen verrattuna maisterintutkintojen määrä pysyi lähes samana ja tohtorin tutkintojen mää-

67. Ammattikorkeakoulujen opiskelijat ja suoritetut tutkinnot vuonna 2001

Ammattikorkeakoulujen koulutusalat 2000	Opiskelijat										Keskim. opis- keluaika, nuor- ten koulutus, vuotta
	Yhteensä		Nuorten koulutus		Aikuis- koulutus		Erikoistumis- opinnot		Suoritetut tutkinnot		
		%		%		%		%		%	
Luonnonvara-ala	4 449	3	3 317	3	858	4	274	4	538	3	4,3
Tekniikan ja liikenteen ala	40 652	32	33 783	34	6 011	28	858	14	4 665	26	4,3
Hallinnon ja kaupan ala ...	36 006	28	27 843	28	6 886	33	1 277	21	5 097	28	4,0
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	7 282	6	5 552	5	1 544	7	186	3	797	5	4,1
Sosiaali- ja terveysala	28 088	22	20 721	21	4 339	21	3 028	48	5 752	32	3,6
Kulttuuriala	8 699	7	7 264	7	992	5	443	7	918	5	4,2
Humanistinen ja opetus- ala	2 425	2	1 760	2	469	2	196	3	190	1	3,5
Yhteensä	127 601	100	100 240	100	21 099	100	6 262	100	17 957	100	3,9

rä lisääntyi 4,1 %. Vuosittain suoritettujen tohtorin tutkintojen määrä on yli kaksinkertaistunut kymmenen vuoden aikana. Lisensiaatin tutkintoja suoritettiin 700.

Nuorten nopeampaa sijoittumista koulutukseen edistettiin: syksyllä 2001 opiskelupaikan vastaanottaneista 22 800 opiskelijasta 45,4 % oli 20-vuotiaita tai nuorempia. Yliopistot kehittivät edelleen sivuaineopiskelua toisissa yliopistoissa.

Yliopistotutkinnon suorittaneiden työllistyminen parani entisestään. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden 20-64 -vuotiaiden työttömyysaste oli 3,6 %, kun vastaava luku oli edellisellä vuonna 3,9 %. Tutkijakoulutuksen tai vastaavan koulutuksen suorittaneiden 20-64 -vuotiaiden työttömyysaste oli 2,3 % (edellisellä vuonna 2,5 %).

Opiskelijavaihdolle asetettua 5 400 perustutkinto-opiskelijan tavoitetta ei saavutettu: kertomusvuonna 3 983 suomalaista yliopisto-opiskelijaa osallistui opiskelijavaihtoon ulkomailla. Suomeen saapuvien määrä kasvoi edellisestä vuodesta, kertomusvuonna yhteensä 3 468 yliopisto-opiskelijaa saapui opiskelemaan Suomeen.

Opetusministeriö tuki yliopistojen toiminnan laadun ja vaikuttavuuden parantamista. Yliopistojen toimintamenoissa osoitettiin tuloksellisuuden arviointiin perustuvaa rahoitusta 140 milj. mk, josta 106 milj. mk jaettiin tutkimuksen, koulutuksen, aikuiskoulutuksen ja taiteellisen toiminnan huippuyksiköiden perusteella. Tuloksellisuuskriteereinä olivat myös opintojen kulku ja tutkinnon suorittaneiden työllistyminen.

68. Tutkinnot koulutusaloittain 2001

	Ylemmät korkea- koulutut- kinnot	%	Tohto- rin tut- kinnot	%
Teologinen	145	1,3	16	1,3
Humanistinen	1 534	13,2	114	9,5
Taideteollinen	174	1,5	6	0,5
Musiikki	111	1,0	6	0,5
Teatteri ja tanssi	52	0,4	4	0,3
Kasvatustieteellinen	1 458	12,6	65	5,4
Liikuntatieteellinen	66	0,6	4	0,3
Yhteiskuntatieteellinen	1 201	10,4	85	7,1
Psykiatria	185	1,6	14	1,2
Terveystieteet	271	2,3	28	2,3
Oikeustieteellinen	523	4,5	14	1,2
Kauppatieteellinen	1 397	12,1	69	5,7
Luonnontieteellinen	1 362	11,8	222	18,5
Maatalous-metsätieteellinen	289	2,5	47	3,9
Teknillistieteellinen	2 224	19,2	203	16,9
Lääketieteellinen	371	3,2	270	22,4
Hammaslääketieteellinen	39	0,3	14	1,2
Eläinlääketieteellinen	44	0,4	6	0,5
Farmasia	88	0,8	15	1,2
Kuvataide	47	0,4	1	0,1
Yhteensä	11 581	100,0	1 203	100,0

Valtakunnallista hankerahoitusta, mukaan luettuna valtakunnallisten ohjelmien rahoitus, osoitettiin yliopistoille yhteensä 626 milj. mk. Hankerahoituksella tuettiin valtakunnallisia painoaloja, kuten koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategiahankkeita, opettajankoulutusta, opetuksen kehittämishankkeita sekä liiketoimintaosaamiseen liittyviä hankkeita.

Opintojen kulkuun yliopistossa kiinnitettiin erityistä huomiota. Vuoden 2001 loppuun mennessä kaikki yliopistot laativat perustutkintojen ja opetuksen kehittämisstrategiat. Yliopistojen lääkärikoulutusta laajennettiin 70 aloituspaikalla. Tietoteollisuuden tarvitseman koulutuksen ja tutkimuksen lisätoimenpideohjelmia jatkettiin laajentamalla sekä pysyvää koulutustarjontaa että muuntokoulutusta sähkö-, tietotekniikka-, elektroniikka-, tietoliikenne- ja tietojenkäsittelyaloilla.

Korkeakoulutuksen kansainväliselle toiminnalle valmistui vuoteen 2010 ulottuva strategia, jonka tavoitteena on vahvistaa suomalaisen korkeakoulutuksen kilpailukykyä kansainvälisillä markkinoilla.

3.7. Opetusministeriön hallinnonala

Avoimeen yliopisto-opetukseen osallistujia oli yli 83 200, mikä on 4 % enemmän kuin edellisenä vuonna. Täydennyskoulutukseen osallistui yhteensä yli 106 700 opiskelijaa.

Yliopistojen ulkopuolisen rahoituksen osuus kokonaisrahoituksesta oli 57,7 %, ja sen määrä kasvoi edelleen. Erityisesti on kasvanut koti- ja ulkomaisista lähteistä saatu tutkimusrahoitus ja yhteisrahoitteinen toiminta.

Tiede

Opetusministeriö käytti kertomusvuonna tutkimus- ja kehittämistoimintaan 3,2 mrd. mk. Opetusministeriön osuus valtion tutkimus- ja kehittämisrahoituksesta oli 40,9 %.

Suomen kilpailukyky ja innovaatiojärjestelmän toimivuus arvioitiin maailman kärkeen useissa vuoden 2001 aikana julkaistuissa tutkimuksissa. Useilla tieteellistä infrastruktuuria ja tasoa kuvaavilla indikaattoreilla Suomi arvioitiin edelleen parhaimpien maiden joukkoon. World Economic Forum arvioi Suomen ensimmäiselle sijalle sekä tulevaisuuden kasvunäkymiä että nykytilaa kuvaavilla kilpailukykyindikaattoreillaan. Euroopan komissio julkaisi v. 2001 ensimmäiset vertailukelpoiset avainluvut Euroopan unionin jäsenmaiden sekä USA:n ja Japanin kansallisista tutkimus- ja innovaatio-toimista. Suomi oli ensimmäisellä sijalla muun muassa tutkijoiden osuudessa työvoimasta ja kolmantena vertailtaessa tieteellisiä julkaisuja asukasta kohti.

Bioteknikka 2000 -työryhmän selvityksen mukaan bioteknisen teollisuuden nousun taustalla on Suomessa pitkään jatkunut tutkimuspainotteinen kehittämislinja, jonka osana biotekniikan tutkimus- ja tuotekehitystoiminta ovat olleet erityisen kehittämisen kohteina. Julkisen sektorin kokonaispanostus biotekniikan tutkimukseen on vuositasolla noin miljardi markkaa. Opetusministeriön rahoitusosuus on suurin ja kohdentuu pääasiassa yliopistoissa tehtävään biotekniikan tutkimukseen ja tutkijakoulutukseen.

Yliopistot osallistuivat aktiivisesti EU:n viidennen t&k -puiteohjelman (1998-2002) hakukierrokseen. Suomalaisia oli kertomusvuoden lopulla mukana noin tuhannessa projektissa. Tehtyjen selvitysten mukaan EU:n tukema tutkimusyhteistyö on monipuolistanut yliopistojen kansainvälistä yhteistyötä sekä johtanut uusiin yhteistyöaloitteisiin.

Opetusministeriön nimeämä tutkimuseettinen neuvottelukunta aloitti kolmivuotiskautensa 2001-2004. Neuvottelukunta pyrkii edistämään hyvän tieteellisen käytännön ja eettisesti oikeiden tutkimustapojen noudattamista. Neuvottelukunta valmisti yliopistoille ja muille tutkimusorganisaatioille uusiut tutkimuseettiset ohjeet.

Vuoden 2001 aikana tehtiin päätös tutkijakoulujärjestelmän laajentamisesta niin, että vuoden 2002 alusta järjestelmään kuuluu 108 tutkijakoulua, joissa opetusministeriön rahoituksella työskentelee 1 426 tutkijaopiskelijaa. Laajennukset kohdistuivat tietoteollisuuteen ja tietointensiivisen yritystoiminnan kannalta tärkeille aloille. Arvioinnissa todettiin tutkijakoulujen edesauttaneen tutkijanuran ammattimaistumista. Tutkijakoulujärjestelmä on lisännyt jatkokoulutuksen järjestelmällisyyttä ja tehokkuutta sekä lisännyt kansainvälisiä koulutustapahtumia ja tutkimusyhteistyötä. Myös väittelyikä on alentunut. Valmistuneet tohtorit ovat työllistyneet hyvin.

69. Yliopistojen liiketaloudellisen maksullisen palvelutoiminnan tunnuslukutaulukko 2001

	Talous-arvio	Toteutunut
Maksullisen toiminnan tulot, milj. mk	1 146,0	1 095,0
Erilliskustannukset, milj. mk	922,0	888,0
Käyttöjäämä, milj. mk	224,0	207,0
% tuloista	19,5	18,8
Osuus yhteiskustannuksista, milj. mk ...	156,5	148,3
Ylijäämä, milj. mk	67,5	58,7
% tuloista	5,9	5,4
Volyymin muutos, %	+9,1	+5,7

Aikuiskoulutus

Aikuisten osaamis- ja sivistystarpeisiin ja työelämän muutokseen vastaavaa omaehtoista koulutusta järjestettiin noin tuhannessa oppilaitoksessa ja korkeakoulussa. Koulutukseen osallistuu vuosittain noin 1,75 miljoonaa aikuista. Kertomusvuonna lääninhallitusten hoitama lisäkoulutuksen hankinta-toiminta päättyi. Talousarvioon sisältyi 100 milj. markan määräraha ammatilliseen aikuiskoulutukseen erikoistuneille koulutuksen järjestäjille myönnettäviin valtionavustuksiin käytettäväksi työelämän ajankohtaisiin tarpeisiin vastaavaan lisäkoulutukseen.

Suomi osallistui OECD:n kansainväliseen aikuiskoulutuspolitiikan arviointiin, jonka aikana valmisteltiin Suomen aikuiskoulutuspolitiikkaa koskeva maaraportti ja OECD:n asiantuntijaryhmä teki arvion Suomen aikuiskoulutuspolitiikasta. Arvion mukaan Suomen vahvuuksia ovat mm. korkea osallistumisaste, mittava tarjonta, alueellisesti kattava ja monipuolinen koulutuksen järjestäjien verkosto, aikuisille suunnatut työelämäläheiset tutkintojärjestelmät sekä opetushenkilökunnan rekrytointi- ja koulutusmallit. Arvion mukaan aikuiskoulutus kuitenkin kasautuu hyvin koulutetuille ja hyvässä taloudellisessa asemassa oleville.

Opetusministeriö käynnisti syksyllä 2001 opintosetelikokeilun, jossa 500 markan suuruiset opintosetelit suunnattiin ensisijassa työttömille, maahanmuuttajille ja eläkeläisille. Opintoseteliä voi käyttää saajan valitsemista tietotekniikkaopinnoista perittäviin maksuihin. Kokeilun pilottivaihe käynnistyi syksyllä viidessä kunnassa.

Opintotuki

Opiskelijan omiin tuloihin perustuvaa tarveharkintaa koskevia säännöksiä uudistettiin 1.1.2001 lukien siten, että opiskelija voi palauttaa liikaa maksetun tuen vapaaehtoisesti tuki-vuotta seuraavan kalenterivuoden maaliskuun loppuun mennessä. Samalla takaisinperintää koskevaa säännöstä selkeytettiin siten, että vuodesta 2001 lähtien ansaituista tuloista tehtävissä tulovalvonnessa takaisinperittävä määrä vastaa liikaa nostetun tuen määrää korotettuna 15 prosentilla. Vuotta 1999 koskevassa tulovalvonnessa tuloihinsa nähden liikaa tukea nostaneita oli 6 % opintotuen saajista kuten edellisenäkin vuonna.

70. Opintotuen saajamäärät

	Saajamäärä lukuvuonna 2000-2001	Muutos edelli- sestä luku- vuodesta	Muutos, %
Opintoraha	290 008	-2 621	-1
Asumislisä	175 988	45 329	35
Aikuisopintoraha	4 664	-238	-5
Opintolainan val- tiontakaus	131 158	-2 605	-2
Saajia yhteensä	301 583	-3 982	-1
Koulumatkatuki ...	51 261	-3 382	-6

Kansallisen ja alueellisen innovaatiojärjestelmän vahvistaminen

Korkeakoululaitoksen kehittämisestä annetun lain 3 §:ää muutettiin joulukuussa 2001 (1270/2001). Tämä merkitsee palkankorotusten kustannusvaikutusten huomioon ottamisen lisäksi yliopistolaitoksen toimintamenojärärahöjen asteittaista tason nousua vähintään 90 milj. eurolla eli noin 535 milj. markalla vuoteen 2004 mennessä.

Opetusministeriö tuki hankerahoituksella ammattikorkeakoulujen kirjasto- ja tietopalveluiden kehittämistä, tietoteknisten valmiuksien parantamista sekä ura- ja rekrytointipalveluita. Opettajien koulutustason nostamiseen tähtäävää koulutusta jatkettiin. Virtuaaliammattikorkeakouluhankkeen työ käynnistyi ja koulutustarjonnan tuottaminen aloitettiin. Vuonna 2001 ammattikorkeakouluissa suoritettiin lähes 38 000 opintoviikkoa virtuaaliopintoina.

3.7. Opetusministeriön hallinnonala

Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehitystyö on lähtenyt voimakkaalle kasvu-uralle. Sen lähtökohtana ovat työelämän käytännölliset kysymykset ja tavoitteena alueellisten kehitysvaikutusten aikaansaaminen erityisesti edistämällä ja vahvistamalla pk-sektorin ja hyvinvointipalvelujen toimintaa. Keväällä 2001 valittiin korkeakoulujen arviointineuvoston esityksen pohjalta neljä ensimmäistä ammattikorkeakoulujen aluekehitysvaikutuksen huippuysikköä. Kertomusvuonna käynnistyi myös ammattikorkeakoulujen alueellinen kehittäminen. Hankkeet kohdistuvat erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomen alueille.

Esiopetusjärjestelmän vakiinnuttaminen ja seuranta

Kuntien velvollisuus järjestää esiopetus alueellaan asuville lapsille tuli voimaan 1.8.2001. Esiopetus on käynnistynyt varsin kattavasti: siihen osallistui syksyllä 2001 kaikkiaan 59 706 oppilasta eli noin 93 % ikäluokasta. Opetusministeriö on antanut lainsäädäntöä täydentävän suosituksen opetusryhmien muodostamisesta esiopetuksessa. Esiopetusuudistuksen toimeenpano on edennyt hyvin, mutta ryhmäkokojen kohdalla on raportoitu myös suosituksen edellyttämien määrien ylityksistä.

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan tulokset

Peruspalvelujen rahoitus ja toteutuminen

Lääninhallitukset toteuttivat kirjastopalvelujen saatavuuden, laadun ja taloudellisuuden arvioinnin osana sivistystoimen peruspalvelujen arviointia. Kirjastojen talous on jäänyt keskimääräisesti arvioiden menoleikkausten jälkeiselle tasolle. Kirjastojen kokonaiskäyttö on edelleen kasvanut, mutta eriarvoisuus kirjastopalvelujen saatavuuden ja laadun suhteen on kasvamassa kuntien välillä. Lainausten määrä oli 103,5 miljoonaa ja kirjastokäyntien määrä 64,7 miljoonaa. Kokeilutoimintaa sekä keskuskirjaston, maakuntakirjaston, ulkomaalaiskirjaston, saamelaiskirjaston, kirjastoseurojen ja yhteispohjoismaisten kirjastoautojen toimintaa tuettiin. Kokeilutoiminnassa on tuettu erityisesti alueellisten kirjastostrategioiden valmistelua sekä lasten lukemisharrastusta tukevia hankkeita.

71. Veikkausvoittovaroja myönnettiin

	2000	2001	Muutos,
	Miljoonaa markkaa		%
Tiede	442,8	451,4	2
Taide ja kulttuuri.....	1 241,2	1 215,7	-2
Liikunta	469,8	479,8	2
Nuorisonkasvatustyö	118,4	120,8	2
Yhteensä	2 272,2	2 267,7	-0,3

Kulttuurin tietoyhteiskuntakehityksen edistäminen

Tulevaisuuspaketin määrärahoilla on toteutettu myös kirjastojen, arkistojen ja museoiden digitointihankkeita, kehitetty eri taiteenalojen tietokantoja kansalaisten käyttöön sekä selvitetty tekijänoikeudellisia kysymyksiä.

Kansallisen elektronisen kirjaston (FinELib) välittämiin palveluihin kuului yli 7 000 elektronista lehteä, viitetietokantoja, sanakirjoja ja hakuteoksia. Toiminnasta vastaa kansalliskirjasto.

Arkistolaitoksen tietokannan ansiosta kansalainen voi internetin välityksellä saada arkistokohtaisia tietoja eri maakunta-arkistoissa säilytettävistä tietoaineistoista.

Yleisten kirjastojen verkkoaineiston tuottamista ja käyttöä sekä verkkoaineistoon liittyvää koulutusta tuettiin sekä ylläpidettiin ja kehitettiin valtakunnallista kirjastot.fi -portaalia.

Kansalaistoiminnan tukijärjestelmien kehittäminen

Kertomusvuonna annettiin erillinen laki raha-arpajaisten sekä veikkaus- ja vedonlyöntipelien tuoton käyttämisestä, joka sisältää tuoton käyttämisen prosenttiosuudet edunsaajille. Lain mukaan prosenttiosuuksiin siirrytään asteittain v. 2003 alkavan kymmenen vuoden siirtymäkauden aikana siten, että kirjastojen valtionosuuksien rahoitusta siirretään asteittain veikkausvoittovaroista budjetti-rahoituksen piiriin.

Keskushallinnon kehittämishankkeeseen liittyvän Kuule Kansalaista -osahankkeen toinen vaihe käynnistyi. Tavoitteena on lisätä kansalaisjärjestöjen ja kansalaisten kuulemista ja vaikuttamismahdollisuuksia ministeriön päätöksentekoprosesseihin.

Nuorten elinolojen parantaminen

Opetusministeriö osallistui nuorten elinolojen parantamiseen liittyvään ministeriöiden väliseen yhteistyöhön nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä, huumeiden vastaisessa työssä, aktiivisen sosiaalipoliittikan ja siihen liittyvän kuntoutuksen työtoiminnan kehittämisessä sekä köyhyyden poistamisohjelmassa ja maaseutunuorten ongelmien ratkaisussa. Hallinnon rajat ylittävä yhteistyö nuorten elinolojen alueella on kehittynyt myönteiseen suuntaan. Opetusministeriö ja nuorisosiain neuvottelukunta ovat luoneet alueellisen nuorten elinoloja kuvaavan indikaattorijärjestelmän, jota sovelletaan alueellisen ja paikallisen nuorisotyön kehittämiseen.

Taide ja kulttuuri

Valtionavustuksella tuettiin lähes sataa eri puolilla maata järjestettävää taide- ja kulttuuritapahtumaa. Teatterien kävijämäärä oli 2,6 miljoonaa. Sinfoniaorkestereiden konserteissa kävi 935 500 kuulijaa. Ulkomaille tehtyjen konserttivialueiden kuulijamäärä oli noin 60 000. Kansallisteatterin peruskorjaus jatkui.

Museo 2000 -toimikunnan esityksen pohjalta asetettu ohjausryhmä esitti, että kulttuuriperintöalan strategista kehittämistä ja arviointia vahvistetaan, Suomen Kansallismuseosta muodostetaan itsenäinen opetusministeriön alainen kulttuurihistoriallinen museo ja Museovirasto jatkaa toimintaansa museo- ja kulttuuriympäristöalan hallinnollisena keskusvirastona. Museoviraston alueellista toimintaa vahvistetaan perustamalla alueellisia palveluyksiköitä. Ohjausryhmä esitti, että Suomen merimuseon asema selvitetään erikseen. Opetusministeriö käynnisti Suomen merimuseota koskevan sijoittumissuunnittelun.

Valtioneuvosto hyväksyi kesäkuussa rakennusperintöstrategian, jonka tavoitteena on rakennusperinnön säilyttäminen ja hyvä hoito.

Kertomusvuonna oli kolmentoista pitkän elokuvan, yhden animaatioelokuvan ja viiden teatterissa levitetyn dokumenttielokuvan ensi-illat. Kotimaisen elokuvan katsojaosuus asettui 10 prosenttiin vuoden elokuvissakäynneistä. Kotimaisen elokuvan kansainvälinen festivaalimenestys jatkui - suomalaiset elokuvat saivat yhteensä 41 palkintoa kertomusvuoden aikana. Ministeriön työryhmä laati lastenelokuvan kehittämisohjelman vuosille 2002-2005.

Tekijänoikeuden alan keskeisimmät kysymykset liittyivät digitaalisen aineiston käyttämiseen ja suojatun aineiston välittämiseen internetissä. Kansallisten tekijänoikeuslainsäädäntöjen ja kansainvälisen tekijänoikeusjärjestelmän sopeuttaminen digitaalisuuteen jatkui.

3.7. Opetusministeriön hallinnonala

Liikunta

Liikuntajärjestöjen ja urheiluseurojen toimintaan osallistui yli 350 000 lasta ja nuorta sekä noin 500 000 aikuista. Opetusministeriö jatkoi lasten ja nuorten liikuntaohjelman kehittämistä painopisteinä lasten liikunnallinen iltapäivätoiminta sekä lasten harrastusmuotoisen liikunnan edistäminen.

Kertomusvuonna tuettiin 129 liikuntajärjestöä. Opetusministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön yhteisestä terveyttä edistävän liikunnan ohjelmasta on tuettu seitsemän toimintavuoden aikana yhteensä noin 600 paikallista hanketta.

Liikunnan koulutuskeskuksissa toteutettiin noin 371 000 valtionosuuteen oikeuttavaa opiskeluvuorokautta ja 53 000 opiskelijapäivää.

Lahden MM-hiihdoissa tapahtuneiden dopingpaljastumisten seurauksena Suomen Hiihtoliiton valtionavustusta vähennettiin. Opetusministeriön asettaman Suomen Antidopingtoimikunnan tehtävänä on osaltaan vastata dopingvalvontaprosessista sekä edistää dopinginvastaista toimintaa. Käynnistettiin antidopingpassin valmistelu. Suomi toimi aktiivisesti kansainvälisessä antidopingtyössä ja allekirjoitti International Anti-Doping Arrangement (IADA) -sopimuksen vuosille 2001-2006.

Nuorisotoimi

Kuntien nuorisotoimen tärkeimmät tehtävät olivat nuorisoyhdistysten ja -ryhmien toiminnan tukeminen, nuorisotilojen ylläpito ja niiden palvelutarjonnan monipuolistaminen ja laadullinen kehittäminen, erityisnuorisotyö sekä nuorten työpajatoiminta. Painotus on ollut nuorten työllistämisessä ja erityisnuorisotyössä, jossa päihteiden ja huumeiden vastainen työ on muodostunut keskeiseksi toiminnaksi. Nuorisovaltuustoja ja -parlamentteja toimii noin 50 kunnassa.

Opetusministeriö tuki kuntien nuorisotyötä, työpajatoimintaa, koululaisten iltapäivähankkeita, Avartti-toimintaa, nuorten kulttuuriryhmien ulkomaisia esiintymismatkoja sekä erilaisia nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn liittyviä hankkeita. Nuorten kansalaistoimintaa tuettiin pääosin perinteisten valtakunnallisten nuorisojärjestöjen, niiden piirijärjestöjen, nuorisotyön palvelujärjestöjen sekä nuorisotyötä tekevien järjestöjen kautta. Tukea myönnettiin 64 valtakunnalliselle nuorisojärjestölle tai nuorisotyön palvelujärjestölle sekä 24 valtakunnallista nuorisotyötä tekeväälle järjestölle.

Etelä-Suomen läänissä nuorisokeskus Anjala aloitti toimintansa. Kymmenessä valtakunnallisessa nuorisokeskuksessa järjestettiin yhteensä 140 000 nuorisotoimintavuorokautta. Kunnissa toimii noin 220 nuorten työpajaa, joissa työskenteli vuoden aikana noin 8 000 alle 25-vuotiasta nuorta. Noin 50-60 % työpajanuorista sijoittui pajajakson jälkeen koulutukseen tai työhön.

Nuorisotoimi on ottanut aktiivisen roolin huumeiden käytön ennaltaehkäisyssä. Yhteistyötä opetusministeriössä ja sen hallinnonalalla tehostettiin, samoin ministeriöiden välillä. Toiminnan yhtenä painopisteinä oli lähialueilla tehtävä huumeiden ennaltaehkäisy ja niihin liittyvä Viron, Venäjän ja Suomen yhteistyö sekä pohjoismainen yhteistyö.

Hallinnonalan muut tulokset

EU-ohjelmat

Kulttuuri 2000 -ohjelman toisella hakukierroksella tuettiin 195 hanketta. eContent -ohjelman ensimmäisellä varsinaisella hakukierroksella tuettiin 19 hanketta, joista kolmessa oli suomalaisia part-

nereina. Ohjelma vahvistaa sisältöteollisuuden ja verkkojen digitaalisten sisältöjen merkitystä yhteisön toiminnassa. EU:n Nuorisotoimintaohjelmaan osallistui yhteensä 4 350 nuorta.

Rakennerahastokauden 2000-2006 käytännön hanketoiminta pääsi vauhtiin. Alueellisiin tavoiteohjelmiin 1 ja 2 sekä horisontaaliseen tavoiteohjelmaan 3 liittyvässä hanketyöskentelyssä jatkettiin samanlaisilla sisältöpainotuksilla kuin v. 2000. Vuoden lopussa hankkeita oli käynnissä 1 145, joista Euroopan sosiaalirahaston (ESR) hankkeita oli 907 ja Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) hankkeita 238. Komissio hyväksyi yhteisöaloiteohjelmia kuusi Interreg III A -ohjelmaa ja kaksi Interreg III B -ohjelmaa sekä Equal ja Urban -ohjelmat.

Päättäneen ohjelmakauden tulosten arvioinnista on ilmestynyt kuusi julkaisua opetusministeriön EU-rakennerahastot -julkaisusarjassa. Ohjelmakaudella 1995-1999 opetusministeriö rahoitti yhteensä 1 170 hanketta, joiden kokonaisrahoitus oli yhteensä 2,5 mrd. mk. Hankkeiden rahoituksesta yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen päätoteuttamia hankkeita oli lähes 45 %. Ohjelmakauden 2000-2006 arviointi aloitettiin laajalla hankkeella, joka päättyy keväällä 2007.

Kirkollisasiat

Valtioneuvoston asettama uskonnonvapauskomitea luovutti mietintönsä (KM 2001:1). Mietinnöstä julkaistiin yhteenveto. Hallituksen esityksen valmistelu aloitettiin lausuntojen saavuttua. Lisäksi aloitettiin selvitystyö seurakuntien yhteisövero-osuuden korvaamisesta lakisääteisellä valtionavulla. Ortodoksisen kirkkokunnan kanssa käytyjen neuvottelujen perusteella laadittiin selvitys kirkkokuntaa koskevan lainsäädännön kehittämistarpeista.

Kansainvälinen yhteistyö

Kertomusvuonna Suomi toimi puheenjohtajana Pohjoismaiden ministerineuvostossa ja sen alaisissa elimissä, EN:n kulttuurikomiteassa sekä Suomessa järjestetyssä YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestön Unescon Maailmanperintökomitean istunnossa. Viime mainittuun osallistui lähes 400 asiantuntijaa eri puolilta maailmaa. Suomi jatkoi puheenjohtajanaan myös Arktisessa neuvostossa, jossa puheenjohtajuus jatkuu vielä v. 2002.

Unescon yleiskokouksen 31. istunto hyväksyi Suomen asettamien tavoitteiden mukaisen ohjelman, joka keskittyy seuraaviin prioriteetteihin: peruskoulutusta kaikille, vesiresurssit ja ekosysteemit, tieteen ja teknologian eettiset ulottuvuudet, kulttuuridiversiteetti ja kulttuurien välinen vuoropuhelu sekä pääsy informaation ja tietoteknologian piiriin.

Arktisessa neuvostossa käynnistettiin virallisesti Arktisen yliopiston toiminta. Opetusministeriö rahoitti Arktisen yliopiston koordinaatiotoimistoa sekä opiskelijoiden liikkuvuusohjelmaa. Opetusministeriö osallistui toimialansa *Barentsin Euroarktisen neuvoston* työhön ja hankkeisiin.

Lähialueyhteistyön perustana olivat toimintaohjelmat, jotka on laadittu Suomen ja Baltian maiden sekä Venäjällä Pietarin kaupungin, Leningradin alueen, Murmanskin alueen ja Karjalan tasavallan välillä. Hankkeet keskittyivät laaja-alaiseen opetus-, kulttuuri- ja nuorisohallinnon kehittämiseen, ja niitä valmisteltiin läheisessä yhteistyössä paikallisten viranomaisten kanssa.

Opetusministeriö toimi *Itämeren valtioiden neuvostossa* osallistumalla mm. Itämeren valtioiden kulttuuriperintöä koskevaan arviointityöhön ja jatkamalla tukeaan neuvoston Eurotiedekuntahankkeelle sekä rahoittamalla yhdessä muiden neuvoston jäsenmaiden kanssa v. 1999 perustetun Itämeri-yhteistyötä nuorisotoimen alalla koordinoivaa sihteeristöä.

3.7. Opetusministeriön hallinnonala

Opetusministeriö on edistänyt oman hallinnonalansa tavoitteita *Pohjoisen ulottuvuuden* käytännön toteutuksessa. Vuonna 2001 ajankohtaiseksi teemaksi nousi osallistuminen Pohjoisen e-ulottuvuuden toimintalinjojen työskentelyyn ja vetovastuun ottaminen eSkills -toimintalinjasta.

Rakentamis- ja kiinteistöasiat

Yliopistojen toimintaedellytykset paranivat uusien tilojen käyttöönoton ja vanhojen tilojen korjaamisen myötä. Merkittäviä uusia tiloja ovat Helsingin yliopiston Fysiikan laitosrakennus, Turun yliopiston kasvatustieteellisen tiedekunnan rakennus sekä Vaasan yliopistojen tiedekirjasto. Tilakustannuksiin yliopistot käyttivät yhteensä noin 1 240 milj. mk.

72. Opetusministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2000	Tilinpäätös 31.12.2001	Muutos
	Miljoonaa markkaa		
Toiminnan tuotot	2 981,1	3 315,38	334,28
Toiminnan kulut	-10 983,20	-11 647,36	-664,16
JÄÄMÄ I	-8 002,10	-8 331,98	-329,88
Rahoitustuotot ja -kulut	21,70	28,66	6,96
Satunnaiset tuotot ja kulut	2,60	46,21	43,61
JÄÄMÄ II	-7 977,80	-8 257,11	-279,31
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-19,504,90	-21 511,62	-2 006,72
JÄÄMÄ III	-27 482,70	-29 768,73	-2 286,03
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	1 696,20	1 673,15	-23,05
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-25 786,50	-28 095,58	-2 309,08

73. Opetusministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2000	Tilinpäätös 31.12.2001	Muutos
	Miljoonaa markkaa		
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	807,26	815,93	8,67
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIOITUKSET	1 538,12	1 590,86	52,74
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	3 670,65	3 935,72	265,07
VASTAAVAA YHTEENSÄ	6 016,03	6 342,51	326,48
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	3 171,59	3 977,94	806,35
VIERAS PÄÄOMA	2 844,44	2 364,57	-479,87
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	6 016,03	6 342,51	326,48

Valtionosuuksia ja -avustuksia myönnettiin 40 yleissivistävän oppilaitoksen, 23 ammatillisen oppilaitoksen ja ammattikorkeakoulun perustamishankkeeseen sekä kahteen aikuiskoulutuksen perustamishankkeeseen. Valtionosuuksia ja -avustuksia myönnettiin 297 milj. mk ja hankkeiden kustannusarviot olivat yhteensä 691 milj. mk. Koulutuksen perustamishankkeiden uuteen rahoitussuunnitelmaan voitiin ottaa n. 22 % kuntien ja muiden koulutuksen järjestäjien siihen esittämistä hankkeista.

Liikuntapaikkojen rakentamisavustuksia myönnettiin yhdentoista uimahallin peruskorjaukseen sekä liikuntasaleille ja jäähalleille.

3.8. MAA- JA METSÄTALOUSHALLINNON MINISTERIÖN HALLINNONALA

Ympäristön kuvaus

Tieto viime vuoden lopulla Suomesta löytyneestä BSE-tapauksesta ei vaikuttanut oleellisesti kuluttajien luottamukseen suomalaista naudanlihaa kohtaan. BSE-tapauksen johdosta Suomi joutui luopumaan nautojen BSE-testauksiin liittyvästä erikoisasemastaan. Ministeriö laajensi näytteenottoa noin 30 000 näytteestä 140 000-150 000 näytteeseen vuodessa. Eläinlääkintä- ja elintarviketutkimuslaitokseen perustettiin BSE-testien takia erillinen prionilaboratorio. BSE-vastustamisohjelman aiheuttamat kustannukset valtiolle ovat noin 90 milj. mk vuodessa. Suomen eläintautitilanne säilyi muutoin hyvänä.

74. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2001

Pl.luku	Määrärahat		Käytettävissä olleet määrärahat	Käytetty tai peruutettu	Siirretty- vuodelle 2002	
	Varainhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta				
	Miljoonaa markkaa					
3001	Maa- ja metsätalousministeriö	222	12	234	211	23
3002	Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelu- keskus	55	10	64	57	8
3003	Maaseutuelinkeinojen valituslautakunta	3	1	4	3	0
3004	Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan muut menot	82	28	111	86	23
3011	EU:n osallistuminen elintarviketalouden ja maaseudun rakennetoimenpiteisiin (EU)	-	64	64	64	-
3012	Maa- ja puutarhatalouden tulotuki	10 157	815	10 971	10 160	1 029
3013	Maataloustuotteiden markkinointi ja tuotan- non tasapainottaminen	944	61	1 005	891	112
3014	Maatilatalouden rakenteen ja maaseudun kehittäminen	708	242	950	651	14
3015	Muut maatalouden menot	124	6	130	130	2
3021	Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus	173	21	194	168	25
3022	Maatalouden taloudellinen tutkimuslaitos	2	1	3	3	-
3023	Kasvintuotannon tarkastuskeskus	-	4	4	4	-
3025	Siemenperunakeskus	-	0	0	0	-
3031	Metsätalouden edistäminen ja valvonta	617	127	744	666	78
3032	Metsäntutkimuslaitos	216	31	247	231	17
3041	Kala-, riista- ja porotalous	250	147	397	249	146
3042	Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos	91	28	119	89	30
3051	Vesivarojen käyttö ja hoito	160	39	199	142	55
3061	Maanmittauslaitos	273	21	294	251	43
3062	Geodeettinen laitos	17	2	19	16	4
3071	Eläinlääkintä- ja elintarviketutkimuslaitos	109	7	116	105	11
3072	Elintarvikevirasto	42	-	42	37	5
3073	Kasvintuotannon tarkastuskeskus	68	-	68	62	5
3074	Siemenperunakeskus	2	-	2	2	0
Yhteensä		14 316	1 666	15 982	14 278	1 630

Ruoan laadun varmistamiseksi myös elintarvikevalvonnan rakenteita kehitettiin ja hallinnonalalle perustettiin uusi Elintarvikevirasto. Virasto selvitti mm. kuntien elintarvikevalvonnan riittävyttä. Tavoitteena on, että elintarvikkeiden tuotannon valvontaketju toimii saumattomasti pellolta pöytään osana kansallista elintarvikkeiden laatustrategiaa.

Suomen maataloutta koskevat keskeiset päätökset tehtiin pääosin Agenda -2000 ratkaisun yhteydessä v. 1999. Päätösten toimeenpano jatkui edelleen v. 2001. Seuraavat EU-tasoiset maataloutta koskevat päätökset tehdään yhteisen maatalouspolitiikan jatkouudistuksen, EU:n laajenemisen ja WTO-neuvottelukierroksen yhteydessä. Maa- ja metsätalousministeriö julkisti maatalouden strategian vuoteen 2010, jolla valmistaudutaan nimenomaan näihin haasteisiin. Huomattavaa kirjatuissa tavoitteissa on aikaisempiin kansallisiin maatalouspoliittisiin päämääriin verrattuna kuluttajalähtöisyyden korostaminen koko elintarvikeketjun lähtökohtana.

Metsäteollisuuden päätuoteryhmien tuotannot nousivat v. 2000 uusiin ennätyslukuihin. Vuosien 2000 ja 2001 vaihteen tienoilla suhdanteissa tapahtui jyrkkä käänne. Vuonna 2001 metsäteollisuuden tuotanto supistui noin 7 %. Marraskuussa sattuneet ankarat myrskytuhot lisäsivät loppusyksystä puun tarjontaa Etelä- ja Länsi-Suomessa. Raakapuun tuonti nousi uuteen ennätykseen 15 milj. kuutiometriin. Yksityismetsien kantorahatulot olivat 8,9 mrd. mk. Yksityismetsätalouden nettotulos ennen veroja oli 540 mk/ha.

Maa- ja metsätalousministeriön luonnonvarastrategian uudistamistyössä tehtiin arvio luonnonvarojen kestävä käytön toteutumisesta vuoden 1997 jälkeen. Kestävä käyttö on toteutunut asetettujen tavoitteiden mukaisesti hyvin eri toimialoilla. Merkittävät kehittämistarpeet liittyvät luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen maatalousympäristöissä ja Itämereen kohdistuvan ravinnekuormituksen vähentämisessä edelleen. "Maa- ja metsätalousministeriön luonnonvarastrategia, uusiutuvien luonnonvarojen kestävä käyttö" hyväksyttiin ajantasaistettuna vuoden 2001 lopussa.

Hallinnonalan talousarviotulot olivat 7,6 mrd. mk, mistä tulot EU:lta olivat 6,55 mrd. mk. Tulot EU:lta Maatilatalouden kehittämisrahastoon olivat 55,4 milj. mk ja Maatalouden interventiorahastoon 583,8 milj. mk.

Tulokset tulosalueittain

Maa- ja puutarhatalous ja maaseutu

Maataloustulon kehitys

Maataloustulo kasvoi 10 prosentilla 6,8 mrd. markkaan. Vuoden 1995 tasolle ei kuitenkaan päästy. Tuloissa ja kannattavuudessa on suuria tilakohtaisia eroja mm. investoinneista ja tuotannon laajuudesta riippuen. Tuottoa kasvattivat erityisesti lihan ja maidon tuottajahintojen nousu, edellisestä vuodesta lisääntynyt viljan myynti ja siipikarjanlihan tuotannon kasvu. Peltokasvien ja naudanlihan hallinnollisten hintojen alentamista Agenda 2000 -ratkaisun mukaisesti kompensoitiin suorilla EU-tuilla, minkä seurauksena tukia maksettiin vuoden 2001 tuotannolle yli 2 % edellisvuotta enemmän.

Maatalouden kustannukset kohosivat noin 400 milj. mk (2,5 %). Edellisvuonna kustannusnousu oli kaksinkertainen lähinnä korkeiden polttoainehintojen johdosta. Lisääntyneet kone- ja rakennusinvestoinnit kohottivat poistokustannuksia. Lannoitteiden hintojen nousu kasvatti väkilannoitekustannuksia.

3.8. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala

75. Hallinnonalan tulosalueet ja niiden menot

	TP 2000	TA 2001	TP 2001
	Miljoonaa markkaa		
Maa- ja puutarhatalous sekä maaseutu	11 162	11 889	12 040
- Tulotuet	9 833	9 982	10 375
- Maa- ja puutarhatuotteiden markkinointi	839	944	942
- Maaseudun rakenteen kehittäminen	204	670	423
- Tutkimus, neuvonta ja muut	286	294	300
Elintarvikkeet ja terveys	166	189	221
Metsätalous	827	822	833
Kala- ja riistatalous	318	322	339
Vesivarat	150	160	158
Maanmittaus	282	279	290
Muu toiminta	320	344	360
Yhteensä	13 224	14 006	14 241

76. Maa- ja puutarhatalouden kokonaislaskelma¹⁾

	2000	2001*	Muutos,
	Miljardia markkaa		
Kokonaistuotto yhteensä	22,3	23,3	4,6
- markkinatuotot	12,1	13,0	7,9
- tuet	9,7	10,0	2,4
- muut tuotot	0,5	0,4	-27,5
Kustannukset yhteensä, josta ...	16,2	16,6	2,5
- poistot, korot, vuokrat	5,6	5,7	2,3
- muut kustannukset	10,6	10,9	2,6
Maataloustulo	6,1	6,8	10,2

¹⁾ Maa- ja puutarhatalouden kokonaislaskelma laaditaan maksu-perusteisena. Lähde: MTT taloustutkimus.

taloustutkimuksen laatima selvitys "Pohjoisen tuen vaikuttavuus ja merkitys vuosina 1995-2000" osoittaa, että pohjoisen alueen maatilat joutuisivat mitä todennäköisimmin lopettamaan tuotantonsa ilman pohjoista tukea. Lopettamiset lisäisivät osaltaan väestön muuttoliikettä pois pohjoisen alueen maaseudulta. Suomi esitti komissiolle myös pohjoista tukea koskevan tukijärjestelmän yksinkertaistamista ja jäsenyysneuvotteluissa ennakoitua epäedullisemmän valuuttakurssin ja hintakehityksen huomioonottamista.

Etelä-Suomen kansallista tukea koskeva, Suomen liittymissopimuksen artiklaan 141 perustuva komission päätös on voimassa vuoden 2003 loppuun asti. Ministeriö asetti tuen jatkamista koskevia neuvotteluja valmistelevalle työryhmälle.

Viljelijöiden halukkuus osallistua maatalouden ympäristötukijärjestelmään ylitti ennakoarviot. Järjestelmään sitoutui jo uuden rahoituskauden alussa v. 2000 yli 91 % viljelijöistä ja 96 % peltoalasta. Eduskunta myönsi ympäristötukeen 75 milj. markan lisärahoituksen uusien perus- ja lisätoimenpidesitoumusten tekemiseen. Aikatauluongelmista johtuen lisämääräraha siirtyi käytettäväksi v. 2002. Vuonna 2001 ympäristötukea maksettiin 1 666,0 milj. mk, mistä EU:n osuus oli 837 milj. mk. Luo-

Maidon maakiintiö ylittyi kolmantena kiintiövuonna peräkkäin ja käyttöaste nousi 103 prosenttiin. Maakiintiö ylittyi noin 67 milj. litraa. Maakiintiön ylittyminen johtaa lisämaksun perimiseen tuottajilta EU:lle. Myös peltokasvien perusala ylitti ensimmäisen kerran liittymissopimuksessa määritellyn alan. Ylittävälle alalle ei makseta tukea.

Maatalouden tulo- ja markkinatuet

Maatalouden peltoala- ja eläintukia maksettiin noin 75 500 tuenhakijalle, missä on vähennystä edellisvuodesta noin 2 500 tilaa ja vuoteen 1995 verrattuna 20 000 tilaa (21 %). Tukia maksettiin yhteensä noin 10,1 mrd. mk. EU:n osuus tuista on kasvanut.

EU-tukia (CAP-tukia) maksettiin 2,6 mrd. mk, mikä on lähes 300 milj. mk (12 %) enemmän kuin edellisvuonna. Kansallisen tukijärjestelmän tavoitteena on täydentää yhteisen maatalouspolitiikan mukaista tukijärjestelmää ja turvata maatalouden toimintaedellytyksiä eri tuotantosuosunnissa ja alueilla sekä edistää maaseudun elinvoimaisuuden säilymistä. Tätä tukea maksettiin yhteensä 3,4 mrd. mk. Summasta pohjoista tukea oli 60 %, Etelä-Suomen kansallista tukea 23 %, kasvinviljelyn kansallista tukea 13 % ja muita tukia 4 %.

Suomi toimitti komissiolle kertomuksen pohjoisen tuen toimeenpanosta ja vaikutuksista vuosina 1996-2000. Kertomukseen liitetty MTT

77. Viljelijöille maksetut maatalouden tulotuet

	2000	2001	Muutos	Muutos, %
	Miljoonaa markkaa			
EU-tulotuet	2 305	2 588	283	12,2
Ympäristötuki	1 641	1 673	27	1,6
Luonnonhaittakorvaus	2 464	2 487	23	0,9
Kansalliset tuet	3 406	3 402	- 5	- 0,1
Maa- ja puutarhatalouden tuet yhteensä	9 816	10 150	328	3,3
- josta EU:n osuus	3 974	4 284	309	7,8
- josta Suomen osuus	5 842	5 866	19	0,3

muviljeltyä peltoa oli v. 2001 noin 148 000 hehtaaria eli 6,7 % kokonaispeltoalasta. Tavoitteena on alan nostaminen vähintään 10 prosenttiin vuoteen 2006 mennessä. Ympäristötuen ympäristöllinen pääpaino on vesiensuojelussa.

Luonnonhaittakorvaus tukee maatalouden ympäristötavoitteita, mutta se on myös merkittävä osa tilojen perustoimeentuloa. Sen osuus viljelijöiden nettotuloista vaihtelee tuotantosuunnan ja tilan sijainnin mukaan noin 22 prosentista 82 prosenttiin. Luonnonhaittakorvausta maksettiin yhteensä 2 460,9 milj. mk, josta EU:n osuus oli 749,8 milj. mk.

Maatalouden interventiorahastosta maksettiin v. 2001 EU-tukia yhteensä 581 milj. mk, mikä oli 23 % edellisvuotta vähemmän. Vähennys johtui pääosin EU:n tekemistä vientituen leikkauksista. Rahastosta rahoitettu toiminta oli interventiovarastointi mukaan lukien yhteensä noin 700 milj. mk, mikä oli 15 % pienempi kuin edellisvuonna.

Maataloustukien valvonnassa erilaisten tukiehtojen rikkomusten määrä hieman lisääntyi, mutta tilakohtaisesti pinta-alavirheet olivat aiempaa pienempiä. Tämä selittyy osittain tukiehtojen tehostuneella valvonnalla ja kiristyneillä mittaustarkkuusvaatimuksilla. Valvonnan tarkoituksena on varmistaa tukien myöntämistä koskevien edellytysten olemassaolo ja näin turvata Suomelle kuuluva osuus EU:n rahoituksesta sekä turvata viljelijöiden oikeusturva ja tasapuolinen kohtelu. Ministeriön teettämän kyselytutkimuksen mukaan viljelijät kokivat valvonnan odotettua myönteisempänä.

78. Maatalouden tärkeimpien investointien rahoitus tukikohteittain koko maassa v. 2001

	Korkotukilainat		Valtionlainat		Lainat yht.	Avustukset	
	Kpl	Milj. mk	Kpl	Milj. mk	Milj. mk	Kpl	Milj. mk
Tilanpidon aloittaminen/maan hankinta	-	-	911	383,9	383,9	1128	146,9
Maanostot	2 164	560,1	-	-	560,1	-	-
Lypsykarjanavetan. rakentaminen	-	-	381	184,7	184,7	429	59,2
Lihakarjanavetan rakentaminen	-	-	274	124,0	124,0	310	49,4
Sikalan rakentaminen	-	-	136	126,9	126,9	155	34,6
Tuotantorakennusten rakentaminen	750	125,6	-	-	125,6	638	23,6
Puutarhatalouden investoinnit	-	-	222	72,8	72,8	425	21,9
Maatilatal. koneiden ja laitteiden yhteiskäyttö	662	63,0	-	-	63,0	-	-
Ympäristönsuojeluinvestoinnit	-	-	-	-	-	1 333	23,7
Perusparannukset/maarakentaminen	712	47,2	-	-	47,2	2 015	37,2
Asuinrakennuksen rakentaminen	220	55,7	-	-	55,7	-	-
Asunotilan osto	891	80,5	-	-	80,5	-	-
Muut investoinnit	275	64,7	229	33,1	97,8	1 511	37,1
Yhteensä	5 674	996,8	2 153	925,4	1 922,2	7 944	433,6

3.8. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala

Maatilatalouden ja maaseudun kehittäminen

Vuonna 2001 investoitiin vilkkaasti. Viljelijät panostivat erityisesti kilpailukykyä parantaviin investointeihin. Investoinnit maanostoihin olivat ennätysuuret. Aktiivitulojen keskipeltoala on saavuttanut jo 30 peltotehtaan rajan. Kotieläintaloudessa panostettiin laajennusinvestointeihin, joilla tavoitellaan alhaisempia yksikkökustannuksia. Uusi ilmiö on varsin suurten, monen viljelijän yhteisyrityksenä toteuttamien yritysten perustaminen. Yli 3,5 milj. markan kustannusarvion ylittäviä hakemuksia oli TE-keskuksissa käsiteltävänä lähes 60 kappaletta. Näistä sikataloutta koski lähes 20 hakemusta ja puutarhataloutta, lähinnä kasvihuoneinvestointeja, noin 15 hakemusta. Tilanne eri alueiden välillä oli myös aiempaa tasapainoisempi, sillä investointitoiminta vauhdittui Etelä-Suomen lisäksi koko C-tukialueella, erityisesti Pohjanmaalla. Maksuvaikeuksissa olevia tiloja on hyvin vähän.

Tuetulla maitotilalla on investoinnin jälkeen keskimäärin 32 lehmäpaikkaa. Lihakarjanavettapäätöksistä, joita oli selvästi enemmän kuin aiemmin, puolet koski uusia, keskimäärin 90 nautapaikan rakennuksia. Maaliskuusta 2001 lähtien avustusta voitiin myöntää myös jalostusnautojen hankintaan, millä pyritään saamaan hiipumassa olevaan emolehmätalouteen uutta vauhtia. Myös tilanpidon aloittaneiden nuorten viljelijöiden määrä on vakiintunut. Vuonna 2001 tuettiin 1 128 tilanpidon aloittamista, kun määrä v. 2000 oli järjestelmien hitaan käyntiinlähdon johdosta runsaat sata ja muutamia vuosia aikaisemmin noin 700.

TE-keskukset tekivät runsaat 12 500 rahoitustukipäätöstä, mistä noin 6 000 oli edelliseltä vuodelta siirtyneitä hakemuksia. Päätöksentekoa haittasi loppuvuodesta jossain määrin avustus- ja lainavarojen riittämättömyys, vaikka korkotukilainojen myöntämisvaltuutta lisättiin 100 milj. markalla. Vuodelle 2002 siirtyi käsiteltäväksi vajaat 6 000 hakemusta.

Avustuksina myönnettiin yhteensä 433,6 milj. mk. Valtionlainoihin sitoutui 925,4 milj. mk ja korkotukilainoihin 996,8 milj. mk eli yhteensä 1,92 mrd. mk.

Kalkkunakasvattamoiden tuotantoa lisäävät investoinnit asetettiin vuoden loppupuolella hakukieltoon. Jo aiemmin oli asetettu hakukieltoon broilerlihantuotantoa ja tomaatin ja kurkun tuotantoa koskevat laajennusinvestoinnit.

Kokonaan kansallisesti rahoitettavan kolmivuotisen luopumistukijärjestelmän piiriin tuli ennakkoodotuksia vähemmän tiloja eli 611 tilaa v. 2001 ja vuosina 2000-2001 yhteensä 848 maatilaa. Kiinnostuksen vähyys on vaikuttanut erityisesti vuokrausmahdollisuuden poistuminen.

Maaseudun kehittämistoimenpiteiden tavoitteena on maaseutualueiden tasapainoinen kehitys suhteessa koko maan kehitykseen. EU:n edellisen ohjelmakauden kehittämistoimenpiteiden osalta EMOTR:n ohjausosaston 1,3 mrd. markan rahoituskehityksen maksatus tavoite 6 -ohjelmassa toteutui 98 prosenttisesti, tavoite 5b -ohjelman 1,0 mrd. markan rahoituskehitys noin 90 prosenttisesti ja LEADER II -ohjelman 328 milj. markan kehitys noin 97 prosenttisesti. Toimenpiteillä ei kuitenkaan tilastojen valossa ole onnistuttu hidastamaan syrjäisen ja ydinmaaseudun alueiden väkiluvun vähenemistä. Toisaalta voidaan arvioida, että väestökehitys ilman toimenpiteitä olisi selvästi nykyistä nopeampaa. Ohjelmien tavoitteeksi asetettu uusien työpaikkojen määrä osoittautui myös liian kunnianhimoiseksi vaikkakin uusia työpaikkoja syntyi noin 9 000. Sen sijaan uusien toimintatapojen ja yhteistyömallien luomisessa maaseudulle on onnistuttu toivotulla tavalla.

Uuden EU-rahastokauden 2000-2006 alueellisten maaseudun kehittämisohjelmien päätavoite on maaseutuelinkeinojen monipuolistaminen. Tavoitteena on vaikuttaa 25 000 uuden työpaikan synty-

miseen. Maakunnallisten kehittämisohjelmien osana TE-keskukset käynnistivät eri toimialojen laajoja työ- tai teemaohjelmia ja kyläkehittämisen teemaohjelmia. Ensivaiheen hankkeissa selvitetään eri toimialojen tai yrittäjien kehittämisedellytyksiä ja asiantuntijatarpeita sekä yritysten verkostoitumista. Tavoitteena on lisätä yhteistoimintaa ja tilojen laatu-, tuotanto- ja ympäristöosaamista. Pidemmälle menevissä hankkeissa pureudutaan alueen ja yritysten kilpailukyvyn vahvistamiseen. Vuonna 2001 sidottiin alueellisiin maaseudun kehittämistoimiin varoja tavoite 1 -alueella 205 milj. mk ja sen ulkopuolella (ALMA-alueella) 565 milj. mk. Yrityshankkeiden suhteellisen suuri osuus, 20-32 %, uudella ohjelmakaudella ennakoi parempaa työllisyysvaikutusta.

Ministeriö valitsi huhtikuussa 25 LEADER+ -toimintaryhmää ja alueet päättivät sisällyttää alueellisiin tavoiteohjelmiin 24 uutta paikallista toimintaryhmää. Lisäksi ministeriö rahoittaa kansallisin varoin 7 POMO+ -toimintaryhmää. Pienyritystoiminnan, osaamistason nostamisen, yhteistyöverkostojen ja alueiden välisen yhteistyön kehittämiseksi lähti liikkeelle satoja kehittämishankkeita. Paikalliset toimintaryhmät vahvistavat osaltaan maaseudun asukkaiden mahdollisuutta päättää alueensa kehittämisestä.

Osana Ihmisen maaseutu -ohjelmaa Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän (YTR) aloitteesta eduskuntaan perustettiin maaseutuverkosto, jonka avulla poliittinen näkökulma saadaan tiiviimmin mukaan maaseudun kehittämiseen.

Elintarvikkeet ja terveys

Elintarvikkeiden turvallisuuden ja laadun edistämiseksi ja valvonnan toimivuuden parantamiseksi uusi Elintarvikevirasto (EVI) aloitti toimintansa 1.3.2001 maa- ja metsätalousministeriön hallinnonallalla. Virastolle siirrettiin Eläinlääkintä- ja elintarvikelaitoksen elintarvikevalvonnan osaston, Kasvintuotannon tarkastuskeskuksen (KTTK) luomuelintarvikkeiden valmistuksen valvonnan sekä kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonallalla toimineen Elintarvikeviraston tehtävät ja henkilöstö.

Vuonna 2000 aloitetun EU:n edellyttämän tehostetun BSE-valvontaohjelman kehittämistä ja toimeenpanoa jatkettiin kertomusvuonna. Liha-luujauhoa sisältävän rehun käyttökiellon toteuttamiseksi KTTK järjesti vuoden alussa rehujen takaisinvedon sika- ja siipikarjatiloilta, kaupoista ja tehtailta sekä kohdensi rehuvalvontaa aikaisempaa enemmän maataloille. Takaisinvedetyn rehun osalta ministeriö maksoi korvauksia n. 8,5 milj. mk. Valvontaohjelman toteuttamiseksi EELA perusti prionilaboratorion. Näytteenotto kohdistui suurelta osin hätäteurastettuihin, itsestään kuolleisiin ja sairasteurastettuihin eli ns. BSE-riskiryhmän eläimiin.

BSE:n vastustaminen edellytti myös huomattavaa viranomaisvalvonnan ja -tarkastuksen lisäämistä. Riskimateriaalin poiston ja hävittämisen valvonta, naudanlihan ja lihatuotteiden merkinnän sekä nautojen merkinnän ja rekisteröinnin valvonta samoin kuin lisääntyneet lihantarkastustehtävät ja rehuvalvonta edellyttivät huomattavaa lisäpanostusta. Tilalla kuolleiden nautojen sekä lampaiden ja vuohien valtakunnallinen keräily järjestettiin EELA:n toimesta. Keräilyn ulkopuolelle jäivät harvan eläintiheden alueet. Keräilyn tarkoituksena on huolehtia asianmukaisesta eläinjätteen hävityksestä sekä saada näytteet BSE- tutkimuksiin.

Suomen ensimmäinen BSE-tapaus todettiin 7.12.2001. Ministeriö määräsi välittömästi kaikki tilan 39 eläintä sekä muut mahdollisesti tartunnan saaneet eläimet tapettavaksi ja hävitettäväksi läänin- ja kunnaneläinlääkärien toimesta ja valvonnassa. Samalla ministeriö antoi uudet määräykset laajennetusta BSE-näytteenotosta. Näytteenotto laajeni aikaisemmasta n. 30 000 näytteestä 140 000-150 000 näytteeseen vuodessa. Eläinlääkärit ja KTTK selvittivät perusteellisesti tilan rehujen käyttöä sekä yhteyksiä muihin tiloihin.

3.8. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala

BSE-vastustamisohjelman aiheuttamat lisäkustannukset valtiolle olivat kertomusvuonna yhteensä n. 34 milj. mk. Laajennettu ohjelma lisää vuotuisia kustannuksia n. 60 milj. markalla. Laajennetun ohjelman valtiolle aiheuttamat kustannukset on arvioitu vuositasolla n. 90 milj. markaksi, mistä EU korvaa noin 20 %.

Maa- ja puutarhatalouden tuotantopanosten turvallisuus ja laatu sekä kasvinterveyden tila säilyivät Suomessa hyvinä. Tämän varmistamiseksi ministeriö kehitti lainsäädäntöä ja valvontajärjestelmää. EU ryhtyi uudistamaan kasvinsuojelu- ja lannoitelainsäädäntöä.

Metsätalous

Kansallinen metsätalous

Kansallisen metsäohjelman toteutus eteni suunnitellusti eri ministeriöiden hallinnonaloilla ja yksityisellä sektorilla. Lakisäateisten metsäohjelmien päivitykset metsäohjelman linjausten mukaisiksi valmistuivat vuoden 2001 alkupuolella. Metsänhoito- ja metsänparannustöiden suoritemäärät kohosivat lähelle metsäohjelman tavoitteita. Valtion tuella toteutetuissa yksityismaiden töissä metsänuudistamisen työmäärät (istutus, kylvö ja luontaisen uudistamisen edistäminen) pysyivät edellisen vuoden tasolla. Nuoren metsän hoidon suoritemäärät kohosivat noin 5 %. Kunnostusojituksen suoritemäärät nousivat yli 30 % ja metsätien tekemisen 26 % edellisen vuoden tasolta. Puuntuotannon kestävyyttä turvaaviin toimenpiteisiin käytettiin valtion tukea yhteensä 331,7 milj. mk (sisältää valtion lainaa 3,1 milj. mk). Yksityismetsänomistajien kokonaispanostus oli arviolta 750-800 milj. mk ja muiden metsänomistajien yhteensä noin 250 milj. mk.

Ympäristötukisopimuksia tehtiin kertomusvuonna 223 kappaletta. Kohteiden pinta-ala oli 1 300 ha ja niistä maksettiin ympäristötukea yhteensä 9,2 milj. mk. Lukumääräisesti sopimuksia on tehty eniten Etelä-Suomessa. Yleisimmin esiintyvä elinympäristötyyppi on puronvarsimetsä. Kiinnostus ympäristötukeen on kasvanut vuosi vuodelta, ja tukea haetaan nykyisin alkuvuosia tasaisemmin joka puolella maata.

Puun Aika -kampanjan päätyttyä kotimaan sahatavaran kulutus oli lähes kaksinkertaistunut. Edellisen hankkeen jatkoksi hallitus käynnisti 5-vuotisen PuuEurooppa -kampanjan, jonka tavoitteena on edistää puutuotteiden käyttöä Euroopassa ja lisätä alan vientiä.

Vuonna 2000 Metsätalouden kehittämiskeskus Tapion evaluoinnissa esille tulleiden ongelmien ratkaisemiseksi ministeriö asetti työryhmän. Työryhmä totesi, että kehittämishankkeiden valmistelun ja toteutuksen tulee lähteä metsäkeskusten ydintoimintojen tarpeesta. Metsäkeskukset kehittivät yhteistyöryhmänsä toimintaa.

79. Valtion tuella suoritettujen metsänhoitotöiden määrät

	2000	2001
Metsän uudistaminen, ha	13 787	13 904
Nuoren metsän hoito, ha	138 968	145 090
Metsänlannoitus, ha	6 831	8 423
Kunnostusojitus, ha	47 703	62 946
Pellon metsitys (EU), ha	3 923	2 921
Metsätien tekeminen, km	829	1 044

Maa- ja metsätalousministeriö ja ympäristöministeriö hyväksyivät, talouspoliittisen ministerivaliokunnan annettua puoltavan lausunnon, Metsähallituksen pitkän aikavälin strategiset kehittämislinjaukset. Niissä korostui valtion maa- ja vesiomaisuuden suuri yhteiskunnallinen merkitys, hoidon, käytön ja suojelun yhteensovittaminen sekä kannattavan kasvun hakeminen. Eduskunnan ja maa- ja metsätalousministeriön asettamien tavoitteiden mukaisesti Metsähallitus hoiti hallinnas-

saan olevia valtion maita kestävän metsätalouden periaatteita noudattaen. Metsähallitus teki 398 milj. markan voiton.

Kansainvälinen metsäyhteistyö

Ministeriö osallistui aktiivisesti YK:n metsäfoorumin työn käynnistämiseen. Metsäfoorumin ensimmäinen istunto hyväksyi toimintasuunnitelman ja työohjelman. Toimintasuunnitelma sisältää poliittisesti tärkeimpinä toimina kansainvälisen metsäpolitiikan ohjauksen ja koordinoinnin sekä hallitustenvälisen metsäpaneelin ja metsäfoorumin toimenpidesuosituksen toteuttamisen. Toteuttamiseen kytkeytyy kansallisten metsäohjelmien laatiminen sekä kestävän metsätalouden kriteereiden ja indikaattoreiden käyttöönotto ja edelleen kehittäminen sekä kansainvälisellä että kansallisella tasolla.

Euroopan metsäministerikonferensseihin liittyen asiantuntijatyötä on tehty viime vuosina erityisesti kansallisten metsäohjelmien, metsien monimuotoisuuden, suojelun ja suojelualueiden luokittelujärjestelmän luomisen sekä Itä- ja Keski-Euroopan metsäkysymysten parissa. Asiantuntijat ovat jatkajalostaneet myös yleiseurooppalaisia kestävän metsätalouden kriteerejä ja indikaattoreita. Nämä asiakokonaisuudet ovat nousemassa seuraavan Wienissä 2003 pidettävän konferenssin teemoiksi. Suomi on Ruotsin, Itävallan ja Espanjan ohella pitänyt esillä myös metsien kulttuurisia ja henkisiä arvoja.

Ministeriössä tehty valmistelutyö edesauttoi myönteisen ratkaisun saavuttamista Suomelle tärkeässä, metsien hiilinieluja koskevassa kysymyksessä, jota käsiteltiin Bonnin sopimuspuolikokouksessa.

Lähialueyhteistyöllä on suuri merkitys Suomen kansainvälisessä metsätoiminnassa. Luoteis-Venäjän kestävän metsätalouden ja biologisen monimuotoisuuden kehittämisohjelman toisessa vaiheessa vuosina 2001-2004 keskeisenä tavoitteena on hankkeiden vaikuttavuuden lisääminen, julkisen ja yksityisen sektorin yhteistoiminnan kehittäminen sekä kahdenvälisen ja laajapohjaisen kansainvälisen yhteistyön tiivistäminen muun muassa EU:n pohjoisen ulottuvuuden puitteissa.

Kala-, riista- ja porotalous

Kalatalous

Suomen kalastuselinkeinoon kannalta merkittävien kehitys oli Pohjanlahden silakkakiintiön riittävä määttömyys ja siitä johtuva säätelytarve. Suomen silakkakiintiö alueella oli 59 030 tonnia. Kiintiötä suurennettiin 68 120 tonniin vaihtamalla Ruotsin kanssa muiden lajien kiintiöitä silakkakiintiöksi. Tästä huolimatta kalastusta jouduttiin rajoittamaan 8.6.-7.7. välisenä aikana, jotta osa kiintiöstä olisi hyödynnettävissä syksyllä. Säätelyllä ministeriö onnistui varmistamaan elintarvikesilakan saannin joulukuun tärkeälle markkinakaudelle. Suomen silakka-, kilohaili- ja turskakiintiöt hyödynnettiin kaikki yli 95 prosenttisesti. Vain lohikiintiöiden käyttöasteet jäivät alhaisiksi; Suomenlahti 20 % ja muu alue 62 %. Kiintiöseurannan mukaan silakka- ja kilohailisaaliit nousivat yhteensä 96 000 tonniin, joka on toiseksi suurin saalis sitten vuoden 1996.

Ministeriö jatkoi ohjelmakauden 2000-2006 elinkeinokalatalouden rakenneohjelman ja tavoite 1 -ohjelmien kalatalousosien toteuttamista. Edellisen ohjelmakauden 1995-2000 kalatalousohjelmien toteuttaminen päätettiin kertomusvuoden lopussa.

Maa- ja metsätalousministeriö hyväksyi vapaa-ajankalatalouden kehittämisstrategian, johon on kirjattu suuntaviivat, joiden puitteissa vapaa-ajankalaloutta kehitetään vuoteen 2010. Tavoitteena on, että vapaa-ajankalastus on uusiutuvia luonnonvaroja kestävän käytön mukaisesti ja monipuolisesti

3.8. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala

hyödyntävä, laajojen kansalaispiirien suosima ulkoiluharrastus, jonka harjoittamisedellytykset on turvattu.

Kalastuksenhoitomaksuja lunastettiin vuodelle 2001 yhteensä 297 700 kappaletta vuosimaksuina ja 18 400 viikkomaksuina. Läänikohtaisia viehekalalastusmaksuja maksettiin vuosimaksuina 67 800 kappaletta ja viikkomaksuina 28 200 kappaletta. Kalastuksenhoitomaksujen vuosimaksusuorituksissa havaittu notkahdus näyttää johtuneen lähinnä euron käyttöönotosta, sillä maksun maksaminen näyttää siirtyneen aiempaa suuremmassa määrin vuoden 2002 puolelle.

Riista- ja porotalous

Hirvieläinten ja suurpetojen aiheuttamien vahinkojen määrät lisääntyivät. Syksyn metsästyskauden 2001/2002 metsästyksessä ammuttiin hirviä 66 950 kpl ja muita hirvieläimiä 17 680 kpl. Hirvieläinten v. 2000 arvioitujen vahinkojen johdosta maksettiin korvauksia 33,5 milj. mk. Hirvieläinten pyyntilupamaksuja korotettiin. Petoeläinten v. 2000 arvioitujen vahinkojen johdosta maksettiin korvauksia 10,6 milj. mk. Riistanhoitomaksun suorittaneita v. 2001 oli 290 950 kpl.

Porotaloudessa panostettiin elinkeinon kannattavuuteen. Vuonna 2001 maksettiin eläinkohtaista tukea 120 mk eloporoilta. Porotalouden rakenteen kehittämiseksi tuen edellytyksenä olevaa vähimmäisporomäärää nostettiin 50 porosta 60 eloporoon. Suurin sallittu eloporomäärä poronhoitoalueella oli 203 700 eloporoa ja toteutunut määrä 185 730 eloporoa. Vuonna 2001 teurastettiin 87 397 poroa.

Vesivarat

Maa- ja metsätalousministeriö painotti alueellisten ympäristökeskusten ja Suomen ympäristökeskuksen tulosohejauksessa vesivarastrategian, vesihuoltolain ja vesipolitiikan puitedirektiivin toimeenpanoa sekä rakentamistoiminnan kehittämistä. Vesivarastrategian toimeenpanemiseksi otettiin koe-käyttöön tätä palvelevia mittareita. Ympäristöhallinnon rakentamisorganisaation kehittäminen jatkui eriyttämällä toteuttamis- ja tilaajatoiminnot eri tulosityksiköiksi, kokoamalla osaamista ja keven-tämällä edelleen organisaatiota.

Maaliskuun 2001 alusta voimaan tulleesta vesihuoltolaista tiedotettiin erityisesti ympäristöhallin-nolle, vesihuoltolaitoksille sekä kuntien vesihuollosta vastaaville. Maaseudun vesihuollon edistämi-ssä oli tavoitteena saada 3 250 taloutta hyvän talousveden ja asianmukaisen jätevesien käsittelyn piiriin. Talousveden osalta tavoite saavutettiin, jätevesien käsittelyn osalta se jäi 500 taloutta va-jaaksi. Kuntien yhteishankkeita edistettiin hyvälaatuisen talousveden riittävyyden ja poikkeusolojen vedenhankinnan turvaamiseksi.

Suomalais-ruotsalaisen rajajokisopimuksen uudistamista yhteistyössä Ruotsin viranomaisten kans-sa valmistellut Tornionjokityöryhmä sai työnsä valmiiksi. Työryhmä ehdotti neuvottelujen käynnis-tämistä uuden rajavesistösopimuksen tekemiseksi Ruotsin kanssa.

EY:n vesipolitiikan puitedirektiivin toimeenpanoa jatkettiin yhdessä muiden ministeriöiden kanssa oikeusministeriön asettamassa vesilakitoimikunnassa sekä ympäristöministeriön asettamassa ympä-ristönsuojelulain tarkistamistoimikunnassa ja ohjausryhmässä. Ministeriö rahoitti ja ohjasi toimeen-panoa tukevia tutkimushankkeita sekä osallistui opastuksen laatimiseen yhteistyössä muiden jäsen-valtioiden ja Euroopan komission kanssa.

Tulvavahingot jäivät kertomusvuonna suhteellisen pieniksi, noin 1,5 milj. markkaan. Ministeriö asetti työryhmän valmistelemaan ehdotuksen tarvittaviksi toimenpiteiksi suurista tulvista aiheutu-

vien vahinkojen vähentämiseksi. Ministeriö selvitytti tulvavesien pidättämistä valuma-alueella tulvahaittojen vähentämiseksi. Tavoitteena oli katsoa vaihtoehtoisten tulvantorjunta- ja tulvasuojelumenetelmien käyttökelpoisuutta Suomen oloissa.

Maanmittaus

Maanmittauslaitoksen suorittamien kiinteistötoimitusten kysyntä laski vuodesta 2000. Toimituksia tuli vireille 22 970 kpl. Lasku aiheutui käytännössä lohkomiskysynnän pienenemisestä. Sekä kartta- että kiinteistötietojen kysyntä kasvoi sen sijaan selvästi edellisestä vuodesta ja erityisesti numeeristen tietojen kysyntä oli voimakasta.

Maanmittauslaitos saattoi loppuun 24 080 kiinteistötoimitusta. Lohkomisten keskimääräinen kesto-aika oli 11,7 kuukautta. Kartantuotannossa otettiin käyttöön uusi JAKOMTJ-tuotantojärjestelmä, jota käytetään maastotiedon lataukseen, ajantasallapitoon, perusparannukseen ja tietopalveluun. Numeerisen maastotiedon kattavuus koko maan alueella oli vuoden lopussa 90 %. Maastokarttaa 1:20 000 julkaistiin suunnitelmien mukaisesti 300 karttalehteä ja maastokarttaa 1:50 000 41 karttalehteä.

Maanmittauslaitoksen kiinteistötoimitusten kokonaistulot olivat 208,6 milj. mk. Toimitusten kustannusvastaavuudesta syntyi 0,4 milj. markan alijäämä. Muitten julkisoikeudellisten suoritteiden tulostavoite eli kustannusten kattaminen tuloilla, saavutettiin. Markkinasuoritteiden tulot olivat ylijäämäisiä 7,3 milj. mk. Maanmittauslaitoksen kokonaistulot kasvoivat edellisestä vuodesta 16,0 milj. mk, laitoksen toiminnasta syntyvistä kokonaiskustannuksista kyettiin kattamaan tuloilla 48 %.

Geodeettisessa laitoksessa v. 2001 oli uuden organisaation käyttöönoton aikaa. Geodeettisen laitoksen vastuulla olevan maanmittaustutkimuksen pääpainoaloja olivat Suomen oloihin soveltuvan uuden yleiseurooppalaisen EUREF-koordinaattijärjestelmän määrittelytyöt, yleisten topografisten karttoitusmenetelmien kehittäminen, paikkatietojen hallinta- ja tietojärjestelmien kehittäminen, maannousun sekä maannousun ja painovoiman väliseen yhteyteen liittyvä tutkimus ja Metsähovin tutkimusaseman toiminta kansainvälisenä satelliittien seuranta-asemana.

80. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2000	Tilinpäätös 31.12.2001	Muutos
	Miljoonaa markkaa		
Toiminnan tuotot	543,21	583,23	40,02
Toiminnan kulut	-1 707,57	-1 833,80	- 126,23
JÄÄMÄ I	-1 164,36	- 1 250,58	- 86,22
Rahoitustuotot ja -kulut	298,99	303,72	4,73
Satunnaiset tuotot ja kulut	42,95	40,15	- 2,80
JÄÄMÄ II	-822,42	- 906,71	- 84,29
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-8 794,66	- 6 041,74	2 752,92
JÄÄMÄ III	-9 617,08	- 6 948,44	2 668,64
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	69,80	77,00	7,20
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-9 547,28	- 6 871,44	2 675,84

3.8. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala

81. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2000	Tilinpäätös 31.12.2001	Muutos
	Miljoonaa markkaa		
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	7,80	9,86	2,06
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SJOITUKSET	5 722,10	5 719,85	- 2,25
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	1 288,40	3 289,88	2 001,48
VASTAAVAA YHTEENSÄ	7 018,30	9 019,60	2 001,30
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	3 956,60	6 385,77	2 429,17
ARVOSTUSERÄT	-	-	
VIERAS PÄÄOMA	3 061,80	2 633,83	-427,97
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	7 018,30	9 019,60	2 001,30

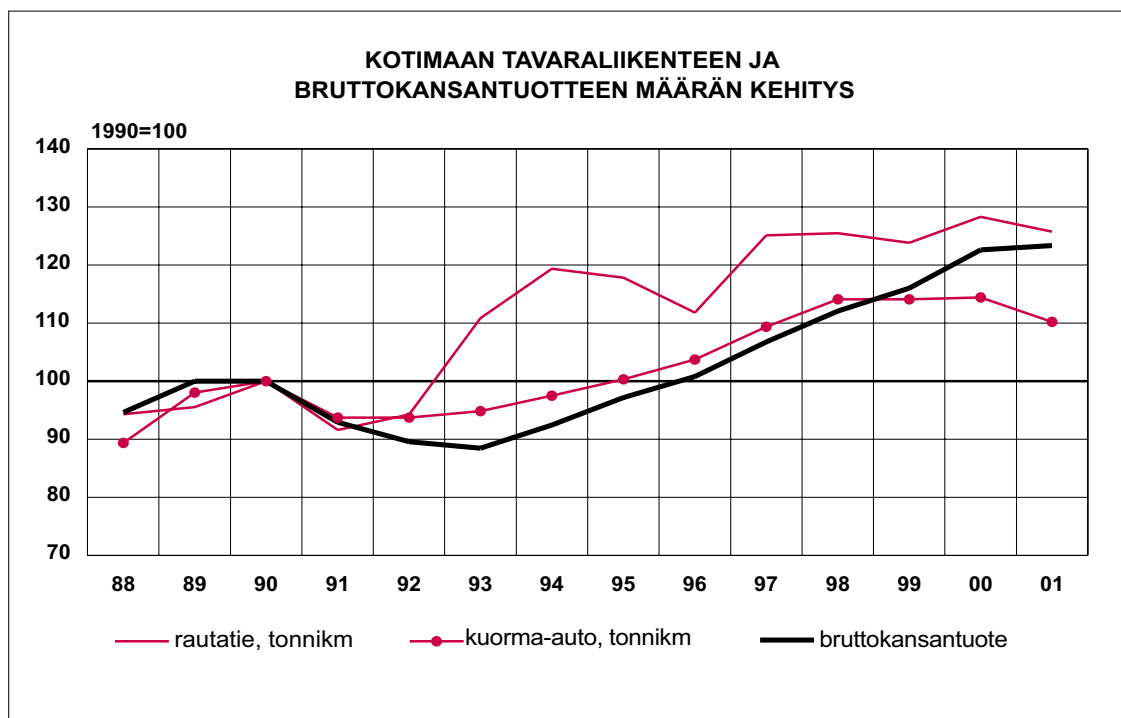
3.9. LIIKENNE- JA VIESTINTÄMINISTERIÖN HALLINNONALA

Ympäristön kuvaus

Talouden notkahdus ja epävarmuus heijastuivat monin tavoin viestintään ja liikenteeseen. Tieto- ja viestintäteknologian toimialalla useiden yritysten asema vaikeutui. Tietoyhteiskuntakehitys kuitenkin eteni. OECD:n tilastoissa Suomi on pysynyt kuuden parhaan joukossa televiestinnän palvelutaloudella mitattuna. Yhä useampi yritys käyttää tieto- ja viestintäteknikkaa ja -palveluita tuotantoprosessinaan ja hyödyntää niitä toimintatapojen ja rakenteiden uudistamisessa. Internetiin liitettyjen tietokoneiden määrässä (host) Suomi on edelleen OECD-maiden kärkeä heti USA:n jälkeen. Laajakaistaiset Internet-palvelut ovat yleistyneet nopeasti. Vuoden lopulla lähes kaikissa maamme kunnissa oli ainakin osalla kotitalouksista mahdollisuus laajakaistaliittymään. Samalla liittymien hintataso on selvästi alentunut.

Taloustaantuma vähensi tieliikenteen kuljetuksia. *Kotimaan tieliikenteen tavarankuljetus* väheni noin 10 % 373 milj. tonniin. Tonnikilometreissä vähenemää oli noin 4 %, kun Tilastokeskuksen v. 2001 tekemä tilastointimuutos otetaan huomioon myös v. 2000. Vuonna 2001 kuljetussuorite oli

Kuvio 11.

3.9. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala

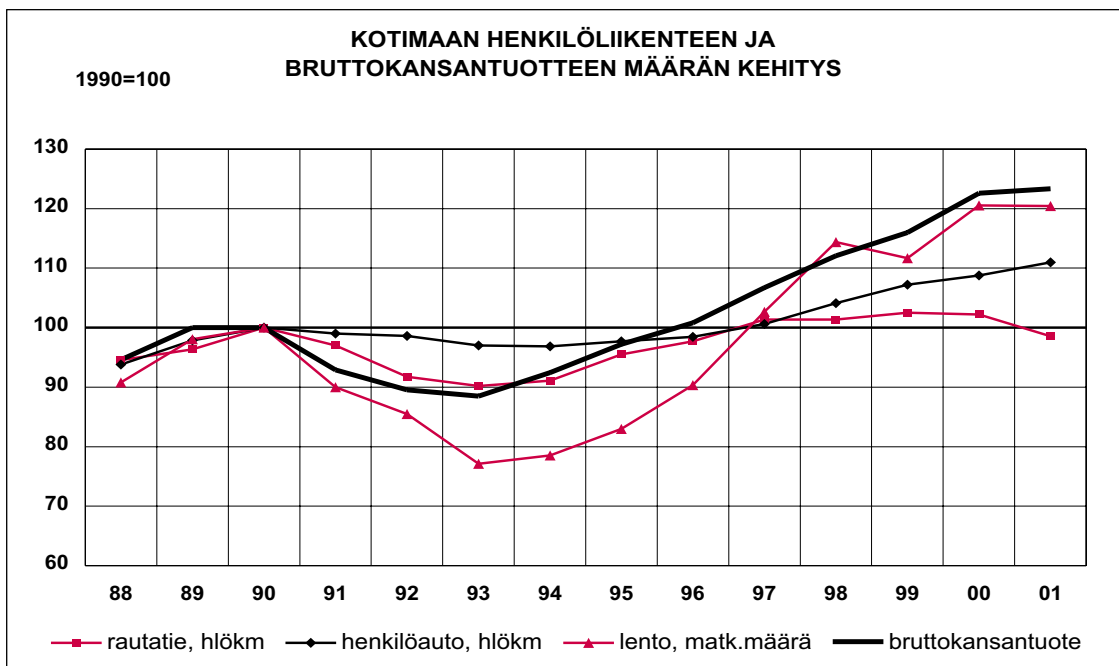
26,7 mrd. tonnism. Rautateiden tavaraliikenteessä kuljetettiin 41,7 milj. tonnia tavaraa, mikä on kaikkien aikojen ennätys. Kuljetusten keskimatka lyheni kuitenkin selvästi, minkä takia kuljetetut tonnikilometrit vähenivät edellisvuoteen nähden yli 2 % ja olivat 9,9 mrd. tonnikm v. 2001. Merituonti ja -vientä kasvoivat edellisen vuoden 80,59 milj. tonnista 84,54 milj. tonniin v. 2001. Suomalaisen tonniston osuus ulkomaan tavaraliikenteen merikuljetuksista pieni (osuus tuonnissa 44,7 % ja viennistä 29,2 %). Suomen satamien kautta kulki *transitotavaraa* yhteensä 5,7 milj. tonnia (7,2 % merituonnista ja -viennistä). Määrä lisääntyi edellisestä vuodesta 69 %.

Tieliikennesuorite kasvoi 2 %. Henkilöautojen henkilöliikennesuorite kasvoi 2 % ja linja-autojen vajaan prosentin edellisvuoteen verrattuna. Taksiliikenteessä nouseva kysyntä on tasaantunut v. 2001. Rautateiden kaukoliikenteessä tehtiin viime vuonna 11,6 miljoonaa matkaa, jossa on vähennystä edellisvuoteen 2 %. Henkilökilometrit vähenivät noin 4 %. Meritse kulkeneiden matkustajien määrä väheni hiukan edellisvuodesta ja oli 15,6 miljoonaa v. 2001. Lentoliikenteen matkustajamäärä pysyi lähes ennallaan. Kotimaan liikenne väheni 2,0 %. Kansainvälisen reittiliikenteen matkustajamäärä kasvoi 2,7 %, mutta kansainvälisen tilausliikenteen matkustajamäärä väheni 5,1 %.

Kansainvälinen toiminta oli vilkasta. Viestintä toimii maailmanlaajuisesti ja siten viestintäpolitiikka on myös kehitettävä globaalisti. Euroopan unionissa jatkettiin tietoyhteiskuntakehityksen vaatimaa yhteisön lainsäädäntökehityksen uudistamista. Sisämarkkinoiden ulkopuolelle suuntautuvan yhteistyön tavoitteena oli edistää Suomen viestintä- ja tietoteknologian toimialan kansainvälistymistä ja viestintä- ja tietoteknologialle suotuisan toimintaympäristön syntymistä. Liikenteen painopiste oli edelleen Euroopan unionissa sekä Suomen lähialueilla tapahtuvassa yhteistyössä.

Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan tavoitteissa korostuvat viestintä- ja liikenneyhteyksien merkitys elinkeinoelämän kilpailukykyyn ja kansalaisten hyvinvoinnin edistämiskeinoina sekä

Kuvio 12.

liikenteestä aiheutuvien haittojen minimointi. Tulostavoitealueet ovat viestintä, liikenteen infrastruktuuri, liikennepalvelut sekä liikenneturvallisuus ja ympäristöhaittojen vähentäminen.

Tulokset tulosalueittain

Viestintä

Viestinnässä tavoitteena on säilyttää Suomi edelleen tietoyhteiskuntakehityksessä maailman eturivin maiden joukossa sekä varmistaa tietoverkkojen teknillinen ja toiminnallinen avoimuus, kansainvälinen yhteentoimivuus ja korkea palvelutaso.

Viestintämarkkinoita leimasi v. 2001 edelleenkin vahva konvergenssikehitys eli teletoiminnan, tietotekniikan ja sähköisen joukkoviestinnän lähentyminen. Liikenne- ja viestintäministeriö on tukenut tätä kehitystä luomalla lainsäädännöllä toimintaympäristöä, jossa kansalaiset, elinkeinoelämä ja hallinto pystyvät täysipainoisesti hyödyntämään viestintäverkkoja.

Konvergenssikehityksen myötä jakeluverkkojen perinteisiä sääntelyjärjestelmiä tarkastellaan uudelleen. Radiolain kokonaisuudistus annettiin toukokuussa eduskunnan käsiteltäväksi ja se tuli voimaan vuoden 2002 alusta. Viestintämarkkinalainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäistä vaihetta koskeva hallituksen esitys annettiin eduskunnan käsiteltäväksi vuoden 2001 joulukuussa ja samalla aloitettiin toisen vaiheen valmistelu. Vuonna 2001 selvitettiin lisäksi Yleisradio Oy:n julkisen palvelun rahoitusta ja asemaa muuttuvassa viestintäympäristössä.

Käyttäjien luottamus tietoyhteiskunnan palveluihin ja välineisiin on perusta tietoyhteiskuntakehitykselle. Liikenne- ja viestintäministeriön tehtävänä on omalta osaltaan edistää tätä luottamusta. Vuonna 2001 annettiin hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sähköisistä allekirjoituksista. Eduskunta hyväksyi lain suojauksenpurkujärjestelmien käytöstä. EU:n tasolla saavutettiin yhteisymmärrys sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivistä. Hallitus asetti ministeriön esityksestä tietoturvallisuusasioiden neuvottelukunnan valmistelemaan kansallista tietoturvastrategiaa. Viestintävirastosta ollaan kehittämässä keskeistä tietoturvaviranomaista.

Ministeriö käynnisti kolmivuotisen MONA-ohjelman (Mobile Network Applications) edistämään langattomien tietoyhteiskunnan tuotteiden ja palveluiden kehittämistä. Ohjelman tarkoituksena on aktivoida langattomaan tietoliikenteeseen keskittyvien yritysten verkosto ja lujittaa sen kilpailukykyä. Tavoitteena on tehostaa klusterin sisäistä toimintaa ja synnyttää kansainvälisesti kilpailukykyisiä palveluita. Ohjelmalle on varattu yhdeksän miljoonaa markkaa.

Viestinnän sisällön sääntelyn lähtökohtana on sananvapaus ja toimialan oma seuranta ja valvonta. Vuonna 2001 valmistui ministeriön asettaman selvitysmiehen raportti Internetin itsesääntelystä sekä toimenpiteistä laittoman ja haitallisen aineiston torjumiseksi. Selvitys piti parhaana keinona itsesääntelyä, jonka tueksi suositeltiin avoimen keskustelufoorumin perustamista.

Radio- ja televisiotoiminnan lähetysverkkoja ollaan digitalisoimassa. Digitaalinen verkko kattoi vuoden 2001 lopussa 70 % väestöstä. Lähetysverkon on suunniteltu kattavan koko maan vuoden 2006 loppuun mennessä. Digitaalisen television lähetykset alkoivat elokuussa 2001.

Postitoiminnassa tavoitteena on varmistaa hyvänlaatuiset ja kohtuuhintaiset palvelut. Tavoitteena on myös, että rajoittamatonta postitoimintaa harjoittava yritys säilyttää postitoimipaikkojen lukumäärän nykyisellä tasolla ja jokaisessa kunnassa on postitoimipaikka.

3.9. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala

Postitoimipaikkoja v. 2001 oli 1 424, mikä on 66 toimipaikkaa edellisvuotista vähemmän. Toimipaikoista 30 % on Suomen Posti Oyj:n omia, loput ovat yrittäjävetoisia toimipisteitä.

Uusi postipalvelulaki hyväksyttiin keväällä 2001 ja se tuli voimaan vuoden 2002 alussa. Uuden lain keskeisenä tavoitteena on turvata postin koko maan kattava yleispalvelu. Merkittävä haaste yleispalvelun tuottamisessa on kirjeliikennettä korvaavien viestinnän muotojen tekninen ja taloudellinen kehitys. Myös postitoiminnassa on panostettu vahvasti sähköisen viestintävälityksen kehittämiseen. Kilpailutilanne säädellyillä postimarkkinoilla säilyi ennallaan.

Liikenteen infrastruktuuri

Liikenneverkkoa ylläpidetään ja kehitetään koko maassa liikenteen tarpeiden mukaisesti ja sen kunto säilytetään pääosin nykytasolla. Liikenneverkon arvo pidetään sellaisena, että yhteiskunnan ja käyttäjän kustannukset ovat mahdollisimman pienet. Myös vähäliikenteisten liikenneverkkojen päivittäinen liikennöitävyys turvataan ja niiden kunto pyritään säilyttämään.

Päivittäinen liikennöitävyys kyettiin turvaamaan koko tieverkolla. Tieverkon kunto heikkeni, vaikka toimenpiteisiin käytettiin edellisvuotta enemmän rahoitusta. Kunnon heikkeneminen kohdistui lähinnä alempaan päällystettyyn tieverkkoon. Päällysteitä uusittiin yhteensä 2 370 kilometriä, kun kestävä tienpito olisi edellyttänyt 4 200 kilometrin uusimista. Sorateiden runkokelirikon liikenteelle aiheuttamaa haittaa pystyttiin hieman vähentämään. Siltojen kunto on heikentynyt, kun tarvittavia korjauksia on jouduttu siirtämään tulevaisuuteen.

Hoidon palvelutasoa alemmalla tieverkolla parannettiin eräiltä osin soveltamalla ns. täsmähoitoa eli turvaamalla erityisesti koululaiskuljetusten, syrjäseutujen linja-autojen ja alkutuotannon raskaiden tavarakuljetusten tarpeet ajankohtina, jolloin tällaisia kuljetuksia esiintyy. Hoidon menot lisääntyivät 3 %, mutta pysyivät reaalisesti vuoden 2000 tasolla. Tienkäyttäjät eivät kaikilta osin ole olleet tyytyväisiä alemman tieverkon hoidon laatuun, erityisesti hankalissa sääolosuhteissa tiestön palvelutaso ei ole vastannut tienkäyttäjien odotuksia.

82. Väyläomaisuus ja investoinnit

Miljoonaa markkaa	Tiehallinto	Ratahallintokeskus	Merenkululaitos	Väyläomaisuus yhteensä
Taseen loppusumma 1.1.2001	89 894	15 387	3 255	108 536
Investoinnit 1.1.-31.12.2001	1 680	1 194	104	2 874
Poistot 1.1.-31.12.2001	2 720	1 274	217	3 994
Taseen loppusumma 31.12.2001	88 854	15 307	3 142	107 416

83. Väylälaitosten rahoitus

	Tielaitos/Tiehallinto		Ratahallintokeskus		Merenkululaitos		Yhteensä	
	2000	2001	2000	2001	2000	2001	2000	2001
Ylläpito, milj. mk	3 144	3 210	1 895	1 915	789	807	5 828	5 932
Kehittäminen, milj. mk	1 068	904	486	362	165	173	1 719	1 439
Yhteensä, milj. mk ...	4 212	4 114	2 381	2 279	954	980	7 547	7 373
Muutos, milj. mk	8	-98	-170	-102	0	26	-162	-174
Väylien ylläpito, 1 000 mk/km	40	41	219	219	50	61	..	..

Vuonna 2001 avattiin liikenteelle neljä isoa tiehanketta. Valtatie 7:llä valmistui kokonaisrahoitusmallilla teetetty moottoritien toinen ajorata välillä Porvoo–Koskenkylä. Perinteisellä rahoitusmallilla budjetoiduista hankkeista valmistuivat valtatie 5:llä parannustyö välillä Seppälänjoki–Vihantalsalmi Pertunmaan ja Mäntyharjun kuntien alueella, valtatie 25:llä välin Hanko–Tammisaari (Skogby) parantaminen sekä valtatie 21:llä Kemi–Tornio-moottoritie.

Rataverkon kunnan palauttaminen oli edelleen radanpidon tärkein painopiste. Rataverkon perusrannuksen merkittävimmät kohteet olivat rataosilla Helsinki–Tampere, Orivesi–Jyväskylä, Kokkola–Oulu, Oulu–Tornio, Iisalmi–Kajaani, Luumäki–Joensuu ja Kouvola–Kotka. Työt käsittivät lähinnä radan päällysrakenteen uusimista. Ratahankkeista valmistuivat mm. Helsinki–Huopalahti–Lepävaara-kaupunkirata ja Helsingin aseman laiturikatokset. Rataverkon sähköistuksen painopiste oli Pohjois-Suomessa. Kertomusvuoden kesäkuussa valmistui rataosan Tuomioja–Raahe sähköistys.

Vähäliikenteisten ratojen kuntoa ja tarvetta selvitettiin yhdessä teollisuuden ja VR Osakeyhtiön kanssa. Liikenteen määrää ja kehitystä ko. radoilla seurataan edelleen jatkossa ennen lopullisia päätöksiä ratojen uusimisesta tai lakkauttamisesta. Ratoja pidetään liikennöitävässä kunnossa kunnossapitotoimin.

Vesiväylien pidossa ja kehittämisessä on painopiste siirtynyt uusien väylien rakentamisesta ja väylien syventämisestä väylien teknisen tason ja turvallisuuden parantamiseen. Jo v. 1997 ruoppaustöillä alkanut Kokkolan väylän syventäminen 13,0 metrin kulkusyvyiseksi saatiin v. 2001 valmiiksi.

Suurten investointien rahoittamista selvittäneet työryhmät saivat työnsä valmiiksi kevään 2001 aikana. Kesällä vuoden 2002 talousarvioesitystä valmisteltaessa päätettiin, että E18 Muurla-Lohjanharju -moottoritie ja Kerava-Lahti -oikorata voidaan sisällyttää valtion talousarvioon.

Liikenneinfrastruktuurin rahoituksen kehittämistä pidemmällä aikavälillä selvittänyt työryhmä ehdotti nykyisten lähes kokonaan fiskaalisiin perustein määräytyvien verojen korvautumista asteittain pääosin tieliikenteeltä perittävillä maksuilla sekä väyläkustannusten ja asiakkaille tarjotun palvelutason välisen yhteyden selkeyttämistä. Ehdotuksillaan työryhmä pyrki löytämään ratkaisuja tulevaisuuden toimintaympäristön muutospaineisiin.

Liikenneväylien investoinnit olivat v. 2001 poistoja alhaisemmat. Tämä johti siihen, että asetettua tavoitetta liikenneverkon arvon säilyttämisestä ei saavutettu. Tieverkon arvo aleni 1 040 milj. mk, rataverkon 80 milj. mk ja vesiväylien 113 milj. mk.

Liikennepalvelut

Tavaraliikenne

Suomalaisen tuotannon kilpailukyvyn varmistamiseksi tarvittavat kuljetukset tulee hoitaa mahdollisimman vähäisellä liikenteellä ja mahdollisimman pienin yhteiskuntataloudellisin kustannuksin. Venäjän liikenteen sujuvuutta ja turvallisuutta pyritään edelleen parantamaan yhteistyössä Venäjän viranomaisten kanssa. Kotimaisen kuljetuselinkeinoon kilpailukykyä varmistavia toimia jatketaan.

Venäjän liikenteestä neuvoteltiin Venäjän viranomaisten kanssa lukuisia kertoja. Ongelmia aiheuttivat ylipainojen ja -mittojen määrittely ja niiden lupakäytännöt. Venäjän kauttakuljetusten kasvuun vaikutti ratkaisevasti ministeriön toimenpideohjelman seurauksena Merenkululaitoksen myöntämät väylämaksualennukset.

3.9. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala

Kotimaiseen kuljetuselinkeinoon vaikuttavia direktiiviehdotuksia oli vireillä useita. Neuvosto ja parlamentti päättivät rajoittaa yrittäjäkuljettajien työaikaa Suomen kannan vastaisesti. Direktiivin mukaan itsenäiset kuljettajat voivat joutua työaikarajoitusten piiriin v. 2009. Komissio on tehnyt myös aloitteen ajo- ja lepoaika-asetuksen muutoksesta, joka vaikeuttaisi maatalouden kuljetuksia ja linja-autojen kaukoliikennettä. Kolmansien maiden kuljettajatodistuksesta päästiin neuvostossa yhteisymmärrykseen.

Tavaraliikennelain muutos valmistui. Toukokuussa 2002 voimaan astuvan uuden lain mukaan enintään 1 700 kg painavat ajoneuvot tai ajoneuvoyhdistelmät vapautetaan liikenneluvista. Selvän painorajan määrittäminen helpottaa henkilö- ja pakettiautokuljetusten luvanvaraisuuden määrittelyä.

Lastialusten osalta tukea maksettiin alusten omistajille v. 2001 230,2 milj. mk.

Matkustaja-aluksia koskeva tuki valmisteltiin ja hyväksyttiin. Tukimäärä on 164,6 milj. mk vuositasolla ja tuki tuli voimaan 1.1.2002 lukien. Tuki vastaa 97 % asianomaisilla aluksilla työskentelevien merenkulkijoiden tuloverojen ennakonpidätyksistä.

Hallitus antoi loppuvuodesta 2001 eduskunnalle myös esityksen tonnistoverolainsäädännöksi.

Henkilöliikenne

Joukkoliikenteen houkuttelevuutta ja soveltuvuutta eri käyttäjäryhmille edistetään kehittämällä matkakakeskuksia, informaatiota ja uusia palveluita sekä vaikuttamalla lippujen hintatasoon. Rautatieliikenteen avaamista kilpailulle selvitetään ensisijaisesti julkisten ostojen kilpailuttamisen mukaisena. Kilpailun avaamisen aikataulu ja laajuus riippuu EU:n lainsäädännöstä. Avaamisen edellytyksenä ovat turvallisuusinvestoinnit pyritään toteuttamaan.

Liikenteen ostohintojen noususta ja liikenteen ostotarpeen kasvusta huolimatta joukkoliikenteen peruspalvelut pystyttiin turvaamaan v. 2001. Liikenne- ja viestintäministeriö osti kannattamatonta henkilöjunaliikennettä yhteensä 222,6 milj. mk. Junien kaukoliikennettä ostettiin 171,5 milj. mk ja pääkaupunkiseudun ulkopuolista lähiliikennettä 51,1 milj. mk. Ostetussa kaukoliikenteessä tehtiin noin 4,5 miljoonaa matkaa ja lähiliikenteessä noin 10,1 miljoonaa matkaa.

Lääninhallitukset turvasivat joukkoliikenteen alueellisia palveluja ostamalla yhteensä noin 120 milj. mk linja-autoilla ja takseilla harjoitettavaa, itsekannattavaa liikennettä täydentävää maaseudun peruspalveluluonteista runkoliikennettä. Runkoliikenteen ostotarve kasvoi, mutta siitä huolimatta matkustajia oli saman verran kuin v. 2000 eli noin 9 miljoonaa. Kaupunkimaista paikallisliikennettä lääninhallitukset rahoittivat myöntämällä kunnille valtionapua yhteensä noin 43 milj. mk käytettäväksi paikallisliikenteen ylläpitämiseen ja kaupunkilippualennuksiin. Seutulippualennuksiin lääninhallitukset myönsivät valtionapua noin 28 milj. mk. Kunnat alensivat seutulippujen hintoja 5-65 %, josta valtionavustuksen osuus oli enintään puolet.

Joukkoliikenteen valtakunnallisesti merkittäviä kehittämishankkeita ministeriö rahoitti noin 29 milj. mk. Lääninhallitukset puolestaan avustivat alueellisia ja paikallisia kehittämishankkeita noin 30 milj. mk.

Ministeriön tavoitteena on turvata liikenteen peruspalvelut kaikkialla maassa sekä kasvattaa kaupunkiseuduilla joukkoliikenteen ja kevyen liikenteen osuutta. Vuoden lopussa julkaistu joukkoliikennestrategia "Joukkoliikenne – houkutteleva valinta" painottaa joukkoliikenteen houkuttelevuuden ja laadun kehittämistä ja joukkoliikenteen tarpeiden huomioonottamista liikenteen infrastruk-

tuuri-investoinneissa ja maankäytön suunnittelussa. Kävelyn ja pyöräilyn edistämiseksi perustettiin kolmevuotinen Jaloin -hanke v. 2001 julkaistujen kävelyn ja pyöräilyn kehittämisohjelmien sekä kevyen liikenteen tutkimusohjelman pohjalta.

Julkisen liikenteen matkustajainformaation tuottaminen asiakkaille myös sähköisessä muodossa uusimman teknologian avulla on yksi julkisen liikenteen kehittämisen painopisteitä. Liikenne- ja viestintäministeriö käynnisti Henkilöliikenteen info-ohjelman (HEILI) vuosille 2001-2004.

Matkakeskusten kehittäminen eteni. Seinäjoen matkakeskuksen opastus- ja informaatiojärjestelmät valmistuivat lopullisesti v. 2001.

Rautatie- ja linja-autoliikenteen perusteita koskettava lainsäädäntöhanke käynnistyi EU:ssa. Pääsäännön mukaan kaikki palvelut, joihin maksetaan julkista tukea tai joihin myönnetään yksinoikeuksia, pitäisi kilpailuttaa. Suomessa asetus merkitsisi suuria muutoksia erityisesti rautatieliikenteeseen. Myös linja-autoliikenteessä muutokset olisivat tuntuvia. Suomi suhtautuu näihin muutoksiin varauksellisesti.

Merenkurkun liikennettä turvattiin 16.5.2001 alkaen helmikuuhun 2002 saakka ostopalvelutukijärjestelyin. Tukijärjestely päättyi 15.3.2002. Ministeriön asettama työryhmä selvitti mahdollisia uusia tukijärjestelyjä keväällä 2002 ja esitti tuen jatkamista.

Liikenneturvallisuus ja ympäristöhaittojen vähentäminen

Liikenneturvallisuus

Marraskuussa 2000 valmistuneen liikenneturvallisuussuunnitelman 2001-2005 pohjalta hyväksyttiin 18.1.2001 valtioneuvoston periaatepäätös. Periaatepäätöksen mukaisesti valtioneuvosto asetti liikenneturvallisuuden tieliikennepolitiikan ensisijaiseksi tavoitteeksi ja toteutusta varten laadittiin toimenpideohjelma. Toimenpideohjelman toteuttamiseen ryhdyttiin välittömästi. Vuoden 2001 aikana laadittiin lakiesitys matkapuhelinten käytön rajoittamisesta ajon aikana ilman ns. *hands free* -laitetta. Vuoden 2001 aikana aloitettiin myös mm. nuorten kuljettajien onnettomuusriskin alentamiseen tähtäävän kokonaisohjelman valmistelu.

Vuonna 2001 tieliikenneonnettomuuksissa kuoli 425 henkilöä, kun vuodelle 2010 asetetun tavoitteen mukainen määrä olisi ollut korkeintaan 380 kuollutta. Tieliikenneonnettomuuksissa loukkaantuneiden määrä sen sijaan väheni 2 %. Loukkaantuneita oli v. 2001 yhteensä 8 311 ihmistä.

Merenkulun turvallisuutta koskevan lainsäädännön kehittämistä jatkettiin. Myös vesiliikennelainsäädäntöön tehtävien muutosten valmistelua jatkettiin. Muutoksilla otetaan lain tasolle muun muassa tarvittavat alusliikenteen ohjaus- ja valvontajärjestelmiä koskevat säännökset.

Merionnettomuuksia raportoitiin 47 v. 2001. Näistä sattui kauppamerenkulun väylillä 17, joten Merenkululaitos saavutti turvallisuustavoitteensa (enintään 20 onnettomuutta).

Ratahallintokeskuksen tavoitteena on Suomen junaturvallisuuden nostaminen eurooppalaiselta keskitasolta EU-maiden huipputasolle viimeistään v. 2002. Keskeiset keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat turvallisuusasioiden johtamisen ja valvonnan kehittäminen sekä turvatekniikan parantaminen.

Liikenteenohjaajien ja junankuljettajien välisen viestintäjärjestelmän, radioverkon, uusimisen valmistelu jatkui. Uuden radioverkon on määrä valmistua v. 2006. Junien automaattinen kulunvalvon-

3.9. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala

tajärjestelmä laajeni merkittävästi kertomusvuonna tavoiteohjelman mukaisesti käsittäen käytännöllisesti katsoen koko päärataverkon. Kulunvalvonnan piiriin saatiin lisää 717 kilometriä rataa ja sen piirissä oli vuoden lopulla 2 403 kilometriä rataa. Tasoristeysten poistamista ja turvaamista jatkettiin. Vaarallisempien tasoristeysten poistamisen suunnitteluvalmius ja kustannukset arvioitiin. Tasoristeyskiä poistettiin 48 kappaletta.

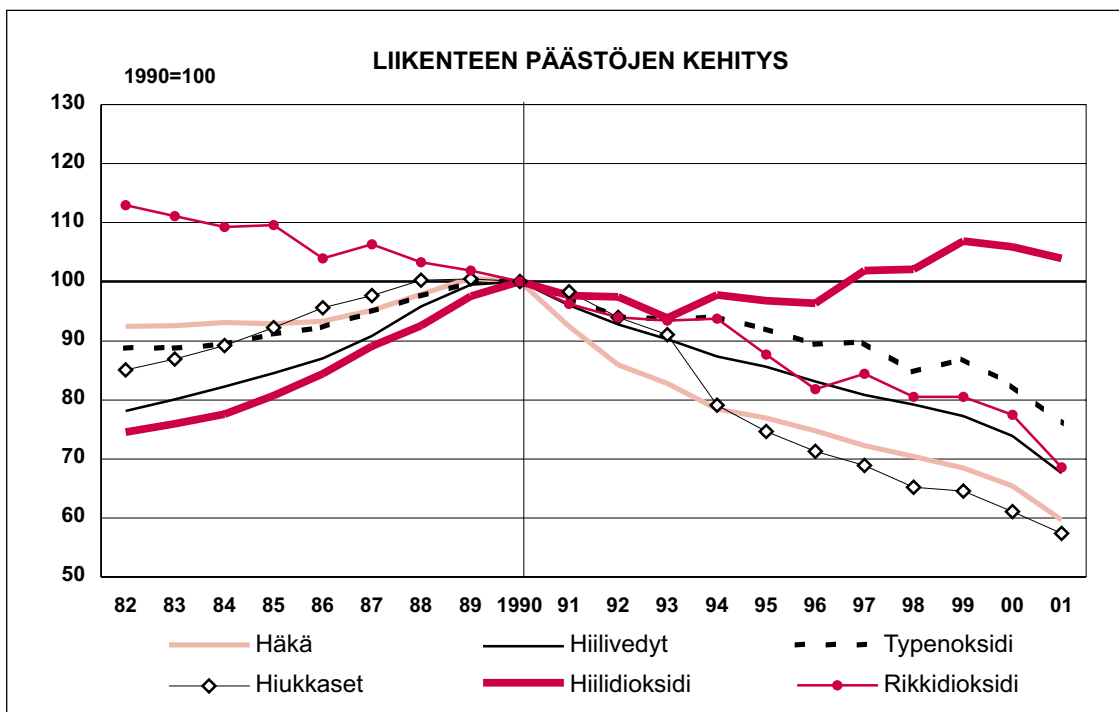
Junaliikenteessä ei sattunut merkittäviä onnettomuuksia muutoin kuin tasoristeyksissä. Tasoristeys-onnettomuuksien määrä lisääntyi edelleen ja niitä tapahtui 60 (kuolleita 12), kun Ratahallintokeskukselle asetettu tavoite oli korkeintaan 40.

Lentoliikenteen, lennonvarmistuksen ja lentokenttien turvallisuus säilyi v. 2001 edelleen hyvänä. Liikenneilmailussa ei tapahtunut yhtään onnettomuutta. Yleisilmailussa tapahtui yksi kuolemaan johtanut lento-onnettomuus. Vaaratilanneilmoitusten määrä kasvoi hieman, mutta tapausten vakavuudet olivat aiempien vuosien tasolla.

Ympäristöhaittojen vähentäminen

Syksyllä 1999 julkaistun liikenne- ja viestintäministeriön toisen ympäristöohjelman seurantaraportti ”Ympäristöraportti 2000” valmistui toukokuussa 2001. Liikenne- ja viestintäministeriö osallistui ensimmäisenä suomalaisena ministeriönä raportilla ympäristö- ja yhteiskuntavastuun raportoinnin vertailuun ja raportti sai vertailussa kunniamaininnan kilpailussa vuoden tulokkaana.

Kuvio 13.

Liikenteen päästöt ilmastonmuutokseen vaikuttavaa hiilidioksidia lukuun ottamatta ovat vähentyneet 1990-luvun alusta lähtien. Hiilidioksidipäästöt vähenivät lamavuosina liikenteen vähenemisen myötä, mutta kääntyivät jälleen nousuun laman jälkeen. Viime vuosina myös hiilidioksidipäästöissä on ollut havaittavissa lievästi laskeva suunta, mikä johtuu lähinnä autojen pientyntyneestä keskikulutuksesta. Lisähuomiota on kiinnitettävä liikenteen ja terveyden välisiin kytkentöihin – erityisesti meluun ja pienhiukkaspäästöihin – sekä hiilidioksidipäästöihin.

Liikenne- ja viestintäministeriö on omalta osaltaan ryhtynyt toteuttamaan maaliskuussa 2001 valmistuneessa kansallisessa ilmastostrategiassa esitettyjä toimenpiteitä.

Joulukuussa 2001 hyväksyttiin Euroopan parlamentin ja neuvoston ns. kylmääpäästädirektiivi. Suomen talviolosuhteet huomioon ottaen direktiivillä on tärkeä merkitys Suomelle. Ajoneuvojen pakokaasupäästöjen vähentämiseen vaikuttavat myös eräät muut EY-lainsäädäntöön tehdyt muutokset. Näiden pohjalta tehtiin vuoden 2001 aikana useita muutoksia ajoneuvojen rakenteesta ja varusteista annettuun valtioneuvoston asetukseen.

Tiehallinto uudisti v. 2001 ympäristöohjelmansa ja koko ympäristöpolitiikkansa vuosille 2001-2005. Vuoden 2001 toimenpiteitä olivat mm. tieliikenteen melun vaimentaminen 5 100 ihmisen ympäristöstä, tieympäristön pohjavesisuojausojauksien toteuttaminen 15 kilometrillä, uusiomateriaalien käytön lisääminen teiden rakentamisessa ja päällystämässä sekä kevyen liikenteen väylien rakentaminen 115 kilometrillä ja 35 eritason rakentaminen. *Ratahallintokeskuksen* ympäristötyön painopisteitä olivat edelleen keskeisten haitallisten ympäristövaikutusten, kuten melun ja värinän vähentäminen sekä likaantuneiden alueiden puhdistaminen. Vuonna 2001 laadittiin ensimmäinen ympäristöseurantaraportti. *Merenkulun* ympäristönsuojelun osalta keskeinen hanke on ollut Suomenlahden alusohjaus- ja informaatiojärjestelmän valmistelu. Tämä niin sanottu VTMISS -järjestelmän käyttöönotto tapahtuu 1.7.2004.

Liikenne- ja viestintäministeriö omistajana

Liikenne- ja viestintäministeriö vastaa osaltaan yhtiöittensä ja liikelaitostensa kautta edullisten ja laadultaan korkeatasoisten liikenne- ja viestintäpalveluiden tuottamisesta elinkeinoelämälle, yhteiskunnalle ja kansalaisille sekä yhtiöitten ja liikelaitosten kannattavasta toiminnasta. Omistajapolitiikan lähtökohtana on, että hallinnonalan yhtiöt menestyvät, niiden omistuksen arvo kasvaa ja ne maksavat osinkoa, joka osinkosuhteella mitattuna vastaa pörssi-yhtiöiden normaalia tasoa.

Osakekurssit laskivat jyrkästi koko teletuotialalla. Soneran osalta lasku oli yhtä raju kuin yhtiön osakkeen nopea nousukin runsas vuosi aiemmin. Laskuun vaikuttivat mm. yhtiön kokoon nähden suuret 3G-investoinnit, vahva panostus palveluliiketoimintoihin ja strategisten sijoitusten arvojen väheneminen. Laskusuhdanteeseen liittyvät ja yhtiöön kohdistuvat liiketoiminta- ja toimintaympäristöriskit realisoituivat lähes täysimääräisinä. Sonera vastasi toimintaympäristön muutokseen uudistamalla strategiaansa. Strategian tukemiseksi Soneran hallitus esitti marraskuussa ylimääräiselle yhtiökokoukselle miljardin euron kuponkiannin toteuttamista. Valtio osallistui omistuosuutensa mukaisella määrällä (52,8 %) antiin, ja sijoitti yhtiöön 3 mrd. mk. Anti merkittiin kokonaan. Annin tulot yhtiö käytti täysimääräisesti velkojensa lyhentämiseen. Soneran pörssiarvo oli vuoden lopussa 37,5 mrd. mk, josta valtion omistuksen arvo oli 19,6 mrd. mk. Valtion osakkeiden arvo oli vuosi sitten noin 44,6 mrd. mk. Valtio on saanut Sonerasta tähän mennessä markkinaosuus huomioon ottaen myyntituloja noin 40 mrd. mk.

Lentotoimiala joutui syyskuun 11. päivän tapahtumien vuoksi kriisiin, jonka seurauksena kaksi eurooppalaista lentoyhtiötä meni konkurssiin. Finnair selviytyi vaikeuksista sopeuttamalla toimintaansa

3.9. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala

ja ryhtymällä säästötoimiin. Yhtiön tulos heikkeni kuitenkin merkittävästi ennen kaikkea lentopalvelujen yleisen kysynnän heikkenemisestä johtuen ja jäi selvästi viime vuodesta. Finnairin pörssiarvo oli vuoden 2001 lopussa 1,89 mrd. mk, josta valtion omistuksen arvo oli 1,11 mrd. mk. Valtion osakkeiden arvo oli vuosi sitten noin 1,31 mrd. mk.

Valtio myi Raskone Oy:n toimivalle johdolle 10 % yhtiön osakekannasta. Raskoneen liikevaihto kasvoi ja tulos kehittyi positiivisesti kertomusvuonna talouden laskusuhdanteesta huolimatta.

Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalalla toimii kaksi liikelaitosta, Tieliikelaitos ja Ilmailulaitos.

Tieliikelaitoksen tavoitteena on huolehtia toimialaansa kuuluvien palvelujen tarkoituksenmukaisesta tarjonnasta ja kehittämisestä liiketoiminnan edellytysten mukaisesti. Tieliikelaitos varmistaa tasapuolisen koko maan kattavan palvelutarjonnan yleisten teiden kunnossapidossa ja lossiliikenteen hoidossa. Tieliikelaitoksen ensimmäinen toimintavuosi sujui odotettua paremmin ja liikelaitos ylitti selvästi asetetun tulostavoitteen. Valtioneuvosto asetti vuoden 2001 tulostavoitteeksi 29 milj. mk ja tulos oli 144 milj. mk. Toiminnan tehostaminen ja toimintatapojen kehittäminen sujui merkittävästi odotettua nopeammin.

Ilmailulaitoksen tavoitteena on huolehtia siitä, että ilmailutoiminta tapahtuu mahdollisimman turvallisesti, tehokkaasti, tarkoituksenmukaisesti ja taloudellisesti. Strategisena lähtökohtana noudatettiin edelleen verkostoperiaatetta, jonka mukaan Suomen lentoasema- ja lennonvarmistuspalveluita tarjoava palveluverkosto on toiminnallisesti ja taloudellisesti yksi kokonaisuus. Valtioneuvosto asetti Ilmailulaitokselle vuoden 2001 tulostavoitteeksi 61 milj. mk. Ilmailulaitoksen liiketoiminnan tulos oli 72,5 milj. mk. Ilmailulaitoksen liikevaihto v. 2001 oli 1 230 milj. mk, jossa oli kasvua 5,6 % edelliseen vuoteen. Liikennetuotot kasvoivat 4,2 % edellisestä vuodesta. Ilmailulaitoksen tärkein toiminnallinen palvelutason mittari on lentoliikenteen viiveiden määrä. Vuoden 2001 aikana Suomessa tapahtuneista lennoista 5,5 % oli myöhässä lennonjohdollisista syistä. Toteutunut taso on asetettua tavoitetta parempi ja kansainvälisesti vertaillen hyvä.

Hallinnon ja palvelujen kehittäminen

Hallintoa ja hallinnonalan organisaatorakenteita sekä tehtäviä kehitetään muuttuvien olosuhteiden ja tehtävien painopisteiden muutosten edellyttämällä tavalla. Ministeriön omaa johtamista kehitetään muun muassa ydinprosesseja kehittämällä.

Eduskunta päätti tielaitosuudistuksesta kesällä 2000. Uudet organisaatiot eli Tiehallinto ja Tieliikelaitos aloittivat toimintansa vuoden 2001 alussa. Tienpidon markkinat avataan täysin kilpailuun neljän vuoden siirtymäkauden aikana eli vuoden 2005 alkuun mennessä. Siirtymäkauden ajan markkinoiden toimivuutta ja henkilöstön asemaa varmistetaan liikenne- ja viestintäministeriön asettamissa seuranta- ja henkilöstötyöryhmissä. Ilmailulaitoksen osalta on ollut vireillä säädösmuutos, jolla selkiytetään lentoturvallisuushallinnon asemaa. Merenkululaitoksessa on aloitettu vuoden 2001 aikana laajamittainen kehittämishanke. Tässä hankkeessa laitoksen toimintaa tarkastellaan toiminnoinnilla ja tältä pohjalta pyritään saamaan aikaan kehittämis ehdotukset. Ilmatieteen laitoksen osalta on selvitetty sen liiketoiminnan yhtiöittämistä.

Ministeriön ydinprosessien kehittämistä on jatkettu ja tuloksia on alettu ottaa asteittain käyttöön. Kertomusvuoden lopulla ministeriö päätti uudesta yhteisöviestintänsä strategiasta. Ulkoisen ja sisäisen viestinnän strategiassa korostuu avoimuuden ja vuorovaikutteisuuden vahvistaminen. Sähköiseen asiointiin liittyvien palvelujen kehittäminen ministeriössä ja sen hallinnonalalla on edelleen keskeistä.

Palvelujen kehittämiseksi seurataan hallinnonalan virastojen ja laitosten asiakastyytyväisyyttä. Virastoissa ja laitoksissa on viime vuosina kiinnitetty huomiota asiakaslähtöisyyden lisäämiseen sekä toiminnan suuntaamisessa ja suunnittelussa että yksittäisten toimenpiteiden toteuttamisessa. Myös viestinnän ja liikenteen alueellista palvelutasoa seurataan.

Hallinnonalan tuotto-kululaskelma ja tase

Hallinnonalan toiminnan tuotot pienenevät edellisvuodesta 12,2 mrd. mk ja olivat 1,8 mrd. mk. Vuoden 2000 tuotoista huomattava osa oli kertaluonteista Sonera Oyj:n osakkeiden myynnistä saatua myyntituottoa. Lisäksi Tiehallinnon tuotot pienenevät 313 milj. mk tieliikelaitosuudistuksen vuoksi, sillä aiemmin tuotannon (nykyinen Tieliikelaitos) maksullinen toiminta muodosti pääosan Tielaitoksen tuloista.

Hallinnonalan toiminnan kulut olivat 9,5 mrd. mk, josta väylälaitosten osuus oli 8,6 mrd. mk. Menolajeittain tarkasteltuna merkittävimmät erät olivat palvelujen ostot 5,3 mrd. mk (56 %), poistot käyttöomaisuudesta 4,3 mrd. mk (45 %) ja henkilöstökulut 1 mrd. mk (12 %). Palvelujen ostot kasvoivat edellisvuodesta 34 %. Henkilöstökulut sen sijaan pienenevät 46 %. Kulurakenteen muutos aiheutui Tiehallinnon roolin muututtua palvelujen tuottajasta niiden tilaajaksi.

Rahoitustuottojen kasvusta 32 milj. mk aiheutui ministeriön valtionyhtiöiltä saatujen osinkotulojen kasvusta ja 2,4 milj. mk yhtiöille ja liikelaitoksille myönnettyjen lainojen korkotulojen kasvusta. Korkotulojen kasvu aiheutui Tieliikelaitokselle sen aloitusvaiheen omaisuusjärjestelyjen yhteydessä myönnetyn lainan korkotuloista. Rahoituskulut pienenevät Merenkululaitoksen monitoimimurtaajien korkokulujen pienemisen takia.

Satunnaisten tuottojen kasvu aiheutui ministeriön satunnaisiin tuottoihin kirjatusta Tieliikelaitokselle luovutetun omaisuuden luovutusarvon ja kirjanpitoarvon välisestä 78,5 milj. mk erotuksesta sekä Tiehallinnon satunnaisten kulujen pienemisestä tieliikelaitosuudistuksen takia.

Siirtotalouden kulujen kasvu aiheutui lähinnä merenkulun tukitason noususta.

84. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2000	Tilinpäätös 31.12.2001	Muutos
	Miljoonaa markkaa		
Toiminnan tuotot	14 069,43	1 848,43	-12 221,00
Toiminnan kulut	-9 348,92	-9 450,92	-102,00
JÄÄMÄ I	4 720,51	-7 602,48	-12 322,99
Rahoitustuotot ja -kulut	474,32	526,84	52,52
Satunnaiset tuotot ja kulut	-136,02	56,65	192,67
JÄÄMÄ II	5 058,81	-7 018,99	-12 077,80
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-576,12	-659,94	-83,82
JÄÄMÄ III	4 482,69	-7 678,93	-12 161,62
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	1 173,05	1 180,80	7,75
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	5 655,74	-6 498,13	-12 153,87

3.9. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala

Tuotot veroista ja pakollisista maksuista koostuvat Ajoneuvohallintokeskuksen verohallinnolle keräämistä 2,6 mrd. mk ajoneuvo- ja autoveroista sekä hallinnonalan virastojen ja laitosten suorittamista arvonnäisäveroista (1,4 mrd. mk).

Hallinnonalan taseen loppusumma oli 134,4 mrd. mk, joka oli valtion 286 mrd. mk taseesta 47 %.

Käyttöomaisuuden ja muiden pitkäaikaisten sijoitusten samoin kuin arvostuserien arvon aleneminen aiheutui lähinnä Sonera Oyj:n osakkeiden arvonnkorotusten purkamisen takia, mikä aiheutui Sonera Oyj:n pörssiaron alentumisesta sekä tieverkon tasearvon alentumisesta 1,3 mrd. mk. Vaih-to-omaisuuden arvon alentuminen 115,7 milj. mk aiheutui vaihto-omaisuuden siirrosta Tiehallin-nosta Tieliikelaitokseen.

85. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2000	Tilinpäätös 31.12.2001	Muutos
	Miljoonaa markkaa		
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAIUUUS	-	2,74	2,74
KÄYTTÖOMAIUUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIOITUKSET	160 186,54	134 118,20	-26 068,34
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAIUUUS	431,00	315,27	-115,73
VASTAAVAA YHTEENSÄ	160 617,61	134 436,20	-26 181,41
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	115 547,85	117 749,80	2 201,95
ARVOSTUSERÄT	43 600,69	15 579,79	-28 020,90
VIERAS PÄÄOMA	1 469,07	1 106,61	-362,46
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	160 617,61	134 436,20	-26 181,41

Hallinnonalan määrärahojen jakauma eri tehtäväalueilla

Liikenne- ja viestintäministeriö käytti 118 milj. mk varsinaiseen toimintaansa sekä liikenteen ja viestinnän tutkimukseen.

Tiehallinto käytti määrärahoja 4,1 mrd. mk. Perustienpitoon käytettiin 3,2 mrd. mk. Perustienpidon rahoituksella pyrittiin turvaamaan ensisijaisesti tieverkon päivittäinen liikennöitävyys sekä pitämään teiden rakenteet ja palvelutaso sovitun tasoisina. Kehittämishankkeisiin mukaan luettuna jälki- ja kokonaisrahoitushankkeet määrärahaa käytettiin 690 milj. mk. Investointitahti hidastui edellisvuodesta yli 20 %, kun eräiden eduskunnan vuoden 2001 lisätalousarviossa hyväksymien uusien kokonaisrahoitushankkeiden aloitus siirtyi vuoden lopulle ja osittain vuodelle 2002.

Yksityisteiden kunnossapitoa ja parantamista tuettiin 53 milj. mk. Määrärahaa käytettiin tasa-arvoisen liikkumisen turvaamiseen ja pysyvän asutuksen sekä perustuotantotoiminnan tarvitsemien teiden avustamiseen.

Radanpitoon käytettiin 2,3 mrd. mk. Perusradanpitoon käytettiin 1,9 mrd. mk. Perusradanpidolla pyrittiin vastaamaan henkilö- ja tavaraliikenteen tarpeisiin. Momentille tuloutettiin ratamaksua 315 milj. mk. Kehittämisinvestointeihin käytettiin 353 milj. mk. Kehittämisinvestointien tavoitteena on ratakapasiteetin lisääminen, sähköistuksen laajentaminen sekä turvallisuuden parantaminen.

3.9. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala

Merenkululaitoksen toiminnasta noin 76 % on rahoitettu väylä- ja luotsausmaksuista sekä kaupallisesta toiminnasta saadulla tulorahoituksella. Määrärahasta huomattava osa käytettiin em. toimintojen rahoittamiseen.

Merenkulun edistämiseen määrärahaa käytettiin 74 milj. mk edellisvuotta enemmän. Käytetyt määrärahat lisääntyivät lähinnä tukitason nousun takia.

Joukkoliikennettä ja sen kehittämistä rahoitettiin 480 milj. mk. Määrärahaa käytettiin alueellisten ja paikallisten liikennepalvelujen ostoon, kaupunki- ja seutulippujen hintojen alentamiseen sekä mm. palveluliikenteiden ja matkojen yhdistelykeskusten, sähköisen matkustajainformaation sekä matkakeskusten kehittämiseen. Lääninhallitukset käyttivät rahasta 44 %.

Ilmatieteen laitoksen määrärahojen käyttö oli 230 milj. mk. Määrärahat käytettiin sää- ja ilmastopalvelujen ja -tuotteiden tuottamiseen, kehittämiseen, näiden toimittamiseen asiakkaille sekä laadun valvontaan. Sää- ja ilmastohavainnoista saatua tietoa hyödynnettiin myös laitoksen tutkimustoiminnassa.

Merentutkimuslaitos käytti 44 milj. mk laitoksen palvelutoimintaan ja tutkimukseen.

Ajoneuvohallintokeskus ja Viestintävirasto ovat tulopuolelle nettobudjetoituja virastoja, jotka rahoittavat toimintansa menot tulorahoituksella. Ajoneuvohallintokeskus käytti menoihinsa 275 milj. mk ja Viestintävirasto 148 milj. mk.

Hallinnonalan muihin menoihin sisältyy valtion osallistuminen omistusosuutensa mukaisella määrällä (52,8 %) Soneran uusantiin. Valtion osalta tämä tarkoitti 3,15 milj. mk määrärahaa. Määrära-

86. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2001

Pl. luku	Määrärahat		Käytettävissä	Käytetty	Siirretty
	Varainhoito-	Edellisiltä	olleet	tai	vuodelle
	vuodelta	vuosilta	määrärahat	peruutettu	2002
Miljoonaa markkaa					
3101 Liikenne- ja viestintäministeriö	122	31	153	118	35
3124 Tiehallinto	4 095	823	4 918	4 116	790
3125 Tienpidon valtionavut	50	24	74	53	21
3126 Tieliikelaitos	-	1	1	1	-
3130 Merenkululaitos	215	113	327	231	88
3132 Merenkulun ja muun vesiliikenteen edis- täminen	267	0	267	243	-
3140 Ratahallintokeskus	1 820	176	1 996	1 867	128
3152 Ilmaliikenteen korvaukset ja valtionavut	33	-	33	33	-
3160 Joukkoliikenteen palvelujen ostot, korva- ukset ja tuet	482	162	644	481	163
3172 Viestinnän korvaukset ja avustukset	75	-	75	75	-
3180 Ilmatieteen laitos	155	15	170	152	18
3181 Merentutkimuslaitos	43	4	46	40	6
3199 Liikenne- ja viestintäministeriön hallin- nonalan muut menot	3 171	23	3 194	3 170	24
Yhteensä	10 526	1 372	11 898	10 580	1 274

3.9. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala

haa käytettiin lisäksi liikenne- ja viestintäalan yhteisöjen toiminnan tukemiseen sekä Vuosaaren sataman liikenneväylien suunnitteluun.

Sanomalehdistön tukemiseen myönnetty 75 milj. mk käytettiin sähköisen julkaisutoiminnan ja Ahvenanmaan maakunnalle tiedotustoiminnan tukemiseen sekä sanomalehtien kuljetus-, jakelu- ja muiden kustannusten alentamiseen.

Ilmailukenteen korvausten ja valtionapujen 33 milj. mk määräraha osoitettiin Seinäjoen ja Mikkelin lentopaikkojen rakenteiden ja laitteiden parantamiseen sekä kenttien ylläpidon avustamiseen sekä Ilmailulaitokselle siviili- ja sotilasliikennettä palveleville lentoasemille sotilasilmailusta aiheutuvien kiinteiden kustannusten kattamiseen.

Hallinnonalan maksullinen toiminta

Hallinnonalan virastot ja laitokset harjoittavat maksullista toimintaa, joka oli pääsääntöisesti kannattavaa. *Tiehallinnon* julkisoikeudellisten suoritteiden tuotot kasvoivat 1 milj. mk edellisvuodesta ja olivat 6,9 milj. mk. Ylijäämä pieneni yhteiskustannusten tarkemman kohdistamisen vuoksi ja oli 0,096 milj. mk. Kustannusvastaavuus oli 101 % (2000: 0,3 Mmk, 105 %). Tiehallinnon liiketaloudellisten suoritteiden volyymi ja rakenne muuttuivat oleellisesti, kun Tielaitoksen tuotannosta muodostettiin Tieliikelaitos ja sille siirtyi pääosin liiketaloudellinen suoritustuotanto. Suurin osa Tiehallinnon tuotoista oli maksullisen toiminnan vuokria ja käyttökorvauksia. Liiketaloudellinen suoritustuotanto oli 0,065 milj. mk alijäämäistä. Alijäämä aiheutui tuottojen budjetoitua pienemmästä toteumasta sekä siitä, että kustannukset muodostuivat arvioitua suuremmiksi, mm. pääomakustannukset.

Huomattava osa *Merenkulkulaitoksen* tuloista saadaan väylä- ja luotsausmaksuista sekä varustamopalveluista. Väylämaksutuotot olivat 411 milj. mk. Alijäämä oli 16 milj. mk. Kustannusvastaavuus oli 96 % (2000: 99 %). Kustannusvastaavuuden heikkeneminen aiheutui lähinnä laskennallisen koron noususta. Luotsausmaksujen alijäämä oli 15 milj. mk ja kustannusvastaavuus 93 % (2000: -3,6 milj. mk, 98 %). Kun väylä- ja luotsausmaksuissa otetaan huomioon laskennallisen koron vaikutus, kustannusvastaavuus on edellisvuoden tasolla. Varustamopalvelut käsittävät monitoimimurtajien kaupallisen toiminnan sekä merentutkimusala Arandan ja tutkimusala Muikun hoidon. Varustamopalvelujen kustannusvastaavuus parani hieman ja oli 103 % (2000: 101,5 %).

Ratahallintokeskuksen liiketaloudellisesti hinnoitellun kiinteistötoimen tulostavoitteeksi asetettu kiinteistötoimen tulojen ylittäminen ylläpidosta aiheutuneilla vuotuisilla menoilla vähintään 30 % ylittyi 7 %. Ratahallintokeskuksen kiinteistöt ovat vaikeasti muutettavissa tuloa tuottaviksi. Kiinteistöjen ikä huomioon ottaen ne vaativat myös runsaasti kunnostustoimenpiteitä.

Ilmatieteen laitoksen liiketaloudellisten suoritteiden tulot olivat 60,3 milj. mk, josta maksullisen toiminnan tulot olivat 45,9 milj. mk. Kasvua edellisvuodesta oli 3 %. Maksullisen toiminnan kannattavuus sen sijaan heikkeni 0,6 milj. mk markkinoiden laskeneen hintatason sekä laitoksen liiketoiminnan kehittämistoimenpiteiden aiheuttamien kertaluonteisten kustannusten vuoksi.

Merentutkimuslaitoksen liiketaloudellisten suoritteiden tuotot olivat 1,6 milj. mk. Toiminta oli ylijäämäistä 0,2 milj. mk (2000: alijäämä 0,138 milj. mk). Jääpalvelun tuotot laskivat huonon jäätälven vuoksi. Vedenkorkeus- ja aallokkopalvelun tuotot puolestaan kolminkertaistuivat.

Ajoneuvohallintokeskuksen julkisoikeudellisten suoritteiden tuotot kasvoivat edellisvuodesta 14 % ja olivat 209 milj. mk. Suurin osa tuottojen kasvusta tapahtui rekisteröinnin vastualueella. Ajoneuvohallintokeskuksen palvelujen kokonaisuudistushanke, ns. PALKO -hanke, oli merkittävin hin-

3.9. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala

nankorotuksia aiheuttava tekijä. Myös kustannusvastaavuus parani ja oli 117 % (2000: 106 %). Liiketaloudellisten suoritteiden ylijäämä oli 18,8 milj. mk ja kustannusvastaavuus 140 % (2000: 12,6 milj. mk, 123 %). Ylijäämä aiheutui tietopalvelutoiminnan ylijäämästä.

Viestintäviraston tuotot kasvoivat edellisvuodesta 12 % ja olivat 155 milj. mk, josta julkisoikeudellisten suoritteiden tuotot olivat 89,7 milj. mk ja erillislakien mukaisten suoritteiden tuotot 65,2 milj. mk. Ylijäämä kasvoi edellisvuodesta 47 %. Myös kustannusvastaavuus parani hieman ja oli 106 %.

3.10. KAUPPA- JA TEOLLISUUSMINISTERIÖN HALLINNONALA

Toimintaympäristö

Elinkeinopolitiikan yleisenä tavoitteena on talouskasvun turvaaminen, työllisyyden parantaminen ja tuotantorakenteen monipuolistaminen sekä Suomen pitäminen kilpailukykyisenä toimintaympäristönä koti- ja ulkomaisille investoinneille.

Suomi on menestynyt erinomaisesti kansainvälisissä kilpailukykyvertailuissa. Tulevaisuuden haasteisiin vastaamiseksi ministeriö laati kertomusvuonna linjauksen elinkeinopolitiikasta uudessa taloudessa. Linjauksessa nousevat etualalle osaamisen ja teknologian kehittäminen, jotka tähtäävät yritysten kilpailukykyyn parantamiseen. Alueellisen elinkeinopolitiikan merkitys on korostumassa ja väestön ikääntymisen vaikutukset ulottuvat laajasti yhteiskunnan eri lohkoille. Toimintaympäristön globalisoituessa yhä tärkeämpään rooliin nousevat yritysten ja työntekijöiden valmiudet hyödyntää uusia avautuvia mahdollisuuksia.

Viime vuosien kilpailukykyyn perustekijänä on korostunut menestyksellinen tiede- ja teknologiapolitiikka. Kertomusvuonna Suomen tutkimus- ja kehityksenot nousivat ennakkotiedon mukaan lähes 30 mrd. markkaan, joka on 3,6 % bruttokansantuotteesta. Julkinen rahoitus on pysynyt viime vuosina reaalisesti likimain ennallaan, mutta yritysten t&k -rahoituksen kasvu on jatkunut nopeana talouden notkahduksesta huolimatta.

Eduskunnalle selontekona annettu kansallinen ilmastostrategia vastaa kansainvälisellä tasolla sovituihin kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistavoitteisiin. Strategia ohjaa keskeisesti koko energia- ja politiikan toteuttamista.

Ministeriön hallinnonalan lainsäädännön kehittämistarpeet syntyvät yhä useammin EU:n tavoitteista. Myös Suomen kannanottojen valmistelu EU:ssa tehtyihin aloitteisiin vaatii erityistä asiantunte- musta ja yhteistyötä yli hallinnollisten rajojen.

87. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2001

Pl. luku	Määrärahat		Käytettävissä	Käytetty	Siirretty
	Varainhoito-	Edellisiltä	olleet	tai	vuodelle
	vuodelta	vuosilta	määrärahat	peruutettu	2002
Miljoonaa markkaa					
3210 Hallinto	690	120	810	698	100
3220 Teknologiapolitiikka	2 906	171	3 077	2 920	151
3230 Yrittäjyyspolitiikka	1 153	2	1 156	849	109
3240 Kuluttaja- ja kilpailupolitiikka	98	12	109	99	11
3250 Kansainvälistymispolitiikka	344	10	354	342	10
3260 Energiapolitiikka	143	5	148	120	5
3270 Omistajapolitiikka	421	-	421	359	6
3280 Rakennepolitiikka	-	179	179	179	-
Yhteensä	5 756	499	6 255	5 567	392

Ministeriön tasapainoisen onnistumisen strategian linjauksia ulotettiin kertomusvuonna hallinnon-alan virasto- ja laitostasolle asti. Ministeriö teki virastojen ja laitosten kanssa yhteensä 31 tulosso-pimusta.

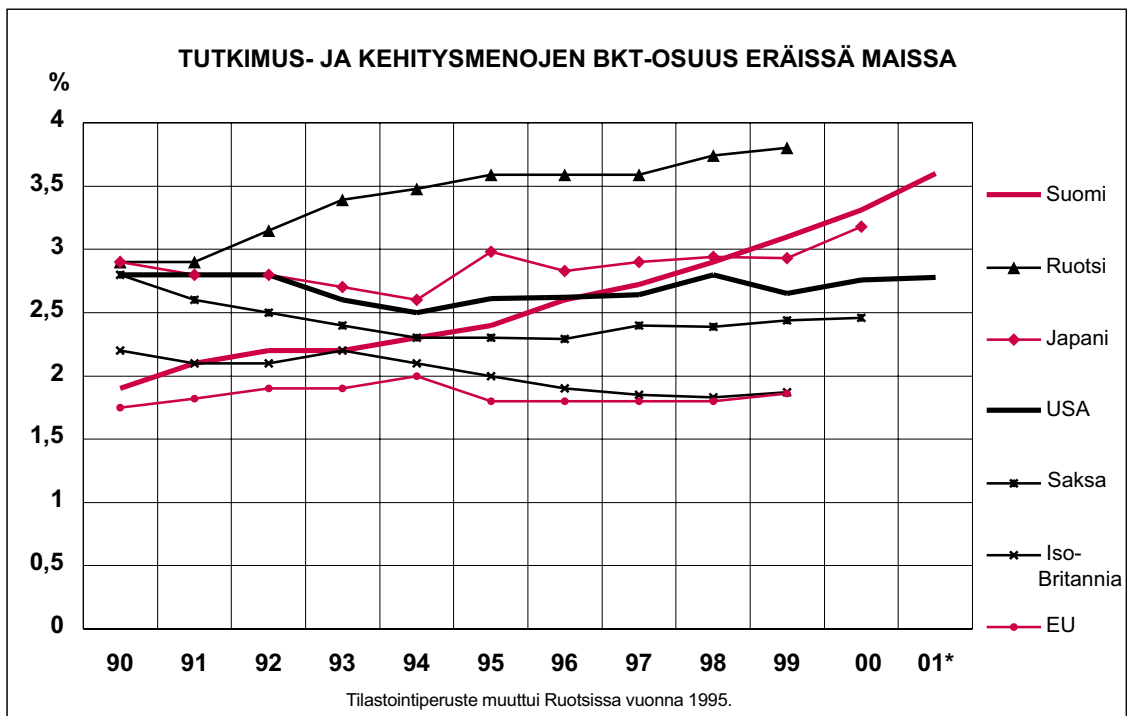
Suurimmat poikkeamat arviomäärärahoissa liittyivät myönnettyjen energiatukien ja EU-rakennera-hastojen valtion tukiosuuksien maksatusaikataulujen myöhentymiseen.

Teknologiapolitiikka

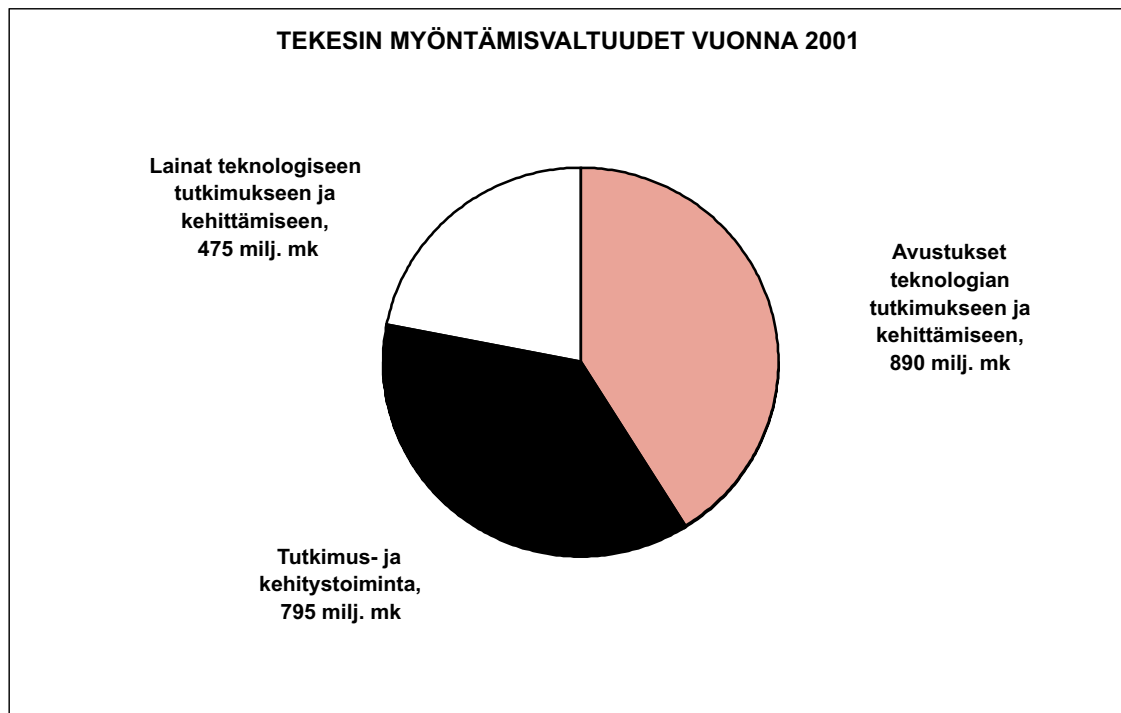
Kansallisen teknologiapolitiikan ja koko innovaatiojärjestelmän tavoitteena on tukea parhaalla mahdollisella tavalla kykyä tuottaa ja soveltaa uutta tietoa, kehittää siihen perustuvaa tieto- ja osaamis-intensiivistä tuotantoa ja elinkeinoelämän kilpailukykyä. Innovaatioympäristön kehittämisessä painottuivat tutkimustulosten kaupallinen hyödyntäminen sekä eri alueiden kyky ottaa vastaan ja hyödyntää teknologiaa.

Suomen kilpailukyky oli v. 2001 kansainvälisten arviointien mukaan erinomainen. Tutkimus- ja kehi-tystoiminnan (t&k) taloudelliset vaikutukset ovat viime vuosina näkyneet tuotannon ja työpaikkojen nopeana kasvuna sekä elinkeinorakenteen monipuolistumisena ja painottumisena korkean teknologian aloille. Kaikki teknologia-alan laitokset arvioivat jatkuvasti toimintaansa ja sen yhteiskunnallisia vai-kuutuksia. Kesällä valmistuneen selvityksen mukaan, Valtion teknillisen tutkimuskeskuksen (VTT) toi-minnan vaikuttavuus näkyy yritysten kilpailukykyyn kasvuna ja uusina parantuneina tuotteina tai proses-seina, minkä lisäksi on syntynyt yrityksiä, palveluja ja kaupallisesti hyödynnettyjä patenteja.

Kuvio 14.

Kuvio 15.

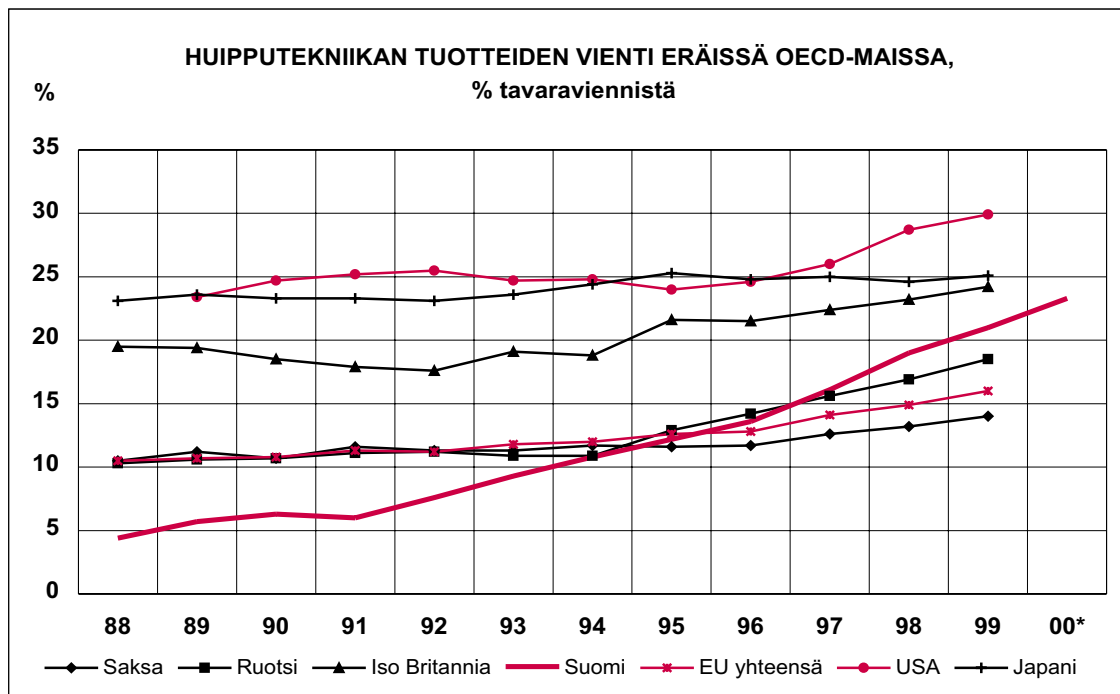
Hallituksen hankesalkkuun kuuluvassa tutkimuspanostusten hyödyntämishankkeessa vuoden 2001 painopisteiksi nostettiin yritysten alkuvaiheen pääomasijoitustoiminta sekä yliopistoissa syntyvien keksintöjen tekijän- ja teollisoikeudet. Teknologiaideoiden kehittämistä yrityksiksi tehostettiin ja hankkeiden pääsyä pääomarahoitukseen piiriin helpotettiin uudella toimintamallilla. Suomen Teollisuus-sijoitus Oy (Tesi) käynnisti yrityskehitysyhtiöiden rahoitusohjelman, joka mahdollistaa siemenrahoituksen aivan alkuvaiheessa oleville hankkeille ja yrityksille.

Alueiden kehittäminen teknologian keinoin -hankkeessa tehdyn analyysin mukaan maakuntien elinkeinoelämässä ja niiden kyvyssä ottaa vastaan ja hyödyntää uutta osaamista on huomattavia eroja. Teknologia-alan laitokset ovat ottaneet aluenäkökulman huomioon strategioissaan. Lisäksi työvoima- ja elinkeinokeskuksiin (TE-keskuksiin) palkattiin kertomusvuonna kymmenen uutta teknologia-asiantuntijaa eri puolille maata.

Tieto- ja viestintäteknologia sekä biotekniikka ovat olleet viime vuosina julkisen sektorin tutkimusrahoituksen painopisteitä. Tulevaisuuden teknologisia, taloudellisia ja yhteiskunnallisia kehitysnäkymiä luodetaan ennakoinnilla ja teknologian tutkimuksella. Kertomusvuonna käynnistyi nelivuotinen teknologian ennakointihanke sekä toinen teknologian tutkimusohjelma Teknologian, elinkeinoelämän ja yhteiskunnan vuorovaikutus. Ensimmäinen teknologian tutkimusohjelma (1997-2001) päättyi kertomusvuoden lopulla ja sen myötä teknologian tutkimus laajeni ja monipuolistui.

Kansainvälisen yhteistyön tavoitteena on, että se hyödyttää sekä kansallisen että EU:n teknologiapolitiikan toteuttamista. EU:n tutkimuspoliittista agendaä hallitsivat keskustelu eurooppalaisesta tut-

Kuvio 16.

kimusalueesta (ERA) ja tutkimuksen kuudetta puiteohjelmaa (2003-2006) koskevan ehdotuksen käsitteily. Kahdenvälisessä teknologiyhteistyössä ponnistelut kohdistuivat uusien yhteistyöalueiden ja -kumppaneiden löytämiseen Kiinasta, jonka talous ja markkinat kasvavat voimakkaasti. Kiina onkin nousemassa teknologiyhteistyön painopisteeksi Euroopan, Yhdysvaltojen ja Japanin rinnalle.

Elinkeinoelämän toimintaedellytysten turvaamiseksi teknisen infrastruktuurin, kansallisen laatu- ja turvallisuuden lainsäädännön uudistaminen jatkui sekä kotimaisessa että EY-lainsäädännössä. Kansallisia säädöshankkeita olivat muun muassa sähköturvallisuutta ja räjähdysvaarallisia aineita koskevien lainsäädäntöjen uudistaminen. Kertomusvuonna valmistui teknisen tarkastustoiminnan hallinnollis-oikeudellisia näkökohtia selvittävä ministeriöiden yhteishanke, jonka ehdotukset vaikuttavat tarkastuselimien koskeviin hallinnollisiin menettelyihin. Kauppa- ja teollisuusministeriön teettämän tutkimuksen mukaan teknisten tarkastusten kilpailulle vapauttamisella on ollut myönteisiä vaikutuksia. Palvelujen laatu ja saatavuus ovat parantuneet, eikä uudistuksella ole vaarannettu laitteistojen turvallisuutta. Alalla ei ole havaittavissa hintakartelleja tai markkinoiden jakosopimuksia.

Kertomusvuonna toteutettiin myös kansallisen standardisointijärjestelmän benchmarking -selvityksen seurantahanke. Erityisesti avoimuutta ja valtionrahoituksen käytön tehokkuutta koskevia tuloksia hyödynnetään Suomen Standardisointiliiton (SFS) tulosohjauksessa. Ministeriö käynnisti laatu- ja ympäristöjärjestelmän hyötyjä ja vaikutuksia selvittävän hankkeen Suomen Laatu- ja ympäristökeskuksen kanssa.

Platinamalmien etsintä oli erittäin vilkasta ja Suomessa tehtiin ennätyselliset yli tuhat valtaushakemusta. Geologian tutkimuslaitoksen löytämistä kuudesta uudesta malmiaiheesta myytiin neljä.

3.10. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala

Bioteknologiaan liittyvien asioiden käsittelyn sujuvuuden varmistamiseksi ja yhteistyön parantamiseksi valtioneuvosto teki syksyllä periaatepäätöksen asioiden koordinoinnista valtionhallinnossa. Päätöksen mukaisesti perustettiin eri ministeriöiden edustajista koottu yhdyshenkilöverkosto, jota kauppa- ja teollisuusministeriö koordinoi.

Yrityspolitiikka

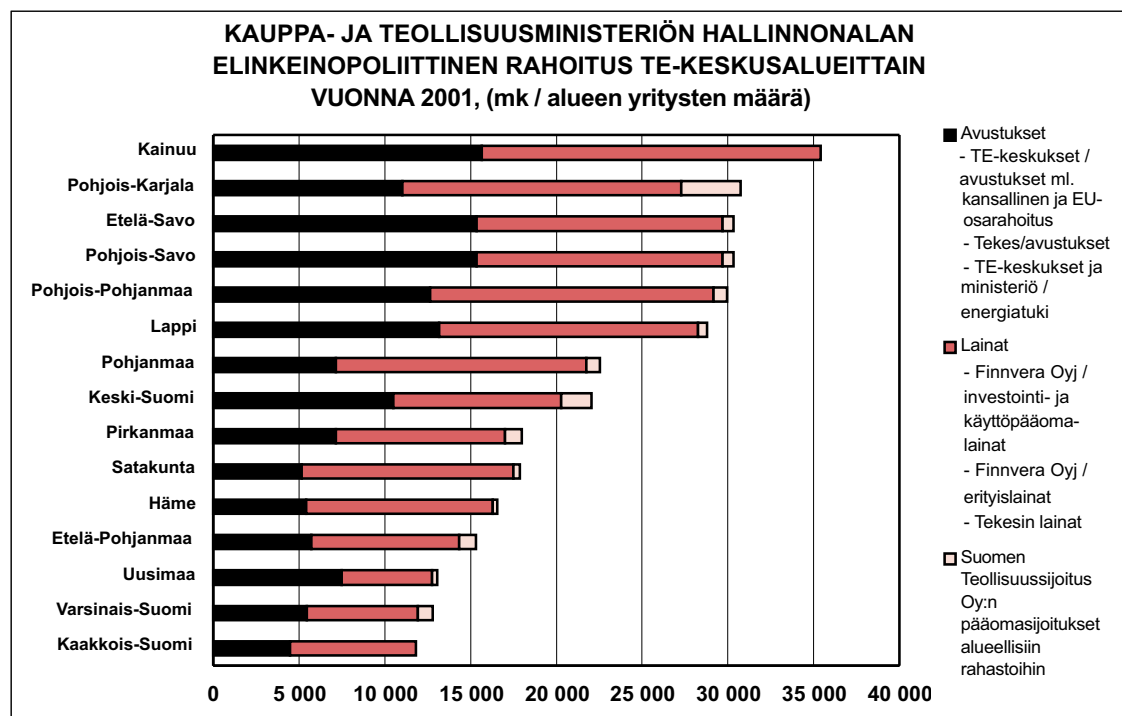
Alueellisen elinkeinopolitiikan tavoitteena on alueittain tasaisen kehityksen turvaaminen. Alueellinen elinkeinopolitiikka rakentuu alueen oman osaamisen, yrittäjyyden ja eri toimijoiden välisen verkoston varaan.

Kertomusvuonna TE -keskukset laativat oman alueensa erityispiirteet huomioon ottavat strategiat ja tulossuunnitelmat. Kauppa- ja teollisuusministeriön, työministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön TE -keskuksia koskevia ohjausmenetelmiä tehostettiin.

Hallitusohjelmaan sisältyvässä yrittäjyishankkeessa vähennettiin kertomusvuonna muun muassa yritysten hallinnollisia rasitteita. Paljon painoa asetettiin toimille julkisen palvelutuotannon avaamiseksi kilpailulle. Yrittäjyyttä edistettiin erityisesti sosiaali- ja terveyspalvelualalla. Hanke on vahvistanut myös alueellista yhteistyötä.

Teollisoikeuksien lainsäädäntöympäristöä kehitettiin sekä kotimaassa että EU:ssa liittyen muun muassa yhteisöpatentiin. EU-tason neuvottelut kansainvälisten tilinpäätösstandardien (IAS) käyttöön-

Kuvio 17.

otosta pörssiyrityksissä jatkuivat. Kilpailupolitiikan ohjelmatyössä kiinnitettiin huomiota tarpeeseen kehittää hyvinvointipalvelusektorin yritysten toimintaympäristöä.

Yritysten vastuulliseen toimintaan liittyvät kysymykset tulivat kertomusvuonna vahvasti esille. Euroopan komissio julkaisi aiheesta vihreän kirjan, jonka seurantaan ministeriö osallistui. Valtioneuvosto asetti kansainvälisen sijoitustoiminnan ja monikansallisten yritysten neuvottelukunnan (MONIKA) perustuen OECD:n laatimiin toimintaohjeisiin.

Suomi osallistuu OECD:n sääntelyuudistuksen maatutkintaan. Keväällä 2003 päättyvässä tutkimuksessa arvioidaan muun muassa yritysympäristöä, kilpailun toimivuutta ja hallinnon valmiuksia tuottaa korkealuokkaista sääntelyä.

Keskeiset tekijät, joilla kilpailukykyinen elinkeinotoiminta synnytetään, ovat teknologian hyödyntäminen ja osaaminen. Alueiden mahdollisuuksia vastaanottaa ja hyödyntää uutta osaamista vahvistettiin suuntaamalla koulutusta, edistämällä teknologian siirtoa sekä kehittämällä tutkimus- ja yritysverkostoja. Yrityksille suunnatuissa palveluissa korostuivat seutukunnallisuus ja paikallisuus. Palvelujen saatavuutta parannettiin perustamalla TE -keskuksiin yrityspalvelupisteitä, joista saa tietoa ja neuvontaa keskitetysti.

Yrityksille suunnattuja kehittämispalveluja on kohdistettu tavoitteiden mukaisesti entistä selkeämmin yritysten tarpeisiin ja lisätty kansainvälistymispalveluja. Tavoitteena on myös toimia yhteistyössä muiden pk -yrityksille vastaavia palveluja tarjoavien yritysten kanssa sekä yhtenäistää TE -keskusten kehittämis- ja palvelutarjontaa. Pk -yrityksille, yrittäjille ja yrittäjiksi aikoville kehitettiin Yritys-Suomi -verkkopalvelu, jossa Finnvera Oyj:n, Finpron, Sitran, Tesin, Tekesin ja TE -keskusten tuotteet ja palvelut yhdistettiin yrityksiiä palvelevaksi kokonaisuudeksi. Pk -yritysten liiketoiminnan ja osaamisen kehittämiseksi keskityttiin yritysten elinkaaren eri vaiheisiin tarkoitettujen uusien kehittämistyökalujen tuottamiseen. Uusia työkaluja kehitettiin markkinointiin ja myyntiosamiseen, henkilöstön osaamistarpeiden analysointiin, verkkoliiketoiminnan edistämiseen ja sukupolvenvaihdon toteuttamiseen. Asiantuntijapalveluiden vaikuttavuuden arviointia jatkettiin teettämällä yrityksen rahoituksen kehittämisohjelmasta (Balanssi) arviointitutkimus.

Euroopan sosiaalirahaston (ESR) osarahoittamissa hankkeissa edistettiin erityisesti uuden teknologian hyödyntämistä ja tietotekniikan hyödyntämistä pk -yritysten liiketoiminnassa. ESR-projektien laadun ja vaikuttavuuden parantamiseksi käynnistettiin laatujärjestelmän kehittämishanke. TE -keskukset paransivat ulkomaisten investointien edistämiseen liittyvien palvelujen tarjontaa muun muassa verkottumalla muiden alueellisten toimijoiden kanssa. TE -keskukset ottivat käyttöön uuden tietojärjestelmän liittyen toiminnan vaikuttavuuteen ja toiminnan laadun parantamiseen.

Patentti- ja rekisterihallinnon tavoitteiden mukaisesti tietopalvelujen saatavuutta kehitettiin erityisesti sähköisten verkkopalvelujen osalta. Lisäksi otettiin käyttöön yritys- ja yhteisötietojärjestelmä (YTJ), mikä perustuu yritykselle annettavaan yhtenäiseen tunnukseseen eri viranomaisissa.

Erityisrahoitus ja yritystuet

Erityisrahoituksen ja yritystukien tavoitteena on turvata vientitakuupalveluiden, vienti- ja alusluottojen korontasausten ja muiden julkisesti tuettujen viennin rahoitusjärjestelmien kansainvälinen kilpailukyky ja alueellinen saatavuus. Kertomusvuoden tavoitteena oli tehostaa suorien yritystukien ja julkisen erityisrahoituksen vaikuttavuutta ja lisätä niiden vaikuttavuusarviointia.

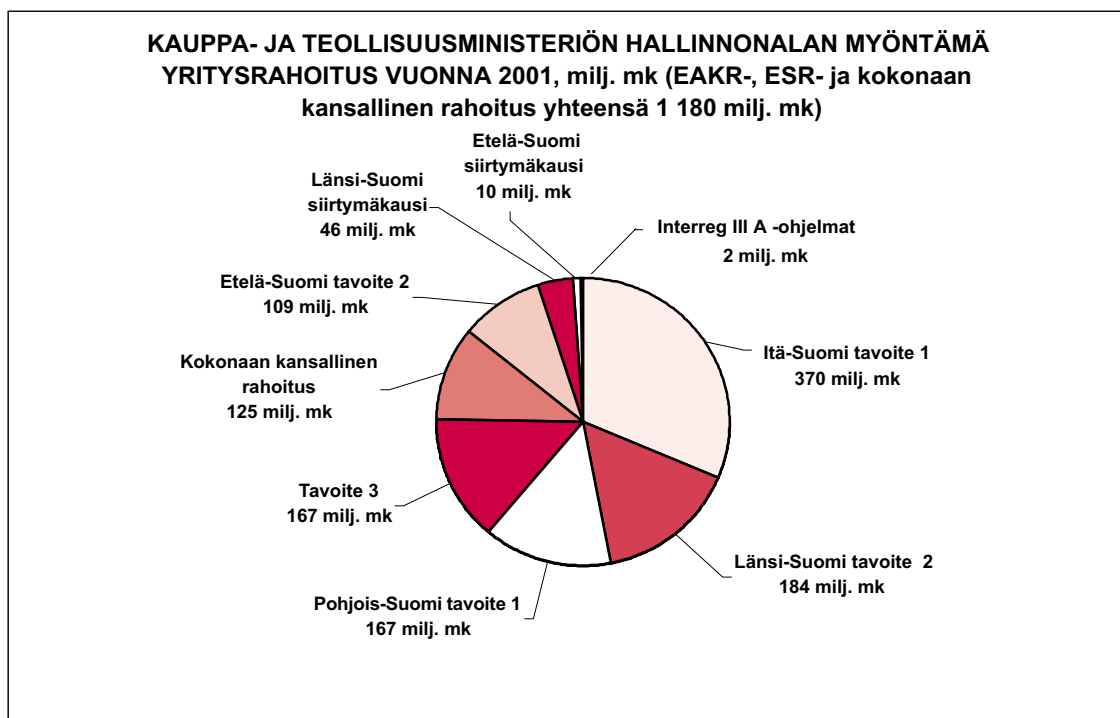
3.10. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala

Kertomusvuonna tulivat voimaan valtion vientitakuista koskevat uudistetut säädökset. Lain mukaan vientitakuista myönnettäessä tulee ottaa huomioon vientitakuista koskevat kansainväliset säädökset ja määräykset, kilpailutekijät ja taattavan hankkeen ympäristövaikutukset osana hankkeen kokonaisarviointia. Julkisesti tuettujen vientiluottojen korontasausjärjestelmä on arvioinnin mukaan järjestelmänä tarpeellinen Suomen viennin rahoituksen kansainvälisen kilpailukyvyyn turvaamiseksi.

Erityisrahoituksen tavoitteena on varmistaa pk -yritystoiminnan rahoituksen saatavuuden lisääntyminen erityisrahoituksen osuuden ja riskinjaon vaikutuksesta. Valtion rahoitusyhtiö Finnvera Oyj:n rahoitustuotteita kehitettiin kertomusvuonna muun muassa muuttamalla perustamislain yritysjälainaksi, mikä mahdollistaa aiempaa paremmin sukupolvenvaihdosten rahoittamisen. Yhtiö aloitti kansainvälistymislainojen ja -takausten myöntämisen suomalaisille pk -yrityksille niiden ulkomaisen liiketoiminnan rahoittamiseen. Myös Finnveran pääomatakuiden myöntämisen jatkamisen mahdollistava lainmuutos toteutettiin. EU-ohjelmissa käytössä olevien rahoitustuotteiden valikoima monipuolistui, kun niihin liitettyjä Finnveran lainaohjelmia tuli käyttöön. Uudistus mahdollistaa lainojen korkojen alenemisen ja riskinoton lisäämisen.

Yritystuilla rahoitettiin laadullisesti korkeatasoisia investointi-, kehittämis- ja toimintaympäristöhankkeita, joiden tavoitteena oli erityisesti pk -yritysten pitkän aikavälin kilpailukyvyyn parantaminen. Tukia myönnettäessä otettiin erityisesti huomioon kasvuhakuiset ja uudet kehittyvät toimialat. Yritystukien myöntämisen yhteydessä arvioidaan hankekohtaisesti yritystukien vaikuttavuutta hank-

Kuvio 18.

keen toteuttamiseen sekä tuen vaikutuksia yrityksen liikevaihtoon, vientiin ja työllisyyteen. Osana uutta yritystukilakia vuoden 2001 alussa otettiin käyttöön maataloustuotteita jalostaville yrityksille tarkoitettu tuki.

Yritysrahoituksesta suurin osa eli lähes 60 % kohdistui yritysten tuotteiden tai tuotantomenetelmien kehittämiseen ja lähes 20 % kansainvälistymisen edistämiseen. Pk -yritysten toimintaympäristön parantamishankkeissa rahoitettiin muun muassa yrityshautomopalvelujen ja tuotekehityspalvelujen kehittämiseen liittyviä hankkeita. Yritystukia myönnettiin yhteensä 753 milj. mk yhteensä 2 655 hankkeeseen.

Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalan myöntämällä yritysrahoituksella ml. EAKR -osarahoitusta ja kokonaan kansallinen rahoitus (yhteensä 924 milj. mk) arvioidaan vaikuttavan noin 14 200 uuden työpaikan syntymiseen, 8 700 työpaikan turvaamiseen ja 3 000 hankkeiden aikaisiin työpaikkojen syntymiseen. Rahoituksen arvioitiin vaikuttavan noin 1 100 uuden yrityksen syntymiseen.

Kertomusvuosi oli EU:n rakennerahasto-ohjelmakauden 2000-2006 toinen vuosi. Edellisen rakennerahastokauden ohjelmat suljettiin ja niiden jälkiarviointi käynnistettiin. Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) osarahoituksella kehitetään alueellista elinkeino- ja yritystoimintaa. Alueiden keskeisiä toimialoja kehitetään sekä edistetään uutta yritystoimintaa erityisesti kasvavilla toimialoilla. EAKR -osarahoituksella rahoitettiin ensisijaisesti yritysten tuotteiden ja tuotannon tason kehittämistä mutta myös työllisyyden parantaminen oli keskeinen myöntöperuste. Toimialoista rahoitusta sai eniten metallituotteiden sekä puutavaran ja puutuotteiden valmistus. Euroopan sosiaalirahastosta (ESR) rahoitetaan osaamisen kehittämiseen kohdistuvia hankkeita.

Tavoitteena oli myös kehittää Suomen pääomamarkkinoita aktivoimalla ja laajentamalla osakesijoitustoimintaa. Valtion pääomasijoitusyhtiön Suomen Teollisuussijoitus Oy:n (Tesi) tärkeimpänä elinkeinopoliittisena tavoitteena on tukea uusien yritysten innovaatioiden tuotteistamista ja kaupallistamista. Yhtiön sijoituksia on yli 300 yrityksessä ja kertomusvuonna tehtiin sijoitussitoumuksia yhteensä 205,4 milj. markalla sekä suoria sijoituksia 20 milj. markalla. Tesin sijoitusten elinkeinopoliittisista vaikutuksista laadittiin selvitys, jonka mukaan kohdeyritysten henkilöstön määrä oli puoli-toistakertaistunut ja liikevaihdon määrä lähes kaksinkertaistunut kahdessa vuodessa sijoituksen vaikutuksesta. Voimakkaasta kasvusta huolimatta yritysten taloudellinen tuloksentekeytyy sijoitetun pääoman tuotolla mitattuna parani 25 % vastaavana ajankohtana. Pääomasijoitusten kohteena olevat yritykset kasvoivat noin viisi kertaa nopeammin kuin yritykset keskimäärin.

Kuluttaja- ja kilpailupolitiikka

Kuluttaja- ja kilpailupolitiikan tavoitteena on vahvistaa kansalaisten asemaa yhteiskunnassa ja hyödykemarkkinoilla sekä ehkäistä ja ratkaista kuluttajien ja elinkeinonharjoittajien välisiä ristiriitoja. Vuosia 2000-2003 koskevan Kuluttajapolitiittisen ohjelman toteuttamista jatkettiin tavoitteen mukaisesti. Asumiseen liittyvän oikeussuojan tarpeesta valmistui välimietintö, jossa korostettiin paikallistason neuvonnan ja valtakunnallisen ratkaisumenettelyn merkitystä asumisturva-asioissa. Talous- ja velkaneuvonnassa ministeriö kiinnitti erityistä huomiota nuorten velkaantumiseen.

Kuluttajaviraston ja Kuluttajavalituslautakunnan arvioinnit valmistuivat. Virastojen toimintoja kehitetään arvioinneissa esitettyjen linjausten mukaisesti. Kuluttajavalituslautakunnan tavoitetta jaostojen keskimääräisestä valitusasioiden käsittelyajasta ei saavutettu resurssipulan takia. Lautakunnan saamien valitusten määrä kasvoi edelleen. Ministeriö käynnisti arviointityön pohjoismaisen ympäristömerkinnän kansallisista soveltamiskäytännöistä.

3.10. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala

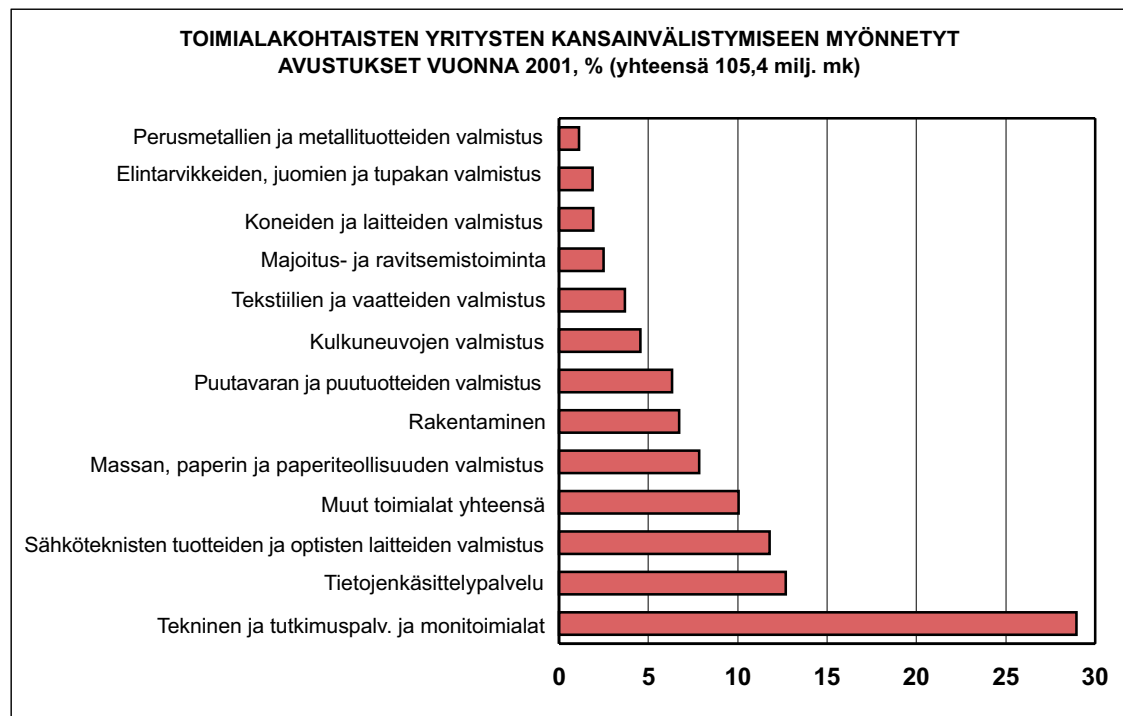
Vähittäiskaupan sekä parturi- ja kampaamoliikkeiden aukioloajoista vuoden 2001 alussa voimaan tullut laki mahdollisti enintään 400 neliömetrin suuruisten päivittäistavarakauppojen sunnuntaiaukiolon. Näiden myymälätyyppien myynti vilkastui kertomusvuoden aikana selvästi.

Kilpailupolitiikan tavoitteena on varmistaa markkinoiden toimivuus ja kilpailun hyötyjen siirtyminen myös asiakkaille ja kuluttajille. Ministeriö käynnisti hankkeen kilpailututkimuksen tilan, kehittämistarpeiden ja -mahdollisuuksien arvioimiseksi. Kilpailupolitiikan toimivuutta arvioitiin koskien julkisten palvelujen markkinaehtoistamista ja pk -sektorin kilpailuoikeudellista kohtelua eräissä EU-maissa.

Kansainvälisen lainsäädännön kehitystä seurattiin tavoitteena vaikuttaa siihen, että elinkeinoelämän tiedonsaanti ja toimintaedellytykset turvataan. EU uudisti yleistä tuoteturvallisuutta koskevan direktiivin, jota vastaavat uudet velvoitteet on saatettava voimaan vuoden 2004 alkuun mennessä kansallisessa lainsäädännössä. Euroopan Yhteisön (EY) kilpailusääntöjen täytäntöönpanon uudistaminen aloitettiin. Jatkossa ennakkoilmoitusmenettelyä väljennetään ja viranomaiset joutuvat soveltamaan nykyistä useammin EY:n kilpailusääntöjä kansallisten kilpailulakien sijasta. Tämä edellyttää kansallisen lainsäädännön uudistamista. EY:n valtiontukia koskevien sääntöjen uudistaminen jatkui ja kansallisia tukiohjelmiä voitiin käynnistää kertomusvuonna ensimmäistä kertaa ilman komission ennakko hyväksyntää.

Elintarvikelainsäädännön valmistelussa tavoitteena on selkeä ja helposti ymmärrettävä lainsäädäntö, jossa alan nopea kehitys ja kuluttajansuojan korkean tason säilyttäminen otetaan tasapuolisesti

Kuvio 19.

huomioon. EU:ssa valmisteltiin asetus elintarvikelainsäädännön yleisistä periaatteista, Euroopan elintarvikeviranomaisen perustamisesta ja elintarvikeeturvallisuuden menettelytavoista. Asetus antaa avoimet ja johdonmukaiset säännöt elintarvikkeiden turvallisuuden ja jakelun toimivuuden varmistamiseen sisämarkkinoilla. Komissio antoi asetusehdotuksen geeniteknikalla muunnetuista (GM) organismeista ja niistä valmistetuista elintarvikkeista ja rehusta. Lisäksi se antoi ehdotuksen GM - elintarvikkeiden ja -rehujen hyväksymismenettelyistä. Kansallista elintarvikeeturvallisuuden kehittämisohjelman toteutusta jatkettiin muun muassa tekemällä useita lainsäädäntöehdotuksia.

Kansainvälistymispolitiikka

Kansainvälistymispolitiikan tavoitteena on madaltaa yritysryhmien ja toimialakohtaisesti yhdessä esiintyvien yritysten kansainvälistymisen kynnystä tukemalla, kehittämällä ja monipuolistamalla yritysten kansainvälistymistaitoja. Viennin ja kansainvälistymisen edistämistä arvioi laajasti kauppa- ja teollisuusministeriön asettama toimikunta (VKE -toimikunta). Arvioinnin lähtökohtana oli suomalainen intressi, jonka mukaan vientiä ja kansainvälistymistä tukevien toimien tulee edistää taloudellista kehitystä, työllisyyttä ja hyvinvointia Suomessa. Julkisista peruspalveluista on muokattava kattava ja helposti saatavilla oleva kokonaisuus sekä kotimaassa että ulkomailla. Palvelutavoitteena on innovatiivinen ja kilpailukykyinen yritys ympäristö. Toimikunnan suositusten mukaisesti Finpro eriytti markkinaehtoiset palvelunsa julkisella tuella toteutetuista palveluista. Toimikunta suositti myös, että julkisten panostusten synnyttämien tulosten ja vaikuttavuuden seurannalle ja siitä tehdyille johtopäätöksille on annettava selkeä ohjausrooli toimintojen kehittämisessä. VKE -toimikunnan työtä jatkamaan asetettiin uusi viranomaisten, järjestöjen ja yritysten yhteistyöfoorumi.

Kansainvälistymistuen tavoitteena on vaikuttaa yritysten viennin kasvuun ja elinkelpoisten menestyvien yritysten määrän lisääntymiseen. Ministeriön tukemista yritysten toimialakohtaisista tapahtumista ja niiden tuesta tehtiin asiakastytyväisyyskysely. Lisääntyvän palvelutarjonnan arvioitiin alentavan osallistumisen kustannuksia, vähentävän riskejä sekä lisäksi aientavan ja nopeuttavan yritysten kansainvälistymiskehitystä.

Finpron ylläpitämiä vientikeskuksia oli 38 maassa. Sille myönnettyistä valtionavustuksista osa käytettiin kotimaassa palvelutuoteyksikön toimintaan, markkinatietopalveluiden valmistamiseen sekä kehittämistoimintaan.

Vuonna 2001 valtioneuvosto hyväksyi Suomen matkailupoliittiset linjaukset, jotka ohjaavat matkailun valtakunnallista kehittämistyötä. Matkailupoliittikan lähtökohtana on kohdella ja edistää matkailua viennin kasvualana. Matkailutuesta 75 % on ollut investointitukea, mikä saattaa Valtiontalouden tarkastusviraston tekemän matkailutukia koskevan arvioinnin mukaan nykyisessä tilanteessa johtaa ylikapasiteetin tuottamiseen. Arvioinnissa kiinnitettiin huomiota myös kotimaanmatkailun vähentymiseen. Matkailun painopistettä tullaan siirtämään kesään ja jossain määrin myös välikäsiin. Eri ministeriöiden, Matkailun edistämiskeskuksen ja alueellisten matkailun kehittäjien keskinäistä yhteistyötä tiivistettiin kertomusvuonna muun muassa yhtenäistämällä ohjeistusta, minkä tavoitteena on julkisen tuen tarkoituksenmukainen kohdentaminen ja vaikuttavuuden parantaminen. Lisäksi aloitettiin matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamisen kehittäminen. Matkailutulot ulkomailta ovat kasvaneet noin 13 % vuodesta 1999 vuoteen 2001. Suomen osallistumista maailmannäyttelyihin viime vuosikymmenellä arvioidaan keväällä 2002 valmistuvassa arvioinnissa.

Yritysten markkinoillepääsyä helpotetaan tuottamalla tietoa kaupan esteistä ja osallistumalla niiden poistamiseen tähtääviin sopimusneuvotteluihin. Kertomusvuonna osallistuttiin sisämarkkinastrategian valmisteluun koskien EU:n muuttumista maailman kilpailukykyisimmäksi talousalueeksi vuoteen 2010 mennessä. Suomella on toteuttamatta 0,7 % sisämarkkinalainsäädännöstä, kun jäsenmaille

3.10. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala

asetettu tavoite on 1,5 %. Suomen lisäksi tavoitteeseen ovat yltäneet Tanska, Ruotsi, Alankomaat ja Espanja. EU:n vientivalvontalainsäädännön tarkastelun yhteydessä käynnistettiin työskentely EU:n lainsäädännön tehostamiseksi muun muassa Suomelle tärkeän aineettoman viennin valvomisessa. Maailman kauppajärjestön (WTO) seuraavat neuvottelut ovat v. 2004. Ministeriön näkökulmasta keskeisiä neuvotteluaiheita siinä ovat teollisuustuotteiden markkinoillepääsy ja immateriaalioikeuskysymykset. Venäjän WTO:hon liittymisneuvottelujen yhteydessä sen kanssa neuvoteltiin tullimennettelyistä ja -tariffeista sekä muista suomalaisten kohtaamista ajankohtaisista ongelmista Venäjän kaupassa. Suomen kauppavaihto Itämeren alueella ja etenkin Venäjän kanssa kasvoi ripeästi. Yhteistyö Venäjän kanssa eteni eri alueilla ja alueyhteistyö laajeni Habrarowskiin. EU:n laajentumisneuvottelujen edetessä ministeriö on tiivistänyt suhteitaan hakijamaihin.

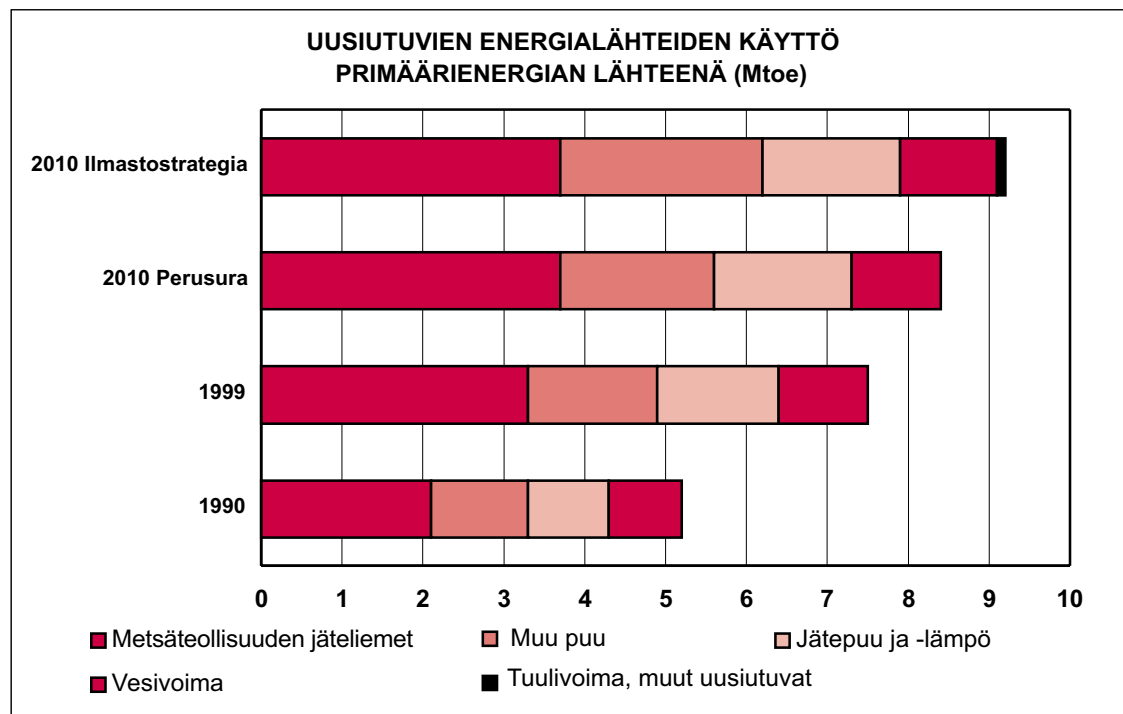
88. Ilmastostrategiassa käytettävien toimenpidekokonaisuuksien vaikutus kasvihuonekaasupäästöihin

Toimenpidekokonaisuus	Päästövähennelmä, Mt CO ₂ -ekv. v. 2010
Energian säästö	3 - 4
Uusiutuvan energian edistäminen	4 - 5
Muita kasvihuonekaasuja koskevat toimet	Yli 1
Sähkön hankintaa koskevat toimet	6 - 10
Päästöjen vähentämistarve yhteensä	14

Energiapolitiikka

Energiapolitiikkaa leimasi kertomusvuonna kansallisen ilmastostrategian valmistelu ja sen toimeenpanon käynnistäminen. Tavoitteena oli, että ilmastostrategia ottaa huomioon talous-, työllisyys- ja varmuusasiat ollen samalla kustannustehokas ja että strategian toimeenpano käynnistetään. Hallitus antoi selonteon eduskunnalle kansallisesta ilmastostrategiasta maaliskuussa 2001. Strategia sisältää eh-

Kuvio 20.

dotukset toimiksi, joilla Suomi voi saavuttaa Kioton ilmastopimuksen ja EU:n taakanjaon mukaiset kasvihuonekaasupäästöjen vähentämisvelvoitteensa. Toimet kohdistuvat energian tuotantoon ja käyttöön, liikenteeseen, rakentamiseen, yhdyskuntasuunnitteluun sekä maa- ja metsätalouteen ja jätehuoltoon. Tavoiteltavista päästövähennyksistä puolet on tarkoitus kattaa lisäämällä sekä energiansäästöä että uusiutuvan energian käyttöä ja puolet sähkönhankintaratkaisulla. Sähkönhankinnassa on kaksi vaihtoehtoa – hiilen korvaaminen maakaasulla ja ydinvoiman lisärakentaminen.

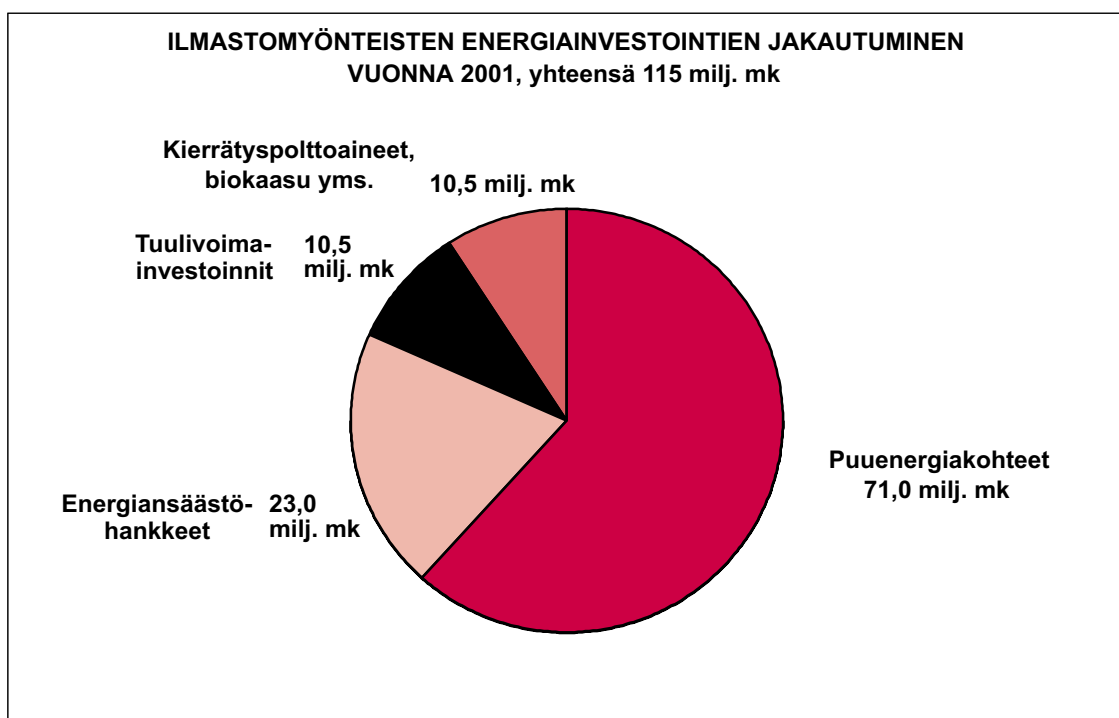
Ministeriön asettama Kioton mekanismit -toimikunta jätti kertomusvuoden alussa loppumietintönsä Kioton joustomekanismien käytöstä Suomen ilmastopolitiikassa. Joustomekanismeihin kuuluvat päästövähennyshankkeiden yhteistoteutus, puhtaan kehityksen mekanismi ja päästökauppa. Käytännössä kaikki mekanismit tarkoittavat eräänlaista valtioiden ja yritysten välistä kauppaa päästöyksiköillä.

Kauppa- ja teollisuusministeriö asetti hallinnonalojen välisen toimikunnan järjestämään kasvihuonekaasupäästöjen seurantaan ja raportointiin, Kioton mekanismien käyttöönoton kansalliseen valmisteluun sekä kansallisen ilmastostrategian kehittämiseen liittyvät viranomaisten vastuujako- ja voimavarakysymykset. Toimikunnan työ jatkuu vuoden 2002 loppuun saakka.

Ilmastostrategian linjauksien mukaisesti valmisteltiin turpeen energiakäytön ilmastovaikutuksia tutkiva nelivuotinen ohjelma, joka käynnistyy vuoden 2002 alkuvaiheessa.

Energiankäyttöön liittyvät tavoitteet korostavat energian entistä tehokkaampaa käyttöä ja mahdollisimman alhaisia päästöjä, uusiutuvan energian laajempaa käyttöä ja uuden teknologian käyttöönot-

Kuvio 21.

3.10. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala

toa. Uusiutuvien energialähteiden edistämishjelmaa ja energiansäästöohjelmaa toteutettiin ja ne otettiin osaksi kansallista ilmastostrategiaa. Uusiutuvilla energioilla on myös merkitystä energian saannin varmuuteen ja energiansäästöllä energiakustannuksiin. Teollisuuden ja energia-alan energiansäästösopimukset väliarvioitiin v. 2001. Sopimusten kattavuus oli noin 85 %, mikä oli yli asetetun tavoitteen. Teollisuus on tehostanut energiankäyttöään noin kahdella prosentilla 1998-2000. Energiansäästön päätöksentekoa ja kuluttajakäyttäytymistä tutkinut viisivuotinen Linkki 2 -tutkimusohjelma päättyi ja se arvioitiin. Ohjelma tuotti hyödyllisiä tuloksia erityisesti Motiva Oy:n käytöön.

Energiainvestointituet jakautuivat alueellisesti kattavasti korkeatasoisii hankkeisiin. Käynnistyneen vaikuttavuusarvioinnin alustavien tulosten mukaan puuenergiահankkeiden tukeminen vähentää tehokkaammin kasvihuonekaasupäästöjä kuin tuen kohdistaminen muihin uusiutuviin energialähteisiin kuten tuulivoimaan. Energia- ja ilmastoteknologiaan liittyvää teknologista tutkimus- ja kehitystyötä jatkettiin ensisijaisesti Tekesin ohjelmissa. Energiateknologian vahvaa osaamisen kasvua kuvaa viimeisen kymmenen vuoden aikana alan noin nelinkertaistunut vienti.

Energiapolitiikan tavoitteena on, että energiamarkkinat toimivat hyvin ja toimintasäännöt ovat selkeitä. Kauppa- ja teollisuusministeriön asettama Sähkőmarkkinalain 5-vuotishuoltotyöryhmä tarkasteli sähkömarkkinalain säännöksiä ja valmisteli ehdotukset tarpeellisiksi muutoksiksi myös kyseisen lain nojalla annettuihin säädöksiin. Selvityksen yleinen johtopäätös oli, että Suomen sähkömarkkinat toimivat tarkoituksenmukaisella tavalla eikä valittua markkinoiden avaamismallia ole syytä oleellisesti muuttaa. Valmistunut loppuraportti nostaa esiin muun muassa sähkömarkkinoiden kehittämistarpeita ja kuvaa ehdotusten vaikutuksia.

Valtioneuvosto teki vuoden 2002 alussa myönteiset päätökset sekä Teollisuuden Voima Oy:n tekemään uutta ydinvoimalaitosyksikköä koskevaan ydinenergiain mukaiseen periaatepäätöshakemukseen että Posiva Oy:n tekemään käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoituslaitosta koskevaan periaatepäätöshakemukseen mahdollisen uuden ydinvoimalaitosyksikön osalta. Eduskunta hyväksyi periaatepäätökset keväällä 2002. Vastaavan loppusijoitusta koskevan päätöksen nykyisten laitosten osalta teki eduskunta keväällä 2001.

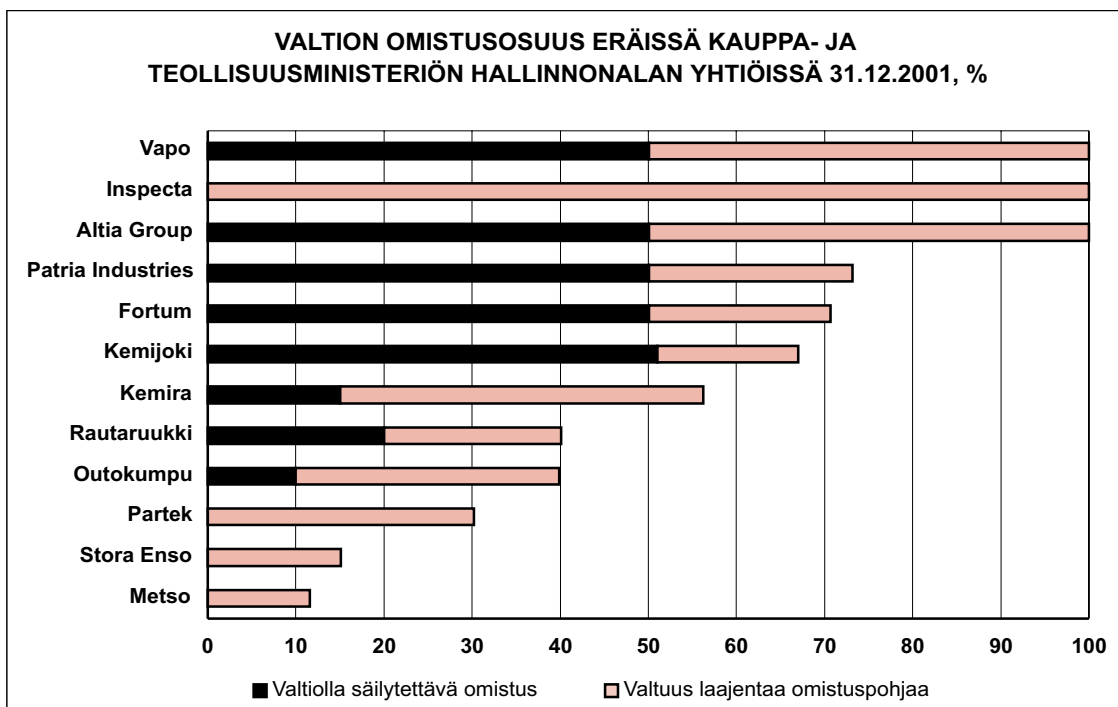
Omistajapolitiikka

Valtion omistajapolitiikan tavoitteena on tehostaa valtionyhtiöiden ja valtion osakkuusyhtiöiden omistajaohjausta muun muassa kehittämällä yhtiöiden hallintoa, noudattamalla aktiivista ja tavoitteellista osinkopolitiikkaa sekä kehittämällä johdon ja henkilöstön kannustejärjestelmiä.

Omistajapolitiikassa on viime vuosina painottunut corporate governancen eli hyvän hallintotavan kehittäminen. Yhtiöiden toiminnan läpinäkyvyyttä edistetään mm. niin, että yhtiö julkaisee tietoja taloudellisen lisäarvon kartuttamisesta ja sen mittaamisesta sekä yhtiön johdon palkoista ja palkkioista. Omistajapolitiikan periaatteisiin kuuluu, että yhtiöiden hallitukset muodostetaan pääsääntöisesti yhtiöiden ulkopuolisista asiantuntijoista. Keväällä 2002 ministeriö päätti siirtyä käytäntöön, jonka mukaan yhtiön toimitusjohtaja tai toimiva johto eivät tulevaisuudessa kuulu yhtiönsä hallitukseen kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalan valtionyhtiöissä. Kertomusvuonna jatkettiin niin sanotun hallituspoolin kehittämistä, jotta laajan liikkeenjohdollisen kokemuksen omaavia henkilöitä saataisiin entistä paremmin yhtiöiden hallituksiin.

Eduskunta hyväksyi v. 2001 hallituksen esityksen lisämyyntivaltuuksiksi eräiden valtionyhtiöiden ja valtion osakkuusyhtiöiden kehittämiseksi. Kertomusvuonna laajennettiin Patria Industries Oyj:n omistuspohjaa. European Aeronautic Defence and Space Company EADS NV:n omistukseen siirtyi

Kuvio 22.

26,8 % Patrian osakekannasta. Vuonna 2001 jatkettiin edellisenä vuonna käynnistynyttä Vapo Oy:n omistuspohjan laajentamishanketta, joka johti siihen, että huhtikuussa 2002 allekirjoitettiin kauppasopimus, jolla 33,34 % Vapon osakkeista myytiin Metsäliitto Osuuskunnalle. Avena Oy:n omistuspohjan laajentaminen (Lännen Tehtaat Oy:n omistukseen siirtyisi 100 % Avena –konsernin osakekannasta, kuitenkin vain 35 % Avenan tytäryhtiön Avena Siilot Oy:n osakekannasta) edellyttää vielä kilpailuviranomaisten hyväksyntää. Altia Group Oy:n osalta neuvottelut strategisen yhteistyökumppanin löytymiseksi keskeytettiin. Joulukuussa 2001 hallitus peruutti eduskunnalle aiemmin antamansa esityksen valtion omistuksesta luopumiseksi Kemira Oy:ssä. Tarkoituksena oli Kemiran ja Dynea Oy:n yhdistämisellä luoda uusi pohjoismainen kemianteollisuuden konserni, jossa valtion omistusosuus olisi ollut 34 %.

Suomen teollista ja muuta elinkeinorakennetta sekä yhtiöiden kilpailukykyä vahvistetaan muun muassa omistus- ja toimialajärjestelyin. Kertomusvuonna valtio korotti omistamansa Suomen Teollisuussijoitus Oy:n osakepääomaa 250 milj. markalla. Yhtiön toimintaedellytyksiä on tällä vaalikaudella vahvistettu yhteensä 750 milj. markalla. Yhtiön toimintaa on käsitelty tarkemmin erityisrahoituksen tulosalueessa.

Hallinto

Kauppa- ja teollisuusministeriön strategiassa onnistumista arvioidaan neljästä näkökulmasta, joita ovat yhteiskunnallinen vaikuttavuus, voimavarojen hallinta, prosessit ja rakenteet sekä henkilöstö. Strategian linjauksia ulotettiin tavoitteiden mukaisesti virasto- ja laitostasolle.

3.10. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala

Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalan tavoitteena on siirtyä uusiin kannustaviin palkkausjärjestelmiin valtion henkilöstöpolitiikan linjaa koskevan valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti. Työn vaativuuteen ja henkilökohtaisen suorituksen arviointiin perustuvat uudet palkkausjärjestelmät kattoivat vuoden 2001 lopussa noin 65 % hallinnonalan virastojen ja laitosten henkilöstöstä toteutuneilla henkilötyövuosilla mitattuna. Kaikissa virastoissa on käynnistetty valmistelut uuden järjestelmän osalta. Ministeriössä uusi palkkausjärjestelmä otettiin käyttöön maaliskuussa 2002.

Hallinnonalan henkilöstöstä 43 % on naisia. Henkilöstöstä 6 % on johtotehtävissä, 66 % on esitteli-jöitä tai asiantuntijoita. Toimistohenkilöiden osuus on 28 %. Henkilöstön keski-ikä on noin 43,1

89. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2000	Tilinpäätös 31.12.2001	Muutos
	Miljoonaa markkaa		
Toiminnan tuotot	1 226,60	1 263,29	36,69
Toiminnan kulut	-5 654,30	-5 633,29	21,01
JÄÄMÄ I	-4 427,70	-4 370,00	57,70
Rahoitustuotot ja -kulut	2 253,50	1 820,42	433,08
Satunnaiset tuotot ja kulut	36,80	22,07	14,73
JÄÄMÄ II	-2 137,40	-2 527,52	390,12
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-4 935,10	-4 878,50	56,60
JÄÄMÄ III	-7 072,50	-7 406,10	333,60
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	-147,80	-151,58	3,78
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-7 220,30	-7 557,60	337,30

90. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2000	Tilinpäätös 31.12.2001	Muutos
	Miljoonaa markkaa		
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	-	-	-
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIOITUKSET	47 732,20	47 844,41	112,21
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	2 176,50	2 247,21	70,71
VASTAAVAA YHTEENSÄ	49 908,70	50 091,62	182,92
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	46 540,60	46 541,97	1,37
ARVOSTUSERÄT	-	-	-
VIERAS PÄÄOMA	3 368,10	3 549,65	181,55
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	49 908,70	50 091,62	182,92

vuotta ja henkilöstöstä 86 % on vakinaisia. Hallinnonalan henkilöstö oli koulutuksessa keskimäärin 3,6 päivää henkeä kohti. Hallinnonalan henkilöstöstä 70 prosentilla on vähintään korkea-asteen tutkinto. Lähtövaihtuvuus oli 8,6 % henkilöstömäärästä ja poissaoloja oli keskimäärin 7,3 päivää yhtä henkilötyövuotta kohti.

Energiamarkkinavirasto aloitti tilivirastona 1.1.2002 alkaen ja Elintarvikevirasto siirtyi vuoden 2001 alussa maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalle. Kilpailuneuvosto ja markkinatuomioistuimien yhdistyivät vuoden 2002 alkupuolella oikeusministeriön hallinnonalalla toimivaksi erityistuomioistuimeksi, markkinaoikeudeksi. TE -keskukset sekä Patentti- ja rekisterihallitus (PRH) on käsitellyt yrityspolitiikan tulosalueessa.

Hallinnonalan tuotto- ja kululaskelman mukainen tilikauden 2001 kulujäämä oli 7 557 milj. mk, muutos edelliseen vuoteen oli 337 milj. mk. Kulujäämä kasvoi noin 5 % johtuen pääosin rahoitus- tuottojen vähentymisestä. Rahoitustuotot vähenivät 19 % johtuen osinkotulojen ja korkotuottojen vähentymisestä. Satunnaisia tuottoja kertyi lähinnä kilpailuneuvoston puhelinyhtiöille määräämistä seuraamusmaksuista. Satunnaiset kulut muodostuivat pääosin Wärtsilä Meriteollisuus Oy:n konkurssipesän saatavista johtuvista vahingonkorvauksista. Hallinnonalan taseen loppusumma oli 50 091 milj. mk, mikä oli 183 milj. mk edellisvuotta suurempi. Käyttöomaisuuden lisäys johtuu pääosin käyttöomaisuusarvopaperien lisääntymisestä. Vaihto- ja rahoitusomaisuuden muutos johtui pääosin pitkäaikaisissa saamisissa olevan Tekesin lainakannan lisääntymisestä.

Maksullinen toiminta

Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalan maksullisen toiminnan tuotot olivat 861 milj. mk ja kustannukset 914 milj. mk. Maksullisen toiminnan alijäämä oli 53 milj. mk. Työvoima- ja elinkeinokeskukset käyttivät myönnetystä hintatuesta noin 44 milj. mk ja Kuluttajavirastolle oli myönnetty hintatukea 1 milj. mk. Maksullista toimintaa oli eniten VTT:llä ja PRH:lla. Vuoteen 2000 verrattuna maksullisen toiminnan volyymi kasvoi noin kuudella prosentilla.

3.11. SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN HALLINNONALA

Toimintaympäristö

Eläketurvan ja sosiaali- ja terveystalouden kysynnän kasvusta huolimatta sosiaalimenojen kokonaiskehitys oli maltillista. Työllisyyden lievä paraneminen ja tuloverokevennykset kohensivat kotitalouksien toimeentuloa. Köyhyysaste säilyi kansainvälisesti alhaisena. Suomi oli edelleen tasaisen tulonjaon maa, joskin tuloerot olivat kasvussa. Työttömien ja pitkäaikaistyöttömien lukumäärät vähenivät, mutta ne säilyivät syrjäytymisen keskeisinä syinä.

Kuntakohtaiset erot sosiaali- ja terveystalouden kustannuksissa olivat suuria. Väestön voimakas muuttoliike, yhteisöverosuukien muutokset ja työttömyys vaikuttivat osaltaan kuntien mahdollisuuksiin järjestää sosiaali- ja terveystaloudellisia asukkailleen. Sosiaali- ja terveystalouksista eniten kasvoi terveydenhuollon ja vanhustenhuollon kysyntä.

Ikääntyneiden työllisyysaste koheni, mutta ihmisten työura jäi edelleen sosiaaliturvan kestävästä rahoituksen kannalta lyhyeksi.

Euroopan unionin tasolla sosiaalipoliittisten kysymysten merkitys kasvoi. Sosiaalisen suojelun yhteistyön painoalueita olivat köyhyys ja syrjäytyminen sekä kestävä eläkepolitiikka. Väestön ikääntyminen, työttömyys ja syrjäytyminen sekä sosiaaliturvajärjestelmien uudistaminen olivat EU-maita yhdistäviä haasteita.

Hallinnonalan strategiset tavoitteet

Pitkäjänteisen toimintapolitiikan varmistamiseksi hallinnonalan strategiset yleistavoitteet pidettiin samoina kuin kahtena edellisenä vuonna. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan strategiset yleistavoitteet vuodelle 2001 olivat seuraavat:

- Sosiaaliturvan kannustavuus ja rahoitus
- Työssä jaksaminen ja työuran jatkaminen
- Syrjäytymisen ehkäisy ja katkaisu
- Terveelliset elintavat, toimintakyky ja hyvä elinympäristö
- Sosiaali- ja terveystalouden turvaaminen ja hoitokäytäntöjen tehostaminen
- Tasa-arvon vahvistaminen
- Ohjauksen ja valvonnan tehostaminen

Ministeriö julkaisi huhtikuussa 2001 sosiaali- ja terveystalouden strategisia linjauksia käsittelevän asiakirjan "Sosiaali- ja terveystalouden strategiat 2010 – kohti sosiaalisesti kestävästä ja taloudellisesti elinvoimaista yhteiskuntaa". Lähivuosien sosiaali- ja terveystaloudelliset linjat tiivistettiin neljään asiakokonaisuuteen: väestön terveyden ja toimintakyvyn edistäminen, työelämän vetovoiman lisääminen, syrjäytymisen ehkäisy ja hoito sekä toimivat palvelut ja kohtuullinen toimeentuloturva.

Sosiaaliturvan kustannukset ja käyttö

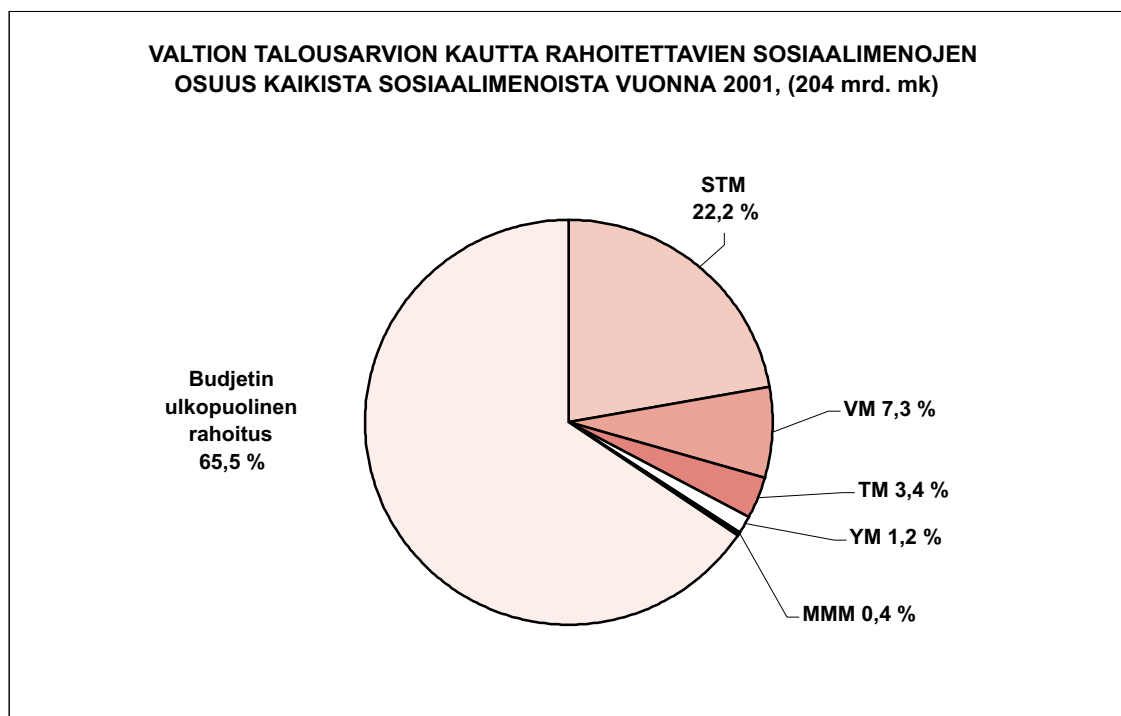
Sosiaalimenot olivat v. 2001 204 mrd. mk. Valtion talousarvion kautta menoista rahoitettiin noin kolmannes. Sosiaali- ja terveysministeriön pääluokan kautta menoista rahoitettiin noin 22 % sillä sosiaalimenoja rahoitetaan myös budjetin muiden pääluokkien kautta. Suurimmat sosiaali- ja terveysministeriön pääluokan menoerät olivat edelleen siirtomenot kotitalouksille ja kunnille sekä kuntayhtymille. Edelliseen vuoteen verrattuna STM:n pääluokan osuus kasvoi hieman, vastaavasti budjetin ulkopuolinen rahoitusosuus väheni.

Sosiaalimenojen BKT:een suhteutettu osuus oli kertomusvuonna 25,4 %. Tämä oli selkeästi vähemmän kuin EU-maissa keskimäärin. Suomea alhaisempi ostovoimakorjattu menotaso asu-

91. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2001

Pl.luku		Määrärahat		Käytettävissä	Käytetty	Siirretty
		Varainhoito-	Edellisiltä	olleet	tai	vuodelle
		vuodelta	vuosilta	määrärahat	peruutettu	2002
Miljoonaa markkaa						
3301	Sosiaali- ja terveysministeriö	281	80	361	267	84
3302	Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämisskeskus	118	11	129	119	10
3303	Työttömyysturvalautakunta	10	1	11	10	1
3304	Tarkastuslautakunta	9	1	10	9	1
3306	Terveystieteiden tutkimuskeskus	22	2	23	23	1
3307	Työterveyslaitos	198	-	198	198	-
3308	Kansanterveyslaitos	190	57	247	191	46
3309	Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus	25	11	36	25	12
3310	Säteilyturvakeskus	57	11	68	60	8
3311	Lääkelaitos	7	7	15	9	6
3312	Valtion koulukodit	4	4	7	5	2
3313	Työsuojelun piirihallinto	119	10	128	118	11
3314	Valtion mielisairaalat	2	2	5	1	2
3315	Perhekustannusten tase	8 199	-	8 199	8 190	-
3316	Yleinen perhe-eläke	246	-	246	244	-
3317	Työttömyysturva	3 314	75	3 389	3 214	62
3318	Sairausvakuutus	3 600	-	3 600	3 146	-
3319	Eläkevakuutus	8 541	-	8 541	8 503	-
3320	Tapaturmavakuutus	73	-	73	76	-
3321	Rintamaveteraaneläkkeet	734	-	734	731	-
3322	Sotilasvammakorvaukset ja eräät kuntoutustoiminnan menot	1 575	6	1 581	1 597	6
3323	Muu sodista kärsineiden turva	20	-	20	19	-
3328	Muu toimeentuloturva	66	-	66	66	-
3332	Kuntien järjestämä sosiaali- ja terveydenhuolto	15 233	-	15 233	15 227	-
3353	Terveyskasvatus ja -valvonta	55	19	74	50	24
3357	Lomatoiminta	1 086	-	1 086	1 086	-
3392	Raha-automaattiyhdistyksen tuoton käyttö	2 059	1	2 060	2 059	2
Yhteensä		45 843	297	46 140	45 243	277

Kuvio 23.

kasta kohden oli v. 1999 vain Irlannissa ja neljässä Etelä-Euroopan maassa. Ennen vuotta 2001 Suomen sosiaalimenojen kasvu oli hyvin maltillista. Suomalainen sosiaaliturva oli ”kustannustehokasta”: EU-maihin nähden keskimääräistä alemmilla kustannuksilla voitiin tarjota väestölle kohtuulliset sosiaali- ja terveyspalvelut sekä toimeentuloturva.

Sosiaaliturvan varassa elävien ihmisten määrä kasvoi 1990-luvulla, eniten työttömyysturvaa ja toimeentulotukea saavien luku. Vanhuuseläkkeensaajien määrää nosti väestön ikääntyminen. Viime vuosina työttömyyspäivärahan sekä toimeentulotuen saajien määrät ovat kääntyneet laskuun. Pitkäaikaistyöttömien siirtyminen työttömyyseläkkeelle kasvatti työttömyyseläkkeen saajien määrää. Työllisyyden kohentuminen on lisännyt sairauspäivärahaa saavien lukua.

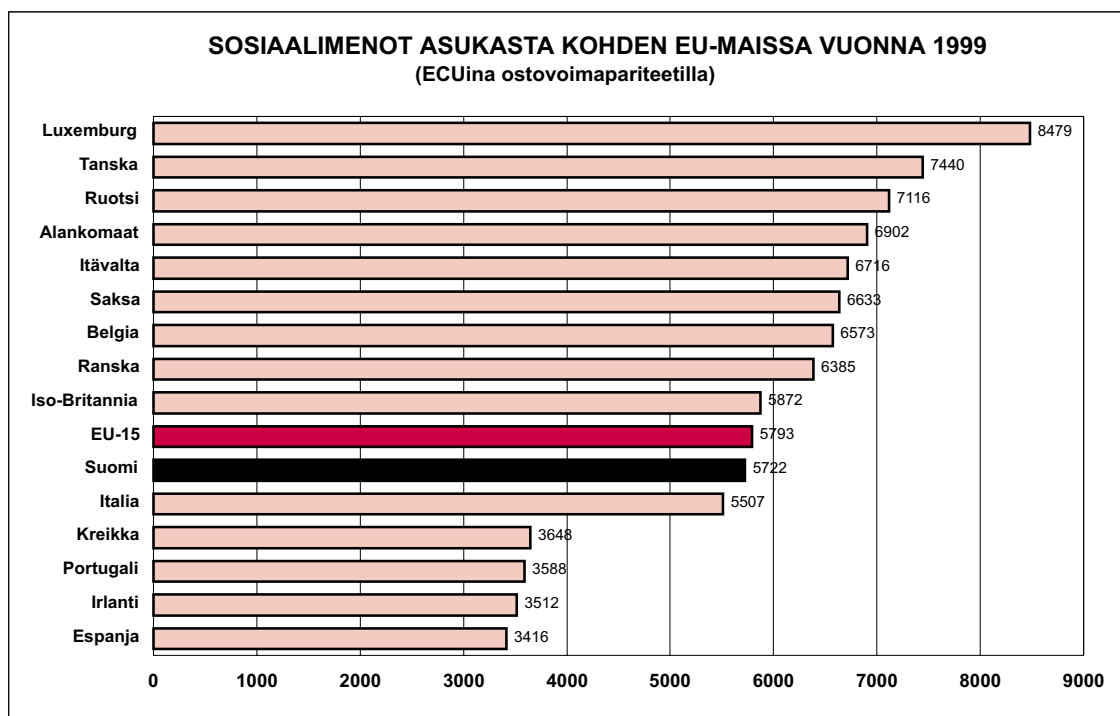
92. Sosiaalimenojen kehitystä kuvaavia lukuja

	1995	1996	1997	1998	1999	2000*	2001*
Kaikki sosiaalimenot, mrd. mk	179,6	185,3	186,0	187,8	191,3	196,6	204,4
STM:n pääluokan menot, mrd. mk	50,5	48,2	44,9	43,0	41,9	43,3	45,4
Sosiaalimenot/ BKT, %	31,8	31,6	29,3	27,3	26,7	25,2	25,4

* ennakkotieto

* arvio

Kuvio 24.

93. Sosiaaliturvavetuuksien saajat (1 000 henkilöä)

	1990	1995	1999	2000	2001*
Eläkkeensaajat yhteensä**	1 097	1 157	1 209	1 224	1 240
- vanhuuseläke	737	804	858	870	878
- työkyvyttömyyseläke	301	310	282	276	276
siitä: yksilöllinen varhaiseläke	43	63	38	31	27
- työttömyyseläke	55	39	52	54	59
Työttömyyspäiväraha	289	827	660	603	580
Sairauspäiväraha	398	284	287	296	299
Vanhempainraha (äidit)	111	108	98	97	96
Pienten lasten hoidon tuet 31.12.	81	84	85	85	84
Toimeentulotuki	314	584	493	454	440

* Arvio.

** Ei sisällä vain perhe-eläkettä saavia.

Sosiaaliturvan rahoitus

Suomalainen sosiaaliturva rahoitetaan työnantajilta ja vakuutetuilta kerättävin maksuin, verorahoituksella sekä asiakasmaksuilla. Viime vuosina valtion rahoitusosuus on laskenut. Rahoitusratkaisuilla on pyritty kannustamaan työllistymistä. Työllisyyden kohentuminen kasvatti hieman työnantajien rahoitusosuutta ja laski valtion rahoitusosuutta. Yhtenäistä eurooppalaista sosiaaliturvan rahoitusmallia ei ole. Universaalin sosiaaliturvajärjestelmän maissa julkisen sektorin rahoitusosuus on suurempi kuin muissa EU-maissa. Useimmissa EU-maissa julkisen sektorin ja vakuutettujen rahoitusosuudet ovat hieman kasvaneet, samalla työnantajien osuus on laskenut.

94. Sosiaaliturvan rahoitusosuudet

Rahoittajat	Osuus sosiaalimenojen rahoituksesta, %		
	1999	2000*	2001**
Valtio	24,7	24,0	23,2
Kunnat	18,8	19,2	19,0
Työnantajat	37,2	37,7	37,8
Vakuutetut	12,8	12,1	12,0
Muut tulot	6,6	7,1	8,0

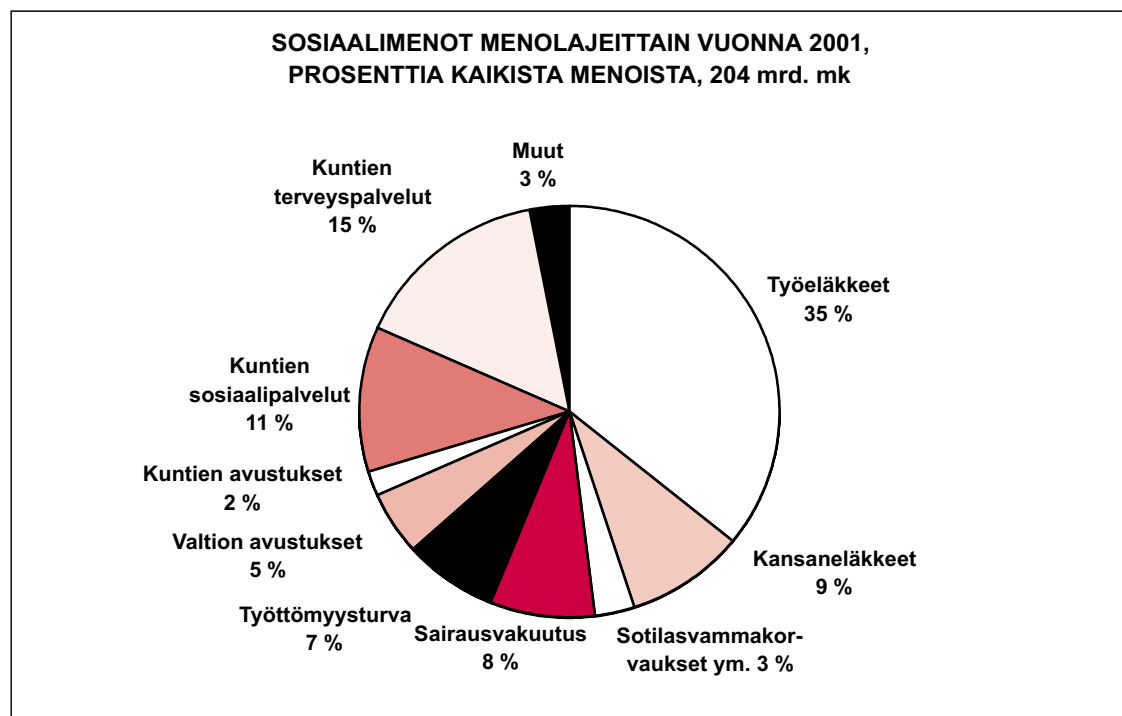
* ennakkotieto

** arvio

Sosiaali- ja terveystalouden tulokset

Sosiaalimenot muodostuvat suurimmaksi osaksi eläkkeistä, kuntien sosiaali- ja terveystalouksista, työttömyysturvasta sekä sairausvakuutuksesta. Työeläkkeiden osuus on noussut ja työttömyysturvan osuus on laskenut. Vuositason muutokset eri menokohteiden välillä ovat pieniä.

Kuvio 25.

95. Kotitalouksien tulot ja tulonjako

	1999	2000*	2001*
Kotitalouksien käytettävissä olevat tulot ¹⁾ henkilöä kohden, mk, 2001 hinnoin	73 900	73 500	75 500
Köyhyysaste ²⁾	3,6	4,0*	..

¹⁾ Keskitulot perustuvat kansantalouden tilinpidon tietoihin. Tulokäsitemme ei sisällä luovutusvoittoja eikä työsuhteoptioita, mutta näistä maksetut verot pienentävät käytettävissä olevia tuloja.

²⁾ Köyhyysaste: Osuus väestöstä, jotka kuuluvat kotitalouksiin, joiden kulutusyksikköä kohti lasketut käytettävissä olevat tulot alle 50 % kaikkien talouksien mediaanitulosta.

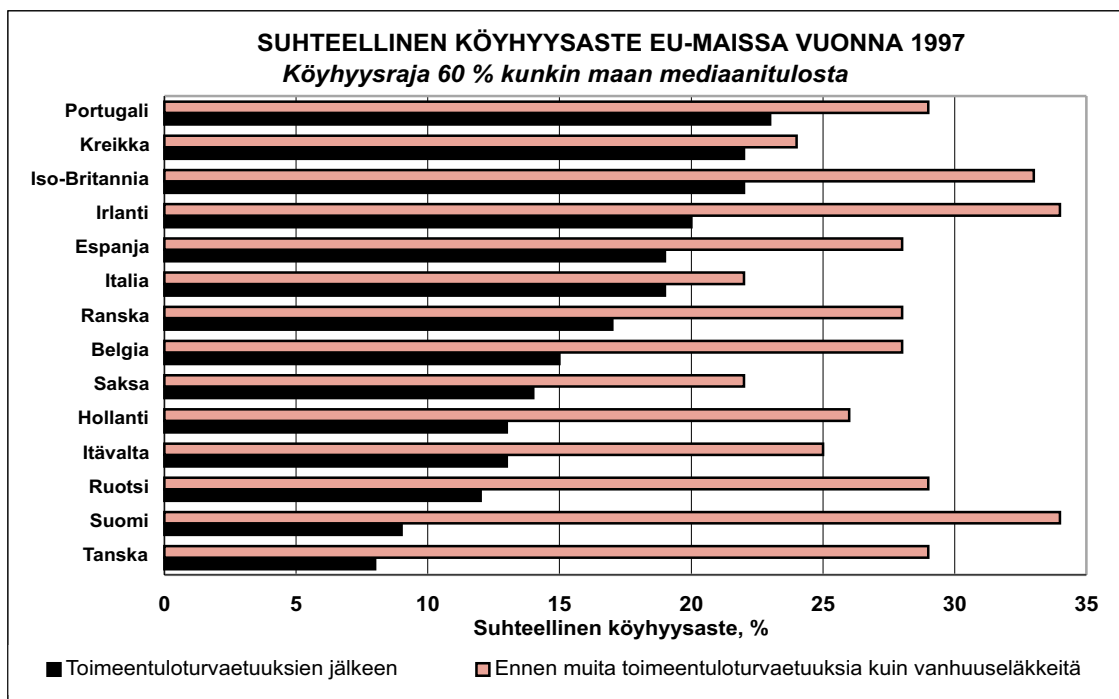
* ennakkotieto.

.. Tietoa ei saatavissa.

Kotitalouksien väliset tuloerot ovat kasvaneet nopeasti 1990-luvun puolivälistä alkaen. Erityisesti suurituloisin kymmenes on lisännyt tulo-osuuttaan. Tuloerojen kasvu johtui pitkälti omaisuustulojen kasvusta ja niiden kohdentumisesta aikaisempaa suurituloisimmille kotitalouksille. Tulonsiirtojen ja verotuksen tuloeroja tasoittava vaikutus on heikentynyt 1990-luvun puolivälin jälkeen. Työllisyyden kohentuessa yhä useamman kotitalouden tulonmuodostus perustuu omiin ansiotuloihin.

Viime vuosina tulonsiirroista selvästi riippuvien kotitalouksien osuus on pienentynyt. Pienituloisen väestön osuutta mittaava suhteellinen köyhyysaste oli Suomessa EU-maiden alhaisimpia. Suomalaisen tulonsiirtojärjestelmän tehokkuutta kuvaa se, että ennen muita toimeentulo-

Kuvio 26.

3.11. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

turvaetuuksia kuin vanhuuseläkkeitä köyhyysaste Suomessa on yksi EU-maiden korkeimpia, mutta tulonsiirtojen jälkeen köyhyysaste on Tanskan ohella EU-maiden alhaisin. EU-maihin verrattuna Suomessa köyhyysriski on alhainen, vaikka sosiaalimenotkin ovat matalat.

Toimeentuloturva

Toimeentuloturvaetuuksien osuus sosiaalimenoista oli noin kaksi kolmannesta. Osuus nousi laman aikana työttömyysturvamenojen kasvaessa, mutta on laskenut sen jälkeen. Tavoitteena on ollut, että vähimmäisetuudet rahoitetaan verovaroin ja työntekoon liittyvät etuudet työnantajien ja vakuutettujen maksuilla.

96. Sosiaalivakuutuksen rahoitus 2001, %

Etuus	Valtio	Työnantajat	Vakuutetut	Muut	Yhteensä
Kansaneläke (KEL)	50	50	–	–	100
Perhe-eläke (PEL)	100	–	–	–	100
Sairausvakuutus	22	35	40	3 ¹⁾	100
Työeläke (TEL)	–	79 ²⁾	21 ²⁾	–	100
Yrittäjäeläke (YEL)	15	–	85	–	100
Maatalousyrittäjäeläke (MYEL)	85	–	15	–	100
Työttömyysturva:					
- perusturva	33	–	67	–	100
- ansioturva	39	44	17 ³⁾	–	100

¹⁾ Sisältää vakuutusyhtiöiden maksaman liikenne- ja tapaturmavakuutuksen ns. täyskustannusvastuumaksun.

²⁾ Osuus vakuutusmaksusta.

³⁾ Sisältää palkansaajien työttömyysvakuutusmaksun ja työttömyyskassojen jäsenmaksut.

Työttömyysturva

Työttömyyden pienentyessä edelleen ansiopäivärahaa ja työmarkkinatukea saavien määrät jatkoivat vähentymistä. Sen sijaan peruspäivärahaa sai aiempaa useampi ja pitkäaikaistyöttömyys jatkui korkeana.

Vuodesta 1999 alkaen valtio on rahoittanut työttömyyskassojen maksamista ansiosidonnaisista etuuksista peruspäivärahaa vastaavan osuuden. Työttömyyskassojen osuus kustakin ansioon suhteutetusta päivärahasta on 5,5 %. Loppuosan rahoittaa Työttömyysvakuutusrahasto. Sillä on maksuvalmiuden turvaamiseksi ja suhdannevaihteluista johtuvien työttömyysvakuutusmaksujen muutosten tasaamiseksi suhdannepuskuri. Vuonna 2001 sen taso oli noin 3 mrd. mk. Työttömyyden alenemisen ja palkkasumman kasvun myötä työttömyysvakuutusmaksuja voitiin alen-
taa.

Perheturva

Lapsilisäjärjestelmän tavoitteena on tasata perheille lapsista aiheutuvia kustannuksia. Lapsilisien tasoon ei tehty muutoksia v. 2001. Syntyvyys laski edelleen. Kaikkiaan syntyi 56 100 lasta. Lapsilisää saavia lapsia oli 9 450 edellisvuotta vähemmän.

Isyysrahan käyttö on lisääntynyt vuosittain ja yli 60 % isistä käyttää oikeuttaan isyysvapaa-
seen.

Sairausturva

Vuonna 2001 sairauspäivärahaan ei tehty muutoksia, mutta työllisyyden paraneminen on lisännyt sairauspäivien määrää.

Sairausvakuutuskorvausten tavoitteena on täydentää julkista terveydenhuoltoa turvaamalla väestölle mahdollisuus hankkia kohtuullisin kustannuksin terveydenhoitopalveluja yksityiseltä sektorilta sekä hankkia avohoidossa tarvittavat lääkkeet. Käynnit yksityisillä lääkäreillä lisääntyivät. Samalla kasvoivat yksityiset tutkimus- ja hoitokerrat. 1.4.2001 alkaen sairausvakuutuksen hammashoidon korvaukset laajenivat v. 1946 ja sen jälkeen syntyneisiin.

Lääkekorvaukset kasvoivat v. 2001 noin 13 %. Lääkkeiden käyttö lisääntyi ja uudet ja entistä kalliimmat lääkkeet tulivat sairausvakuutuksesta korvattaviksi.

Työnantajien sairausvakuutusmaksut pysyivät ennallaan. Vakuutettujen ja työnantajien maksamat vakuutusmaksut eivät riittäneet turvaamaan sairausvakuutuksen rahoitusta. Valtion takuusuoritus kohosi viidennekseen sairausvakuutuksen menoista eli 2,8 mrd. markkaan. Kertomusvuonna kansaneläkerahastosta siirrettiin varoja sairausvakuutusrahastoon 790 milj. mk rahaston vähimmäistason saavuttamiseksi.

Eläketurva

Osa-aikaeläkkeen ikärajan alentamista 56 ikävuoteen jatkettiin vuoden 2002 loppuun saakka. Erityislainsäädäntö, jolla parannettiin yli 55-vuotiaiden työttömien edellytyksiä työllistyä tilapäisesti turvaamalla jo ansaittu työeläkkeen taso, säädettiin pysyväksi. Työssä pysymistä tukevia toimenpiteitä, mm. työeläkekuntoutusta, lisättiin.

Eläkkeisiin tehdyt muutokset näkyvät eri eläkelajien saajien määrissä. Yksilöllistä varhaiseläkettä saa yhä harvempi. Sen sijaan osa-aikaeläkkeen suosio on kasvanut nopeasti. Myös työttömyyseläkeläisten määrä nousi. Kansaneläkkeisiin tehtiin 1.6.2001 alkaen 73 markan tasokorotus.

Vuonna 2001 keskimääräistä TEL -maksua alennettiin edellisen vuoden tasolta 0,4 prosenttiyksikköä eli 21,1 prosenttiin, josta työntekijän maksu oli 4,45 prosenttiyksikköä.

Valtio rahoitti kansaneläkkeiden menoista 29 % sekä lapsen hoitotuet, vammaistuet ja eläkkeensaajien asumistuet kokonaan. Valtion osuudet olivat yhteensä 6,7 mrd. mk. Lisäksi kansaneläkerahastoon tilitettiin arvonnalisäveron tuotosta 2,4 mrd. mk. Työnantajien kansaneläkemaksut pysyivät ennallaan.

Sosiaali- ja terveystalvet

Sosiaali- ja terveystalvetujen strategisena painopisteenä oli edellisen vuoden tapaan talvetujen ja hoitokäytäntöjen sekä talvetujen ohjauksen ja valvonnan tehostaminen.

Lähes puolet kuntien sosiaali- ja terveystoimen menoista kohdistuu terveydenhuoltoon ja vajaa viidennes lasten päivähoitoon sekä pienten lasten hoidon tukiin. Vanhusten ja vammaisten avotalvetujen osuus on ollut kasvussa.

3.11. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

Pääosa sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannuksista on henkilöstömenoja. Kunnallista sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöä oli v. 2001 yhteensä 241 000. Henkilöstön määrä kasvoi edellisestä vuodesta 4 100:lla. Joillakin alueilla henkilöstön saatavuudessa oli ongelmia. Suurin pula oli erityisesti sosiaalityöntekijöistä ja erikoislääkäreistä.

Alueiden erilaistumista selvittäneiden tutkimusten mukaan erot väestön hyvinvoinnissa kasvoivat eri puolilla maata. Kertomuskaudella voimistui myös keskustelu terveydenhuollon tilasta ja uhkaavista kehitysnäkymistä. Hallitus asetti kansallisen terveysprojektin selvittämään terveydenhuollon toiminnallisia ja rahoituksellisia ongelmia. Sosiaalialalla valmisteltiin vastavasti koko maan kattava sosiaalialan osaamiskeskusverkosto, jolla turvataan korkeatasoisten palvelujen saatavuus kaikissa kunnissa.

Sosiaalipalvelut

Tammi-kesäkuussa 2001 toimeentulotukea saaneiden kotitalouksien määrä aleni kolme prosenttia edellisen vuoden vastaavasta ajankohdasta. Toimeentulotukimenot kasvoivat silti kuusi prosenttia. Asumistuen, toimeentulotuen ja työmarkkinatuen samanaikainen saanti oli suhteellisen yleistä.

Toimeentulotukea koskevia säännöksiä muutettiin 1.4.2001 alkaen. Tavoitteena on ehkäisevän toimeentulotuen käytön lisääntyminen, asiakkaiden jonotusaikojen lyhentäminen ja tarveharkinnan lisääminen tukea myönnettäessä. Säännösmuutosten johdosta kuntien valtionosuuksia lisättiin vuositasolla 22 milj. mk.

Työhön kannustavuuden lisäämiseksi valmisteltiin toimeentulotukilain väliaikainen muutos, jonka mukaan toimeentulotuen saajan ansiotuloista vähintään 20 %, kuitenkin enintään 100 euroa (595 mk) kuukaudessa, jätetään ns. etuoikeutettuna tulona ottamatta huomioon tukea myönnettäessä. Järjestely toteutetaan kolmivuotisena kokeiluna vuosina 2002-2005.

1.9.2001 tuli voimaan laki kuntouttavasta työtoiminnasta. Uudistuksella luotiin lainsäädännölliset perusteet työvoimaviranomaisten ja kuntien väliselle yhteistyölle. Viranomaiset veloitetaan laatimaan aktivointisuunnitelma pitkään työttömänä olleiden, työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saavien henkilöiden kanssa. Heitä arvioidaan olevan 70 000 henkilöä.

Vanhusten palvelut

Väestön parantunut terveydentila ja toimintakyky sekä entistä tehokkaampien lääkkeiden käyttöönotto, kuntoutus, kehittyneet apuvälineet ja kotona suoriutumista tukevat palvelut ovat parantaneet ikääntyneiden henkilöiden mahdollisuuksia selviytyä avohoidossa.

Palveluasumisen volyymi on viime vuosina edelleen kasvanut. Kotipalvelun kattavuus sen sijaan on lievästi heikentynyt. Kotipalvelua kohdennetaan enemmän hoitoa ja palveluja tarvitseville henkilöille ja tutkimusten mukaan omaisten hoitovastuu on lisääntymässä. Dementiaa sairastavien määrä on lievässä nousussa ja se edellyttää uudentyyppisten palvelujen kehittämistä.

Toukokuussa 2001 hyväksyttiin Ikäihmisten hoitoa ja palvelua koskeva laatusuositus. Kuntien tulee laatia vanhuspoliittinen strategia ja sen osana palvelurakenteen kehittämisohjelma, joka pohjautuu paikallisiin tarpeisiin ja voimavaroihin.

Vammaisten palvelut

Vaikeavammaisten palvelujen kasvanut kysyntä on vienyt jossain määrin voimavaroja muilta vammaispalveluilta. Toteuttamisessa on edelleen kuntien välisiä eroja. Kehitysvammahuollossa jatkui palvelurakenteen muutos. Tulkkipalvelukeskusten kehittäminen sekä vammaisten asu-
mispalveluja koskevien laatusuosituksen valmistelu käynnistyi.

Pienten lasten hoito

Tammikuussa 2001 kunnan järjestämässä päivähoidossa oli alle kouluikäisiä lapsia 194 000, mikä on 46 % ikäluokasta. Määrä laski jonkin verran edellisestä vuodesta. Valtaosa kunnista selviytyi päivähoitolain velvoitteista hyvin. Kunnan järjestämää koululaisten aamu- ja/tai iltapäivähoitoa järjestetään yli 80 prosentissa kunnista.

Vuoden 2000 elokuun alusta tuli voimaan perusopetuslain muutos, jolla kunnat velvoitettiin järjestämään kaikille 6-vuotiaille lapsille esiopetusta viimeistään 1.8.2001 alkaen. Arvion mukaan lukuvuonna 2000-2001 noin 89 % ikäluokasta osallistui esiopetukseen.

Terveyspalvelut

Terveydenhuollon kokonaismenot kasvoivat v. 2001 lähes 5 %, eniten lääkemenot. Terveydenhuollon kokonaismenojen BKT-osuus oli Suomessa kertomusvuonna 6,6 %. Se on selvästi alle sekä OECD- että EU-maiden keskiarvon. Euroopan unionin maiden vertailussa suomalaiset olivat tyytyväisimpiä terveydenhuoltoonsa.

Perusterveydenhuollon asiakaskäyntien määrä on käytännössä pysynyt muuttumattomana vuodesta 1996 ollen 4,9 käyntiä asukasta kohden. Väestövastuinen omalääkäritoiminta on laajentunut kymmenessä vuodessa niin, että vuoden 2000 lopussa väestöstä 66 % oli sen piirissä.

97. Perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon palvelut

	1999	2000	2001*
Perusterveydenhuolto			
- käynnit/1000 asukasta	4 898	4 927	4 920
- hammashuollon käynnit/1000 as.	951	936	960
- hoitojaksot vuodeosast./1000 as.	60	62	63
- hoitopäivät vuodeosast./1000 as.	1 578	1 594	1 600
Erikoissairaanhoito			
- avohoitokäynnit/1000 asukasta	1 140	1 125	1 140
- hoitojaksot vuodeosast./1000 as.	189	189	190
- hoitopäivät vuodeosast./1000 as.	1 051	1 015	1 000

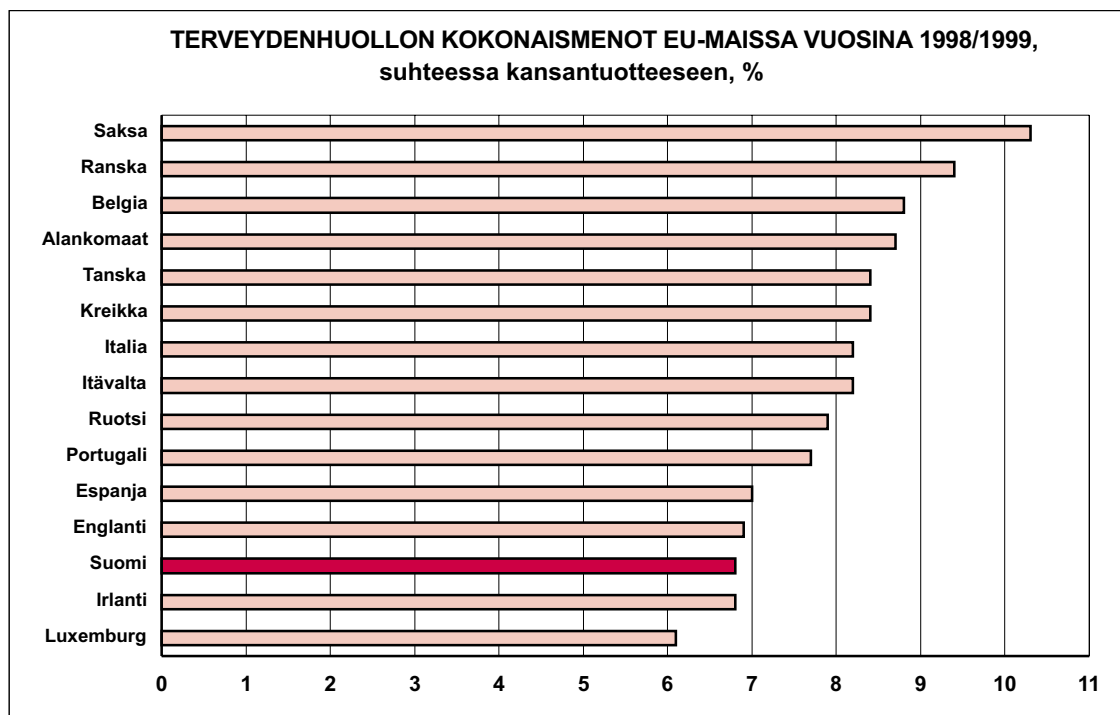
* arvio

Perusterveydenhuollon keskeinen haaste tällä hetkellä on työvoiman, lähinnä lääkärien, saatavuuden turvaaminen. Syksyllä 2001 terveyskeskuslääkärin viroista joka kahdeksas oli vailla hoitajaa. Terveyskeskuksista puuttui noin 400 lääkäriä. Vuodesta 2001 alkaen lääkäreitä poistuu joka vuosi työelämästä eläkkeelle enemmän kuin heitä valmistuu. Lääkärikoulutusta lisättiin v. 2001.

Lääkehoidon ongelmana olivat jatkuvasti lisääntyvät kustannukset. Lääkemenot kasvoivat v. 2001 7 prosentilla 8,5 mrd. markkaan. Lääkemenojen kasvu johtui hintojen noususta, käytön kasvusta sekä osaltaan epärationaalista lääkkeiden määräämisestä.

Erityisesti yksityislääkäreiden läheteet erikoissairaanhoidon kasvoivat. Tähän oli syynä terveyskeskusten lääkäripula sekä ennätyksellisen pitkä lääkärilakko, joka alkoi 12.3. ja päättyi 17.8.2001. Lääkärilakon takia sairaaloiden kokonaistuotanto supistui ensimmäisen kerran moniin vuosiin. Valtaosa potilaista pääsi erikoislääkärin konsultaatioon kuuden viikon kulu-

Kuvio 27.

sa lähetteen saapumisesta. Pitkiä jonotusaikoja oli kaihi-leikkauksarvioon, ortopediseen sekä muutamissa sairaanhoitopiireissä lasten- ja nuorten psykiatriseen hoitoon.

Lasten- ja nuorten psykiatrian palvelussa havaittujen puutteiden johdosta eduskunta lisäsi sekä vuoden 2000 että vuoden 2001 talousarvioihin valtionosuudet palveluiden parantamiseksi. Lisäyksen turvin aloitettiin yli 300 mielenterveyspalveluiden kehittämisprojektia, jotka jatkuivat v. 2001. Vuoden 2001 kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuutta lisättiin 25 milj. mk lasten ja nuorten mielenterveystyön tukemiseksi. Lasten ja nuorten psykiatriassa havaittuihin pitkiin jonotusaikoihin puututtiin vuoden 2001 alusta voimaan tulleella valtioneuvoston asetuksella. Siinä määrätään mm. hoidon tarpeen arvioinnin ja hoidon järjestämisen enimmäisajoista. Mielenterveyspalveluihin valmisteltiin laatuvaatimukset.

1.4.2001 alkaen sekä kunnallisen että sairausvakuutuksen kautta tuetun yksityisen hammaslääkärin hoitamien potilaiden piiriä laajennettiin v. 1946 ja sen jälkeen syntyneisiin. Uudistuksen seurauksena kuntien hammashuollossa hoidettiin v. 2001 noin 1,8 miljoonaa henkilöä. Heistä runsaat puolet oli maksuttoman hoidon piiriin kuuluvia alle 19-vuotiaita. Yksityistä hammashuoltoa käyttäneiden määrä nousi lähes 680 000:een. Palvelutarjonta vaihteli kunnittain – yli puolet kunnista tarjosi hammashoitopalveluja jo v. 2001 koko väestölle.

Kuntoutus

Vuonna 2000 kuntoutuksen kokonaismenot olivat 7,2 mrd. mk, jossa reaaliaikaista kasvua vuoteen 1997 verrattuna oli 9 %. Kuntoutuksen kustannuksista 20 % aiheutuu terveydenhuollosta ja noin 25 % sosiaalihuollosta. Menojen kasvu johtui pääasiassa kuntoutusta saaneiden määrän kasvusta. Väestön ikääntyminen, laaja työttömyys ja pyrkimys myöhentää eläkkeelle siirtymistä ovat lisänneet kuntoutustarvetta.

Ehkäisevä sosiaali- ja terveyspolitiikka

Ehkäisevän toiminnan painoalueina olivat ehkäisevän sosiaali- ja terveyspolitiikan aseman ja rakenteiden vahvistaminen, lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen, väestön terveyden, toimintakyvyn ja elämän laadun ylläpito ja parantaminen, syrjäytymisen ehkäisy, ehkäisevän päihdepolitiikan kehittäminen ja elinympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden edistäminen.

Nuorten raskauksien keskeytykset ovat lisääntyneet vuodesta 1995. Kaksi kolmasosaa aikuisväestöstä arvioi oman terveydentilansa hyväksi tai melko hyväksi. Noin viidesosalla on sairaus tai vamma, joka haittaa työ- tai toimintakykyä. Väestön työ- ja toimintakyvyn edistämiseksi vaikutettiin riskitekijöihin ja elämäntapoihin.

Tupakkapolitiikassa toimeenpantiin ravintoloita koskevien säädösten toinen vaihe ja alettiin valmistella Suomen tupakkalainsäädännön muutoksia EU:n tupakkatuotedirektiivin säännösten pohjalta. HIV-infektiotilanne vakiintui.

Suomalaisen syrjäytymisen taustalla vaikutti edelleen 1990-luvun lama. Työttömyyden, erityisesti pitkäaikaistyöttömyyden seurauksena syntyi syrjäytymisuhkia ja toimeentulovaikauksia. Vuoden 2002 talousarvioon liittyen valmisteltiin useita pienituloisten kotitalouksien asemaa parantavia uudistuksia, joskin uudistusten yhteisvaikutusta osin heikentävät etuuksien ja verotuksen väliset kytkennät. Toimeentulotukijärjestelmän on tarkoitus toimia nykyistä tehokkaammin ja joustavammin taloudellisissa vaikeuksissa olevien ihmisten auttamiseksi.

Kertomusvuonna laadittiin EU:lle köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen kansallinen toimitasuunnitelma. Syrjäytymisen torjunnassa on keskeistä työllistäminen. Sosiaalisen luotuksen kuntakokeilu ja siihen liittyvä seurantatutkimus päättyi kertomusvuoden lopussa.

Ylivelkaantuneiden kotitalouksien määrä näyttää vakiintuneen viime vuosina. Velkajärjestelyn ulkopuolelle jääneitä on arvioitu olevan 20 000-30 000. Ylivelkaantuminen on yhä nuorempien ikäryhmien ongelma. Asunnottomien määrän vähentyminen pysähtyi 1990-luvun loppupuolella.

Alkoholijuomien kulutuksen kasvuvauhti on Suomessa viime vuosina ollut nopeampaa kuin EU-maissa keskimäärin. Alkoholista johtuva sairastavuus ja kuolleisuus sekä muut alkoholin käytön aiheuttamat sosiaaliset ja terveydelliset ongelmat näkyvät muun muassa lisääntyneenä sosiaali- ja terveyspalvelujen käytönä.

Huumausaineiden kokeilukäytön voimakas kasvu näyttää taittuneen. Ongelmakäyttö saattaa vielä kasvaa. Sen huolestuttavia kehityssuuntia ovat ongelmien kasaantuminen nuorelle ikäluokalle, suonensisäisten huumeiden käytön seurauksena leviävät infektioaudit sekä huumausaineista aiheutuva kuolleisuus ja rikollisuus. Amfetamiinien ja opiaattien, lähinnä heroinin,

3.11. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

ongelmakäyttäjiä on arvioitu olevan 11 000-14 000. Vaikeutuneen huumausainetilanteen johdosta ministeriöiden välinen huumausainepoliittinen koordinaatioryhmä laati toimenpideohjelman huumausainepolitiikan tehostamiseksi vuosille 2001-2003.

Työterveyshuollon toimintaa kohdennettiin aiempaa enemmän työolosuhteiden selvittämiseen ja työpaikan tarpeisiin perustuvan työterveyshuollon toteuttamiseen.

Työolot ja työsuojelu

Vuonna 2001 korvattiin noin 127 000 työtapaturmaa ja ammattitautia. Lukumäärä nousi edelliseen vuoteen verrattuna. Luku sisältää sekä työpaikalla että työmatkalla sattuneet työtapaturmat, myös valtion sektorin. Työkyvyttömyyden kesto on viime vuosina edelleen lyhentynyt, mutta vakavien, yli kuukauden työstä poissaoloon johtaneiden tapaturmien määrä on lisääntynyt.

Työpaikalla sattuneiden, kuolemaan johtaneiden työtapaturmien ja ammattitautien määrä väheni hieman v. 2001. Ennakkotietojen mukaan ammattitautien määrä väheni edelleen.

Sairauspoissaolopäivät työllistä kohden kääntyivät nousuun vuoden 1998 jälkeen. Eniten niitä oli tuki- ja liikuntaelinsairauksiin altistavilla aloilla. Työkyvyttömyyseläkkeiden määrä on edelleen lisääntynyt, pääryhminä olivat tuki- ja liikuntaelinsairaudet ja mielenterveyden häiriöt. Työelämässä tapahtuneet muutokset ovat lisänneet kiirettä ja työssä uupumista.

Työssä jaksamisen tutkimus- ja toimenpideohjelma eteni yhteistyössä työmarkkinajärjestöjen kanssa. Kehittämis- ja tutkimushankkeita käynnistettiin ja tiedotusta toteutettiin. Työelämässä jaksamisen ja jatkamisen tukemisella pyrittiin työssä käyvän väestön työkyvyn ylläpitämiseen, hyvinvointiin ja työmarkkinoilta poistumisiensa myöhentämiseen. Kansallisen Ikäohjelman hankkeet ja tiedotustoiminta etenivät suunnitelmien mukaisesti.

Vuodelle 2001 työsuojelupiirien toimintamenoihin oli budjetoitu 118,9 milj. mk. Työsuojelupiirien henkilöstö oli v. 2001 yhteensä 428. Määrä on pysynyt samalla tasolla viimeisten neljän vuoden aikana.

Hallinnonalan maksullinen toiminta

Hallinnonalan maksullisen toiminnan kokonaiskustannukset olivat v. 2001 yhteensä 485,3 milj. mk. Edelliseen vuoteen verrattuna kasvua oli 30,2 milj. mk. Markkamääräisesti kasvu oli suurinta valtion mielisairaaloissa, koulukodeissa ja Vakuutusvalvontavirastossa. Virastoon siirtyi 1.3.2001 lukien työttömyyskassojen valvonta.

Hallinnonalan maksullinen toiminta oli 18,6 milj. mk alijäämäistä. Tämä johtui pääasiassa koulukotien alijäämän kasvusta. Lääkelaitoksen ja Säteilyturvakeskuksen ylijäämät pienenivät edelliseen vuoteen verrattuna. Muissa hallinnonalan laitoksissa ei tapahtunut merkittäviä muutoksia edelliseen vuoteen verrattuna.

Raha-automaattiyhdistys

Raha-automaattiyhdistyksen tehtävänä on yksinoikeudella harjoittaa raha-automaatti-, kasino-peli- ja pelikasinotoimintaa Suomessa. Raha-automaattiyhdistyksen voitto käytetään valtion budjetin kautta terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen.

3.11. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

98. Raha-automaattiyhdistyksen keskeiset tunnusluvut

	1999	2000	2001
Liikevaihto, milj. mk	2 963	3 214	3 288
Tilikauden voitto, milj. mk	1 948	2 135	2 277
Tilikauden voitto, %	66	66	69
Sijoituspaikkamaksut, milj. mk	446	482	499
Henkilöstökulut, milj. mk	231	241	250
Henkilöstö	1 662	1 689	1 697

Raha-automaattiyhdistyksen liiketoimintaan kuuluvat yrittäjien tiloihin sijoitetut raha-automaatit ja kasinopelit, Raha-automaattiyhdistyksen omat pelisaliketjut, ravintolakasinopelit ja Casino RAY. Liikevaihto nousi 3 288 milj. markkaan, jossa oli lisäystä edelliseen vuoteen 4,4 %. Tilikauden voitto oli 2 277 milj. mk (+6,7 %). Raha-automaattiyhdistyksen palveluksessa työskenteli vuoden 2001 lopussa 1 697 henkilöä, joista yli puolet osa-aikaisesti.

99. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2000	Tilinpäätös 31.12.2001	Muutos
	Miljoonaa markkaa		
Toiminnan tuotot	569	590	21
Toiminnan kulut	-1 325	-1 432	-107
JÄÄMÄ I	-756	-842	-86
Rahoitustuotot ja -kulut	130	200	70
Satunnaiset tuotot ja kulut	0	0	0
JÄÄMÄ II	-625	-642	-17
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-39 004	-40 988	-1 984
JÄÄMÄ III	-39 629	-41 631	-2 001
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	1 867	1 992	125
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-37 298,23	-39 639	-1 876

100. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2000	Tilinpäätös 31.12.2001	Muutos
	Miljoonaa markkaa		
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	-	-	-
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIOITUKSET	205	204	-1
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	201	137	-65
VASTAAVAA YHTEENSÄ	406	341	-66
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	- 1 870	-2 134	-265
ARVOSTUSERÄT	-	-	-
VIERAS PÄÄOMA	2 276	2 475	199
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	406	341	-66

3.11. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

Valtioneuvosto myönsi v. 2001 avustuksia Raha-automaattiyhdistyksen tuotosta 1 513 milj. mk 1 110 yleishyödylliselle yhteisölle ja säätiölle erilaisiin terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia edistäviin tarkoituksiin. Lisäksi Valtiokonttorille osoitettiin 546 milj. mk sotainvalidien ja veteraanien kuntoutukseen. Raha-automaattituottoja käytettiin kaikkiaan 2 054 milj. mk. Vuoden 2000 tuottoa jäi myöhemmin jaettavaksi 229 milj. mk.

3.12. TYÖMINISTERIÖN HALLINNONALA

Toimintaympäristö ja tavoitteet

Kertomusvuonna työvoimaan kuului keskimäärin 2 605 000 henkilöä. Työvoiman tarjonta lisääntyi edellisestä vuodesta 16 000 henkilöä. Työllisten määrä lisääntyi noin 32 000 henkilöä. Työllisyysaste (työssä olevien osuus 15-64-vuotiaasta väestöstä) oli kertomusvuonna 67,7 %, joten se kasvoi edellisestä vuodesta lähes prosenttiyksikön. Keskimääräinen työttömyysaste oli 9,1 % eli 0,7 prosenttiyksikköä edellisvuotista pienempi ja määrällisesti työttömyys aleni 16 000 henkilöä. Työnvälityksessä työttömiä työnhakijoita oli keskimäärin 302 000. Maassamuutto oli poikkeuksellisen vilkasta.

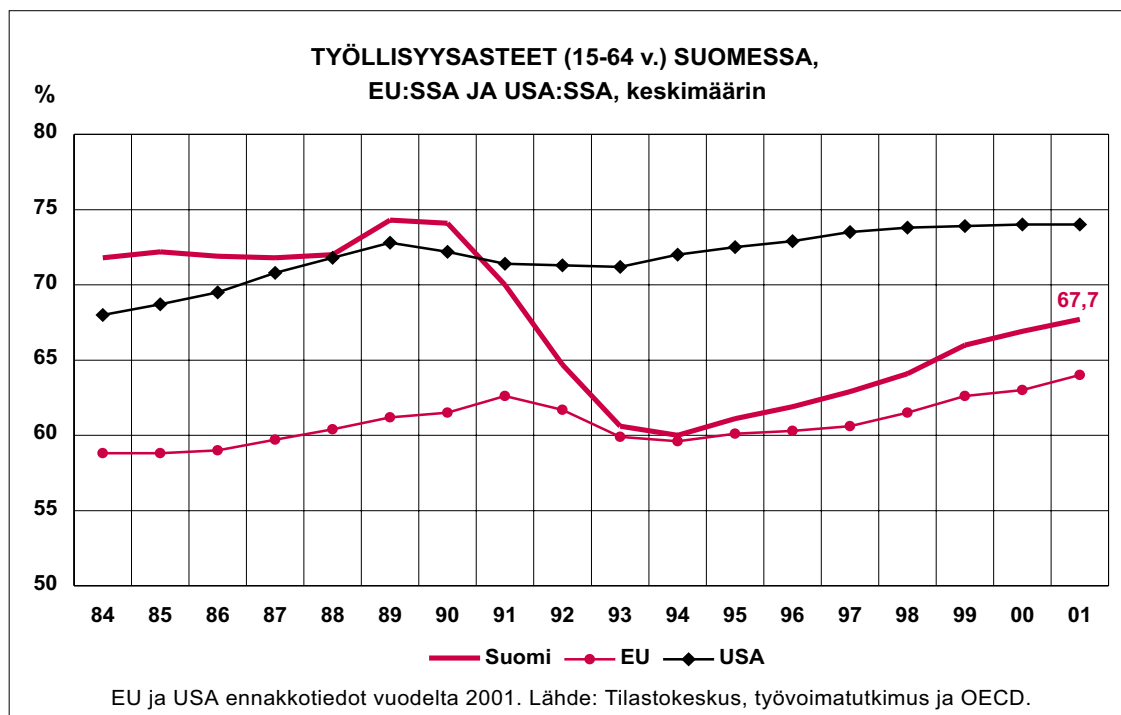
Merkittävä osa nykyisistä työttömistä on vaikeasti työllistyviä, joille ei ole riittävästi tarjolla sopivaa markkinaehtoista työtä vallitsevalla tuotannon rakenteella, työvoiman laatuun kohdistuvilla odotuksilla ja työvoimakustannuksilla. Vuonna 2001 pitkäaikaistyöttömiä eli yhdenjaksoisesti yli vuoden työttömänä olleita oli keskimäärin 82 700 henkilöä. Määrä oli 6 300 henkilöä pienempi kuin edellisenä vuonna. Pitkäaikaistyöttömistä yli 2 vuotta yhdenjaksoisesti työttömänä olleita oli 39 200 eli 4 300 vähemmän kuin edellisenä vuonna. Ikääntyvien työttömyyden aleneminen oli edelleen suhteellisen hidasta; v. 2001 yli 50-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli keskimäärin 98 300 eli 4 200 henkilöä (-4,2 %) vähemmän kuin edellisenä vuonna. Työttömyyden väheneminen on kohdistunut erityisesti nuoriin ikäryhmiin. Työministeriön työnvälitystilaston mukaan 15-24-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli työvoimatoimistoissa v. 2001 keskimäärin 36 600. Nuorten työttömien työnhakijoiden määrä väheni edellisvuodesta noin 2 800 henkilöllä eli 7,1 % (v. 2000 vähennys oli runsaat 11 %). Nuoret ovat 1990-luvun jälkipuoliskolla työllistyneet varsinkin erilaisiin uuden talouden yrityksiin ja työpaikkoihin. Vuonna 2001 IT -alojen kasvun heikentymisen myötä näihin yrityksiin ei ole enää syntynyt uusia työpaikkoja yhtä runsaasti kuin aikaisempina vuosina, ja työntekijöitä on myös jouduttu irtisanomaan talousvaikeuksien vuoksi. Miesten työttömyys oli vielä 1990-luvun alkupuolella selvästi korkeampaa kuin naisten talouslaman kohdistuessa voimakkaasti miesvaltaisiin toimialoihin. Teollisen tuotannon, liike-elämän palvelujen ja rakennustoiminnan voimakas kasvu 1990-luvun jälkipuoliskolla ovat kuitenkin alentaneet miesten työttömyyttä selvästi enemmän kuin naisten. Samalla sukupuolten väliset työttömyyden erot ovat laman jälkeisinä vuosina tasoittuneet. Vuonna 2001 työttömistä työnhakijoista naisia oli 148 700 ja miehiä 153 400.

Työhallinnon strategian keskeisinä lähtökohtina ovat hallitusohjelma sekä siitä johdettu hallituksen hankesalkku. Strategian päätavoitteena on hallitusohjelman mukaisesti nostaa työllisyysaste lähelle 70 % v. 2003. Tämä edellyttää onnistunutta talous-, tulo-, koulutus-, sosiaali- ja elinkeinopolitiikkaa. Työhallinnon strategiaa tarkistettiin vuoden 2001 aikana talous- ja työllisyysnäkökymien muutoksen vuoksi, minkä ohella strategiatarkisteella luodaan edellytyksiä sopeutua taantuman jälkeiseen työmarkkinatilanteeseen, jossa olennaista on suurten ikäluokkien tulo eläkeikään. Omassa toiminnassaan työministeriö painottaa erityisesti työmarkkinoiden toimivuutta ja työelämän kehittämistä. Strategialla pyritään 1) varmistamaan työvoiman saatavuus, 2) tukemaan työvoiman kysyntää, 3) vahvistamaan ja laajentamaan toimintaa työssä olevien osaamisen ja jaksamisen parantamiseksi, 4) lisäämään työhön menon kannustavuutta ja ehkäisemään työmarkkinoilta syrjäytymistä sekä 5) ehkäisemään syrjintää ja rasismia sekä edistämään hyviä etnisiä suhteita yhteiskunnassa. EU:n työllisyysuuntaviivojen mukainen kansallinen työllisyyspolitiikan toimintasuunnitelma 2001 (NAP) val-

3.12. Työministeriön hallinnonala

mistui huhtikuussa. Se nivoutuu osaksi työhallinnon strategiaa ja tukee hallitusohjelman tavoitteita. Työhallinnon vastuulla on kolme hanketta – osaavan henkilöstön työllisyyttä tukeva pitkäjänteinen kehittäminen, osaavan työvoiman saatavuuden turvaaminen ja uusi alkua. Työministeriön kolmikan-tayhteistyötä kehitettiin uudistamalla työasiainneuvoston ja sen tukena toimivan työpolitiikan neu-vottelukunnan kokoonpano marraskuussa 2001.

Kuvio 28.

Työvoiman kysynnän tukeminen ja saatavuuden varmistaminen

Tilastokeskuksen vuoden 2001 lopussa tekemien työnantajahaastattelujen mukaan noin 26 % työvoimaa hakeneista toimipaikoista oli kokenut työpaikkojen täyttämisiin liittyviä ongelmia. Rekrytointiongelmien ovat vähentyneet edellisvuodesta, jolloin rekrytointiongelmia kokeneiden toimipaikkojen osuus oli haastattelujen mukaan noin 29 %. Kokonaan tai osittain vaille työvoimaa oli v. 2001 jäänyt noin 8 % työvoimaa hakeneista toimipaikoista. Työhallinnon tärkeimmät keinot työvoiman tarjonnan ja kysynnän kohtaamiseksi ovat työnvälitys ja työvoimakoulutus.

Vuoden 2001 aikana työvoimatoimistoihin ilmoittautui arviolta 816 500 työnhakijaa, joista työttömiä 593 500. Vuotta aiemmin vastaavat luvut olivat 849 300 ja 628 800. Vuoden aikana työvoimatoimistoihin ilmoitettiin arviolta 319 000 avointa työpaikkaa, joista täyttyi noin 297 000. Työpaikoista 154 000 täyttyi työnvälityksen työnhakijoilla. Kertomusvuoden aikana päättyi eri syistä yhteensä 880 300 työnhakijoiden työttömyysjaksoa. Tähän lukuun voi sama henkilö sisältyä useamman kerran. Noin 517 000 työttömyysjaksoa päättyi sijoittumiseen avoimille työmarkkinoille. Osuus

oli 58,7 % kaikista päättyneistä työttömyysjaksoista. Työvoimapolitiittiseen toimenpidesijoitukseen päättyi 154 700 työttömyysjaksoa ja työttömyyseläkkeelle siirtymiseen 14 400. Päättyneistä työttömyysjaksoista noin puolet jäi alle kuukauden mittaiseksi. Työnhakijoista pitkäaikaistyöttömiä eli vähintään 12 kuukautta yhtäjaksoisesti työttömänä olleita oli 155 300 henkilöä eli 14 400 vähemmän kuin edellisenä vuonna. Pitkäaikaistyöttömyyksiä päättyi 73 500. Näistä 11 % päättyi työllistymiseen avoimille työmarkkinoille, 38 % sijoittumiseen työvoimapolitiittiseen toimenpiteeseen ja loput siirtymiseen työvoiman ulkopuolelle tai syytä ei tiedetä. Kertomusvuonna pitkäaikaistyöttömyyden jaksoja päättyi hieman enemmän kuin niitä alkoi. Päättyneitä jaksoja oli 4 300 enemmän kuin alkaneita jaksoja. Keskimäärin pitkäaikaistyöttömiä oli kuukausittain 82 700.

Työpaikoista, jotka eivät olleet ns. haku- tai provisiopaikkoja (haku aika määrätty tai palkkaus proviisioon perustuva), noin 96,2 % täyttyi työnantajan kanssa sovittuun työn alkamispäivään mennessä. Työpaikkojen täyttymisnopeus oli keskimäärin 11 vuorokautta. Työnantajilta kootun palautteen mukaan työnvälitys kuuluu kolmen tuloksellisimman työvoiman hankintakanavan joukkoon. Työnhakupalveluissa painotettiin omatoimisuutta ja henkilökohtaista työnvälitystä tuettiin työnhakusuunnitelmissa, -valmennuksella, määrää aikaishaastattelulla ja osaamiskartoituksilla. Määrä aikaishaastatteluita tehtiin yhteensä noin 204 400 eli haastattelut toteutuivat 58-prosenttisesti. Työttömille tuli laatia työnhakusuunnitelma viimeistään viiden kuukauden työttömyysjakson kuluttua. Vuoden 2002 alusta lähtien työttömyysetuuden saamisen edellytyksenä on yksilöidyn työnhakusuunnitelman noudattaminen.

Vuoden 2000 lopussa käyttöön otettu sähköinen asiakaspalvelu yleistyi. Sen kautta työnhakija saattoi mm. lähettää esittelyn osaamisestaan työvoimatoimiston tietojärjestelmään. Työnantajat tekivät Internetin kautta 25 000 työpaikkailmoitusta työvoimatoimistoihin. Yksilöllisiä ja kannustavia työnvälityksen asiakaspalvelutuotteita kehitettiin ja kehiteltiin kolmessa työvoimatoimistossa sekä valtakunnallisessa Työlinja-puhelinpalvelussa EU:n rahoitustuella.

Työnhakijapalvelusta eriytettyjä työnantajapalveluyksiköitä on lähes 80 työvoimatoimistossa. Niiden vahvuudeksi on todettu toiminnan tavoitteellisuus ja monimuotoinen yhteydenpito työnantaja-asiakkaisiin. Suuret työvoimatoimistot tarjoavat myös maksullisia työnantajapalveluita, Henkilöstöratkaisut (24 toimistossa) ja Henkilöstövuokraus (6 toimistossa), jonka vakinaistamisesta tehtiin päätös v. 2001.

Työministeriö valmisti ehdotukset työvoimapolitiikan 1998 toteutetun uudistuksen jatkamiseksi (toinen aalto), jossa painopisteenä on työvoiman saatavuuden turvaaminen ja työnantajien palvelut. Toimenpiteet tulevat voimaan vuoden 2002 alusta. Työnantajien palveluja tehostetaan työvoimatoimistoissa sopimusasiakkuuden suuntaan ja yrityskäyntejä lisätään. Uutena palveluna kokeillaan suurimmissa kaupungeissa ulkopuolisten työntekijöiden käyttöä työmahdollisuuksien hakemisessa vaikeammin työllistyville. Henkilöasiakkaan palvelutarve otetaan aiempaa selkeämmin huomioon. Uudistukseen sisältyy myös hallinnon virtaviivaistaminen kokoamalla työvoimatoimistoja lähinnä seutukuntamallin pohjalta.

Työvoiman saatavuutta turvattiin myös ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalveluilla sekä koulutus- ja ammattitietopalvelulla. Ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelujen tavoitteena on auttaa yksityistä henkilöä ratkaisemaan ammatinvalintaan ja ammatilliseen kehittymiseen sekä työn saamiseen liittyviä kysymyksiä. Ammatinvalinta- ja urasuunnittelun asiakkaita oli kertomusvuonna noin 41 000 henkilöä. Koulutusneuvonnan tavoite on, että asiakkaalla on neuvonnan jälkeen riittävät tiedot tehdä koulutukseen hakeutumista ja ammatillista kehittymistä koskevia päätöksiä. Koulutus- ja ammattitietopalvelussa tilastoitiin noin 438 000 neuvontakertaa. Ammatillisen kuntoutuksen työnhakija-asiakkaita oli yli 80 000 henkilöä ja heille suunnattuja aktiivitoimia lähes 60 000. Lisäksi kertomus-

3.12. Työministeriön hallinnonala

vuonna jatkettiin ikääntyneiden pitkäaikaistyöttömien palvelutarveselvityksiä yhteistyössä Kansaneläkelaitoksen kanssa sekä aloitettiin pitkäaikaistyöttömien eläke-edellytysten selvittelyt suurissa ja keskisuurissa työvoimatoimistoissa.

Työvoimapolitiittista aikuiskoulutusta järjestetään työvoiman kysynnän ja tarjonnan tasapainottamiseksi ja työvoimapulan poistamiseksi. Vuonna 2001 kansallisesti rahoitetun työvoimakoulutuksen aloitti yhteensä noin 58 500 henkilöä. Koulutuksesta arviolta 8 % toteutettiin yhteishankintana työnantajan kanssa. Opiskelijatyöpäiviä ostettiin 5,3 miljoonaa, ja keskimääräinen opiskelijatyöpäivän hinta oli 146 mk. Kansalliseen työvoimakoulutukseen käytettiin kertomusvuonna 776 milj. mk, vuotta aiemmin käyttö oli 865 milj. mk. Työvoimakoulutuksen opintososiaalisiin etuihin käytettiin 499 milj. mk, mikä on 59 milj. mk edellisvuotta vähemmän. Työssä olevan työvoiman koulutusta suositettiin tilanteissa, joissa koulutuksella voitiin edistää varsinkin ikääntyvän työvoiman työssä pysymistä.

Myös Euroopan sosiaalirahaston hankkeissa ovat keskeisessä asemassa työvoimakapeikkoalojen työvoiman saatavuuden turvaaminen ja kehittäminen. Hankkeissa on painotettu työyhteisöjen kehittämistä, uuden työvoiman rekrytointia sekä työelämän tarpeista lähtevää osaamisen kehittämistä, ja niiden lähtökohtana on joko olemassa oleva tai ennakoitu työvoiman tarve. Strategialinjauksen mukaisissa työhallinnon ESR -toimenpiteissä aloitti v. 2001 liki 25 000 henkilöä, ja rahaa hankkeisiin käytettiin yhteensä yli 430 milj. mk.

Työvoimapolitiittisilla investoinneilla vaikutettiin työvoiman kysyntään. Kertomusvuonna työvoimapolitiittisiin investointeihin käytettiin siirtomäärärahat mukaan lukien yhteensä 188 milj. mk.

Työelämän kehittäminen

Väestöennusteiden mukaan työikäisten lukumäärä alkaa vähetä jo seuraavan vuosikymmenen vaihteessa ja suurehkot ikäluokat korvautuvat työmarkkinoilla koko ajan selvästi pienemmillä ikäluokilla. Tästä syystä työministeriö on edistänyt kolmikantayhteistyössä toimintaa, jolla työolosuhteita kehitetään entistä suotuisammiksi. Toiminnan tavoitteena on, että vanhenevat ikäluokat jaksavat jatkaa työelämässä nykyistä pidempään, ja että myös nykyisten nuorten työolot tukevat työssä jaksamista ja työllistymistä. Näin voidaan myös turvata talouskasvua ja työvoiman saatavuutta sekä vaikuttaa eläkekustannusten alentumiseen. Työhallinnon konkreettisina toimintamalleina ovat olleet työelämäohjelmat, kuten työelämän kehittämisohjelma ja työssä jaksamisen tutkimus- ja toimenpideohjelma, lainsäädännön kehittäminen sekä elinikäisen oppimisen periaatteen tukeminen.

Uusi työsopimuslaki (55/2001) tuli voimaan 1.6.2001. Laki parantaa mm. epätyypillisissä työsuhteissa olevien työntekijöiden asemaa, täsmentää yleissitovuusjärjestelmää ja selkeyttää työsuhteturvaan liittyviä säännöksiä. Laki yksityisyyden suojasta työelämässä (477/2001) tuli voimaan 1.10.2001. Laki täydentää henkilötietolakia työelämän erityistarpeiden osalta erityisesti eräissä menettelytaivoissa. Lakia täydentävien säännösten valmistelu työntekijöiden teknisen valvonnan, sähköpostin valvonnan sekä huumetestien osalta on myös käynnistetty. Tulopoliittiseen sopimukseen perustuen asetettiin kolmikantainen komitea valmistelemaan vuosilomalain kokonaisuudistusta (määräaika 30.9.2002). Työministeriö asetti myös kolmikantaiset työryhmät vuorotteluvapaajärjestelmän arviointia ja siitä tehtävää päätöstä varten (määräaika 31.5.2002) sekä henkilöstörahastolain kehittämistä varten (määräaika 30.9.2001). Viimeksi mainittu työryhmä sai työnsä määräajassa valmiiksi, ja hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle keväällä 2002. EU:n rasismidirektiivin ja työsyryntädirektiivin toimeenpanon edellyttämä kansallisen lainsäädännön valmistelu aloitettiin yhteistyössä työmarkkinajärjestöjen ja muiden tahojen kanssa. Myös esitys lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä koskevaksi lainsäädännöksi on valmistumassa.

Työministeriö on vastannut Kansallisen työelämän kehittämisohjelman ja Kansallisen tuottavuusohjelman toteutuksesta yhdessä työmarkkina- ja yrittäjäjärjestöjen kanssa. Ohjelmien yhteisenä tavoitteena on parantaa kansakunnan hyvinvointia ja kilpailukykyä kehittämällä ja levittämällä toimintamalleja ja osaamista, joilla vahvistetaan inhimillisten voimavarojen kehittymistä ja niiden tuloksellista käyttöä työssä. Työelämän kehittämisohjelma edistää erityisesti innovatiivisuutta tukien toimintatapojen kehittämistä suomalaisilla työpaikoilla laajan projektitoiminnan avulla. Kansallisen tuottavuusohjelman painopiste on toiminnan tuottavuutta ja laatua edistävien uusien kehittämis- ja analyysimenetelmien kehittämisessä. Molemmat ohjelmat pyrkivät aktiivisesti vahvistamaan kehittämisosaamista Suomessa. Kansallisen työelämän kehittämisohjelman rahoitus valtion talousarviossa v. 2001 oli 46 milj. mk, minkä lisäksi kaikissa työpaikkakohtaisissa kehittämishankkeissa edellytetään myös yritysten ja julkisyhteisöjen omaa taloudellista panostusta. Tuottavuusohjelman rahoitus valtion talousarviossa oli 4 milj. mk, minkä lisäksi projektit hankkivat rahoitusta muista lähteistä. Kansallisen työelämän kehittämisohjelman varoin rahoitettiin kolmivuotista Mosaikkiprojektia. Hankkeessa on mukana yhdeksän yritystä, joissa työskentelee yhteensä 14 000 henkeä. Tavoitteena on laajentaa tasa-arvon käsitettä kattamaan ihmisten erilaisuuden ja moninaisuuden ymmärtämistä, edistää erilaisuuden johtamisen taitoja, saada organisaatioiden tasa-arvosuunnitelmat siirtymään papereista eläviksi käytännöiksi, saada verkostoitumisen kautta siirtymään hyviä käytäntöjä organisaatiolta toiselle ja tukea organisaatioiden muutospyrkimyksiä kohti ihmisten tasa-arvoisuuden ja erilaisuuden sallivuuden mahdollistavia rakenteita ja toimintamalleja.

Työssä jaksamisen tutkimus- ja toimenpideohjelmaa toteutetaan työministeriön koordinoimana yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön, opetusministeriön ja kauppa- ja teollisuusministeriön sekä työmarkkinajärjestöjen, yrittäjä- ja urheilujärjestöjen ja kirkon kanssa. Ohjelman tavoitteena on edistää ja ylläpitää työkykyä ja hyvinvointia työpaikoilla. Ohjelman piirissä ovat myös maanviljelijät ja omaa työtään tekevät pienyrittäjät. Ohjelmassa on neljä toimintatasoa: tiedottaminen ja hyvien käytäntöjen levittäminen, tutkimuksen hyödyntäminen ja uuden tutkimuksen teettäminen, käytännön kehittämishankkeiden aikaansaaminen ja tukirahoitus sekä lainsäädännön kehittämisen seuranta. Ohjelma toteutti hallitusohjelmaan sisältyvää tavoitetta edistää henkilöstötilinpäätösten käyttöönottoa rahoittamalla henkilöstövoimavarojen seurantaa ja hyödyntämistä koskevan tutkimuksen. Ohjelma on mukana myös tulopoliittisen sopimuksen mukaisen työyhteisöille suunnatun koulutuspaketin tuottamisessa. Kertomusvuonna ohjelma syvensi hyvien työpaikkakäytäntöjen tuntemusta vahvalla tiedotustoiminnalla. Työssä jaksamisen ohjelman määräraha v. 2001 oli valtion talousarviossa työministeriön pääluokassa 10 milj. mk, minkä lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö osoitti ohjelman toteutukseen 6 milj. mk.

Kansallisen Ikäohjelman (1998-2002) tavoitteena on parantaa yli 45-vuotiaiden työllisyyttä ja vähentää ennenaikaiselle eläkkeelle siirtymistä. Ohjelman loppuvaiheessa painopiste on ollut erityisesti paikallisessa koulutuksessa ja viestinnässä. Ohjelman kokonaisbudjetti on viisivuotisella ohjelmakaudella yhteensä 25 milj. mk. Vuonna 2001 määräraha oli 5 milj. mk, mikä jakautui sosiaali- ja terveysministeriön, työministeriön ja opetusministeriön kesken.

Vuorotteluvapaan on vuodesta 1996 vuoden 2001 loppuun aloittanut yli 55 000 henkilöä. Vuoden 2001 aikana vuorotteluvapaan aloitti 13 550 henkilöä, ja vapaalla oli keskimäärin lähes 7 700 henkilöä. Vuorotteluvapaan käyttäjistä hieman yli 70 % oli naisia. Vuorotteluvapaan käyttäjiä on kaikissa ammattiryhmissä, mutta eniten sitä hyödyntävät toimihenkilötyössä olevat korkeakoulutuksen tai muun hyvän keskiasteen koulutuksen saaneet henkilöt. Vuorotteluvapaan avulla voidaan työllistää myös pitkäaikaistyöttömiä, mutta käytännössä vuorottelusijaisista on ollut vain 2 % sellaisia, joiden työttömyys on kestänyt yli vuoden. Toisaalta osa sijaisista on henkilöitä, jotka ovat olleet työttöminä varsin lyhyen ajan ja olisivat voineet työllistyä ilman vuorottelusijaisuuttakin. Vuonna 2001 vuorottelupaikkaan välitetyн työttömyys kesti ennen sijaisuuden alkua 7 viikkoa.

3.12. Työministeriön hallinnonala

Osa-aikalisajärjestelmä on työllisyysmäärärahoilla toteutettava työnjakomalli. Työministeriö rajasi ohjeillaan osa-aikalisän käyttöä v. 2001 siten, että osa-aikalisäsjaiseksi tulee osoittaa vain henkilöitä, jotka ovat olleet viimeisen kuuden kuukauden aikana vähintään viisi kuukautta työttöminä työnhakijoina tai jotka ovat yli 55-vuotiaita. Tämä osaltaan edelleen vähensi osa-aikalisän käyttöä v. 2001, jolloin osa-aikalisäsjaisia oli yhteensä keskimäärin noin 3 000 henkilöä kuukaudessa (v. 2000 vastaava luku oli noin 3 800), joista pitkäaikaistyöttömiä oli 450 henkilöä ja 55-59-vuotiaita 240 henkilöä. Osa-aikalisää on käytetty työuupumuksen ehkäisyyn, työ- ja perhe-elämän yhteensovittamiseen sekä merkittävässä määrin myös jatko- ja täydennysopintoihin. Osa-aikalisällä sijoitetuista yli 90 % oli naisia.

Työministeriön ylläpitämässä henkilöstörahastorekisterissä oli vuoden 2001 lopussa 37 henkilöstörahastoa ja niiden piirissä noin 81 000 työntekijää. Kertomusvuoden aikana rekisteröitiin yksi uusi rahasto, mutta toisaalta poistettiin rekisteristä kaksi toimintansa lopettanutta rahastoa, joten rahastojen kokonaismäärä laski yhdellä rahastolla. Vuosilta 1990-2000 rahastoihin on kertynyt voittopalkkioita yhteensä 1 986 milj. mk. Vuoden 2000 voittopalkkiokertymä, joka rahastoille suoritettiin kertomusvuoden aikana, oli 394 milj. mk. Voittopalkkioita sai 21 rahastoa eli yksi vähemmän kuin edellisenä vuonna.

Kannustavuus ja syrjäytymisen ehkäisy

Hallitusohjelman mukaisesti työhallinto on omilla toimillaan pyrkinyt edistämään kannustavuutta ja ehkäisemään syrjäytymistä. Strategialinjauksensa mukaisesti ministeriö pyrkii vähentämään työttömyyseläkeputken houkuttelevuutta, tehostamaan työvoimapalveluita ja muita aktiivisen työvoimapolitiikan keinoja työhön hakeutumisen edistämiseksi ja tukiriippuvuuden vähentämiseksi sekä siirtämään voimavarojen käytön painopistettä passiivisesta aktiiviseen ja uudistamaan vaikeasti työllistyvien palveluita kehittämällä hallintojen välistä yhteistyötä.

Palkkaperusteisella kansallisella tuella ml. yhdistelmätuki oli v. 2001 työllistettynä keskimäärin 36 800 henkilöä, kun määrä v. 2000 oli 39 000 henkilöä. Vähennys oli noin 2 200 henkilöä. Työllistetyistä yhdistelmätuen osuus oli noin 12 550 henkilöä. Toimenpiteet mitoitettiin valtion talousarviossa siten, että yhdistelmätuella olisi keskimäärin 12 500 henkilöä ja muun työllistämistuen piirissä keskimäärin 24 900 henkilöä. Työllistäminen toteutui lähes budjetissa arvioitun mukaisesti. Alueet painottivat vaihtoehtoisesti joko yhdistelmätukea tai muuta työllistämistukea. Yhteismäärältään työllistäminen oli eri alueilla varsin lähellä asetettujen tavoitetasojen summaa.

Valtion vuoden 2001 talousarviossa osoitettiin yhteensä 70 milj. markkaa v. 2000 ja sen jälkeen työttömäksi tulleiden 55-59-vuotiaiden tukityöllistämiseen. Määrärahalla arvioitiin työllistettävän keskimäärin 1 300 henkilöä ja toteutuma oli noin 1 100 henkilöä.

Tukitoimenpiteitä on kohdistettu erityisesti pitkäaikaistyöttömiin ja pitkäaikaistyöttömyyden ennaltaehkäisemiseen. Työllistetyistä pitkäaikaistyöttömiä oli keskimäärin noin 19 960, mikä oli 1 600 vähemmän kuin edellisenä vuonna. Pitkäaikaistyöttömyyden ennaltaehkäisemiseksi työllistettiin 9 260 yli 24-vuotiaasta työtöntä, jotka eivät olleet vajaakuntoisia. Nuoria työttömiä työllistettiin 4 100 ja vajaakuntoisia työttömiä 2 350. Pitkäaikaistyöttömyyksiä päättyi v. 2001 noin 73 450 eli noin 7 200 vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Tukitoimenpiteeseen sijoittuminen pitkäaikaistyöttömyyden päättymisen syynä on pysynyt edelleen selvästi merkittävimpänä tekijänä, osuus oli 25 % päättymisistä.

Työllisyyspoliittista projektitukea voidaan myöntää työllisyyden edistämiseksi hankkeisiin, joiden avulla järjestetään uusia työmahdollisuuksia työttömille työnhakijoille ja toteutetaan muita heidän työllistymistään edistäviä toimenpiteitä. Lisäksi projektitukea voidaan myöntää muihin työllisyyttä ja työvoiman kehittämistä edistäviin alueellisiin ja paikallisiin hankkeisiin. Keskeinen painopiste-alue on uusien työmahdollisuuksien ja aktivointitoimenpiteiden löytäminen varsinkin ns. kolmannen sektorin avulla työmarkkinoilta syrjäytymisvaarassa oleville työttömille. Erityisenä kohderyhmänä ovat vähintään 500 päivää työttöminä olleet työmarkkinatuen saajat. Projektitukea myönnettiin v. 2001 kaikkiaan noin 88,1 milj. mk, josta yhdistyksille noin 65 milj. mk, kunnille noin 13,2 milj. mk ja loput yrityksille ja muille yhteisöille. Myönteisiä projektitukipäätöksiä tehtiin kertomusvuonna kaikkiaan noin 460 ja kielteisiä vajaa 70 kpl.

Työttömien aloitteellisuuden tukemiseksi voidaan tukea taloudellisesti yhdistysten, uusosuuskuntien ja yhteisöjen työttömien oma-aloitteisuuteen perustuvaa työskentelyä ja muuta työllistymistä edistävää toimintaa sekä niitä tukevan koulutuksen järjestämistä. Kertomusvuonna tehtiin yhteensä 220 myönteistä ja 43 kielteistä avustuspäätöstä. Määrärahaa myönnettiin yhteensä noin 18,5 milj. mk. Myönteisistä päätöksistä tehtiin työttömien yhdistyksille 169, osuuskunnille 37 ja muille yhteisöille 14. Työttömien yhdistykset saivat tukea noin 15,3 milj. mk, työosuuskunnat 1,8 milj. mk ja muut yhteisöt 1,4 milj. mk. Uusia työosuuskuntia perustettiin v. 2001 yhteensä 54.

Syyskuun alussa tuli voimaan laki kuntouttavasta työtoiminnasta, jonka tarkoituksena on tukea hallitusohjelmassa esitettyjen tavoitteiden - syrjäytymisen ja köyhyden estämisen toteutumista. Tavoitteina on aikaistaa viranomaisten puuttumista työttömyysprosessiin yksilötasolla, tiivistää kuntien ja työvoimahallinnon yhteistyötä vaikeimmin työllistyvien aktivoinnissa sekä lisätä kuntien vastuuta aktivoinnista säätämällä niille velvollisuus järjestää kuntouttavaa työtoimintaa. Työvoimahallinnon ja kunnan on laadittava yhdessä työttömän asiakkaan kanssa aktivointisuunnitelma, jossa kartoitetaan asiakkaan nykyinen tilanne sekä sovitaan toimista, joilla asiakkaan työllistymismahdollisuuksia parannetaan. Kuntouttavaan työtoimintaan on tarkoitus saada mukaan kaikki ne nuoret, jotka eivät ole työssä, koulutuksessa tai työvoimapolitiittisissa toimenpiteissä. Mikäli asiakas ei kykene elämänhallintavaikeuksiensa takia osallistumaan ensisijaisiin toimenpiteisiin tai kuntouttavaan työtoimintaan, on hänelle tarjottava muita sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Vuoden 2001 aikana tehtiin yhteensä 1 570 aktivointisuunnitelmaa. Kuntouttavaan työtoimintaan työmarkkinatukea saavista osallistui 135 henkilöä, joista 32 oli alle 25-vuotiaita. Lain toimeenpano on edennyt vaihtelevasti maan eri alueilla.

Työmarkkinatukea maksettiin v. 2001 yhteensä 5,3 mrd. mk. Työvoimapolitiittisten toimenpiteiden ajalta työmarkkinatukea maksettiin 1,1 mrd. mk. Työharjoittelussa työmarkkinatuella oli v. 2001 keskimäärin 8 900 (v. 2000 keskimäärin 9 800) henkilöä, joista 300 ESR -toimenpiteissä. Talousarviossa esitettyä 11 000 henkilön tavoitetta ei saavutettu.

Vuonna 2001 palkkaturvaa maksettiin 141,5 milj. mk, kun sitä edellisenä vuonna maksettiin 120,7 milj. mk. Työnantajilta saatiin samaan aikaan perityksi takaisin pääomaa 23,7 milj. mk (23,5 milj. mk v. 2000) ja korkoja 9,4 milj. mk (10,5 milj. mk v. 2000). Palkkaturvaa maksettiin 8 200 työntekijälle, mikä oli 470 työntekijää enemmän kuin edellisenä vuonna. Palkkaturvapäätöksen saaneita työnantajia oli 2 600, mikä oli 84 työnantajaa enemmän kuin edellisenä vuonna. Toimialoittein palkkaturvaa maksettiin eniten rakennus- ja kuljetusalan työntekijöille. Hakemusten ja maksettujen määrrien lisääntymisestä huolimatta käsittelyajat lyhenivät edelliseen vuoteen verrattuna. Keskimääräinen käsittelyaika oli 42 päivää, kun se edellisenä vuonna oli 46 päivää. Kertomusvuonna EU:n työ- ja sosiaaliasiainneuvosto hyväksyi palkkaturvadirektiivin muutoksen, jolla direktiivin soveltamisalaa täsmennetään, maksukyvyttömyyskäsite määritellään uudelleen ja säädetään toimivaltaisesta palkkaturvajärjestelmästä ylikansallisissa tilanteissa.

3.12. Työministeriön hallinnonala

ESR -hankkeissa tuetaan heikossa työmarkkina-asemassa olevien työelämään paluuta ja sijoittumista riittävän varhaisten ja riittävän pitkälle saattavien tukitoimien avulla. Hankkeissa hyödynnetään ohjauksellisia työnhaku- ja valmennuspalveluja yhdistämällä niihin muita työkykyä ja osaamista parantavia toimenpiteitä kuten kuntoutusta, työharjoittelua ja työkokeiluja työpaikalla, ammatillista koulutusta sekä muita tukitoimenpiteitä. Siltaa yritystoiminnan suuntaan rakennetaan mm. sosiaaliyrittäjien ja osuuskuntatyypin toiminnan avulla. Kannustavuutta ja syrjäytymisen ehkäisyä edistäviin työhallinnon ESR -hankkeisiin osallistui v. 2001 yhteensä liki 13 000 henkilöä ja rahaa näihin hankkeisiin käytettiin runsaat 117 milj. mk.

Maahanmuuttajille tehtiin vuoden aikana yhteensä 11 300 kotoutumissuunnitelmaa. Maahanmuuttoasioiden hoitoon käytettiin v. 2001 määrärahoja 380,2 milj. mk (edellisenä vuonna 425,0 milj. mk). Kustannusten väheneminen johtuu turvapaikanhakijoiden määrän supistumisesta. Toukokuun alusta 2001 käynnistettiin työlupalausuntojen keskitetty tilastointi. Toukokuun alusta vuoden loppuun mennessä työvoimatoimistot antoivat puoltavan työlupalausunnon 7 800:lle maahan tulevalle ja 3 900:lle maassa oleskelevalle ulkomaalaiselle työntekijälle. Arvio maahanmuuttajien työttömyysasteesta oli kertomusvuoden lopussa 31,6 %. Laskua edellisvuoden vastaavasta ajankohdasta on 2 prosenttiyksikköä. Työttömyyden aleneminen on näkynyt erityisesti suurilla paikkakunnilla. Osaltaan myönteiseen kehitykseen on vaikuttanut lisääntynyt työvoiman kysyntä lähinnä teollisuudessa ja palvelualoilla, mutta myös se, että työnantajat ovat aiempaa paremmin alkaneet nähdä maahanmuuttajat työvoimaresursseina myös tietyillä työvoimakapeikkoaloilla. Työministeriössä on valmisteltu kevätistutuskaudella 2002 eduskunnalle annettavaa selontekoa maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain tavoitteiden toteutumisesta ja toimivuudesta. Työministeriö hallinnoi Suomen osalta Euroopan pakolaisrahastoa (ERF), jonka resursseilla pyritään edistämään pakolaisten, turvapaikanhakijoiden ja asuinsijoiltaan siirtymään joutuneiden henkilöiden vastaanottamisesta ja vastaanottamisen seurauksista jäsenvaltioille aiheutuvien rasitusten tasapuolista jakaantumista. Hankkeista yli 60 % on kohdistunut pakolaisten kotoutumisen tukemiseen. Vuoden 2001 aikana saapui maahan kaikkiaan 1 650 turvapaikanhakijaa noin 70 eri maasta, edellisenä vuonna hakijoita oli 3 170. Vastaanottokeskuksia oli toiminnassa vuoden aikana 14. Vastaanottokeskusten yhteydessä toimi neljä ryhmäkotia, joihin majoitettiin alaikäiset ilman huoltajaa tulleet turvapaikanhakijalapset.

Syrjinnän ja rasismin ehkäisy

Työministeriö valmisteli ehdotuksen hallituksen etnisen syrjinnän ja rasismin vastaiseksi toimintaohjelmaksi, joka hyväksyttiin maaliskuussa 2001. Ohjelma kattaa vuodet 2001-2003 ja sen tarkoituksena on edistää hyviä etnisiä suhteita sekä ehkäistä etnistä syrjintää ja rasismia. Asennetutkimukset ja näytöt etnisen syrjinnän ja rasismin ilmenemisestä yhteiskunnassa edellyttävät toimenpiteitä näiden kielteisten ilmiöiden torjumiseksi.

EU:n ohjelmista ja hankelinjoista on hankittu rahoitusta toimintaohjelman toimeenpanon edellyttämiin kehittämistoimiin. Viime vuonna päättyi EU-osarahoitteinen Maahanmuuttajat työelämään projekti (MATE). Hanke vastasi uuteen tarpeeseen, sillä Suomessa ei ole juurikaan keskusteltu siitä, miten työyhteisöt muuttuvat ja miten ne ovat johdettavissa ja hallittavissa, kun entistä useammat työpaikan henkilöstöstä ovat hankkineet koulutuksensa ja ainakin osan työkokemuksestaan muualla kuin Suomessa.

Vuonna 2001 aloitettiin hanke syrjintäkysymyksien asiantuntijaverkoston perustamiseksi ja kouluttamiseksi maan laajuisesti. Lisäksi EU:n syrjinnän vastaisen toimintaohjelman puitteissa on aloitettu hallituksen toimintaohjelman mukaisten alueellisten osaamiskeskusten valmistelu ja alueellisten,

horisontaalisten verkostojen perustaminen sekä syrjimättömyyskysymyksiin liittyvän neuvontapalvelun tarjoaminen valtakunnallisesti.

ESR -toimintaan sisältyy eri väestöryhmien yhtäläisiä mahdollisuuksia työelämässä edistävät tavoitteet ja toimet. Yhtäläisten mahdollisuuksien edistäminen työelämässä kohdistuu ryhmiin, joiden mahdollisuudet työ- ja koulutusmarkkinoilla ovat olennaisesti muita heikommalla ja jotka voivat olla myös syrjinnän kohteena työmarkkinoilla. Näitä ryhmiä ovat mm. maahanmuuttajat ja etniset vähemmistöt. Näille ryhmille on kohdistettu työllistämishankkeita, joilla mm. parannetaan osallistujien työelämävalmiuksia ja luodaan työllistymistä edesauttavia työelämäkontakteja.

Yhteenveto tulostavoitteiden toteutumisesta

Vuonna 2001 palkkaperusteisten työllistämistukien, työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen, työmarkkinatuen työharjoittelun, Euroopan sosiaalirahaston tavoitteen 3 mukaisten toimenpiteiden, vuorotteluvapaan, työllisyysperusteisten investointien ja Euroopan aluekehitysrahaston työllisyysperusteisten investointien piirissä oli yhteensä keskimäärin 80 800 henkilöä. Tämä on vajaa 85 % tavoitellusta 96 500 henkilön tasosta. Kansallisin varoin toteutetussa työvoimapolitiikassa työharjoittelussa työmarkkinatuella jäätin alle 80 prosenttiin tavoitetasosta. ESR -ohjelmissa toimenpiteiden määrä jäi alle 70 prosenttiin tavoitellusta ohjelmien toteutuksen viivästymisen takia. Taulukossa 91 on lisäksi esitetty talousarviossa asetettujen (alustavien) tulostavoitteiden toteutuminen.

101. Työvoimapolitiittisten toimenpiteiden taso

Toimenpiteet	Henkilöä keskimäärin	
	2000	2001
Palkkaperusteinen työllistäminen ¹⁾	26 900	24 300
Yhdistelmätuki ¹⁾	12 200	12 550
Työvoimapolitiittinen aikuiskoulutus ¹⁾	24 050	21 950
Työharjoittelu työmarkkinatuella ¹⁾ ...	9 300	8 650
Tavoitteen 3 mukaiset ESR- hankkeet	9 350	5 350
Vuorotteluvapaakeilu	5 400	6 250
Työllisyysperusteiset investoinnit ²⁾	700	900
Euroopan aluekehitysrahaston työllisyysperusteiset investoinnit ²⁾	300	850
Yhteensä	88 200	80 800

¹⁾ Ei sisällä ESR-hankkeita.

²⁾ Arvio.

Työhallinnon tavoitteena oli, että kolme kuukautta työvoimakoulutuksen (pois lukien yhdenjaksoisesti pitkäaikaistyöttömät) päättymisen jälkeen enintään 43 % olisi uudelleen työttömänä. Tavoite saavutettiin, sillä 42 % oli työttömänä (toteuma sama v. 2000).

Työttömänä 3 kuukautta tukityöllistämisen jälkeen pl. yhdenjaksoiset pitkäaikaistyöttömät oli 47,1 % kaikista, mikä oli 2,3 prosenttiyksikköä enemmän kuin vuotta aikaisemmin. TE-keskusten työvoimaosastoille sovitun tulostavoite oli arviolta keskimäärin 45 %, jonka saavuttamisesta jäätin selvästi. Lisäksi 3 kuukautta tukityöllistämisen jälkeen työvoimapolitiittisten toimenpiteiden, kuten tukityö ja työvoima-

102. Talousarviossa asetettujen määrällisten tulostavoitteiden toteutuminen

	1999	2000	2001	Tavoite 2001
Työväilytykseen ilmoitettujen avointen työpaikkojen täyttäjien määrä	244 150	280 750	296 800	300 000
Avoimille työmarkkinoille sijoittumiseen päättäneet työnhaut	618 150	635 650	622 550	650 000
Yhdenjaksoisia pitkäaikaistyöttömiä keskimäärin kk:ssa enintään	98 000	89 000	82 700	79 000
Toimenpiteiden vaikuttavuus ¹⁾ : Työttömänä 3 kk				
Työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen jälkeen, %	45	42	42	43
Palkkaperusteisten toimenpiteiden jälkeen, %	43	45	47	43

1) Pitkäaikaistyöttömät pl.

3.12. Työministeriön hallinnonala

koulutus, piirissä oli 11,3 % kaikista. Tuloksen huononemiseen parin viime vuoden aikana on vaikuttanut erityisesti yhdistelmätuen volyymin merkittävä lisääntyminen sekä määrällisesti että suhteellisesti. Yhdistelmätuen jälkeinen sijoittumistulos on ollut kaikkein heikoin, vain kaksi TE-keskusta saavutti asetetun vaikuttavuustavoitteen. Vaikuttavuuteen kiinnitetäänkin toiminnassa erityistä huomiota.

Hallinnonala koskevat tilinpäätöstiedot

Talousarviossa työministeriön hallinnonalalle osoitettiin määrärahoja 11,7 mrd. mk, minkä lisäksi edellisiltä vuosilta kertomusvuonna käytettäväksi siirtyi 847 milj. mk. Työhallinto käytti määrärahoja noin 11,1 mrd. mk, mikä on 0,7 mrd. mk edellistä vuotta vähemmän. Pääluokan suurin meno-erä oli työmarkkinatuki, jota maksettiin 5,3 mrd. mk. Kansallisesti rahoitettuun palkkaperusteiseen työllistämiseen käytettiin noin 1,6 mrd. mk ja työvoimapolitiittiseen aikuiskoulutukseen opintososi-

aalisine etuuksineen noin 1,3 mrd. mk. Euroopan sosiaalirahaston osittain rahoittamaan toimintaan käytettiin 1,2 mrd. mk. Palkkaperusteisen työllistämisen määrärahoja jäi kertomusvuonna käyttämättä vain 2,8 % ja aikuiskoulutuksen hankintamäärärahaa vain 3,5 %. Ministeriön toimintamenojen käyttö oli kertomusvuonna 131,6 milj. mk ja työvoima-asiaain paikallishallinnon toimintamenoja käytettiin 682,6 milj. mk.

Työhallinnon maksullisen toiminnan tuotot olivat kertomusvuonna 2001 yhteensä 47,6 milj. mk (35,1 milj. mk v. 2000). Maksullisen toiminnan ylijäämä oli 4,5 milj. mk eli 1,6 milj. mk edellisvuotta enemmän. Pääosa maksullisen toiminnan tuotoista kertyi paikallishallinnon maksullisista työnantajapalveluista.

103. Työministeriön hallinnonalan määrärahojen käyttö strategialinjauksittain¹⁾ (kassaperustein)

	2001
	Miljoonaa markkaa
Työvoiman kysynnän vahvistaminen ja saatavuus	2 159
Työntekijöiden osaaminen ja työssä jaksaminen	343
Kannustavuus ja syrjäytymisen ehkäisy	7 209
Syrjinnän ja rasismien ehkäisy (sis. pakolais- ja siirtolaisasiat)	380
Työhallinnon toimivuuden edistäminen (sis. toimintamenot)	992
Yhteensä	11 083

¹⁾ Jako strategialinjauksittain on osittain arvioon perustuva.

104. Työministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2001

Pl.luku	Määrärahat		Käytettävissä	Käytetty	Siirretty
	Varainhoito-	Edellisiltä	olleet	tai	vuodelle
	vuodelta	vuosilta	määrärahat	peruutettu	2002
	Miljoonaa markkaa				
3401 Työhallinto	200	69	268	179	87
3405 Euroopan rakennerahastojen ohjelmien toteutus	1 515	511	2 026	1 229	-
3406 Työvoimapolitiikan toimeenpano	9 363	267	9 631	9 128	253
3407 Pakolais- ja siirtolaisuusasiat	432	-	432	380	-
3499 Työministeriön hallinnonalan muut menot	170	-	170	166	-
Yhteensä	11 679	847	12 526	11 083	340

105. Työministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2000	Tilinpäätös 31.12.2001	Muutos
	Miljoonaa markkaa		
Toiminnan tuotot	10,72	22,38	11,66
Toiminnan kulut	-235,08	-242,46	-7,38
JÄÄMÄ I	-235,08	-220,08	15
Rahoitustuotot ja -kulut	0,07	0,02	-0,05
Satunnaiset tuotot ja kulut	-1,63	-0,18	1,45
JÄÄMÄ II	-225,92	-220,24	5,68
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-4 880,74	-5758,17	-877,43
JÄÄMÄ III	-5 106,66	5 978,41	-871,75
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	-20,41	-22,97	-2,56
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-5 127,07	-6 001,38	-874,31

106. Työministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2000	Tilinpäätös 31.12.2001	Muutos
	Miljoonaa markkaa		
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	-	-	-
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIOITUKSET	32,85	41,03	8,18
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	100,46	6,52	-93,94
VASTAAVAA YHTEENSÄ	133,31	47,55	-85,76
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	84,23	-6,63	-90,86
ARVOSTUSERÄT	-	-	-
VIERAS PÄÄOMA	49,08	54,18	5,10
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	133,31	47,55	-85,76

3.13. YMPÄRISTÖMINISTERIÖN HALLINNONALA

Toimintaympäristö

Ympäristöasiat kytkeytyvät kaikilta osin yhteiskunnan, elinkeinojen, talouden ja teknologian, kaupan ja teollisuuden sekä alueiden kehittämiseen. Ympäristöpolitiikan yhdentämisen myötä ympäristöpolitiikan tehostamisessa korostuu jokaisen hallinnonalan vastuu oman alansa ympäristötavoitteiden asettamisessa ja saavuttamisessa. Ympäristöhallinnon toimintaympäristöön vaikuttaa merkittävästi myös ympäristönsuojeluasioiden kansainvälisyys. Ympäristöhallinto on pyrkinyt sisällyttämään kestäväen kehityksen näkökulmaa kansainväliseen kauppa-, talous- ja investointipolitiikkaan. Kansainvälisiä ympäristönsuojelusopimuksia on pitkälti toistasataa kappaletta ja erityisesti tältä pohjalta valmistellun kansallisen ilmastostrategian toimeenpano yhdessä muiden hallinnonalojen kanssa on ollut merkittävää. Suomen ympäristöpolitiikkaa koskevia päätöksiä tehdään enenevässä määrin EU:ssa; jo nyt suurin osa ympäristölainsäädännöstämme on EU-peräistä. Ympäristöhallinnolta vaaditaan hyviä valmiuksia toisaalta vastata EU:n Suomen ympäristöpolitiikalle asettamiin haasteisiin ja toisaalta aktiivisesti vaikuttaa EU:n ympäristöpolitiikan sisältöön sekä siihen, miten ympäristöasiat otetaan huomioon Suomen hallituksen EU-politiikassa.

Suomen lähialueiden ympäristöongelmat ovat kansainvälisestäikin katsoen edelleen varsin mittavat. Ympäristöhallinto on jo yli kymmenen vuoden ajan edistänyt ympäristönsuojelua Suomen lähialueilla. Ympäristöinvestointeja on rahoitettu ja teknistä apua on annettu yli 1 300 hankkeeseen. Suomen rahoitus lähialueiden ympäristöhankeisiin on ollut vuosittain noin 60 milj. mk.

Valmistuneiden selvitysten mukaan biologinen monimuotoisuus vähenee huolimatta luonnonsuojelussa ja luonnonvarojen käytössä saavutetuista edistysaskeleista.

Taloudelliset erot maamme kasvualueiden ja taantuvien alueiden välillä näkyivät asuntomarkkinoiden tasapainottomuutena ja myös muissa alueiden käyttöön liittyvissä kysymyksissä. Väestöltään kasvavilla seuduilla asuntojen riittämätön tarjonta on nostanut asuntojen hinnat ja vuokrat korkeiksi. Rakennusmarkkinoiden suhdannetilanteen rauhoittuminen pienensi asuntotuotannon kokonaismäärää, mutta piristi ARA -tuotannon aloituksia. Niinpä ARA -tuotanto ylittikin edellisen vuoden määrän reilusti. Ilahduttavasti näin tapahtui myös pääkaupunkiseudulla.

Hallinnonalan menojen jakautuminen

Ympäristöministeriö-tilivirastoon kuuluvat ministeriö, 13 alueellista ympäristökeskusta ja kolme ympäristölupavirastoa. Hallinnonalalla toimivat tilivirastoina lisäksi Suomen ympäristökeskus, Asuntorahastovirasto sekä talousarvion ulkopuoliset rahastot Valtion asuntorahasto ja Öljysuojarahasto.

Hallinnonalan talousarvion loppusumma v. 2001 oli 3 677 milj. mk (3 858 milj. mk v. 2000) eli 5 % pienempi kuin edellisenä vuonna. Hallinnonalan suurin yksittäinen menoerä 2 420 milj. mk oli yleinen asumistuki (2 700 milj. mk).

Ympäristöministeriön määrärahat

Valtion asuntorahasto teki v. 2001 aravalainapäätöksiä yhteensä 5 166 milj. markan (3 877 milj. mk) edestä. Korkotukilainoja hyväksyttiin korkotuen piiriin 2 319 milj. mk (1 901 milj. mk). Myön-

107. Ympäristöministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2001

Pl.luku	Määrärahat		Käytettävissä	Käytetty	Siirretty vuodelle 2002
	Varainhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta	olleet määrärahat	tai peruutettu	
Miljoonaa markkaa					
3501 Ympäristöministeriö	110	9	119	109	9
3510 Ympäristön suojelu	132	113	245	131	115
3520 Yhdyskunnat, alueidenkäyttö ja luonnon- suojelu	275	94	369	256	108
3530 Asumisen edistäminen	2 510	-	2 510	2 420	0
3540 Alueelliset ympäristökeskukset	333	20	353	331	22
3550 Ympäristölupavirastot	27	2	29	25	3
3560 Suomen ympäristökeskus	130	15	144	125	20
3570 Valtion asuntorahasto	21	8	29	25	4
3599 Ympäristöministeriön hallinnonalan muut menot	138	76	214	150	55
Yhteensä	3 675	337	4 011	3 572	336

tö- ja hyväksymisvaltuutta siirtyi vuodelle 2002 1 724 milj. mk (2 959 milj. mk) eli huomattavasti edellisvuotta vähemmän. Asuntorahaston käytettävissä olevat varat muodostuivat lähinnä aravalainojen lyhennyksistä ja koroista. Vuonna 2001 asuntorahasto jatkoi ulkoista varainhankintaansa aravalainasaatavien arvopaperistamisella. Rahaston varoja käytettiin vastaavasti aravalainojen maksatukseen, korkotukimenoihin, asunto-obligaatiolainojen korkomenoihin ja rahaston muihin menoihin. Asuntorahasto maksoi aravalainoja 4 121 milj. mk (3 784 milj. mk) sekä asuntolainojen korkotukea ja muuta tukea yhteensä 934 milj. mk (817 milj. mk).

Öljysuojarahasto maksoi erilaisia korvauksia yhteensä 32 milj. mk (35 milj. mk). Varansa öljysuojarahasto keräsi perimällä öljysuojamaksua maahantuodusta ja Suomen kautta kuljetetusta öljystä.

Hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma näyttää odotetusti huomattavaa 3,8 mrd. markan kulujäämää. Tuloa tuottava maksullinen toiminta on hallinnonalalla varsin vähäistä toiminnan kokonaisuuteen ja siirtomenoihin verrattuna. Hallinnonalan taseen loppusumma on edellisvuoden tasolla eli yli 1,7 mrd. mk. Taseen kansallisuusomaisuus koostuu ministeriön hallinnassa vuoden vaihteessa olleista luonnonsuojelualueista. Taseen suurin erä "rakenteet" kohdassa "käyttöomaisuus ja muut pitkäaikaiset sijoitukset" muodostaa kaksi kolmasosaa taseen loppusummasta. Pääosa niistä on maa- ja metsätalousministeriön rahoittamia valtion ylläpitovuorokauden kuuluvia vesistö- ja rakenteita.

Toiminnan keskeiset tulokset ja määrärahojen käyttö*Alueiden käyttö ja luonnonsuojelu*

Valtioneuvoston päätös valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista tuli lainvoimaiseksi 26.11.2001 korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistua asiasta tehdyn valituksen. Ympäristöministeriö on huolehtinut päätöksen toimeenpanotehtävistä; järjestänyt koulutus- ja informaatiotilaisuuksia, tuottanut esiteaineistoa sekä käynnistänyt päätöksen soveltamisohjeiden laatimisen ja valtion viranomais-toimintaa koskevan selvitystyön. Ministeriö asetti työryhmän selvittämään tuulivoimarakentamisen edellytyksiä ympäristölainsäädännön kannalta.

Ministeriö on seurannut maankäyttö- ja rakennuslain toimeenpanoa ja toimivuutta ja yhteen sovittanut eri tahoilla suoritettavaa seurantaa yhteistyöryhmän puitteissa. Arvio lain toimeenpanosta ja

3.13. Ympäristöministeriön hallinnonala

toimivuudesta ensimmäisen vuoden aikana saaduista kokemuksista laadittiin. Arvion pohjaksi tehtiin alueellisille ympäristökeskuksille kysely lain toimivuudesta saaduista kokemuksista. Tämän kyselyn samoin kuin Suomen Kuntaliiton kunnille tekemien kyselyjen tuloksia hyödynnettiin eri tahojen kanssa järjestetyissä yhteisissä koulutus-, neuvottelu- ja arviointitilaisuuksissa.

Valtioneuvosto teki periaatepäätöksen rakennusperintöstrategiasta kesäkuussa 2001. Strategia ja sen jatkotoimenpide-ehdotukset on painettu. "Rakennusperintömme - kulttuuriympäristön lukukirja" on myös valmistunut.

Kaavojen toteuttamisvastuiden uudistamista valmistelleen toimikunnan ehdotukset valmistuivat 13.2.2002.

Maakuntakaavoitusta koskevien oppaiden käsikirjoitukset valmistuivat. Maakuntasuunnitelmatyöryhmän ehdotus valmistui elokuun lopussa.

Luonnokset yleiskaavamerkintöjä ja -määräyksiä sekä asemakaavamerkintöjä ja -määräyksiä koskevista oppaista valmistuivat kommenttikierrosta varten. Kaupan suuryksiköiden vaikutusten selvittämistä ja arviointia koskeva opas julkaistiin. Laadittiin rantojen suunnittelua ja rakentamista koskeva esite, jossa pyrittiin poistamaan maankäyttö- ja rakennuslain soveltamisessa ranta-alueilla ilmenneet epäselvyydet.

Eri väestöryhmien elinympäristöön kohdistuvia tarpeita kartoittava esiselvitys valmistui hyvän elinympäristön suunnitteluperiaatteet -hankkeen perustaksi. Julkaistiin kaupunkikuvan arviointia koskeva selvitys ja tutkimus asukkaiden kokeman melun terveydellisistä vaikutuksista.

Käynnistettiin ohjelman mukaisesti 16 lähiökehittämishanketta eri puolilla Suomea. Käynnistettiin kohtuuhintaisen, tiiviin ja matalan rakentamisen edellytyksiä pääkaupunkiseudulla kartoittava tutkimushanke.

Aluearkkitehtitoiminta laajennettiin vuoden 2001 aikana kaikkiaan 23 alueelle.

Hämeenlinnaan perustettiin ympäristöministeriön päätöksellä 10.1.2001 Suomen ensimmäinen kansallinen kaupunkipuisto.

Ympäristöministeriössä on vielä vireillä vanhan rakennuslain mukaisia kaava- ja poikkeuslupa-asioita. Vuonna 2001 ministeriössä ratkaistiin rakennuslain nojalla 24 asemakaava-asiaa, joista 18 oli valitusasemakaavoja. Poikkeuslupa-asioita ratkaistiin 5. Poikkeuslupavalituksia ratkaistiin 353. Seutukaavoja vahvistettiin 2 ja yleiskaavoja 6. Rakennuslain mukaisia kaava- ja poikkeuslupa-asioita on ministeriössä vielä käsittelemättä 130 poikkeuslupavalitusta sekä asema- tai yleiskaavoja 7. Loput rakennuslain mukaiset kaava- ja poikkeuslupa-asiat saadaan ratkaistuksi vuoden 2002 aikana.

Maankäyttö- ja rakennuslain nojalla vahvistettiin ensimmäinen maakuntakaava Rovaniemen seudulle. Kertomusvuonna ministeriö on ohjannut vireillä olleiden 17 maakuntakaavan laatimista.

Luonnonsuojeluohjelmia toteutettiin v. 2001 yhteensä 24 468 ha. Pääasiassa valtioneuvoston vahvistamiin luonnonsuojeluohjelmiin ja samalla Natura 2000 -verkostoesitykseen kuuluvia alueita hankittiin valtion omistukseen 18 408 ha ja yksityisiä suojelualueita perustettiin 6 060 ha.

Maanomistajille maksettuihin kauppahintoihin ja korvauksiin käytettiin vuoden aikana yhteensä noin 221 milj. mk. Valtioneuvosto päätti luonnonsuojeluohjelmien rahoitusohjelmasta v. 1996. Ra-

hoitusohjelman tavoitteena on saada pääosa luonnonsuojeluohjelmista toteutettua vuoteen 2007 mennessä. Vuosina 1996-2001 on suojeluohjelmia toteutettu noin 165 000 ha. Ohjelmia on toteuttamatta vielä vajaa 200 000 ha.

Maanhankinnan ja yksityisten suojelualueiden perustamisen ohella tehtiin v. 2001 myös 78 luontotyyppipäätöstä. Päätöksillä voidaan suojella luonnonsuojelulaissa erikseen lueteltuja luontotyyppisiä. Tehdyt päätökset painottuivat metsäisiin tyypeihin, kuten jalopuumetsiköihin, pähkinäpensaslehtoihin ja tervaleppäkorpiin. Yleensä luontotyyppinä suojellut alueet ovat hyvin pieniä; v. 2001 keskikoko oli noin 1,5 ha. Vastaavasti erityisesti suojeltavien lajien esiintymispaikkojen rajaamisessa luonnonsuojelulain mukaisesti ollaan vasta alussa.

Valtioneuvoston päätös Suomen Natura 2000 -verkostoehdotuksen täydentämisestä valmisteltiin komission vaatimien täydentämistarpeiden osalta, mutta päätöksenteko on lykkääntynyt oikeuskanslerille tehtyjen kantelujen vuoksi. Natura 2000 -verkostoehdotukseen v. 1998 uusina otetuista yksityisistä alueista on vuoden 2001 loppuun mennessä toteutettu yli kolmannes. Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön suunnittelutyöryhmä on aloittanut työnsä.

Etelä-Suomen metsien suojelun keinoja, vastuunjakoja ja rahoitusta pohtimaan asetettiin toimikunta, joka työskenteli tiiviisti tavoitteenaan saada mietintö valmiiksi kesäkuussa 2002. Samoin metsien ennallistamisen mahdollisuuksia ja menetelmiä tarkasteleva työryhmä aloitti työnsä.

Metsien suojelu on yhtenä pääaiheena myös luonnonsuojelualueverkoston edustavuutta koskevissa selvityksissä, jotka valmistuivat Suomen ympäristökeskuksen, Metsäntutkimuslaitoksen ja Metsähallituksen yhteistyönä. Tavoitteena oli selvittää Suomen luonnonsuojelualueverkon nykyistä tilaa ja sen kykyä turvata maamme biologisen ja geologisen monimuotoisuuden säilyminen. Selvitysten perusteella kiireellisimpinä kehittämistarpeina on kirjattu erityisesti perinneympäristöjen hoidon ja suojelun tehostaminen, metsien, erityisesti lehtojen suojelutilanteen parantaminen Etelä-Suomessa ja luonnonsuojelualueverkon ekologisen toimintakyvyn tehostaminen ennallistamis- ja hoitotoimin.

Metsähallituksen luonnonsuojelun tulosalueesta tuli pääasiallinen toimija luonnonsuojelualueiden hoidon ja käytön sektorilla, sillä valtaosa Metsäntutkimuslaitoksen hallinnassa olleista suojelualueista siirrettiin Metsähallitukselle vuoden 2002 alusta lukien.

Valtioneuvoston asetus seitsemän hylkeidensuojelualueen perustamisesta hyväksyttiin 9.8.2001.

Ympäristöministeriön asettama työryhmä laati ehdotuksen Paavo Lipposen II hallituksen hallitusohjelmassa mainituksi työllisyyttä tukeväksi ohjelmaksi luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi. Ehdotus toimenpideohjelmaksi käsitellään valtioneuvostossa syksyllä 2002.

108. Luonnonsuojeluohjelmien toteutus (ml. Metsähallituksen vaihtomaiden arvo ja maanmyyntitulot)

	1999	2000	2001	1999	2000	2001
	Hehtaaria			Miljoonaa markkaa		
Valtiolle hankittu	42 974	20 067	18 408	281	247	147
Yksityiset suojelualueet	5 706	6 151	6 060	76	63	67
Yhteensä	48 680	26 218	24 468	357	310	214

Asumisen edistäminen

Kansainvälinen talouskehitys heikentyi kertomusvuoden aikana, mikä vaikutti myös Suomen talouden kasvuun. Vaikutukset heijastuvat aina asuntomarkkinoille, erityisesti vapaarahoitteiseen asuntotuotantoon. Koko alkavan asuntotuotannon määrä jäi kertomusvuonna vajaaseen 29 000 asuntoon, josta ARA -tuotannon osuus oli noin 45 %. Vapaarahoitteinen asuntotuotanto on seurannut kiinteästi suhdannevaihteluita. Laman jälkeisen voimakkaan talouskasvun aikana vapaarahoitteinen tuotanto nousi alle 5 000 asunnosta noin 24 000 asuntoon. Tuotannon kasvu tasaantui v. 2000 ja kääntyi laskuun v. 2001, jolloin aloitettiin noin 16 000 vapaarahoitteista asuntoa. Vapaarahoitteinen tuotanto on vähentynyt sekä kasvukeskuksissa että niiden ulkopuolella. Tuotannon vähenemisen ennustetaan jatkuvan edelleen etenkin kasvuseutujen ulkopuolella.

Huonoista talousuutisista huolimatta alhainen korkotaso ja kotitalouksien keskimäärin hyvä taloustilanne pitivät asuntokaupan käynnissä kasvuseuduilla. Asuntojen hintataso on ollut jo muutaman vuoden suhteellisen vakaa ja sen odotetaan myös pysyvän sellaisena. Asuntomarkkinoiden suunnan määrää jatkossa se, kuinka voimakas ja pitkäaikainen kansainvälinen taloustaantuma on ja miten se vaikuttaa muun muassa työllisyyskehitykseen Suomessa.

Väestön muutto jatkui voimakkaana vuoden 2001 aikana, minkä johdosta Helsingin seudun ja muiden kasvukeskusten väkiluku kasvoi ja vastaavasti muualla väheni. Tämän seurauksena asuntomarkkinoiden erot maan eri alueilla ovat edelleen kasvaneet. Syksyn 2001 asuntomarkkinatietojen mukaan jonot arava-asuntoihin ovat hieman lyhentyneet ja asunnon saajien osuus hakijoista on noussut koko maassa 32,9 prosentista 34,8 prosenttiin. Selvästi vaikeinta arava-asunnon saanti oli pääkaupunkiseudulla, jossa asunnon saajien osuus oli vain 16,9 %. Helsingin ns. kehysalueen kunnissa osuus oli 24,6 %, Kuopion seudulla 27,8 %, Tampereen seudulla 28,9 %, Jyväskylän ja Oulun seuduilla 37,1 %, Turun seudulla 37,6 % sekä muilla kuin kasvukeskusalueilla 48,4 %. Vaikuttaakin siltä, että erityisesti pääkaupunkiseudun asuntotilanne ja asunto-olot ovat entistä enemmän jäämässä jälkeen maan muista kasvukeskuksista. Tämä ero näkyy myös asuntojen hintojen ja vuokrien tasossa sekä niiden kehityksessä.

Vaikka vuokra-asuntoja hakevien määrä onkin tasaantumassa, asumisoikeusasuntojen hakijamäärä on toisaalta kasvanut huomattavasti, 69 200:sta 80 200 hakijaan. Suuri hakijamäärä johtuu osittain hakujärjestelmän rakenteesta, mutta myös asumismuotoa kohtaan tunnetusta kiinnostuksesta. Asumisoikeusasunnosta on muodostumassa vuokra-asunnon jälkeinen vaihe, josta myös siirrytään omistusasuntomarkkinoille.

Yhden henkilön talouksien vuokra-asunnon saanti on edelleen vaikeaa, vaikka asuntojonot ovat monin paikoin lyhentyneet. Kuntien ja yleishyödyllisten asuntoyhteisöjen vuokra-asuntoa hakeneista yli puolet on yksinäisruokakuntia, mutta tarjolla olevista asunnoista vain neljännes on yksiöitä. Tämä heijastuu myös asunnottomien määrään; koko maassa on edelleen noin 10 000 yksinäistä asuntotonta, minkä lisäksi tilapäismajoituksessa on noin 800 perhettä. Asunnottomuus keskittyy suurimpiin kaupunkeihin. Tilanne on vaikein pääkaupunkiseudulla, erityisesti Helsingissä, jossa on yksinäisistä asunnottomista lähes puolet eli 4 700 ja perheellisistä 80 % eli yli 600. Koko pääkaupunkiseudulla on yksinäisistä asunnottomista noin 60 % eli lähes 5 800. Ympäristöministeriössä valmistuneen asunnottomuuden vähentämisohjelman mukaisesti asunnottomuus pyritään kääntämään laskuun muuan muassa asukasvalintaan vaikuttamalla, sosiaalista isännöintiä kehittämällä, pienasuntoja tuottamalla ja omapääoma-avustusten käyttöä lisäämällä.

Tyhjiä (vähintään 2 kk) arava-asuntoja oli vuoden 2001 lopulla 4 200 (1,2 % kannasta), joten lisäksi on ollut vähäistä. Väestön vähenemisen takia on joillakin paikkakunnilla kuitenkin jo ilmennyt

ongelmia asuntojen tyhjiään olost; ongelmat voivat lisääntyä nopeastikin lähivuosina. Vuokra-asuntojen ylitarjonnan lisäksi tähän vaikuttaa myös se, että vanhoja kerrostaloja korjaamalla ei saada aikaan asuntoja, jotka vastaisivat kysyntää. Myöskään haja-asutusalueiden kyliin rakennetut aravarivitalot eivät monilla seuduilla enää kiinnosta, joten niitä uhkaa tyhjentyminen. Muutamassa muuttotappiokunnassa on vuoden 2001 aikana jo purettu kunnan omistamia, tyhjiilleen jääneitä arava-vuokra-asuntoja, koska niille ei ole löydetty käyttöä ja niiden ylläpito on kallista.

Vapaaehtoisen asuntotuotannon kääntyessä laskuun aloitettiin valtion tukemaa asuntotuotantoa arvioitua enemmän, vaikkakaan uudelleen käyttöön otettu asunto-osaakeyhtiöalojen korkotukilainoitus ei käynnistynyt odotetussa laajuudessa. Vuonna 2001 aloitettiin 13 127 asuntoa, mikä oli 2 585 asuntoa enemmän kuin edellisenä vuonna. Tuotanto painottui vuokra-asuntoihin, joita aloitettiin 9 176 asuntoa eli 70 %. Asumisoikeusasuntoja aloitettiin 2 638 (20 %) ja omakotitaloja 746 (6 %) sekä asunto-osaakeyhtiöaloja 567 (4 %) asuntoa. Lainoitusta suunnattiin tavoitteen mukaan entistä enemmän pääkaupunkiseudulle ja sen kehyskuntiin. Vuoden 2001 valtuusosoituksista ja korkotukilainavarauksista sijoittui kasvukeskuksiin 79,3 %, pääkaupunkiseudulle 39,6 % ja kehyskuntiin 10,2 %. Alkavasta uudistuotannosta sijoittui kasvukeskuksiin 79,9 %, pääkaupunkiseudulle 34,1 % ja kehyskuntiin 9,0 %. Vastaavat luvut olivat edellisenä vuonna pienemmät. Helsingin seudulla on kuitenkin edelleen suuria maapoliittisia vaikeuksia; arava- ja korkotukituotantoon ei ole riittävästi tonttimaata tarjolla. Lainoja haetaan vähemmän ja asuntotuotanto jää pienemmäksi kuin Helsingin seudun yhteistoiminta-asiakirjassa on asetettu tavoitteeksi.

Vuonna 2001 uudistettiin kokonaan vuokra-asuntolainojen ja asumisoikeustalolainojen korkotukea koskeva lainsäädäntö. Eduskunta hyväksyi hallituksen esityksen 29.6.2001. Uudistuksella lisättiin korkotukilainoituksen asuntopoliittista ja valtiontaloudellista tehokkuutta siten, että se voi toimia aidosti aravalainoituksen vaihtoehtona.

Vuoden 2001 aikana on suunniteltu elinkaariedullisuuden aiempaa parempaa huomioon ottamista asuntorahaston hinta- ja laatuvalvonnassa. Asiassa on edetty niin, että valmiudet – periaatteet ja käytännön menettelyt – elinkaarilaatutekijöiden huomioon ottamiseksi ovat olemassa vuoden 2002 alkupuolella.

Urakkahintojen nousu pysähtyi ja osin ne alenivatkin pääkaupunkiseudulla kertomusvuoden aikana. Keskimääräiset, hyväksytyt rakennuskustannukset alenivat lievästi pääkaupunkiseudulla sekä arava- että korkotukihankkeissa. Hyväksytty ARA -tuotannon hintataso oli vuoden 2001 loppupuolella pääkaupunkiseudulla 8 800-8 900 mk/as. m² eli lähes sama kuin vuotta aikaisemmin. Muualla maassa, mikä käytännössä tarkoittaa pääasiassa pääkaupunkiseudun ulkopuolella olevia kasvukeskusalueita, hyväksytyt rakennuskustannukset nousivat vielä lievästi eli 2-3 %. Hintataso muualla maassa oli noin 7 800 mk/as. m².

Kilpailutetun tuotannon osuus oli v. 2001 noin 67 %, kun vastaava osuus edellisenä vuonna oli 80,5 %. Muutos on seurausta vapaaehtoisen asuntotuotannon vähenemisestä, sillä urakoitsijat tarjoavat omille tonteille suunnittelemaansa hankkeita valtion tukemaan asuntotuotantoon. Lisäksi tulokseen vaikutti uudestaan mahdolliseksi tullut asunto-osaakeyhtiöalojen korkotuki; nämä kohteet rakennetaan pääsääntöisesti urakoitsijoiden omille tonteille. Vuoden aikana on alettu soveltaa menettelyä, jossa urakoitsijoiden tonteille tulevissa hankkeissa on edellytetty käytettävän projektinjohtourakointi -mallia. Tällöin varsinaiset rakennustyöt ovat tulleet julkisen kilpailun piiriin ja hankkeet on luettu urakkakilpailukohteisiin.

Korjausrakentamista tuettaessa on korostettu omistajien vastuuta kiinteistöjen ylläpidosta ja pyritty ohjaamaan korjaustoimintaa vaihteittaiseksi ja aikaisempaa kevyemmäksi. ARA -rahoituksella kor-

3.13. Ympäristöministeriön hallinnonala

jatuissa kohteissa oli v. 2001 yhteensä 6 400 asuntoa. Aravalainoilla korjattujen vuokratalojen korjauskustannukset olivat 2 750 mk/m² ja korkotukilainoilla korjattujen vuokratalojen korjauskustannukset 2 950 mk/m². Korjauskustannukset olivat keskimäärin 33-37 % koko maan uudisrakennusten rakennuskustannuksista. Toteutettaviksi valikoituivat keskimääräistä huonokuntoisemmat vuokratalokohteet, mutta normaalien vuokra-asuntojen korjausaste laski kuitenkin jonkin verran edellisestä vuodesta. Arava- ja korkotukilainoituksessa normaalien vuokra-asuntojen korjausaste jäi alle 40 prosenttiin. Erityiskohteiden korjausaste oli huomattavasti korkeampi, mikä johtui siitä, että erityishankkeissa oli mukana laajuudeltaan lähes uudisrakentamiseen verrattavia hankkeita, esimerkkinä vanhusten talon muuntaminen palvelutaloksi. Tämän vuoksi erityiskohteiden korjausaste nousi yli 60 prosenttiin.

Korjausavustuksiin oli v. 2001 käytettävissä yhteensä noin 320 milj. mk. Kuntiin jätettiin korjausavustushakemuksia noin 191 milj. markan edestä. Tästä määrästä oli lähiöiden asunto-osakeyhtiöiden korjaamiseen kohdentuvia hakemuksia noin 55 milj. mk. Loput 136 milj. mk kohdistuivat vanhusten asuntojen korjaustoimintaan sekä suunnitelmallisen korjaustoiminnan edistämiseen. Tästä summasta veteraanirahan tarvetta oli kuntien näkemyksen mukaan noin 19 milj. mk. Kuntien myönnettäviin avustuksiin käytettiin noin 178 milj. mk. Hissien rakentamiseksi vanhoihin kerrostaloihin varattiin valtuutta 47,3 milj. mk 75 kohteelle yhteensä 159 hissien rakentamiseksi (60 kohdetta ja 150 hissiä v. 2000). Valtion avustuksen lisäksi noin 10 kuntaa myönsi oman 5-15 prosentin suuruisen avustuksensa hissikohteille. Hissien korjaamiseen liikuntaesteiden poistamiseksi myönnettiin avustusta noin 35 milj. mk 319 hissiä varten. Laajoihin terveystaittojen poistamiskorjauksiin myönnettiin 57 ruokakunnalle avustusta yhteensä noin 2,5 milj. mk.

Kertomusvuonna myönnettiin opiskelija-asuntojen omapääomaosuuteen avustusta yhteensä 15 milj. mk (1 704 asuntoa) sekä asunnottomille ja pakolaisille osoitettaviin asuntoihin runsaat 14 milj. mk (528 asuntoa). Taloudellisissa vaikeuksissa olevien vuokratalojen tervehdyttämisavustuksiin käytettiin 6,1 milj. mk.

Valtiontakauksia myönnettiin yksityishenkilöiden asuntolainoihin ennätysmäärä, 28 600 kappaletta. Kaikkiaan valtiotakauksia oli voimassa noin 99 200 kappaletta. Takausulottokanta nousi yli 6 mrd. markan, kasvua oli 30,5 %. Takausriskit pysyivät edelleen hyvin hallinnassa. Takauskorvauksia maksettiin pankeille kahdesta luotosta v. 2001. Takauskorvauksia on maksettu tähän asti kaikkiaan kuudesta luotosta, yhteensä noin 150 000 mk.

Valtion myöntämien asuntolainojen lyhennyksinä ja korkoina sekä muina tuottoina asuntorahastoon kertyi varoja yhteensä 4 308,6 milj. mk. Rahaston aravalainakannasta kertyi tuloja yhteensä 4 226,7 milj. mk, josta korkoja oli 2 491,6 milj. mk ja lyhennyksiä 1 735,1 milj. mk. Lainakannan toteutunut keskikorko v. 2001 oli 4,42 %. Ylimääräisiä suorituksia kertyi koko lainakannasta yhteensä 1 263 milj. mk, kun vastaava määrä edellisenä vuonna oli 917 milj. mk. Rahaston varoista maksettiin aravalainoja 4 121,3 milj. mk, korkotukea 712,4 milj. mk, korjaus- ja muita avustuksia 218,4 milj. mk sekä ottolainauksesta ja arvopaperistamisesta aiheutuneisiin korkokuluihin 5,3 milj. mk. Rahasto maksoi takaisin v. 1991 otetut 2 673 milj. markan obligaatiolainat.

Valtion asuntorahasto jatkoi Fennica-ohjelmaansa ja aravalainojen arvopaperistamista. Marraskuussa 2001 päätökseen saadulla Fennica 6 emissiolla hankittiin asuntorahoitukseen ja kesäkuussa otetun lyhytaikaisen lainan jälleenrahoittamiseen varoja vaihtuvakorkoisena noin 2,97 mrd. mk. Kertomusvuonna asuntorahasto monipuolisti pitkäaikaista varainhankintaansa. Asuntorahaston ja Euroopan investointipankin (EIB) välillä allekirjoitettiin 300 milj. euron eli noin 1 784 milj. markan rahoitus sopimus marraskuussa 2001. Lisäksi marraskuussa allekirjoitettiin asuntorahaston ja Pariisissa toimivan Euroopan neuvoston kehityspankin (CEB) välillä 200 milj. euron eli noin 1 190 milj.

markan lainasopimus. Tehtyjen sopimusten ja Fennica 6:n avulla turvattiin vuoden 2001 tuotannon rahoitus.

Yleistä asumistukea maksettiin v. 2001 yhteensä 2 420 milj. mk, mikä oli 280 milj. mk vähemmän kuin edellisenä vuonna. Asumistuen maksatus aleni lähinnä työllisyystilanteen parantumisen vuoksi, mikä pienensi asumistuen tarvetta ja vähensi siten kokonaismaksatusta. Tuensaaajien määrä oli vuoden 2001 lopussa 158 464 tuensaajaruokakuntaa, mikä oli 11 888 tuensaajaruokakuntaa vähemmän kuin edellisen vuoden lopussa. Keskimääräinen asumistuki oli vuoden 2001 lopussa 1 142 mk/kk, mikä oli 25 mk/kk enemmän kuin edellisenä vuonna. Vuokra-asunnoissa asuvilla ruokakunnilla asumismenojen osuus tuloista oli ilman asumistukea keskimäärin 53,7 % ja asumistuen vähentämisen jälkeen 27,3 %. Asumistuki myönnetään ruokakunnan yhteenlaskettujen bruttotulojen perusteella. Asumistuen osuus vuokrasta oli keskimäärin 49,2 % eli 1,7 prosenttiyksikköä vähemmän kuin edellisenä vuonna.

Asumistuen määräytymisperusteet pidettiin v. 2001 samoina kuin v. 2000. Asumistuen määrärahaa mitoitettaessa työttömyyden paranemisen oli arvioitu alentavan tuensaaajien määrää. Vuonna 2001 työttömien asumistuensaaajien määrä alenikin 3 500 ruokakunnalla, mikä oli 5 000 pienempi kuin edellisenä vuonna. Vuonna 2001 asumistuen maksatus alitti tarkoitukseen varatun arviomäärärahan noin 90 milj. markalla.

Työttömien asumistuensaajaruokakuntien määrä kasvoi edellisestä vuodesta 60 prosentista 65 prosenttiin. Tuensaaajien todellinen vuokra ylitti asumistukea myönnettäessä huomioon otettavan enimmäisvuokratason aravavuokra-asunnoissa asuvilla 48 prosentissa tapauksista ja vapaarahoitteisissa vuokra-asunnoissa asuvilla 64 prosentissa tuensaaajista. Keskimääräinen ylitys oli aravavuokra-asunnoissa asuvilla 5 mk/m²/kk ja vapaarahoitteisissa asunnoissa asuvilla 12 mk/m²/kk. Ylitysten osuus ja keskimääräinen ylitys olivat suurempia v. 2001 kuin edellisenä vuonna.

Eläkkeensaajien asumista tuettiin eläkkeensaajien asumistukijärjestelmästä 1 463 milj. markalla ja opiskelijoiden asumista opintotuen asumislisäjärjestelmästä 1 244 milj. markalla v. 2001.

Uusia ASP-luottoja myönnettiin noin 2 570 kappaletta, mikä on 320 luottoa enemmän kuin edellisenä vuonna. ASP-luottojen osuus uusista kotitalouksille myönnetyistä asuntoluotoista oli v. 2001 noin 1,5 %. Voimassa olevia ASP-korkotukilainoja oli vuoden 2001 lopussa runsaat 22 000 kappaletta ja lainakanta 3 567 milj. mk. Korkotukea ASP-luotoille maksettiin 61 milj. mk. ASP-järjestelmän suosion elpymisen syynä on lähinnä se, että ASP-asuntojen neliöhintarajoista luovuttiin 1.3.2001 alkaen. Elpyminen näkyy erityisesti uusista avatuista tileistä. ASP-tilejä avattiin 6 300 kpl, mikä on 2 500 tiliä enemmän kuin edellisenä vuonna. Vuoden 2001 lopussa tilejä oli voimassa 25 000 kpl. Tileillä oli säästöjä yhteensä 1 037 milj. mk eli keskimäärin 41 500 mk tiliä kohden.

Asumisen kokonaistukeen käytettiin v. 2001 yhteensä noin 10 045 milj. mk, mikä oli noin 400 milj. mk enemmän kuin edellisenä vuonna. Kolmen eri asumistukijärjestelmän kautta annettavan tarveharkintaisen tuen osuus kokonaistuesta oli noin 51 %. Korkojen verovähennystuki nousi 500 milj. markalla ja oli 2 600 milj. mk eli noin 26 % kaikista tuista. Tuotantotuki aleni noin 300 milj. mk ja oli 2 300 milj. mk eli noin 22 % kaikista tuista. Asuntorahaston tuloksellisuus ja keskeiset tunnusluvut käyvät ilmi luvun 3.13. liitteestä.

Rakennettu ympäristö ja rakentaminen

Kansallisen ilmastostrategian toteuttaminen edellyttää rakennusten energiatalouden ja energiatehokkuuden parantamista. Rakentamista koskevien uusien ja entistä tiukempien, mm. lämmöneris-

3.13. Ympäristöministeriön hallinnonala

tys- ja ilmanvaihtomääräysten valmistelu jatkui kertomusvuonna. Elinkaariajattelua ja ekologista rakentamista yleensä korostettiin valmistelemalla huolto- ja hoito-ohjeita koskevia rakentamismääräyksiä ja julkaisemalla niitä täydentävää opastavaa aineistoa. Kestävää kehitystä ja ekologista rakentamista edistettiin myös osallistumalla koerakentamisprojekteihin ja pilottihankkeisiin.

Hallitusohjelman mukaan maankäytön suunnittelussa tulee kasvukeskuksissa pyrkiä lisäämään ihmisläheistä tiivistä pientaloasumista ja suosimaan kerrostaloasumisessa rakennuskooltaan pienimuotoisia kaupunkimaisia aluekokonaisuuksia. Ympäristöministeriö onkin käynnistänyt tätä tarkoittavan laajapohjaisen ns. "Tiivis ja matala" -projektin. Rakentamisen turvallisuuden, terveellisuuden ja laadun parantamiseksi annettiin edelleen lukuisia uusia rakentamista koskevia määräyksiä ja ohjeita. Rakennustuotteiden tyyppihyväksyntäpäätöksiä annettiin vuoden 2001 aikana 267 kpl.

Ympäristönsuojelu

Alueelliset ympäristökeskukset antoivat v. 2001 maatalouden ympäristötuen erityistukihakemuksista yhteensä yli 1 500 lausuntoa (yli 2 300 v. 2000). Työvoima- ja elinkeinokeskukset myönsivät maatalouden erityistukivaroja v. 2001 noin 177 milj. mk (155 milj. mk). Sopimusten lukumäärä oli noin 15 000 kpl (12 100 v. 2000), ja ne kattoivat noin 230 000 ha ja 2 200 alkuperäisrotuista eläinryhmää. Pelkästään luomutuotannossa tai siihen siirtymässä oleva peltoala oli v. 2001 noin 149 000 ha (148 000 ha v. 2000) eli tämä peltoala ei ole juurikaan lisääntynyt. Erityistukisopimusten kattavuus on kuitenkin edelleen lisääntymässä. Maatalouden ympäristötukien vaikuttavuusselvityksiä jatkettiin edelleen. Tutkimusten perusteella on selvinnyt, että erityistukia kannattaa vesiensuojeluyhdistysten suunnata entistä enemmän suojavaähykkeiden ja kosteikkojen perustamiseen.

Ympäristönsuojelun edistämisyhteistyön määräraha oli v. 2001 samalla tasolla kuin edellisenä vuonna eli noin 32 milj. mk, josta runsaat 8 milj. mk käytettiin yhdyskuntien vesiensuojelua edistävien investointien tukemiseen erityisesti vesiensuojelun tavoiteohjelman vuoteen 2005 toteuttamiseksi ja Itämeren suojelemiseksi. Loput lähes 24 milj. mk käytettiin avustusten maksamiseen ympäristönsuojelua edistäviin kehittämis- ja kokeiluhankkeisiin sekä pilaantuneiden maa-alueiden kunnostushankkeisiin. Yhdyskuntien vesiensuojeluvuorokausia on myönnetty viime vuosina keskimäärin 60-70 kohteeseen ja kehittämis- ja kokeiluvuorokausia noin 150 kohteeseen vuosittain.

Ympäristöhallinnon työohjelman mukaisista hankkeista aiheutui v. 2001 menoja yhteensä 206 milj. mk (185 milj. mk). Rakentamiskohteiden välitön työllistävä vaikutus oli keskimäärin noin 500 henkilöä kuukaudessa. Lisäksi työllistettiin työministeriön palkkaperusteisella työllistämistuella keskimäärin runsaat 300 henkilöä kuukaudessa. Palkkaperusteisilla työllisyysmäärärahoilla toteutetuilla ympäristönsuojelutoimilla oli edelleen varsin suuri merkitys erityisesti Pohjois-Suomessa, joskin määrärahojen vähenemisen takia toiminnan volyymi on pienentynyt huomattavasti aiempiin vuosiin verrattuna.

Vuonna 2001 valmistui yhteensä 93 ympäristöministeriön ja 80 maa- ja metsätalousministeriön toimialaan kuuluvaa hanketta. Vuoden lopussa oli lisäksi käynnissä lähes 200 hanketta. Ympäristöministeriön hallinnonalan hankkeista olivat merkittävimpiä kuntien vesiensuojeluyhteistyötä edistävät siirtoviemärihankkeet, pilaantuneiden maa-alueiden kunnostukset sekä vesistöjen kunnostushankkeet. Rakentamistoiminnan taloudellisuus kehittyi kertomusvuonna tavoitteen mukaisesti. Taloudellisuuden kehittymisestä vuosina 1998-2000 tehdyn selvityksen mukaan taloudellisuus parani keskimäärin 3,1 % vuodessa. Laskentajaksolla 1988-2000 taloudellisuus on parantunut yhteensä noin 45 %. Alueellisissa ympäristökeskuksissa jatkettiin rakentamistoiminnan kehittämistä mm. rakentamispalvelujen tilaamisen ja tuottamisen eriyttämiseksi ja rakennuttamisasteen nostamiseksi. Rakennuttamisaste oli v. 2001 keskimäärin 70 %, kun se vielä v. 1996 oli vain 56 %.

Öljy- ja muiden ympäristövahinkojen torjuntaan käytettiin v. 2001 momentin 35.10.27 määrärahaa 12,5 milj. mk, josta 2,5 milj. mk oli arviomäärärahan ylitystä. Suurimmat öljyntorjuntatoimet vaati rahtialus m/v JANRAN haveri Ahvenanmerellä.

Ympäristönsuojelun edistämiseksi Suomen lähialueilla Virossa, Latviassa, Liettuassa ja Venäjällä on v. 2001 tehty 13 investointitukipäätöstä yhteensä noin 20 milj. markalla (39 milj. mk) pääasiassa ulkoasiainministeriön myöntämin varoin. Ympäristöministeriö on osallistunut kansainvälisellä yhteisrahoitus pohjalla toteutettaviin hankkeisiin, joissa Suomen pienelläkin panostuksella on saavutettu huomattavia tuloksia. Pietarin Lounaisen jätevedenpuhdistamon rakennussuunnitelmat saatettiin valmiiksi. Ympäristöministeriön omin lähialuemäärärahoihin on toteutettu pienempiä ilman- ja vesiensuojelun sekä jätehuollon hankkeita sekä koulutuksella ja muulla teknisellä yhteistyöllä parannettu lähialueiden omia mahdollisuuksia ympäristönsuojelun, ympäristön tilan seurannan, ympäristövaikutusten arvioinnin, asumis- ja rakentamistoiminnan sekä alueiden käytön kehittämiseen. Vuonna 2001 ympäristöministeriön omin määrärahoihin on tehty edelleen noin 100 teknisen yhteistyön avustuspäätöstä yhteensä noin 16 milj. markalla. Toimintavuoden aikana valmistui ympäristöministeriön uusi lähialuestrategia.

Maksullinen toiminta

Hallinnonalan maksullisen toiminnan tuotot olivat noin 52 milj. mk (45 milj. mk) eli ne kasvoivat hieman edellisvuodesta. Tuotot on saatu pääosin aluehallinnon julkishallinnollisista suoritteista eli ympäristöluvista. Kustannukset olivat vastaavasti noin 96 milj. mk (55 milj. mk). Kustannuksista jäi täten kattamatta noin 44 milj. mk eli alijäämä oli koko hallinnonalan osalta noin 46 % kustannuksista. Maksullinen toiminta on ollut alijäämäistä, koska merkittävä osa suoritteista on julkisoikeudellisia ja niiden maksut on ympäristönsuojelullisista tai oikeudellisista syistä määritelty alle omakustannusarvon. Erityisesti ympäristölupavirastojen suoritteiden osalta kustannusvastaavuus on alhainen aiempien maksuperusteiden soveltamisen johdosta.

109. Ympäristöministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2000	Tilinpäätös 31.12.2001	Muutos
	Miljoonaa markkaa		
Toiminnan tuotot	166,14	189,88	23,74
Toiminnan kulut	-1 259,34	-1 270,33	-10,99
JÄÄMÄ I	-1 093,20	-1 080,45	12,75
Rahoitustuotot ja -kulut	-2,87	-2,39	0,48
Satunnaiset tuotot ja kulut	18,24	2,25	-15,99
JÄÄMÄ II	-1 077,84	-1 080,59	-2,75
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-3 038,00	-2 698,00	340,00
JÄÄMÄ III	-4 115,47	-3 779,47	336,00
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	-66,49	-67,69	-1,20
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-4 181,95	-3 847,16	-334,79

3.13. Ympäristöministeriön hallinnonala

110. Ympäristöministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2000	Tilinpäätös 31.12.2001	Muutos
	Miljoonaa markkaa		
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	107,49	123,98	16,49
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SJOITUKSET	1 366,55	1 373,21	6,66
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	291,07	272,16	-18,91
VASTAAVAA YHTEENSÄ	1 765,11	1 769,35	4,24
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	1 553,88	1 352,21	-201,67
ARVOSTUSERÄT	-	-	-
VIERAS PÄÄOMA	211,24	417,14	205,90
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	1 765,11	1 769,35	4,24

LIITE

ASUNTORAHASTOVIIRASTON TOIMINTAA, TOIMINTAYMPÄRISTÖÄ JA TULOKSELLISUUTTA KUVAAVAT KESKEISET TUNNUSLUVUT

	1999	2000	2001	Muutos 2001/2000
Asuntomarkkinat				
Aravavuokra-asuntojen hakijat, ruokakuntaa	211 300	214 900	212 200	-1,3 %
Näistä asunnon saaneet	73 500	70 700	73 800	4,4 %
Hakijoita aravavuokra-asuntojonossa	107 200	117 700	112 200	-4,7 %
Tyhjät aravavuokra-asunnot (yli 2 kk), asuntoja	3 400	3 900	4 200	7,7 %
Arava- ja korkotukilainoitus				
Hankkeiden lukumäärä (osapäätöksen saaneet)	484	433	444	2,5 %
Uustuotannon aloitukset (arava + korkotuki), asuntoja	11 883	10 542	13 127	24,5 %
Perusparannuksen aloitukset, asuntoja	6 707	4 584	6 405	39,7 %
Hyväksytyt rakennuskustannukset, mk/as.m2				
Arava	7 756	8 187	8 342	1,9 %
Korkotuki	7 594	7 775	7 890	1,5 %
Alkuvuokrat (otos), mk/m2/kk				
Arava	44,91	45,22	47,64	5,4 %
Korkotuki	51,46	49,01	48,39	-1,3 %
Peruskorjaushankkeiden korjausaste, %				
Arava	47,1	47,1	39,7	-7,4 %-yks.
Korkotuki	58,3	45,0	33,9	-11,1 %-yks.
Peruskorjaushankkeiden kustannukset mk/m2				
Arava	2 934	3 130	2 745	-12,3 %
Korkotuki	4 263	3 286	2 943	-10,4 %
Vanha lainakanta				
Rajoituksista vapauttamispäätökset, asuntoja	789	384	905	135,7 %
10 vuoden jatkorajoituksista vapauttamispäätökset, asuntoja	423	817	885	8,3 %
Luovutuksensaajan nimeämiset, hakemuksia kpl	37	51	38	-25,5 %
Takaustoiminta				
Omistusasuntojen valtiontakaukset, voimassa olevat kpl	63 000	79 300	99 200	25,1 %
Omistusasuntojen valtiontakaukset, uudet kpl	24 000	21 800	28 600	31,2 %
Valtion vastuut takausten perusteella, yhteensä mk	0	120 000	30 000	- 75 %
, lainoja kpl	0	5	2	- 60 %
Avustukset				
Myönnettyt omapääoma-avustukset				
opiskelija-asunnot: uustuotanto, asuntoja	1 345	1 370	745	-45,6 %
opiskelija-asunnot: peruskorjaus	578	478	959	100,6 %
asunnottomien asunnot, ruokakuntia	312	424	466	9,9 %
pakolaisten asunnot, ruokakuntia	180	110	62	-43,6 %
Maksetut korjausavustushakemukset, maksuja kunnille kpl	4 467	3 590	3 430	-4,5 %
ARA:n myöntämiä avustusmaksupäätöksiä, kpl	128	318	343	7,9 %
Toiminnan kustannukset				
Viraston kokonaiskustannukset, milj. mk	23,3	24,4	25,1	2,7 %
Viraston työvoimakustannukset, milj. mk	16,7	17,4	18,2	4,7 %
Työvoimakustannukset mk/htv	245 028	256 093	272 086	6,2 %
Henkilöstö				
Henkilöstön määrä 31.12.	70	69	69	0,0 %
Henkilötyövuosien määrä, koko virasto	68,3	68,0	67,0	-1,5 %
Henkilöstön keski-ikä, vuotta	48,6	48,3	49,1	0,8 vuotta
Tuloksellisuus				
Tuottavuus, alueyksiköt, hanketta/ henkilötyövuosi	21,6	19,8	20,8	1,0 hanketta/ htv
Taloudellisuus: lainapäätöksen käsittelykustannus, mk/hanke	27 408	31 458	32 498	3,3 %

3.14. VALTIONTALouden TULOksELLISUUS JA TUOTTAVUUS

Valtiontalouden kuten koko julkisen talouden kestävyys kannalta ovat toiminnan tehokkuus ja tuloksellisuus elintärkeitä. Kun samanaikaisesti tavoitellaan julkisen velkaantuneisuuden sekä kansainvälisesti korkean veroasteen alentamista ja pyritään varautumaan pidemmän aikavälin haasteisiin, esim. väestön ikääntymisen aiheuttamiin taloudellisiin seuraamuksiin, julkisiin menoihin kohdistuu jatkuvaa painetta. Julkisesti rahoitettavat tehtävät edistävät silti kansainvälistä kilpailukykyä ja talouskasvua, minkä takia julkista toimintaa pyritään tehostamaan ja samalla etsitään uusia, entistä taloudellisempia ja tuloksellisempia toimintamalleja julkisen sektorin vastuulla olevien tehtävien hoitamisessa.

Julaiset menot olivat kertomusvuonna 49 ½ % suhteessa kansantuotteeseen, noin 15 prosenttiyksikköä pienemmät kuin korkeimmillaan laman aikana. Puolet julkisista menoista on tulonsiirtoja, lähinnä tulonsiirtoja kotitalouksille, ja näiden kannustinvaikutusten parantaminen on osa julkisen sektorin tuloksellisuustyötä. Kannustinloukkujen purkamisella on lisätty työpaikkojen tarjontaa ja myös työttömien työnkysyntää eli tätä kautta on alennettu rakenteellista työttömyyttä ja lisätty potentiaalista talouskasvua. Elinkeinotukien vähentäminen parantaa samoin talouden rakenteita. Julkisten palvelujen tehostaminen ja infrastruktuurin kehittäminen tähtäävät julkisten palvelujen parempaan laatuun, jonka täytyy vastata yhteiskunnan ja asiakkaiden tarpeita. Henkilökohtaisten julkisten palvelujen tuottamisessa palvelumaksu on myös usein perusteltavissa, palvelujen arvostuksen sekä niiden tuotantokustannusten kattamisen takia.

Julisten palvelujen menot

Julaiset kulutusmenot olivat v. 2001 arviolta 170 mrd. mk ja ne muodostivat runsaan viidenneksen bruttokansantuotteesta. Julkisista menoista valtion osuus oli 30 %, kuntien ja kuntayhtymien 62 % ja työeläkelaitosten ja muiden sosiaaliturvarahastojen 7 %.

Runsas kolmannes julkisista kulutusmenoista käytettiin kaikille kansalaisille kohdistuvien eli kollektiivisten palvelujen tuottamiseen. Kollektiivisia palveluja ts. julkishyödykkeitä ovat mm. yleisen hallinnon palvelut, järjestys- ja turvallisuuspalvelut sekä maanpuolustus. Kollektiivisiin palveluihin voidaan rinnastaa kansantaloutta yleisesti tukevat palvelut, kuten liikenneverkon kehittäminen ja ylläpito.

Runsas 60 % julkisista kulutusmenoista kohdistui yksilöllisiin palveluihin, ts. palveluihin, jotka hyödyttivät yksityisiä henkilöitä, kotitalouksia tai yrityksiä. Yksilöllisiä palveluja ovat mm. erilaiset hyvinvointipalvelut, kuten koulutus-, terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut.

111. Julaiset hyvinvointimenot, mrd. mk, käyvin hinnoin

	1995	1996	1997	1998	1999	2000*
Koulutus	42,4	43,6	44,5	46,3	47,5	49,2
Terveydenhuolto	35,2	37,3	39,8	40,9	42,4	45,2
Sosiaaliturva	147,5	151,6	154,6	156,3	160,5	159,4
Yhteensä, % julkisista menoista	66,5	66,2	66,1	66,3	67,1	67,0

Lähde: Kansantaloudentilinpito.

Valtion perinteiset kollektiivipalvelut rahoitetaan verovaroin, samoin hyvinvointipalvelut rahoitetaan pääosin kansalaisilta kerätyillä veroilla. Hyvinvointipalvelut ovat niiden käyttäjille joko täysin ilmaisia tai niistä perittävät maksut ovat niiden tuotantokustannuksia alhaisemmat.

Kuntien ylläpitämiä **peruskouluasteisia oppilaitoksia** toimi 4 056 v. 2000. Oppilasmäärä ei muuttunut olennaisesti edellisistä vuosista ja oli v. 2000 580 500 oppilasta, joista lähes 97 % kävi kunnallisista peruskouluista. Vuonna 2000 perusopetuksen kokonaiskustannukset olivat 13,3 mrd. mk, reaalisesti keskimäärin viisi prosenttia korkeammat kuin v. 1995. Opetustoiminnan kustannukset, jotka muodostavat kaksi kolmasosaa perusopetuksen kokonaiskustannuksista, ovat säilyneet reaalisesti lähes samalla tasolla viimeiset viisi vuotta ja nopeimmin kasvanut menoerä on ollut sisäisen hallinnon ja kiinteistömenot. Vuonna 2000 peruskoulujen käyttömenot oppilasta kohti olivat keskimäärin 25 800 mk ja vaihtelivat kunnittain 16 500 markasta 54 200 markkaan. Kustannuksiltaan halvimmassa viidenneksessä kuntia oppilaiden koulutus maksoi keskimäärin 22 500 mk ja kalleimmassa viidenneksessä keskimäärin 34 100 mk. Oppilaista kolmannes sijoittui kustannuksiltaan halvimpaan viidennekseen ja 7 % kustannuksiltaan kalleimpaan viidennekseen. Kuntien perusopetuksen kustannukset olivat keskimäärin 12 % korkeammat kuin laskennalliset yksikkökustannukset. Vuonna 2000 toimi 80 yksityistä peruskoulua ja niissä oli oppilaita 12 660 ja menot oppilasta kohden olivat keskimäärin 28 500 mk.

Vuonna 2000 **lukioissa** opiskeli 129 000 oppilasta, lähes 4 000 oppilasta enemmän kuin v. 1995. Lukiokoulutuksen kokonaiskustannukset olivat 2,4 mrd. mk v. 2000, reaalisesti noin 7 % enemmän kuin v. 1995. Oppilaskohtaiset kustannukset olivat keskimäärin 22 300 mk ja vaihtelivat kunnittain 14 700 markasta 105 500 markkaan. Oppilaskohtaisilta kustannuksiltaan halvimpaan viidennekseen sijoittui lähes puolet koko maan lukio-opiskelijoista. Lukioissakin oppilaskohtaiset kustannukset olivat keskimäärin 11 % korkeammat kuin laskennalliset yksikköhinnat. Yksityisiä lukiokoulutusta antavia oppilaitoksia oli 39 ja niissä opiskeli noin 10 800 oppilasta v. 2000. Oppilaskohtaiset menot yksityisissä lukioissa olivat keskimäärin 20 400 mk.

Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskeli v. 2000 noin 134 000 opiskelijaa, noin 16 000 vähemmän kuin edellisenä vuonna. Opiskelijamäärän pieneneminen johtuu pääasiassa oppilaitosten ja opiskelijoiden asteittaisesta siirtymisestä ammattikorkeakoulujärjestelmään. Ammatillisten oppilaitosten käyttökustannukset olivat 5,7 mrd. mk v. 2000, noin 10 % alhaisemmat kuin edellisenä vuonna. Koulutusaloittain käyttömenot oppilasta kohden olivat keskimäärin 42 600 mk ja vaihtelivat 29 800 markasta 70 700 markkaan. Vuosina 1995-2000 ammatillisen peruskoulutuksen sekä käyttömenot että oppilasmäärä laskivat noin 30 %.

Vuonna 2000 toimi 55 ammatillista aikuiskoulutuskeskusta, joissa tuotettiin 7,5 miljoonaa opiskelijatyöpäivää. Ammatillisten aikuiskoulutuskeskusten käyttökustannukset olivat noin 1,8 mrd. mk, keskimäärin 7,7 % vähemmän kuin edellisenä vuonna. Työvoimapolitiittisen koulutuksen osuus käyttömenoista oli noin 45 % ja täydennyskoulutuksen vajaa neljännes. Sekä käyttömenoilla että opiskelijatyöpäivillä mitattuna nopeimmin kasvoi oppisopimuskoulutus, v. 2000 menot ja opiskelijatyöpäivien määrä olivat viisinkertaiset vuoteen 1996 verrattuna.

Yliopistojen rahoitus oli v. 2000 9,4 mrd. mk, josta 63 % oli budjettirahoitteista. Keskimääräiset käyttömenot opiskelijaa kohti olivat samalla tasolla kuin edellisenä vuonna, keskimäärin 57 700 mk ja tutkintoa kohti 564 000 mk. Vuonna 2000 korkeakoulujen opiskelijoita oli 157 000 ja tutkintoja suoritettiin lähes 16 800 tutkintoa.

Terveystieteiden huoltomenot olivat v. 2000 51,4 mrd. mk, josta valtio rahoitti lähes 18 %, kunnat 42 %, Kansaneläkelaitos 15 %, ja yksityiset 25 %. Vuoden 1995 jälkeen valtion rahoitusosuus julkisen

3.14. Valtiontalouden tuloksellisuus ja tuottavuus

terveydenhuollon menoista on laskenut lähes 11 prosenttiyksikköä, kuntien rahoitusosuus kohonnut runsaat kahdeksan prosenttiyksikköä ja Kansaneläkelaitoksen rahoitusosuus kohonnut kaksi prosenttiyksikköä. Vuoden 2000 terveydenhuoltomenoista vuodeosastohoidon meno-osuus oli noin 43 %, avohoidon 30 % ja lääkkeiden ja farmaseuttisten tuotteiden viidennes. Vuodeosastohoidon meno-osuus supistui ja vastaavasti lääkkeiden ja farmaseuttisten tuotteiden osuus kasvoi runsaat kaksi prosenttia vuodesta 1995.

Vuonna 2000 **erikoissairaanhoidon** käyttökustannukset olivat noin 18 mrd. mk ja nettomääräiset toimintamenot noin 3 400 mk asukasta kohden. Vuonna 2000 kunnallisissa sairaaloissa oli hoidossa noin 690 000 potilasta, hoitopäiviä kertyi runsaat 14 miljoonaa ja hoitopakkeja 1,2 miljoonaa. Noin viidennes potilaista oli 75-vuotta täyttäneitä ja heidän hoitopäivänsä muodostivat puolet kaikista hoitopäivistä. Vuonna 2000 toimi 46 kuntien ylläpitämää ja 37 yksityisten ylläpitämää sairaalaa.

Perusterveydenhuollon käyttökustannukset olivat v. 2000 13 mrd. mk, joista henkilöstökustannukset muodostivat keskimäärin 68 %. Perusterveydenhuollon nettokustannukset asukasta kohden olivat noin 2 200 mk. Vuonna 2000 tehtiin noin 30 miljoonaa avohoitokäyntiä, joista kolmasosa oli lääkärinvastaanottokäyntejä ja lähes 14 % hammaslääkärikäyntejä. Vuodeosaston hoitopäiviä kertyi 8 miljoonaa. Kunnallisten sairaaloiden potilaista terveyskeskussairaloissa hoidettiin viidennes ja tuotettiin 56 % hoitopäivistä. Yli 75-vuotiaista potilaista lähes puolet hoidettiin terveyskeskussairaloissa ja siellä tuotettiin yli 80 % heidän hoitopäivistään. Vuonna 2000 toimi 277 terveyskeskusta, joista 201 oli yhden kunnan ylläpitämiä terveyskeskuksia.

Lasten päivähoidon käyttömenot olivat v. 2000 noin 9,2 mrd. mk. Perityt maksut kattoivat keskimäärin 12 % päivähoidon käyttökustannuksista. Noin 49 000 henkilöä hoiti koko- tai osa-aikaisessa hoidossa olleita 199 000 lasta. Kunnallisessa päivähoidossa olevista lapsista kolme neljästä oli kotipäivähoidossa. Lasten päivähoidon käyttömenot ja henkilöstömäärä olivat 14 % suuremmat ja lasten määrä 5 % suurempi kuin v. 1995. Kunnallisessa päivähoidossa oli 50 % ja kotihoidon tuen piirissä 28 % alle 7-vuotiaista. Pienten lasten hoitotuen menot olivat noin 2,3 milj. mk v. 2000.

Vuonna 2000 **vanhainkotien** käyttömenot olivat 3,9 mrd. mk ja kuntien kustantamissa vanhainkohteissa oli 20 700 asiakasta, runsaat kuusi prosenttia 75 vuotta täyttäneistä. Vuoteen 1995 verrattuna reaaliset käyttömenot ja henkilöstön määrä olivat 9 % pienemmät ja asiakkaita oli lähes 12 % vähemmän. Vuonna 2000 vanhusten palvelutaloissa asiakkaita oli 22 200. Joka kymmenes 75-vuotta täyttäneistä oli joko vanhusten palvelutalon tai vanhainkodin asiakas. Kunnat ovat korvanneet laitoshoidon lisäämällä vanhusten kotipalveluja. Vuonna 2000 kotipalvelujen käyttömenot olivat 2,8 mrd. mk, reaalisesti 13 % suuremmat kuin v. 1995. Käyttäjiltä perityillä maksuilla katettiin lähes 14 % kotipalvelujen käyttömenoista. Kotipalvelua saaneista lähes 119 000 kotitaloudesta 70 % oli vanhuskotitalouksia ja 15 % lapsiperheitä.

Julkisten palvelujen, erityisesti hyvinvointipalvelujen, saatavuuden ja kattavuuden turvaaminen edellyttää niiden tehokasta ja taloudellista tuotantoa. Palvelujärjestelmän kehittämisen haasteet eroavat maan eri osissa merkittävästi, mutta yhteinen piirre on väestön ikääntyminen ja erityisesti vanhimpien ikäluokkien kasvu, mikä tulee lisäämään palvelujen kysyntää. Muuttoliike voimistaa palvelujen kysynnän alueellisia eroja. Kasvukeskuksissa erityisesti koulutus- ja lastenpäivähoidon palvelujen kysyntä kasvaa kun taas muuttotappiokunnissa ongelman aiheuttaa palvelurakenteen muuttaminen vastaamaan palvelujen muuttunutta kysyntää. Julkisesti rahoitettujen hyvinvointipalvelujen järjestämisessä kuntien talouskehitys on keskeinen. Kuntien rahoitusaseman heikentyminen uhkaa hyvinvointipalvelujen tuotantoa ja kansalaisten perustuslain mukaista oikeutta näiden palvelujen yhdenvertaiseen saatavuuteen.

Julkisten palvelujen tuottavuus

Julkisen palvelutuotannon tuottavuus Suomessa on selvitysten mukaan parantunut, joskin melko hitaasti. Kun eräissä muissa maissa, joissa vastaavia tuottavuusselvityksiä on tehty, tuottavuus on trendimäisesti heikentynyt, kehityksen suuntaan voidaan Suomessa olla tyytyväisiä.

Selvitysten mukaan julkisten palvelujen tuottavuus parani viime vuosikymmenen alkupuolella vuoteen 1997 asti, joskin melko hitaasti. Tilastokeskuksen tuottavuustilastoinnin mukaan kuntayhteisöjen koulutus-, sosiaali- ja kirjastopalvelujen yhteenlaskettu kokonaistuottavuus on heikentynyt vuodesta 1998 lähtien. Tuottavuuden muutos on ollut miinuksella erityisesti opetus- ja sosiaalitoimessa. Parina viime vuonna kuntayhtymien tuottavuuskehitys on ollut parempaa kuin kuntien. Vuodesta 1999 lähtien kuntayhtymien opetuspalvelujen tuottavuuden muutos on ollut positiivinen. Sosiaalipalveluissakin tuottavuus parani v. 1999 ja pysyi v. 2000 edellisvuoden tasolla. Kuntien opetustoimen heikkoon tuottavuuskehitykseen on ollut syynä peruskoulujen, lukioden ja ammattioppilaitosten tuottavuuden lasku huolimatta siitä, että ammattikorkeakoulujen tuottavuus on parantunut selvästi. Kuntien sosiaalipalvelujen tuottavuuden muutokset ovat vaihdelleet enemmän vuodesta toiseen. Esimerkiksi perhepäivähoidon ja vanhusten laitoshoidon tuottavuus on kuitenkin laskelmien mukaan heikentynyt muutamana viime vuonna.

112. Valtion ja kuntayhteisöjen tuottavuuskehitys¹⁾

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
	Muutos edellisestä vuodesta %						
Valtio							
Kokonaistuottavuus	-0,5	0,8	1,9	..	0,7	-0,7	2,9
Työn tuottavuus	3,0	6,8	0,0	3,7	-1,5	-1,1	0,4
Kuntayhteisöt							
Kokonaistuottavuus	-2,5	0,1	0,2	-2,2	-1,4	-1,9	..

1) Vuosipareittain lasketut luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia.

Lähde: Tilastokeskus

Valtionkin tuottavuus heikkeni muutamana vuonna työn tuottavuuden laskettua v. 1999 ja 2000. Kertomusvuonna tapahtui käänne parempaan, kun sekä työn tuottavuus että kokonaistuottavuus parani. Tarkasteltaessa vuosia 1999-2001 valtion tuottavuuskehityksen heilahtelun pääsyy on julkisen hallinnon palvelujen tuottavuusmuutokset. Julkisen hallinnon tuottavuus parani v. 2001 selvästi, kahden edellisen vuoden vaatimattoman kehityksen jälkeen. Sen sijaan koulutuksen tuottavuus on mittauksen mukaan laskenut kahtena viime vuonna. Liike-elämän palvelujen tuottavuus on parantunut joka vuosi vuoden 1999 jälkeen.

Mitatun tuottavuuskehityksen takana on useita tekijöitä, jotka voivat aiheuttaa satunnaisia heilahteluja yksittäisten virastojen ja hallinnonalojen tuottavuuskehitykseen, minkä takia tuloksia tulee pääsääntöisesti tarkastella pidemmällä aikavälillä.

VATT:ssa (Valtion taloudellinen tutkimuskeskus) on selvitetty erillisprojekteissa eräiden hallinnonalojen tuottavuuskehitystä pidemmällä tähtäyksellä sekä vertailtu samalla alalla toimivien palvelutuottajien tehokkuuseroja. Lama pakotti 1990-luvun alkuvuosina tehostamaan toimintaa esim. terveydenhuollossa, kun resursseja vähennettiin. Vuoden 1993 alusta voimaantulleen valtionosuusuu-

3.14. Valtiontalouden tuloksellisuus ja tuottavuus

distuksen myötä siirryttiin kustannusperusteisista valtionavuista laskennallisiin valtionapuihin, mikä lisäsi sekä kuntien kustannusvastuuta että mahdollisuuksia järjestää palvelutuotantoaan. Tämä näkyi myös tehokkuuden kohoamisena, joka osittain perustui menetelmien ja välineiden kehittymiseen.

Terveyskeskusten keskimääräinen kustannustehokkuus kohosi mittausten mukaan v. 1997 ja 1998, joskin terveyskeskusten väliset tehokkuuserot olivat edelleen suuret. Erittäin suuren tai pienen väestöpohjan terveyskeskuksissa havaittiin olevan suhteellisesti enemmän alhaisen tehokkuusluvun saaneita terveyskeskuksia kuin keskisuurissa terveyskeskuksissa. Ympäristötekijöiden huomioon ottaminen nosti erityisesti Oulun ja Lapin läänien terveyskeskusten tehokkuuslukuja. Eräillä hoitoalueilla (esim. vanhushuolto) toiminnan tehostaminen on merkinnyt avohoidon lisäämistä ja vain kaikkein huonokuntoisimpien potilaiden hoitamista laitoksissa. Potilaiden hoitoisuuden kasvu on puolestaan merkinnyt ao. laitosten tehokkuuden laskennallista laskua, vaikka hoitorakenteiden muutos on parantanut kokonaisuuden kustannustehokkuutta. Saman alan laitosten (esim. terveyskeskukset ja koulut) väliset tehokkuuserot ovat VATT:n selvitysten mukaan pysyneet suurina, vaikka tehokkuus keskimäärin on parantunut.

Hallinnon kehittämisessä on pitkällä tähtäyksellä ollut tavoitteena tuloksellisuuden ja siihen liittyvänä tehokkuuden ja tuottavuuden parantaminen. Kertomusvuonna julkisen sektorin laatupalkintomalli oli edelleen näyttävästi esillä, tätä kautta kiinnitettiin huomiota julkisten palvelujen laadun tärkeyteen. Sähköisen asioinnin kehittämistä jatkettiin myös. Julkisen hallinnon arviointia syvennettiin kertomusvuonna, arviointi ja asiakaspalaute ovat välttämättömiä julkisten palvelujen kehittämisessä. Julkisen ja yksityissektorin yhteistyötä kehittämällä on yksittäisissä tapauksissa onnistuttu parantamaan kustannustehokkuutta sekä toiminnan laatua, jota viime kädessä mitataan asiakas-tyytyväisyydellä.

3.15. VALTION HENKILÖSTÖN TILA

Valtion henkilöstön työvoimakustannuksia tutkittu yli 30 vuoden ajan. Viime vuosina näkökulmana on ollut aikaisempaa selvemmin henkilöstövoimavarojen hallinta ja osaamisen johtaminen, jolloin on lähestytty muodollista valtion henkilöstötilinpäätöstä, jollainen on myös jo julkaistu. Henkilöstötilinpäätöksen tarkastelujaksona 1997-2001 budjettitalouden henkilöstö vähentyi 2,2 prosentilla, v. 2001 valtiolla oli kirjoilla 120 540 henkilöä. Henkilötyövuosina mitaten henkilöstömäärä oli 117 100. Henkilöstön osuus oli v. 2001 koko työllisestä työvoimasta 5,1 %, palkansaajista 5,9 % ja julkisesta sektorista 21,9 %.

Osa-aikaisia oli v. 2001 henkilöstöstä 8,1 % ja määräaikaaisia 29,8 %. Määräaikaisten prosenttiosuudesta oli työllisyyden hoitovaroin palkattuja 1,6 prosenttiyksikköä ja ns. aitoja määräaikaaisia, joilla ei ole taustavirkaa tai -tehtävää, 24,1 prosenttiyksikköä.

Henkilöstön keski-ikä oli v. 2001 42,4 vuotta. Vuoteen 1997 verrattuna henkilöstö on ikääntynyt 0,5 vuodella.

Koulutustaso on koulutustasoindeksillä mitaten tarkasteluaikana noussut 18 prosentilla. Ammatillinen tutkinto on 91 prosentilla henkilöstöstä. Keskiasteen tutkinto on 29 prosentilla, alin korkeasteen tutkinto 24 prosentilla ja korkeakoulututkinto 38 prosentilla henkilöstöstä.

Budjettivaltion henkilöstö on työpaikkauskollista, sillä palvelusaika valtiolla on keskimäärin runsaat 14 vuotta. 58 % henkilöstöstä on ollut valtion palveluksessa yli 10 vuotta.

Tehdyn työajan osuus säännöllisestä vuosityöajasta oli v. 2001 81,8 %. Säännöllisestä vuosityöajasta käytettiin koulutukseen 1,4 %, vuosilomiin 12,5 % ja sairauspoissaoloihin 3,4 %. Henkilötyövuotta kohti oltiin sairaana 8,1 työpäivää. Sairauspoissaolo kesti keskimäärin 4,8 työpäivää.

Valtion henkilöstön työtyytyväisyysindeksi oli v. 2001 keskimäärin 3,3 (1=huono, 2=välttävä, 3=tyydyttävä, 4=hyvä ja 5=erittäin hyvä). Tyytyväisimpiä oltiin työn sisältöön (3,6). Johtaminen, ja kehittymisen tuki saivat molemmat työtyytyväisyysindeksi-arvon 3,1. Työyhteisön toimivuus sekä tiedotus ym. tekijät saivat indeksi-arvon 3,2. Vuosina 1998-2001 työtyytyväisyyden tasossa ei ole tapahtunut merkittävää muutosta, vaikka se on v. 2001 kokonaisuudessa hieman parantunut.

Työvoimakustannukset kasvoivat 1997-2001 nimellisesti 13,5 prosentilla ja reaalisesti 4,3 prosentilla. Vuonna 2001 valtion budjettitalouden henkilöstön palkkasumma oli 20,7 mrd. mk ja kaikki työvoimakustannukset 26,2 mrd. mk. Välillisten työvoimakustannusten osuus tehdyn työajan palkoista oli 60,3 %. Henkilötyövuosi maksoi valtiolla v. 2001 keskimäärin 224 053 mk.

Normaalin vanhuuseläkeiän saavuttamisen kautta budjettitalouden henkilöstö vähenee vuosina 2002-2016 noin 43 800 hengellä. Kun otetaan lisäksi huomioon muille eläkelajeille siirtyvät ja työpaikan vaihdoksen takia valtion ulkopuolelle siirtyvät, niin tämä ns. luonnollinen poistuma on kokonaisuudessaan arviolta 79 200 henkilöä eli 66 % vuoden 2001 henkilöstöstä. Vuodessa luonnollinen poistuma on keskimäärin 5,6 %.

3.15. Valtion henkilöstön tila

Henkilöstön pätevyyden kehittämiseen investointiin v. 2001 koulutuspanoksina 420 milj. mk sekä terveyden- ja sairaudenhoitoon 110 milj. mk.

Miesten kokonaisansiot olivat kuukaudessa 15 460 mk ja naisten 12 250 mk eli naisten ansiot olivat 21 % miesten ansioita alhaisemmat. Edellä mainittu ansioiden ero ei johdu kuin osin sukupuolesta, vaan erot ovat pääosin seurausta töiden erilaisista vaativuuksista ja muista palkanmuodostustekijöistä. Vuosina 1997-2001 säännöllisen työajan keskimääräiset kuukausiansiot ovat nousseet lähes 17 prosentilla.

Valtion henkilöstön arvo v. 2001 oli 272 mrd. mk eli reaalisesti 8,1 % suurempi kuin v. 1997. Henkilöstön arvon laskennassa otetaan huomioon nykyhenkilöstön määrä, jäljellä oleva työssäoloaika ennen eläkeikää, tehdyn työajan palkat ja henkilöstöinvestoinnit. Valtion taseen loppusumma v. 2001 oli 286 mrd. mk. Jos siihen lisätään henkilöstön arvo, taseen loppusumma on 558 mrd. mk. Näin lasketusta taseen loppusummasta henkilöstövoimavarojen arvon osuus oli 49 %.

113. Keskeiset tunnusluvut

	Muutos edellisestä vuodesta, prosenttia				
	2001	2001	2000	1999	1998
Henkilöstöpanokset					
Henkilöstö, lukumäärä	120 541	-2,6	-1,4	0,4	1,4
Henkilöstötyövuodet, lukumäärä	117 083	-3,7	-1,4	1,3	1,5
Henkilöstön keski-ikä, vuotta	42,4	0	0,7	0,2	0,2
Koulutustaso, indeksi	5	3,3	4,3	7	2,3
Tehty työaika/vuosityöaika, %	81,8	0,1	0	0,2	0
Palkkasumma, milj. mk	20 663	1,6	3,5	3,9	5,6
Tehdyn työajan palkat, milj. mk	16 361	1,6	4,5	3,9	5,6
Välilliset työvoimakustannukset, milj. mk	9 872	-0,9	2,6	2,4	4,5
Työvoimakustannukset yhteensä, milj. mk	26 233	0,7	3,8	3,3	5,2
Henkilöstön tila					
Työtyytyväisyysindeksi	3,27	3,4	-3,2	0,4	-2,4
Lähtövaihtuvuus, %/henkilöstö	2,4	0	27,9	9	32,4
Työkyvyttömyyseläkkeelle, %/henkilöstö	0,27	0	-6,4	-4	0,4
Sairauspoissaolot, pv/henkilötyövuosi	8,1	0,7	-1,4	-1,3	3,8
Henkilöstöinvestoinnit					
Työtyytyväisyyden edistäminen, mk/ henkilötyövuosi	398	2,8	11,7	1,4	2,6
Työkunnan edistäminen, mk/ henkilötyövuosi	332	2,8	102,8	1,4	2,6
Koulutus ja kehittäminen, mk/ henkilötyövuosi	3 561	2,8	-8,5	1,4	2,6
Työterveyshuolto, mk/ henkilötyövuosi	945	2,8	15	1,4	2,6
Yhteensä, mk/ henkilötyövuosi	5 238	2,8	0,1	1,4	2,6
Henkilöstön arvo, mrd. mk	271,7	0,9	1,7	2	3,4
Henkilötyövuoden hinta, mk	224 053	1,9	1,8	0,8	2,2

4. TILIMUISTUTUSKERTOMUS

Hallituksen kertomus niistä toimenpiteistä, joihin Eduskunnan tekemät muistutukset valtiovarain hoidosta ja tilinpidosta v. 2000 ovat antaneet aihetta

Hätäkeskusuudistus

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta sisäasiainministeriö on todennut seuraavaa:

Hätäkeskuslaitos on suunnitellut rakennettavien hätäkeskusten toimintaa ja toimitiloja siten, että keskusten toiminta olisi mahdollista myös poikkeusoloissa ja että hätäkeskukset voisivat tarvittaessa toimia toistensa varakeskuksina. Hätäkeskuslaitos on selvittänyt jokaisella sijoituspaikkakunnalla toiminnallisesti ja teknisesti parhaan sijoituspaikan hätäkeskukselle.

Hätäkeskusten tilojen suunnittelussa ja sijoittamisessa on otettu huomioon poikkeusolojen johtamistoiminnan vaatimukset. Hätäkeskuslaitoksessa tehdyt yksityiskohtaiset tarkastelut ovat osoittaneet, että nykyiset poikkeusolojen johtokeskustilat eivät aikaisemmasta käsityksestä poiketen ole aina parhaita hätäkeskusten sijoituspaikkoja. Hätäkeskusten tilat suunnitellaan ja rakennetaan ympäri- vuorokautista työskentelyä varten vuoden jokaisena päivänä. Tilasuunnittelussa otetaan huomioon myös henkistä hyvinvointia edistäviä tekijöitä. Näillä perusteilla hätäkeskussalin tulee olla vähintään kahden kerroksen korkuinen (noin 5 metriä), jolloin nykyaikaisen informaatiotekniikan hyväksikäyttö on mahdollista ja päivystyssaliin saadaan avaruutta ja ilmatilaa. Ilmatila on tarpeen poikkeusoloissa tai vaarallisten aineiden onnettomuustilanteissa, joissa ilmanvaihto on suljettava.

Päivystyssalin korkeusvaatimuksen ja ympäri vuorokautisen toiminnan takia kyseeseen tulevia nykyisiä poikkeusolojen johtokeskuksia jouduttaisiin laajentamaan. Nykyisellään ne soveltuvat yhden tai kahden viikon yhtäjaksoiseen käyttöön, mutta eivät välttämättä jatkuvaan ympäri vuorokautiseen toimintaan. Johtokeskusten LVIS-tekniikka vaatisi perusteellisen uudelleen suunnittelun ja saneerauksen, jotta tiloja voisi käyttää jatkuvasti työtiloina.

Hätäkeskuslaitos on hätäkeskusten rakentamisen suunnittelussa lähtenyt hätäkeskustyön vaatimuksista. Johtamistoimintaa varten on varattu tiloja, joita voidaan hyödyntää niin normaali- kuin poikkeusoloissa. Läänien pääkaupunkien osalta lähtökohdaksi on otettu se, että niissä säilyy lääninhallituksen oma täysimittainen poikkeusolojen johtokeskustila. Hätäkeskukset voivat toimia viestikeskuksena ja tilannekuvan ylläpitäjänä ja toimittaa johtokeskukselle informaatiota tietoverkkojen välityksellä huolimatta siitä, että poikkeusolojen johtokeskustilat olisivat hätäkeskuksen tiloista erillään.

Hätäkeskuslain 6 §:n vaatimus hätäkeskusten toiminnan turvaamisesta on otettu huomioon sijoittamalla useimmat hätäkeskukset maanalaisiin tiloihin. Kalliosuojan louhiminen on osoittautunut huomattavan kalliiksi rakentamistavaksi, joten tulevien hätäkeskusten suunnittelussa on etsitty myös muita sijoitusratkaisuja. Hätäkeskuslaitos pyrkii hyödyntämään ensimmäisten keskusten rakennussuunnitelmia niin monessa kohteessa kuin mahdollista, jolloin suunnittelukustannukset pienevät ja rakentamisaikataulu nopeutuu. Maanalaisen rakentamisen kalleuden takia maanpäällisten rakentamisvaihtoehtojen hyödyntäminen on jatkossa tutkittava tarkemmin.

4. Tilimuistutuskertomus

Hätäkeskuslaitos pyrkii omalta osaltaan alentamaan rakentamiskustannuksia luomalla hätäkeskuksesta verkoston, jonka avulla toiminnalliset varmistukset toteutuvat niin normaali- kuin poikkeusoloissa. Sisäasiainministeriön ja Hätäkeskuslaitoksen välisessä tulossopimuksessa edellytetään, että Hätäkeskuslaitos kiinnittää huomiota rakentamisen kustannuksiin. Tulossopimuksen mukaan Hätäkeskuslaitoksen vuokratiloista aiheutuvien menojen osuus saa olla enintään 10 % Hätäkeskuslaitoksen nettomenoista.

Uusien selvitysten valmistuttua voidaan todeta, että hätäkeskuslain valmistelun yhteydessä esitetyt ratkaisut eivät ole kaikissa tapauksissa osoittautuneet toteutuskelpoisiksi. Kyse ei ollut päätöksentekijöiden harhaanjohtamisesta, vaan selvitykset hätäkeskusten mahdollisista sijoituspaikoista ja sijoittamisen periaatteista laadittiin silloin parhaimman, käytettävissä olleen tiedon pohjalta.

Lakiesitys sisälsi vaikuttavuusarviodokumentin, jonka taloudelliseen osuuteen ei ole tarvinnut tehdä vielä muita kuin virkaehtosopimuksista aiheutuvia korjauksia. Lakiesityksen perustelujen ja vaikuttavuusarviodokumentin taloudelliset laskelmat ovat lain soveltamisen yhteydessä osoittautuneet suuruusluokaltaan oikeaan osuneiksi. Valtiontilintarkastajien esittämät uudisrakentamisesta aiheutuvat kustannukset ovat sisältyneet vaikuttavuusarviodokumentin toimintamenolaskelmiin vuokratuluna.

Pääkaupunkiseudun hätäkeskustoiminnan järjestelyjen osalta sisäasiainministeriö on ryhtynyt toimiin mahdollisten järjestelyvaihtoehtojen selvittämiseksi. Selvitys asiasta voidaan antaa eduskunnan edellyttämällä tavalla eduskunnalle viimeistään vuoden 2003 loppuun mennessä. Selvitystyötä on kiirehditty ja mahdollisten ratkaisuvaihtoehtojen välinen vertailu käynnistetty. Tavoitteena on, että päätös valtion hätäkeskustoiminnan mahdollisesta laajentamisesta pääkaupunkiseudulle voidaan tarvittaessa tehdä vielä nykyisen eduskunnan toimikauden aikana. Jos selvitystyössä päädytään ratkaisuihin, jotka edellyttävät lainsäädännön muuttamista, mahdolliset lainmuutosesitykset annettaisiin syysistuntokaudella 2002 hallituksen esityksenä eduskunnalle.

Valtion kiinteistölaitoksen (Senaatti-kiinteistöt) toiminta

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta valtiovarainministeriö on todennut seuraavaa:

Valtiovarainministeriö ja opetusministeriö (ei siis kauppa- ja teollisuusministeriö, kuten mietinnössä on todettu) kutsuivat ulkopuolisen selvitysmiehen, tutkimuspäällikkö Pekka Pajakkalan Valtion teknillisestä tutkimuslaitoksesta laatimaan 30.4.2002 mennessä selvitystä kysymyksistä, joita oli esitetty valtiontilintarkastajain kertomuksessa, sivistysvaliokunnan mietinnössä SiVM 11/2001 vp ja valtiovarainvaliokunnan mietinnössä VaVM 37/2001 vp.

Selvitysmiehen kuulemien ulkopuolisten tahojen suuren määrän vuoksi selvitystyö laajeni alkupe räisen aikataulutavoitteen ylittäväksi. Selvitysmies jätti raporttinsa, Yliopistojen tilakustannuksista aiheutuvat ongelmat ja niiden korjaaminen, opetusministeriölle 3.5.2002 sekä raporttinsa Valtion toimitilahallinnan ongelmat ja niiden ratkaiseminen 31.5.2002 valtiovarainministeriölle.

Valtiovarainministeriön tarkoituksena on tehdä päätökset molempien selvitysten aiheuttamista jatkotoimista heti, kun selvitystyön ehdotukset on voitu perusteellisemmin analysoida ja niiden vaikutukset arvioida. Ehdotusten vaikutukset tullevat mahdollisesti näkymään jo valtion vuoden 2003 talousarvioesityksessä mm. yliopistojen tiloja koskevan valtuusmenettelyn käyttöönottona sekä Senaatti-kiinteistöjen alustavissa tulostavoitteissa ja pääomarakenteen kehityksessä. Valtiovarainministeriö on käynnistänyt keskustelut opetusministeriön kanssa toimenpide-ehdotusten käsittelystä vuoden 2003 talousarvioesityksen valmisteluun liittyen.

Lisäksi opetusministeriö on tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta todennut seuraavaa:

Päättyessään korkeakoulujen kehittämisestä annetun lain 3 §:n muuttamisesta (EV 140/2001 vp; HE 30/2001 vp) eduskunta edellytti, että hallitus pikaisesti selvittää yliopistojen tilakustannuksista aiheutuvat ongelmat siten, että tarvittavat korjaukset voidaan tehdä vuoden 2003 valtion talousarviossa päätettäessä. Asiaa koskevassa mietinnössään sivistysvaliokunta piti välttämättömänä, että tilakustannusten määräytyminen ja niiden huomioon ottaminen yliopistoille myönnettävissä määrärahoissa selvitetään mahdollisimman nopeasti. Valiokunta katsoi, että selvitys tulee tehdä yhteistyössä asianomaisten tahojen kesken ja edustettuina tulee olla ainakin opetusministeriö, valtiovarainministeriö, yliopistot ja Senaatti-kiinteistöt. Yliopistojen tilakysymystä on sivuttu myös valtiontilintarkastajain kertomuksessa vuodelta 2000 käsiteltäessä Valtion kiinteistölaitoksen toimintaa kokonaisuutena sekä laitoksen aseman arviointitarvetta maamme kiinteistömarkkinoilla.

Neuvoteltuaan arviointityön työnjaosta valtiovarainministeriön kanssa opetusministeriö päätti kutsua tutkimuspäällikkö Pekka Pajakkalan kartoittamaan yliopistojen tilakustannuksista aiheutuvat ongelmat tähdäten siihen, että tarvittavat korjaukset voidaan tehdä vuoden 2003 valtion talousarviosta päätettäessä.

Eri intressipiirien keskuudessa suoritettujen haastattelujen ja kerättyjen tietojen perusteella selvitysmies esittää useita toimenpiteitä yliopistojen tilakustannuksista aiheutuvien ongelmien korjaamiseksi. Osa ehdotuksista voidaan hoitaa opetusministeriön ja yliopistojen toimenpitein. Tietyiltä osin edellytetään kuitenkin toimenpiteitä, jotka ovat valtiovarainministeriön ja Senaatti-kiinteistöjen toimivallassa.

Opetusministeriö on kirjeellään 20.5.2002 pyytänyt, että valtiovarainministeriö ja Senaatti-kiinteistöt ryhtyisivät toimenpiteisiin yliopistojen tilakustannuksista aiheutuvien ongelmien poistamiseksi selvitysmiehen ehdotusten pohjalta yhteistyössä opetusministeriön ja yliopistojen kanssa.

Ammattikorkeakoulujärjestelmä

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta opetusministeriö on todennut seuraavaa:

Ammattikorkeakoululakia valmistellut työryhmä jätti ehdotuksensa opetusministeriölle 17.5.2002. Tarkoituksena on, että hallituksen esitys ammattikorkeakoululainsäädännön uudistamiseksi annetaan eduskunnalle syysistuntokaudella 2002.

OECD on suorittanut ammattikorkeakoulutuksen kansainvälisen arvioinnin. OECD:n koulutuskomitea piti erityisistunnon Helsingissä 4.6.2002, jossa käsiteltiin ammattikorkeakoulutusta Suomen maaraportin ja kansainvälisen tutkijaryhmän arviointiraportin pohjalta. Kansainvälisen arvioinnin tuloksia tullaan käyttämään hyväksi valmisteltaessa hallituksen esitystä ammattikorkeakoululaiksi.

Nettobudjetointi

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta valtiovarainministeriö on todennut seuraavaa:

Nettobudjetointi on poikkeus bruttobudjetoinnista

Suomen perustuslain 84 §:n 1 momentin mukaan valtion talousarvioon otetaan arviot vuotuisista tuloista ja määrärahat vuotuisiin menoihin sekä määrärahan käyttötarkoitukset ja muut talousarvion perustelut (*bruttobudjetointi*). Myös nettobudjetoinnin mahdollistava säännös sisältyy perustuslain

4. Tilimuistutuskertomus

84 §:n 1 momenttiin. Säännöksen mukaan lailla voidaan säätää, että talousarvioon voidaan ottaa joistakin toisiinsa välittömästi liittyvistä tuloista ja menoista vain niiden erotusta vastaavat tuloarviot tai määrärahat. Nettobudjetointi on poikkeus valtion talousarviossa yleisesti sovellettavasta bruttobudjetoinnista.

Talousarviolain (423/1988) 3 a §:n 1 momentin 3 kohta (898/2000) koskee mm. maksullisen toiminnan nettobudjetointia. Säännöksen mukaan viraston tai laitoksen toiminnasta kertyvät tulot ja siitä aiheutuvat menot voidaan nettobudjetoida. Talousarvion laadintamääräyksen mukaan nettobudjetointia voidaan soveltaa niissä virastoissa ja laitoksissa, joiden laskentatoimi tuottaa tiedot sekä viraston kokonaiskustannuksista että maksullisen toiminnan erilliskustannuksista. Koska nettobudjetointi ei koske sijoitusmenoja, eivät investoinnit pääsääntöisesti kuulu nettobudjetoinnin piiriin.

Nettobudjetointia koskevan talousarviolain muutoksen perustelujen (HE 221/1991 vp) mukaan nettobudjetointiin on tarvetta erityisesti aloilla, joissa virastot ja laitokset toimivat kilpailutilanteessa ja joissa kysyntä ohjaa toiminnan laajuutta. Nettobudjetointi korostaa virastojen ja laitosten itsenäisyyttä sekä taloudellista tulosvastuuta. Toisin sanoen nettobudjetointi kannustaa hankkimaan omaa tulorahoitusta, koska tulot jäävät omaan käyttöön. Näin ollen nettobudjetointi mahdollistaa esityksen perustelujen mukaan bruttobudjetointia joustavamman resurssien sopeuttamisen.

Nettobudjetointi ja eduskunnan budjettivalta

Käytännössä nettobudjetointi on heikentänyt eduskunnan budjettivaltaa. Osa budjettivallasta on siirtynyt nettobudjetoiduille virastoille ja laitoksille niiden käyttäessä tulorahoitustaan toiminnastaan aiheutuvien menojen maksamiseen. Osaltaan tähän on vaikuttanut se, että toimintamenomomenteilla on enenevässä määrin alettu toteuttaa aiemmin sijoitusmenomomenteilla toteutettuja investointeja ja suuria korjaushankkeita. Myös suuret palvelujen ostot, erityisesti atk-asioissa, ovat tuoneet merkittäviä asioita toimintamenoina päätettäväksi.

Talousarviolain 3 a §:n 3 momentin mukaan nettobudjetointi ei rajoita eduskunnan oikeutta päättää menojen enimmäismäärästä, kohdentamisesta tai muista sellaisista asioista, joista bruttobudjetoinnissa voidaan päättää. Nettobudjetointiin voidaan siten sisällyttää rajoittavia ja eduskunnan budjettivaltaa korostavia elementtejä. Käytännössä tällaisia rajoituksia tai menojen lisäerittelyjä on kuitenkin käytetty varsin harvoin.

Virastojen ja laitosten toimintamenojen nettobudjetointiin liittyvät eduskunnan budjettivaltaa rajoittavat piirteet ovat yleisiä ja liittyvät kaikkien nettobudjetoitujen virastojen ja laitosten meno- ja tulotalouteen.

Nettobudjetointiin liittyvistä ongelmista

Nettobudjetoitujen virastojen ja laitosten kannalta nettobudjetoinnista johtuvat käytännön ongelmatilanteet ovat yksittäisiä ja ne ovat liittyneet lähinnä investointiluonteisten suurten kehittämishankkeiden rahoitukseen ja niiden toteutuksen ajoituksessa tapahtuneisiin käyttöönoton ongelmiin ja viiveisiin sekä tulorahoituksessa esiintyneeseen epävarmuuteen.

Toiminnan rahoitukseen liittyvät ongelmat voivat tulla käytännössä kyseeseen markkinaehtoisesti hinnoiteltavan suoritetuotannon tulojen arvioitua vähäisemmän kertymisen johdosta. Rahoituksen riittävyys varainhoitovuoden aikana voi osoittautua ongelmaksi kysynnän vaihtelusta tai yllättävistä kustannuksista johtuen.

Maksulliseen toimintaan liittyvien kehittämishankkeiden rahoitus sitä vastoin koskee sekä julkisoidellisia suoritteita että markkinaehtoisesti hinnoiteltavia suoritteita tuottavia virastoja ja laitoksia. Valtion maksuperustelain kustannusperusteinen suoritehinnoittelu lähtee siitä, että viraston maksullisen toiminnan menot rahoitetaan etukäteen. Kustannusperusteinen hinnoittelu merkitsee sitä, että suoritteiden vastaanottaja maksaa investoinnista ko. kaudelle jaksotetun osuuden. Rahoituksen kerääminen maksujen kautta etukäteen esim. tulevaisuudessa toteutettaviin kehittämishankkeisiin ei ole maksuperustelain mukaan mahdollista.

Erilaisten kehittämis- ym. hankkeiden rahoitus ja nettobudjetointi

Riittävän joustavuuden mahdollistamiseksi ennen muuta suurten kehittämisinvestointien rahoituksessa on mm. ehdotettu, että nettobudjetoituille virastoille pitäisi antaa mahdollisuus ottaa lyhytaikaista lainaa näiden menojen kattamiseen. Eräiden näkemysten mukaan valtiokonttori toimisi pankkina valtion sisäisessä lainajärjestelmässä.

Nettobudjetoitujen virastojen ja laitosten erilaisten investointien tai muiden kehittämishankkeiden rahoituksen järjestämistä varten ei ole perusteltua kehittää valtion sisäistä lainajärjestelmää. Valtiovarainministeriö katsoo, että tällaisten hankkeiden toteutuksen tulee myös nettobudjetoitujen virastojen osalta tapahtua eduskunnan tarkoituksen myöntämän rahoituksen kautta. Eduskunnalla on aina oltava päätösvalta tällaisten investointien ja muiden hankkeiden toteuttamisesta sekä tieto niistä aiheutuvista kokonaismenoista. Nettobudjetoitujen virastojen suorittamien investointien (sijoitusmeno) rahoitushan on nykyiselläänkin toteutettava budjetoimalla investointimenot aina määrärahanalouden arvioon, koska investointimenoja ei voida nettouttaa toimintamenoihin.

Kyseisten investointien hyödyntäminen viraston maksullisessa suoritetuotannossa tulisi ottaa huomioon viraston tulevien vuosien määrärahojen tai tuloutuksen mitoituksessa. Maksullista toimintaa hyödyntävien investointien aiheuttamat kustannukset pääomakustannuksineen sekä laskennallisine korkokustannuksineen olisi otettava huomioon suoritehinnoittelussa ja niitä vastaava tulo-osuus nettobudjetoitujen viraston olisi maksettava takaisin investoinnin rahoituksen yhteydessä sovitun "lainanhoitosuunnitelman" mukaisesti. Tässä rahoitusmallissa virastojen "lainanotto" ja sen takaisin maksaminen tapahtuisi eduskunnan tekemien budjettipäätösten puitteissa ilman uutta valtionhallinnon sisäistä lainajärjestelmää. Tällaiset "lainanhoitosuunnitelman" piiriin kuuluvat hankkeet olisivat käytännössä niin merkittäviä, että niiden rahoitus tulisi toteuttaa sijoitusmenomomenteilla.

Toimintamomenteilta rahoitettavien suurten kehittämishankkeiden osalta tulisi valtiovarainministeriön mielestä menetellä samoin kuin investointien kohdalla eli osoittaa tarvittavat määrärahat hankkeisiin sekä edellyttää maksulliseen toimintaan liittyvän rahoitusosuuden takaisin maksua.

Momentin 28.81.22 (Nettobudjetoitujen virastojen toiminnan kehittäminen) määrärahaa on tähän asti käytetty lähinnä maksulliseen toimintaan liittyvien kehittämishankkeiden rahoitukseen tilanteissa, joissa talousarvion tulopuolelle nettobudjetoitujen virastojen tuloylijäämien käyttö on haluttu mahdollistaa. Kun nettobudjetoitujen virastojen investointiluonteisten suurten kehittämishankkeiden rahoitus toteutetaan budjetoimalla menot suoraan ao. tilivirastolle, tulee momentin 28.81.22 käytöstä vastaavasti luopua.

Nettobudjetoitujen viraston maksuvalmius varainhoitovuoden aikana

Nettobudjetoitujen toiminnan luonteeseen kuuluu aina jonkinasteinen epävarmuus tulo- ja maksuvalmiuden riittävydestä. Tämän vuoksi varautuminen häiriötilanteisiin tulo- ja maksuvalmiudes-

4. Tilimuistutuskertomus

sa on otettava huomioon toiminnan vastuullisessa suunnittelussa. Nettobudjetoidun toiminnan joustavuuteen kuuluu kasvuhakuisuuden ohella tarvittaessa myös toiminnan sopeuttaminen alaspäin tulojen vähentyessä. Tämä on erityisen tärkeää ottaa huomioon silloin, kun toimitaan markkinaehtoisesti ja kun piilotukea myöntämällä voidaan aiheuttaa markkinahäiriötilanteita.

Nettobudjetoidun viraston tulorahoituksen epäonnistuessa varainhoitovuoden aikana toiminta on mukautettava mahdollisuuksien mukaan käytettävissä olevien määrärahojen ja tulojen puitteisiin. Jos tämä ei ole mahdollista, on ryhdyttävä toimenpiteisiin lisärahoituksen saamiseksi lisätalousarvionmenettelyn ja siihen liittyvän täydentämismenettelyn yhteydessä.

Maksuvalmiusongelmat voivat kohdata yhtälailla niin meno- kuin tulopuolelle budjetoitua virastoa tai laitosta. Ongelman laajuus on valtiovarainministeriön käsityksen mukaan kuitenkin rajallinen, koska tulorahoituksen epäonnistuminen voi käytännössä liittyä vain markkinaehtoisesti hinnoiteltavaan suoritetuotantoon. Käytännössä maksullisen toiminnan harjoittamiseen liittyvät maksuvalmiusongelmat ovat olleet harvinaisia ja viraston omista toimenpiteistä johtuvia. Maksuvalmiushäiriöihin varautuminen ei valtiovarainministeriön mielestä edellytä nettobudjetoituja virastoja koskevia yleisiä toimenpiteitä, sillä aivan vuoden viimeisiä kuukausia lukuun ottamatta rahoitus voidaan saada lisätalousarvionmenettelyllä toimivaksi.

Nettobudjetoitujen virastojen mahdollisiin maksuvalmiushäiriöihin tulee varautua ensisijaisesti toiminnan hyvän suunnittelun ja riskien ennakoinnin avulla. Sellaisten virastojen kohdalla, joiden maksulliseen toimintaan liittyy tavanomaista suurempi riski tulorahoituksen pettämisestä, olisi ryhdyttävä jo etukäteen varmistaviin toimenpiteisiin. Tulorahoitukseen mahdollisesti liittyvien riskien hallitsemiseksi ao. ministeriön tulisi edellyttää riskivirastolta, että sillä tulee olla jatkuvasti säästöjä esim. yhden kuukauden palkkasummaa vastaava määrä. Jos hallinnonalan nettobudjetoitujen virastojen ja laitosten maksuvalmiustilanteen vaihteluihin katsotaan tarpeelliseksi varautua laajemmin, hallinnonalalla olisi perusteltua harkita nettobudjetoitujen virastojen kiireellisen tilapäisrahoituksen mahdollistavan momentin käyttöönottoa hallinnonalan kehysten puitteissa esim. budjetoinnilla ao. ministeriön lukuun määräraha tällaisten yllättävien tilanteiden varalle. Määrärahan käyttöehdot olisivat tiukat esim. siten, että määrärahaa voisi käyttää vain viimeisen lisätalousarvion jälkeen ilmeneviin yllättäviin tarpeisiin.

Nettobudjetointi osana budjetoinnin kokonaisuudistusta

Nettobudjetointi antaa virastoille ja laitoksille vapauksia toiminnan suunnittelussa ja mahdollistaa bruttobudjetointia joustavamman resurssien sopeuttamisen. Toiminnallinen ja rahoituksellinen joustavuus samalla myös korostavat viraston vastuuta toimintaedellytystensä turvaamisesta kaikissa olosuhteissa.

Osana budjettimenettelyjen kehittämistä valtiovarainministeriö on varautunut selvittämään nettobudjetoinnin ongelmia sekä kartoittamaan ongelmien ratkaisuvaihtoehtoja. Asia on mainittu ministeriön budjettiosaston vuoden 2002 toimintasuunnitelmassa. Budjettiprosessin yleisiä kehittämislinjauksia on tarkasteltu valtiovarainministeriön asettamassa Budjetointi 2001 työryhmässä. Nettobudjetoinnin suhde näihin kehittämislinjauksiin – etenkin tuotto-kuluperusteiseen budjetointiin – on ensiarvoisen tärkeä, kun arvioidaan nettobudjetoinnin olemusta kehittyvässä budjetointimallissa. Myös liikenne- ja viestintäministeriön maksupolitiikkatyöryhmä on käsitellyt hallinnonalan virastojen nettobudjetointiin ja rahoitukseen liittyviä ongelmia (investoinnit, ylijäämien käyttäminen, alijäämien kattaminen, muut nettobudjetoinnin ongelmat). Myös tämän selvityksen tuloksia hyödynnetään nettobudjetoinnin kehittämisvaihtoehtoja harkittaessa.

Nettobudjetoinnista saatavat todelliset hyödyt on asetettava kehittämislinjausten edellytykseksi. Muun muassa mahdollisuus virastojen harjoittaman markkinaehtoisesti hinnoitellun suoritetuotannon siirtämiseen toimintojen uudelleen organisoinnin yhteydessä valtion budjettitalouden ulkopuolelle esim. liikelaitoksiin on seikka, joka on otettava huomioon nettobudjetoinnin laajuutta ja tavoitteita harkittaessa. Kehittämisvaatimuksilla tavoiteltavat virastokohtaiset lisähyödyt on suhteutettava mm. siihen, että samassa yhteydessä eduskunta usein enenevässä määrin luovuttaa budjettivaltaansa virastoille ja laitoksille. Samalla viraston harjoittaman maksullisen toiminnan ja maksuttoman viranomaistoiminnan rahavirtojen läpinäkyvyys ja seurattavuus heikkenee.

Yrittäjyyden edistäminen

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta kauppa- ja teollisuusministeriö on todennut seuraavaa:

Valtiovarainvaliokunnan mietinnön kommentteja voidaan pitää kattavana analyysinä suomalaisen yrittäjyyden nykytilasta ja kehittämistarpeista. Mietinnössä on kiinnitetty huomiota yritystoiminnan edistämisen kannalta keskeisiin kysymyksiin.

Yrittäjyysasenteisiin vaikuttamisen ja yleensä yrittäjyyskasvatuksen merkitystä yrittäjyyden aseman vahvistamisessa on syytä tähdentää. Yrittäjyys Hankkeen yksi keskeinen painopistealue on nimenomaan yrittäjyyskasvatuksen laaja-alainen kehittäminen. Valiokunnan mietinnössään esille ottamien toimenpiteiden ohella on hankkeessa aivan viime aikoina saatu liikkeelle uusia aloitteita. Näiden avulla yrittäjyyden asemaa tullaan vahvistamaan muun muassa uusia peruskoulun ja lukion valtakunnallisia opetussuunnitelmia valmisteltaessa. Niin ikään parhaillaan kehitetään kyseisen opetuksen vahvistamiseksi edellytettäviä uusia yrittäjyyskasvatustyökaluja.

Tieto siitä, että yrittäjyysasenteita ja -aktiivisuutta kartoittavissa kansainvälisissä vertailututkimuksissa Suomi olisi sijoittunut varsin alhaisille sijoille, ei tuoreimpien tulosten perusteella pidä enää paikkaansa. Viimeisimmän yrittäjyysaktiivisuutta 29 eri maassa vertailevan Global Entrepreneurship Monitor -tutkimuksen (GEM 2001) mukaan Suomi on tätä nykyä Pohjoismaiden yritteliäin kansa. Myös EU:n komission teettämän uusimman, viime keväisen vertailututkimuksen mukaan yritysten perustamisaste (1996–2000) on meillä noussut keskimäärin 11–12 prosenttiin yrityskannasta, mikä on jo EU-keskiarvon yläpuolella.

Yrittäjyysaktiivisuudella on keskeinen merkitys talouden uusiutumisen ja kilpailukyvyn kannalta. Vaikka tilanne on viime vuosina kehittynyt positiivisempaan suuntaan, yrittäjyyden ja yritysten toimintaedellytysten parantamiseksi on tehtävä jatkuvasti työtä. Yrittäjyydestä pitää saada Suomessa entistä houkuttelevampi uravaihtoehto palkkatyön rinnalle. Sen vuoksi yrittäjyyskasvatuksen lisääminen kaikilla koulutusasteilla korostuu hankkeen toteutuksessa. Lisäksi hankkeessa on lukuisia muita yrittäjyysaktiivisuuden lisäämistöimiä, kuten naisyrittäjyyden edistäminen laajalla rintamalla.

Valiokunnan lausunnossa todetaan, että yrittäjyyden ja yritystoiminnan tehokas edistäminen edellyttää useiden eri hallinnonalojen välistä yhteistyötä. Tämän seikan merkitys on entisestään korostunut yrittäjyys Hankkeen toteutuksen aikana. Poliitiikan vaikuttavuuden lisääminen edellyttää eri hallinnonalojen välistä yhteistyötä aina toteutukseen saakka, varsinkin yrityspoliitiikan saralla. Yritystoiminnan edistäminen on laaja-alaista yhteiskunnallista toimintaa, joka onnistuakseen vaatii yhteistyötä ja yhteisiin tavoitteisiin sitoutumista eri toimijoilta valtion keskushallinnosta aina paikallistasolle asti. Myös valtion keskushallintouudistusehdotuksessa korostuu vaatimus eri hallin-

4. Tilimuistutuskertomus

nonalojen ja -tasojen joustavasta ja tehokkaasta yhteistyöstä. Hallituksen yrittäjyishankkeessa on tässä yhteydessä tehty pioneerityötä tulevaisuutta varten.

Yrittäjyishankkeen evaluointi on valmistumassa kuluvan kesän aikana. Sen kohteena ovat hankkeen uudenlaisen horisontaalisen toimintatavan sekä toimenpiteiden avulla saavutettujen tulosten ja tuotosten vaikuttavuus. Evaluointi luo pohjaa kuluvan hallituskauden lopun ja seuraavan kauden työlle yrittäjyyden ja yritystoiminnan edistämiseksi.

Yritysten sukupolven- tai omistajanvaihdojen edistäminen on yksi merkittävimmistä lähivuosien talous- ja elinkeinopoliittisista kysymyksistä. Tästä syystä ne on nostettu yrittäjyishankkeessa erityisteemaksi. Esimerkkinä tuoreimmista edistämistoimenpiteistä voidaan mainita Viestinvaihto - palvelutuote. Se on TE-keskusten järjestämä konsultointipaketti, jonka yhteydessä käydään lävitse sukupolvenvaihdon toteuttamista, verotus- ja rahoitusasioita sekä henkilöstön kehittämiseen ja osaamisen siirtoon liittyviä kysymyksiä. Tuote on jo käytössä kaikissa TE-keskuksissa.

Yritystoiminnan ja yrittäjyyden pitkäjänteinen vahvistaminen edellyttää nyt ja tulevaisuudessa yhteistoiminnan tiivistämistä erityisesti alue- ja paikallistasolla. Yrittäjyishankkeessa on painotettu alueellisen yhteistyön vahvistamista. Mukana ovat olleet maan kaikki 15 työvoima- ja elinkeinokeskusta sekä laaja rintama elinkeinoelämän sidosryhmiä. Kaikki TE-keskukset toteuttavat omat alueelliset yrittäjyishankkeensa. Nämä vastikään päivitetyt hankkeet pohjaavat alueellisiin lähtökohtiin ja vahvuuksiin.

Alueellista yhteistyötä on tiivistetty myös yrittäjyyspäivillä, joita hankkeen aikana on järjestetty yhteensä 30 kertaa eri puolilla Suomea. Keskeinen uusi hanke, jota toteutetaan vielä tällä hallituskaudella on seudullisten yrityspalvelujen kehittäminen. Käynnissä on kehitystyö, jonka tuloksena muodostetaan vähintään 50 seudullista yrityspalvelupistettä, joihin liitetään TE-keskusten, valtion muiden aluetason yksiköiden sekä kuntien yritystoiminnalle tarjoamia neuvonta- ja kehittämispalveluja. Näiden avulla vauhditetaan yritysten perustamista ja tehostetaan palvelutarjontaa yritystoiminnan eri vaiheissa.

Vanhusten laitoshoidon kehittäminen

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta sosiaali- ja terveysministeriö on todennut seuraavaa:

Valtioneuvosto on hyväksynyt sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelman vuosille 2000–2003, jossa on useita ikäihmisten palveluja koskevia toimenpiteitä. Valtakunnallinen ikäihmisten hoitoa ja palveluja koskeva laatusuositus hyväksyttiin keväällä 2001. Laatusuosituksen jatkotoimenpiteinä toteutettiin heti vuoden 2001 aikana yli 30 alueellista ja paikallista koulutustilaisuutta. Lääninhallitukset ovat organisoineet myös kevään 2002 aikana alueillaan laatusuosituksen toimenpiteiden kehittämiseksi lukuisia koulutustilaisuuksia kuntien päättäjille ja vanhustenhuollon asiantuntijoille.

Sosiaali- ja terveysministeriö on asettanut Sosiaali- ja terveydenhuollon tietouudistus 2005 -työryhmän, jonka määräaika päättyy 30.4.2003. Suunnitteilla on kattava valtakunnallinen tietojärjestelmä, joka kokoaa yhteen sosiaali- ja terveysalan tietovarannot niin julkishallinnosta kuin yksityis- ja järjestösektorilta. Järjestelmä tulee kattamaan sosiaali- ja terveysalan tilastot ja rekisterit, säännöllisesti toistuvat tutkimukset sekä erillisselvitykset sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta. Olemassa olevat tietovarannot kartoitetaan sekä arvioidaan väestön hyvinvointiin, terveyteen ja toimeentuloon sekä sosiaali- ja terveyspalveluihin kohdistuvat tietotarpeet tulevaisuudessa. Tarkoituksena on myös tehdä esitys sosiaali- ja terveydenhuollon tietovarannoissa käytettävistä yhteisistä kä-

sitteistä, luokituksista ja määritelmistä. Suunnittelussa otetaan huomioon tietoteknologian tuomat mahdollisuudet, tietopalvelutarpeet sekä tietosuojamääräykset.

Itä-Suomen läänin alueen 17 kunnassa on käynnistynyt v. 2001 hankekokonaisuus, jossa strategiatyötä laatusuosituksen toimeenpanemiseksi kehitetään seudullisena hankkeena. Tarkoituksena on myös kehittää alueella vanhustenhuollon hyviä työkäytäntöjä ja toimintatapoja. Lääninhallitusten ohjaamana toimeenpanohanke on laajentunut kevään 2002 aikana Etelä- ja Länsi-Suomen lääniin, joissa on käynnistetty laatusuositusten toimeenpano vanhustenhuollon nykytilan kartoittamiseksi ja strategiatyön sekä kehittämisohjelmien aikaansaamiseksi kaikkiin kuntiin.

Stakes on sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta käynnistänyt laatuindikaattorihankkeen, jossa kehitetään avainindikaattoristo, jonka avulla voidaan seurata ja arvioida laatusuosituksen toteutumista käytännössä. Kehittämistyön tuloksena syntyy käyttäjille vapaaehtoinen, maksuton indikaattoripatteristo ja maksullinen indikaattoreiden laskentaohjelmisto. Indikaattoristo, joka toimii laatusuosituksen vaikuttavuuden seurannan välineenä, käsittää tällä hetkellä yhteensä 100 indikaattoria, joista 25 keskeisintä on koottu ns. avainindikaattoreiksi. Pilottiversio on kuntien käytettävissä ajalla 1.6.–31.10.2002, jona aikana kertyneiden palautteiden pohjalta tuote kehitetään loppuun.

Muiden laatusuosituksen toimeenpanoon liittyvien, käynnissä olevien kehittämishankkeiden tulosten avulla (ehkäiseviä kotikäyntejä ja palveluseteliä koskevat projektit) kunnat voivat kehittää palvelujärjestelmäänsä kokonaisuutena.

Sosiaali- ja terveysministeriö on tehostanut informaatio-ohjaustaan kunnille ja ministeriön arvion mukaan noin 75 % Suomen kunnista on jo laatinut tai laatimassa vanhuspoliittisen strategian. Kunnat päättävät henkilöstömitoituksestaan mm. palvelurakenteen kehittämisohjelmissaan. Laatusuositus on ohjannut voimavarojen käyttöä ja henkilöstömäärien kehitystä erityisesti laitoshoidon osalta. Kuntien tulisi tarkemmin määritellä palveluasumista kehittäessään kenelle sitä tarjotaan ja minkälaisilla henkilöstövoimavaroilla. Samalla tulisi myös arvioida, miten turvallisuustekniikkaa ja -järjestelmiä voitaisiin paremmin hyödyntää osana hoitoa ja palvelua asukkaiden turvallisuuden lisäämiseksi palvelutaloissa. Sosiaali- ja terveysministeriö on kunnille lähettämässään kuntatiedotteessa ohjannut kuntia erityisesti kiinnittämään huomiota siihen, miten palvelutaloissa asuvien henkilöiden toimintakyvyssä tapahtuvia muutoksia seurataan säännöllisesti. Asukkaan toimintakyvyn heiketessä kunnan tulisiakin päättää tarvittavista toimenpiteistä, jotka voivat olla esimerkiksi palvelutalon henkilöstön tai palvelun lisääminen tai henkilön siirtäminen hoitopaikkaan, jossa on henkilöstöä myös yöllä.

Sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta julkaistiin maaliskuussa 2002 vanhustenhuollon työntekijöille tarkoitettu opas. Oppaassa käsitellään ikäihmisten hoitoa ja palvelua eri toimintaympäristöissä. Tavoitteena on mm. ikäihmisten kunnioittava kohtaaminen, kotona asumisen tukeminen ja henkilöstön osaamisen edistäminen. Syksyllä 2002 ilmestyy Ikäihmisten hoito- ja palvelusuunnitelman käyttöön liittyvä opas kuntien työntekijöille ja palveluista vastaaville. Tarkoituksena on vahvistaa palvelujen käyttäjän ja hänen omaistensa mahdollisuutta vaikuttaa palvelutarpeen arviointiin ja palvelujen käytön koordinointiin. Hoito- ja palvelusuunnitelman kehittämisestä kunnissa on käytännössä hyötyä asiakkaan hyvän palvelukokonaisuuden turvaamisessa. Suunnitelma on työväline palveluja antavalle työntekijälle, työyhteisölle ja kunnalle ikääntyneiden palvelujen kokonaisuuden suunnittelussa, seurannassa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Asiakaskohtainen suunnitelma tulee laatia sekä avo- että laitoshoitoon.

Kansallisessa projektissa terveydenhuollon tulevaisuuden turvaamiseksi on erityisesti kiinnitetty huomiota perusterveydenhuollon puutteisiin. Ikäihmisten tarvitsemat sosiaali- ja terveyspalvelut,

4. Tilimuistutuskertomus

mielenterveyspalvelut ja terveyden edistäminen ovat välttämättömien lisävoimavarojen tarpeessa. Ikäihmiset ovat terveyspalvelujen suurin käyttäjäryhmä. Vanhustenhoito, joka on terveydenhuollon ja sosiaalitoimen yhteistä aluetta, tulee toteuttaa siten, että hallinnonalojen rajat eivät aiheuta päällekkäisyyttä tai väliinputoamista. Asiakkaan kannalta ehjän ja toimivan palvelukokonaisuuden varmistamiseksi on kehitettävä sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisiä toimintavälineitä, joilla taa-taan, että asiakkaan siirtyessä palvelujärjestelmän osasta toiseen palveluketju ei katkea. Kotipalvelujen, kotisairaanhoidon ja laitoshoidon yhteistyötä ja toiminnallista yhdistämistä tullaan edistämään tämän hankkeen puitteissa. Ympäri vuorokautista laitoshoidoa vanhainkodeissa ja terveyskeskusten vuodeosastoilla sekä dementiapotilaiden ympärivuorokautisia palveluja ja niiden tuottamista pyritään edistämään seutukunnallisena yhteistyönä.

Palvelujärjestelmää kehitetään kuntien ja valtion yhteistyönä ottamalla huomioon yksityisen ja kolmannen sektorin toiminta. Valtioneuvosto on päättänyt periaatepäätöksessään terveydenhuollon tulevaisuuden turvaamiseksi myös henkilöstön saatavuuden ja osaamisen turvaamisesta. Henkilöstölle tullaan järjestämään täydennyskoulutus, joka peruskoulutuksen pituudesta sekä työn vaativuudesta ja toimenkuvan muuttumisesta riippuen on keskimäärin 3–10 päivää vuodessa. Sosiaali- ja terveysministeriön asettama sosiaalialan ammatinharjoittamislainsäädäntöä valmisteleva työryhmä on ottanut myös kantaa sosiaalihuollon ammattihenkilön täydennyskoulutusta koskeviin oikeuksiin ja velvollisuuksiin.

Valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuuksia lisätään vuodesta 2003 alkaen hallituksen kehysneuvotteluissa sopimien päätösten mukaisesti 104 milj. eurolla vuodessa. Palvelujärjestelmää kehitetään vaiheittain etenevänä ohjelmatyönä, johon osoitetaan valtion budjetissa ensi vuonna 8 milj. euron ja vuodesta 2004 vuoteen 2007 vuosittain 30 milj. euron suuruinen hankerahoitus. Sosiaali- ja terveysministeriö on asettanut hankkeen toimeenpanoa varten johtoryhmän.

Omaishoidon kehittäminen

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta sosiaali- ja terveysministeriö on todennut seuraavaa:

Hallitus on viime vuosina pyrkinyt kehittämään omaishoidon tukea lähinnä suositusluontoisen ohjauksen keinoin, mutta myös lainsäädännöllisiä uudistuksia on toteutettu. Sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelma 2000–2003 sisältää toimenpidesuosituksen, jonka mukaan kunnat parantavat omaishoidon edellytyksiä sekä huolehtivat omaishoitajien jaksamisesta. Valtakunnallinen ikäihmisten hoitoa ja palveluja koskeva laatusuositus ja sen seuranta kohdistuvat osaltaan myös omaishoidon tuen kehittämiseen, sillä omaishoidon tuella hoidetuista asiakkaista valtaosa kuuluu vanhusväestöön. Suosituksessa tarkoitetuissa kuntakohtaisessa vanhuspoliittisessa strategiassa ja palvelurakenteen kehittämisohjelmassa tulisi siten käsitellä myös omaishoidon asemaa kunnan palvelujärjestelmässä.

Omaishoidon tuen lainsäädännöllistä kehittämistä on toteutettu sosiaalihuoltolain muutoksilla, jotka tulivat voimaan vuoden 2002 alusta. Omaishoitajan lakisääteinen vapaa lisäantyi kahteen vuorokauteen kuukautta kohti. Samalla entistä useammat omaishoitajat saivat oikeuden lakisääteiseen vapaaseen. Lisäksi kunnat velvoitettiin järjestämään omaishoitajien tapaturmavakuutus turva.

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen (Stakes) on tehnyt valtakunnalliset selvitykset omaishoidon tuesta vuosilta 1994 ja 1998. Stakesin ja sosiaali- ja terveysministeriön välisessä tulossopimuksessa vuodelle 2002 sovittiin, että omaishoidoa koskeva selvitys toistetaan. Stakes on

käynnistänyt selvitystyön ja alustavat tulokset siitä saataneen vuoden 2002 syksyllä. Selvitys toimii pohjana, kun omaishoidon tukea koskevan lainsäädännön ja muiden ohjausjärjestelmien toimivuutta ja kehittämistarpeita arvioidaan osana sosiaali- ja terveydenhuollon palvelulainsäädäntöstrategiaa sosiaali- ja terveysministeriön vuoden 2002 toimitasuunnitelman mukaisesti.

Alueelliset työttömyyserot

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta työministeriö on todennut seuraavaa:

Alueellisesti tarkastellen työttömyysasteet ovat edelleen korkeimpia maan pohjois- ja itäosissa, missä työttömien osuus työvoimasta oli heikoimpien TE-keskusten alueella v. 2001 noin 20 %. Suurimmillaan työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli Suomussalmen, Enontekiön, Sallan ja Savukosken kunnissa ylittäen 27 prosentin tason. Vähiten työttömiä suhteessa työvoimaan oli Ahvenanmaalla, missä alitettiin 2 prosentin taso. Manner-Suomessa alle 4 prosentin osuuteen ylsivät Kauniaisten, Keravan, Sipoon, Iniön, Paimion ja Sauvon kunnat. Koko maassa oli työttömiä työnhakijoita Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan 238 000 eli 9,1 % työvoimasta. Työministeriön työnhakijarekisterissä työttömiä työnhakijoita oli 302 200 eli suhteessa työvoimaan 11,6 %. Työvoimapolitiittisissa toimenpiteissä oli keskimäärin 80 050 henkilöä eli 3,1 % työvoimasta. Työttömien työnhakijoiden määrä kääntyi vuoden 2001 lopulla ainakin Uudenmaan ja Varsinais-Suomen TE-keskusten alueilla lievään nousuun.

Työttömien työnhakijoiden määrä on laskenut vuoden 1994 huipputasosta (494 200) noin 190 000 henkilöllä. Noin kolmannes laskusta on tapahtunut Uudenmaan TE-keskuksen alueella, missä työttömien työnhakijoiden määrä on laskenut noin 120 000 henkilön tasosta noin 55 000:een. Koko maan työttömistä työnhakijoista Uudellamaalla asui v. 2001 noin 18 %. Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla koko maan työttömistä työnhakijoista asui noin 13 %. Neljännes työttömistä työnhakijoista asui kuuden suurimman kaupungin alueella ja noin kolmannes kymmenen suurimman kaupungin alueella.

Lapin TE-keskuksen alueen työttömien työnhakijoiden osuus koko maan vastaavasta oli noin 6 %, Kainuun 2,7 % ja Pohjois-Karjalan 4,7 %. Kainuussa työttömien työnhakijoiden määrä oli enimmäkseen noin 10 000 henkilöä kun se v. 2001 oli noin 8 000 henkilöä. Lapissa työttömien työnhakijoiden määrä on laskenut 25 000:sta 17 000:een ja Pohjois-Karjalassa 19 000:sta 13 700:een. Työllisyysasteet vaihtelivat TE-keskusalueittain Uudenmaan 75,3 prosentista Lapin, Kainuun ja Pohjois-Savon alle 60 prosentin osuuksiin. Muuttoliike on kohdistunut eteläisen ja läntisen Suomen kasvukeskuksiin, missä työtä on ollut eniten tarjolla.

Rakennetyöttömyyden purkamisen kannalta kaupunkialueilla tapahtuva työttömyyden vähentäminen on tilastolukujen valossa vähintäänkin yhtä merkittävää kuin syrjäisten alueiden vastaava. Toisaalta koko maan tasapuolisen kehityksen kannalta työllisyyden lisäyksen tulisi kohdistua etenkin Pohjois- ja Itä-Suomeen.

Elinkeinorakenteen muutokset muokkaavat aluerakenteita. Maataloustuotannon työllisyysosuuden lasku on Suomessa lisännyt alueellista keskittymistä. Globaalimarkkinoilla menestyvät parhaiten vientituotteita valmistamaan kykenevät alueet. Tämä edellyttää usein riittävää kriittistä massaa mm. väestöpohjan, koulutetun työvoiman ja palveluiden suhteen. Etätöiden mahdollisuuksien yleistymisenkään ei ole kyennyt muuttamaan asiantilaa. Myös muuttoliike voimistaa alueellista eriarvoisuutta. Kun koulutettu ja nuorempi väestö hakeutuu kasvukeskuksiin, jää muuttotappioalueille jäljelle usein vanheneva ja heikommin koulutettu väestö. Seurauksena on huoltosuhteen heikkeneminen.

4. Tilimuistutuskertomus

Kansainvälinen valuuttarahasto (IMF) katsoo Suomen korkealla tasolla sitkeästi pysyvän työttömyyden johtuvan etenkin liian tasaisesta palkkarakenteesta, työttömyysetuisuuksien pitkän aikavälin korkeasta korvausasteesta ja korkeasta verokiilasta. Varsinkin palkkarakenteen tasaisuus vähentää työtilaisuuksien syntyä heikosti koulutetun ja syrjäisemmällä seuduilla asuvan väestön osalta. Tuottavuuden taso ei tällöin aina riitä kompensoimaan yleissitovalla tavalla määräytyviä työvoimakustannuksia. Toisaalta rajattoman kestoinen työmarkkinatuki ja muut työttömyysetuudet eivät aina kannusta työllistymään. Erot alueiden välisessä menestymisessä ovat lopulta kuitenkin hyvin monisyisiä.

Hallituksen kasvu- ja osaamiskeskuspolitiikka tähtää riittävän vetovoimaisten alueellisten keskusten syntymiseen. Tarkoituksena on tukea aluekehitystä, jonka avulla maan eri osiin syntyy riittävä verkosto positiivisesti ympäristöönsä heijastelevia keskuksia. Keskusten tukemisessa tärkeänä periaatteena on alueiden oman suhteellisen edun hyödyntäminen. Positiivisena esimerkkinä mainitaan usein Oulun yliopiston ja Teknologia kylän vaikutus alueensa kehitykseen. Onnistumisen kannalta oleellista on kasvua tukevien tekijöiden toisiaan täydentävä vaikutus. Edellytyksenä on aina alueella asuvien ihmisten halu menestyä.

Työvoimapolitiittisia toimia, lähinnä tukityötä ja työvoimakoulutusta, on kohdistettu alueellisia työttömyys-eroja tasaavasti. Kaikista toimenpiteistä Uudellemaalle kohdistettiin 16,5 % ja Lappiin 6,6 %. Lapissa ja Kainuussa työvoimapolitiittisissa toimenpiteissä oli v. 2001 keskimäärin noin 7-8 % alueidensa työvoimasta.

Vuonna 2001 tukityöllistettynä oli keskimäärin yhteensä 39 000 henkilöä. Tästä pelkästään kansallisin varoin rahoitettu osuus oli 36 750 henkilöä loppuosan ollessa ESR-toimin työllistettyjä. Aloitaneita oli vuoden aikana yhteensä noin 68 600 henkilöä. Jaksojen kesto oli näin keskimäärin noin puoli vuotta. Kansallinen tukityöllistäminen jakautui työnantajasektoreittain siten, että kuntiin työllistettynä oli keskimäärin 13 700, valtiolle 2 300 ja yksityiselle sektorille 20 750 henkilöä. Yksityisen sektorin työllistämisestä huomattava osa kohdistuu mm. yhdistelmä-tuen kautta järjestökentälle. Erilaisin tukimuodoin yrityksiin työllistettynä oli keskimäärin arviolta noin 7 000-8 000 henkilöä.

Toimenpiteiden jälkeistä työllistymistä selvittäessä havaitaan, että pysyvä työllistyminen on ollut verraten harvinaista. Kierto työttömyyden ja toimenpiteiden välillä on Pohjois- ja Itä-Suomessa selvästi yleisempää kuin muilla alueilla. Tukityöllistämisen tosiasiallinen merkitys on ollut pitkälti alueellisia ja sosiaalisia eroavuuksia tasaavaa.

Kustannukset julkiselle sektorille työllistettyä kohden ovat olleet runsaat 100 000 mk vuodessa. Välittömät nettokustannukset ovat verot ja sosiaaliturva huomioon ottaen olleet selvitysten mukaan noin 30 000–40 000 mk vuodessa. Nykyisistä tukityöllistämistoimista valtiolle ja kuntiin työllistämisen vaikuttavuus on ollut työllisyysmielessä heikointa. Keskimäärin työssäolokuukausia on seuraavana vuonna ollut 2,5 samankaltaiset taustaominaisuudet omaavan vertailuryhmän menestyessä hivenen paremmin.

Yrityssektorille työllistämisen vuosiyksikköhinta valtiolle on ollut noin 40 000 mk ja välittömät nettotulot verot ja sosiaaliturva huomioon ottaen noin 45 000 mk vuodessa. Julkisen talouden kannalta yrityksiin työllistäminen on siis julkisen sektorin työllistämistä kannattavampaa. Työllistyminen on ollut myös keskimäärin pysyvämpää kuin julkisella sektorilla, keskimäärin työkuukausia on seuraavana vuonna ollut noin kuusi. Menestys on ollut myös jonkin verran parempaa kuin vertailuryhmällä. Yrityksiin työllistämisen haittapuolena on ollut tuen siirtyminen usein osaksi yrityksen muuta toimintaa.

Työvoimapolitiittisen uudistuksen toisessa vaiheessa on pyritty lisäämään toimia, joilla työvoimapolitiikan työllisyysvaikutuksia voitaisiin tehostaa. Vaikka uudistuksen vaikutuksista ei ole olemassa vielä arvioita, voidaan silti arvioida, että tehostamisen varaa on yhä. Työllisyyden hoidon kannalta tehokkainta tukityöllistäminen olisi tilanteessa, jossa sen avulla voitaisiin luoda uutta työllisyyttä ilman, että olemassa olevaa työllisyyttä syrjäytyy. Julkisen talouden kannalta yritystyöpaikkojen synnyttäminen on kaikkein kannattavinta. Etenkin palvelusektorilla katsotaan Suomessa olevan työllisyyspotentiaalia. Tukityöllistämisen parempi kytkentä kasvu- ja osaamiskeskuspolitiikkaan on jatkossa yksi strateginen painopiste. Paikallisen sopimustoiminnan yleistymisen edesauttaisi alueen omiin tuottavuusedellytyksiin perustuvan yritystoiminnan syntyedellytyksiä. Rakennetyöttömyyden purku edellyttää edelleen myös kannustinjärjestelmissä tapahtuvaa yhteensovitusta.

Työllistämistukimäärärahojen käyttö eri työllistämistarkoituksiin on ollut ns. ristiinkäyttöoikeuden ansiosta mahdollista jo useita vuosia. Kaikkien työvoimapolitiittisten toimien määrärahojen kokoaminen yhdelle momentille saattaisi heikentää demokraattista ohjausta, koska valtioneuvosto ja eduskunta eivät määrärahoja hyväksyessään voisi olla varmoja siitä, ohjautuvatko ne esitetyillä tavoilla lopullisesti esimerkiksi tukityöhön, starttityritykseen, ohjaavaan tai ammattiin tähtäävään työvoimakoulutukseen.

Asuntomarkkinoiden kehitys erityisesti kasvukeskuksissa

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta ympäristöministeriö on todennut seuraavaa:

Eduskunnan kirjelmässä on nostettu esille keskeisimmät tämän aihepiiriin asiat kuten asuntomarkkinoiden epätasapaino yleensä, pääkaupunkiseudun erityistoimenpiteiden tarve, asuntopolitiittinen strategiatyö, kaavan toteuttamisvastuiden ja rahoitusjärjestelmien kehittäminen. Kuten mietinnössä todetaan, erityisesti kohtuuhintaisten asuntojen tarjonta on kasvukeskuksissa, etenkin pääkaupunkiseudulla, liian vähäistä. Väestönkasvun ennakoitaan jatkuvan kasvukeskuksissa voimakkaana myös tulevaisuudessa. Myös vanhusten määrä kasvaa.

Mietinnössä käsitellyllä hankekohtaisella pääkaupunkiseudun kunnallistekniikka-avustuksella pyritään käynnistämään tai aikaistamaan pääkaupunkiseudun ja sen kehyskuntien uusien asuinalueiden rakentamista ja näin edistämään alueen asuntotuotantoa lähivuosina. Tämän vuosina 2002-2005 voimassa olevan järjestelyn vaikutuksia voidaan arvioida vasta myöhemmin. Samoin voidaan arvioida myöhemmin niitä vaikutuksia, mitä mahdollisesti toteutettavilla ehdotuksilla kaavan toteuttamisvastuita ja maanomistajien rahoitusvastuuta koskevilla uudistuksilla on tonttitarjonnan riittävyyteen.

Muissa kasvukeskuksissa on asuntomarkkinoiden tila pääkaupunkiseutuun verrattuna toistaiseksi hyvä. Mietinnössä ei ole puututtu väestöltään vähenevien seutujen asuntomarkkinoiden kehitykseen. Väestöltään vähenevillä seuduilla ongelmat ovatkin hyvin erilaisia kuin kasvukeskuksissa ja edellyttävät erilaisia ratkaisuja.

Hovioikeuksien toiminta

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta oikeusministeriö on todennut seuraavaa:

Valtiontilintarkastajat huomauttavat hovioikeusmenettelyn käytännön järjestämisestä, että hovioikeuksien tulee tarvittaessa pitää pääkäsittelyjä eri paikkakunnilla tuomiopiirissään eli ns. matkakäräjät. Näin ehdotetaan eduskunnan käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä 83/2001 vp. Esityksessä ehdotetaan lisäksi valmistelun tehostamista ja muita keinoja hovioikeuskäsittelyn jän-

4. Tilimuistutuskertomus

voittämiseksi, esimerkiksi mahdollisuutta tukeutua käsittelyssä todistelutallenteeseen tai kuulla todistajaa etäyhteydessä silloin, kun henkilöä ei hänen kertomuksensa uskottavuuden arvioimiseksi ole kuultava uudelleen.

Hovioikeuskäsittelyn kohdentuminen ylioikeustutkintaa tarvitseviin asioihin, kuuluu niihin keskeisiin ehdotuksiin, jotka oikeusministeriön asettama muutoksenhakutoimikunta on tehnyt osamietinnössään 25.10.2001 (KM 2001:10). Toimikunnan ehdotusten ja niistä saatujen lausuntojen pohjalta on annettu eduskunnalle hallituksen esitys (HE 91/2002), jossa ehdotetaan valitusten käsittelyjärjestyksen eriyttämistä valitusten laadun mukaan. Valituksista ensin tarkastettaisiin hovioikeudessa, voivatko ne horjuttaa luottamusta käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuuteen. Jos näin ei ole, vaan käräjäoikeuden ratkaisu on selvästi oikea, valitusta ei käsiteltäisi enempää. Muut asiat otettaisiin täystutkintaan hovioikeudessa. Täystutkinta olisi niin kuin nytkin esillä olevien kysymysten edellyttäessä suullista käsittelyä, pääkäsittely- ja muissa asioissa kirjallinen. Valituksen eri osien suhteen käsittelyjärjestyksestä voitaisiin lähemmin päättää vielä asian valmistelun kestäessä.

Ehdotusten tarkoitus on nimenomaisesti, että pääkäsittelyt kohdentuvat oikein, aitoja oikeussuojatarpeita vastaavasti.

Valtion henkilöstö ja valtiotyönantajan kilpailukyky

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta valtiovarainministeriö on todennut seuraavaa:

Valtioneuvosto teki 30.8.2001 periaatepäätöksen valtion henkilöstöpolitiikan linjasta. Yksi keskeinen tekijä päätöksen taustalla on valtion henkilöstön suuri vaihtuvuus lähitulevaisuudessa. Arvioiden mukaan vuosina 2002–2012 nykyisistä 120 500:sta valtion palveluksessa olevasta henkilöstöstä poistuu vajaat 60 000 eli lähes 50 %.

Vastuu henkilöstöpolitiikan linjan toteutuksesta on ensisijaisesti valtion toimintayksiköillä. Valtion työmarkkinalaitos tukee valtion toimintayksiköitä niiden henkilöstöpolitiikan ja toimintakulttuurin uudistamisessa muun muassa toiminnan arvoperustan ja valtiotyönantajan kilpailukykyyn vahvistamisessa sekä johtamisen kehittämisessä.

Valtion toimintayksiköt rakentavat arvonsa periaatepäätöksessä määritellylle yhteiselle perustalle tavoitteenaan toiminnan arvolähtöisyys ja korkea eettinen taso. Valtion työmarkkinalaitos edistää arvojen sisällyttämistä osaksi toimintaa muun muassa käynnistämällä kokeiluprojekteja valtion toimintayksiköissä sekä vahvistaa hyviä eettisiä toimintamalleja lainsäädännön, koulutuksen, ohjeistuksen ja tiedotuksen keinoin.

Valtion työnantajakuvan, yleisen kilpailukykyyn ja palkitsemisen osalta on huomionarvoista ja valtion toimintayksiköiden tehtävien hoidon kannalta tärkeää, että ne kykenevät hankkimaan ja pitämään palveluksessaan tehtäviinsä nähden oikein mitoitettua, osaavaa ja sitoutuneen henkilöstön. Ensisijainen vastuu henkilöstöstään on kullakin valtion toimintayksiköllä itsellään.

Valtion työmarkkinalaitos tukee toimintayksiköitä muun muassa seuraavasti.

Uuden henkilöstön rekrytointia tehostetaan muun muassa harjoittelijaohjelmin (esim. aluehallinnon harjoittelijaohjelma VANUATU) ja uudistamalla ura-ajattelua ja käytäntöjä (ministeriön käynnistämä kehittämishanke).

Uusien palkkausjärjestelmien käyttöönottoa edistetään siten, että koko valtionhallinto on niiden piirissä vuoden 2002 loppuun mennessä. Loppukeväästä 2002 uusien palkkausjärjestelmien piirissä on ollut 25 valtion toimintayksikköä eli 14 % valtion henkilöstöstä.

Määräaikaisten virkasuhteiden käyttö ohjataan ja varmistetaan vain tilanteisiin, joissa siihen on perustellut toiminnalliset syyt. Pysyvä palvelussuhde on valtiotyönantajan kilpailuvaltti. Vaikka määräaikaisten palvelussuhteiden käyttö on yleistynyt erityisesti yliopistoissa, voidaan se nähdä rasitteena koko valtion työnantajakuvalle. Valtion työmarkkinalaitoksen ja valtion henkilöstöä edustavien pääsopijajärjestöjen toimesta käynnistetäänkin selvitys määräaikaisten palvelussuhteiden käytöstä koskien koko valtionhallintoa.

Menetelmiä henkilöstön oikean määrän ja laadun varmistamiseksi kehitetään. Henkilöstöpolitiikkaa kehitetään yleisesti muun muassa hakemalla hyviä toimintamalleja työelämän ja perhe-elämän yhteensovittamiseksi.

Edellä mainittu periaatepäätös velvoittaa valtion toimintayksiköitä hyödyntämään kaikkia johtamisvoimavaroja ja kehittämään suunnitelmallisesti johdon rekrytointia, arviointia, urasuunnittelua ja valmennusta. Yhdessä muiden osapuolten kanssa valtion työmarkkinalaitos edistää julkisen johtamisen ammatillistumista ja uuden johtajasukupolven kasvamista tehtäviinsä osallistumalla valtiovarainministeriön asettamaan kehittämishankkeeseen, jonka tehtävänä on laatia ministeriöiden ja valtion toimintayksiköiden tueksi valtion yhteinen johdon ja johtamisen kehittämisen strategia, jatkamalla valtionhallinnon yhteisten ylimmän johdon valmennusohjelmien toteutusta ja kehittämistä. Työmarkkinalaitos edistää naisten sijoittumista johto- ja esimiestehtäviin. Ministeriö on tähän työhön asettanut erityisen kehittämishankkeen. Lisäksi ministeriö on asettanut kehittämishankkeen tavoitteenaan selvittää ja mallittaa osaamisen suunnitelmallista siirtämistä valtion toimintayksiköissä.

Valtion työmarkkinalaitos uudistaa myös omia toimintatapojaan tehostaakseen yhteisen henkilöstöpolitiikan kehittämistä ja valtiotyönantajan edunvalvontaa. Työmarkkinalaitos vahvistaa asiakaslähtöisyyttä ja vuorovaikutteisuutta valtion toimintayksiköiden suuntaan muun muassa hankkimalla ja hyödyntämällä suunnitelmallisesti palautetietoja valtion toimintayksiköiden henkilöstöpolitiikan ja henkilöstöjohtamisen tilasta sekä kehittämistarpeista. Yhtenä uutena yhteistyömuotona on alkuvuodesta 2002 käynnistynyt valtion henkilöstöjohdon foorumi.

Työmarkkinalaitos seuraa ja arvioi toimintansa vaikuttavuutta. Vuonna 2002 tilattiin Suomen Gallupilta kolmannen kerran seurantatutkimus valtion työnantajakuvasta ja kilpailukyvyistä työnantajana. Neuvottelu- ja yhteistoimintamenettelyä kehitetään sekä keskus- että yksikkötasolla. Työmarkkinalaitos tehostaa omaa ja valtiotyönantajan yhteistä viestintää työnantajakuvan parantamiseksi. Yhteistyössä yliopistojen ja oppilaitosten kanssa on järjestetty lukuisia opiskelijoille suunnattuja ”Valtio hyvä työnantaja” -tilaisuuksia.

Valtionyhtiöiden omistajaohjauksen vaihtoehdot

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta kauppa- ja teollisuusministeriö on todennut seuraavaa:

Omistajapolitiikka ja omistajaohjaus tulisi keskittää yhteen paikkaan. Tämä edellyttää, että omistajapolitiikan yleisestä tavoitteenasettelusta ja sen merkityksestä on riittävä yksimielisyys ja että eri ministeriöiden välistä yhteistoimintaa ja koordinointia kehitetään nykyisestä.

Omistajapolitiikan yleiset tavoitteet liittyvät ensisijaisesti valtion asemaan ja toimintaan omistajana ja vasta toissijaisesti valtionyhtiöiden ja valtion osakkuusyhtiöiden merkitystä ja toimintaperiaattei-

4. Tilimuistutuskertomus

ta koskeviin kysymyksiin. Siksi omistajapolitiikan tavoitteet ja periaatteet tulee pitää erillään yhtiöitä ja niiden toimintaa koskevista kannanotoista. Tämä lähtökohta on yleisempi kuin valtion omistajapolitiikkaa koskevassa valtioneuvoston periaatepäätöksessä 16.9.1999. Siinä yhtiöt on omistuspohjan muutoksia ja omistusjärjestelyjä silmällä pitäen jaettu kolmeen ryhmään: valtion erityistehtäviä hoitaviin yhtiöihin, muihin valtiolle strategisesti tärkeisiin yhtiöihin sekä yhtiöihin, joissa valtiolla on pääasiassa sijoittajaintressi. Tämä jaottelu soveltuu edelleen valtion omistusosuutta ja omistuksen säilyttämistä koskevien arviointien perustaksi.

Valtion yritysvarallisuuden hallinnoimisen ja omistajapolitiikan keskittämisen kannalta yhtiöt voidaan kuitenkin tarkoituksenmukaisemmin jakaa kahteen ryhmään:

1. valtion erityistehtävää hoitaviin yhtiöihin ja
2. markkinaehtoisesti toimiviin yhtiöihin.

Näiden välillä on olennaisia omistajan ja omistajuuden tavoitteisiin liittyviä eroja, sillä ensimmäisessä ryhmässä valtiolla on omistajana ensisijaisesti yhteiskunnallisia ja toisessa ryhmässä ensisijaisesti taloudellisia tavoitteita. Tällainen luokittelu ei muuta tähänastisia periaatekannanottoja yhtiöiden omistamisen ja omistusjärjestelyjen osalta. Sen sijaan luokittelu nostaa valtion omistajahallinnon kannalta ratkaisevaksi sen, onko kysymys valtion erityistehtävien hoitamisesta vai markkinaehtoisesta toiminnasta. Erityistehtävien hoitamisen yhteys kyseiseen hallinnonalaan ja sen sääntelyyn on tärkeää ja se tulee säilyttää. Sen sijaan markkinaehtoiseen toimintaan regulaattorin ja omistajan yhteisrooli ei sovellu.

Omistajaohjausta kehitettäessä ei ole perusteltua tehdä eroa pörssiyritysten ja muiden yhtiöiden välillä, sillä omistajapolitiikan ja omistajaohjauksen kannalta ratkaiseva ero liittyy juuri valtion erityistehtävien ja markkinaehtoisuuden suhteeseen. Pörssiyrityksiä koskevan julkisuuden ja arvopaperimarkkinalainsäädännön merkityksen vuoksi erityisesti niitä koskevat valtio-omistajan käytännöt tulisi saada yhdenmukaisiksi ja yhden organisaation hoitamiksi. Omistajaohjaus on kuitenkin perusteiltaan samanlaista kaikissa markkinaehtoisesti toimivissa yrityksissä.

Omistajapolitiikan keskittäminen yhteen yksikköön johtaisi luonnostaan siihen, että omistajahallinnon hoitaminen voitaisiin resursoida nykyistä tehokkaammin. Samojen asioiden hoitamisen keskitetyksi täytyy olla mahdollista pienemmällä henkilöstöllä kuin hajautetusti. Nykytilanteessa eri ministeriöiden välillä on suuria eroja: osassa omistajahallintoa hoidetaan keskitetysti ja osassa muiden tehtävien ohella. Jälkimmäisestä seuraa, että omistajuuteen ja omistajahallintoon liittyvää erikoistunutta asiantuntemusta ja perehtyneisyyttä ei kehity samalla tavoin kuin päävastuullisesti näihin tehtäviin paneuduttaessa. Keskittämisen avulla voidaan varmistaa se, että tehtävät ovat asiantuntevilla ja nimenomaan näihin kysymyksiin keskittyvillä virkamiehillä.

Vasta-argumenttina on esitetty, että keskittämisen myötä katkeaa yhteys hallinnointia hoitavissa viranomaisissa kertyneeseen yhtiökohtaiseen ja toimialakohtaiseen osaamiseen ja kokemukseen. Tätä ei käytännössä voitane välttää, sillä keskittämisen yhteydessä ei ole tarkoituksenmukaista tai edes mahdollista koota kaikkia nykyisiä vastuuvirkamiehiä samaan yksikköön, olipa tällaisen yksikön sijoituspaikka mikä hyvänsä. Tämä on kuitenkin luonteeltaan lyhyen siirtymävaiheen ongelma, sillä omistajahallintoon liittyvä yhtiö- ja toimialakohtainen osaaminen on luonteeltaan erilaista kuin sääntelyyn ja valvontaan liittyvä osaaminen. Tällaisen osaamisen hankkiminen ja ylläpitäminen on osa normaalia omistajapolitiikan resursointia. Siirtymävaihetta helpottaa se, että omistajapolitiikan keskittämisestä ei voi seurata tarvetta korvata kaikkia yhtiöiden hallintoon osallistuneita virkamiehiä keskitetyn omistajapolitiittisen yksikön edustajilla.

Selvitettäessä valtion yritysvarallisuuden hallinnointia muissa EU-maissa ja Norjassa on voitu todeta, että rakenteet ja käytännöt vaihtelevat. Vaihtoehtoina ovat keskitetty ja ministeriökohtainen hallinnointi. Yleisimmin päävastuu on joko teollisuus- ja elinkeinopolitiikasta tai valtiontaloudesta vastaavalla ministeriöllä ja joka tapauksessa valtiontaloudesta vastaavalla ministeriöllä on merkittävä rooli yksityistämisyjärjestelyjen yhteydessä. Tuoreena ja Suomen kannalta vertailukelpoisimpana esimerkkinä on Ruotsi, jossa omistajapolitiikka on pääsääntöisesti keskitetty elinkeinoministeriöön (Näringsdepartementet) ja sitä koordinoi elinkeinoministeri. Valtiovarainministeriöllä on kuitenkin merkittäviä yritysten hallinnointitehtäviä ja eräillä muilla ministeriöillä (sosiaali-, kulttuuri-, ympäristö- ja ulkoasiainministeriöt) yksittäisiä ja lähinnä valtion erityistehtäviä hoitavia yhtiöitä koskevia tehtäviä. Elinkeino- ja valtiovarainministeriön välistä työnjakoa ei ole täsmennetty, mutta valtiovarainministeriö hallinnoi lähinnä finanssialan yhtiöitä ja kiinteistöjen omistusyhtiöitä. Yksityistämisyjärjestelyissä valtiovarainministeriöllä on aktiivinen rooli siltä osin, kun asia koskee valtiontalouteen liittyviä kysymyksiä.

Sekä Ruotsissa omaksuttu malli ja siitä saadut kokemukset että edellä esitetyt käsitykset omistajapolitiikan eri toimijoiden yhteistyöstä viittaavat sellaiseen toimintamalliin, jossa lähtökohtana on omistajapolitiikan keskitetty hoitaminen, johon liittyy nykyistä selkeämpi ja systemaattisempi eri viranomaisten yhteistyö. Käytännössä tämä voitaisiin toteuttaa esimerkiksi seuraavasti:

1. Markkinaehtoisesti toimivien yhtiöiden omistajahallinto keskitetään yhteen omistajapolitiikan yksikköön.
2. Yhteiskunnan erityistehtävää hoitavien yhtiöiden omistajahallinto säilytetään vastuuministeriöissä siten, että omistajapolitiikan yksikön osallistuminen omistajahallinnointiin järjestetään selkeiden yhteistyöjärjestelyjen ja vastuunjaon kautta.
3. Omistajapolitiikan yksikkö ja valtiovarainministeriö luovat yhteistoimintarakenteen, jossa valtion osakeomistuksiin liittyviä tuottovaatimuksia ja myyntituloja koskevat näkemykset sovitaan yhteen vähintään seuraavaa budjettivuotta silmällä pitäen.
4. Yritysjärjestelyjen ja osakemyyntien tavoiteasettelut ja käynnistäminen perustuvat hallituskauden alussa ja tarvittaessa sen kuluessa tehtäviin hallituksen linjapäätöksiin, joiden valmistelusta omistajapolitiikan yksikkö vastaa yhteistyössä valtiovarainministeriön kanssa.

Kauppa- ja teollisuusministeriö ei pidä toimivana sellaista mallia, jossa omistajahallinnon keskittäminen toteutettaisiin sijoittamalla tämä toiminto valtioneuvoston kansliaan tai johonkin ministeriöstä irralliseen toimieliimeen. Siten vaihtoehdoiksi jäävät käytännössä valtiovarainministeriö sekä kauppa- ja teollisuusministeriö. Edellisen puolesta vahvimmin puhuva seikka on valtion yritysvarallisuuden merkitys kansallisvarallisuuden osana ja kansantalouden kannalta. Jälkimmäisen puolesta puhuvat asiantuntemus, kokemus ja kiinnostus sekä yleinen elinkeinopoliittinen ajattelu, joka liittyy luontevasti ministeriön yleiseen toimialaan. Molempien rasitteena tässä suhteessa on, että niillä on myös toimialakohtaisia regulaatiotehtäviä, kauppa- ja teollisuusministeriöllä energiasektorilla ja valtiovarainministeriöllä rahoitussektorilla.

Yleistäen kauppa- ja teollisuusministeriö katsoo, että tavoitteena tulee olla avoin ja ennakoitava omistajapolitiikka, jota toteuttaa kaikkia markkinaehtoisesti toimivia yhtiöitä hallinnoiva omistajapolitiikan yksikkö. Tämä yksikkö myös tuottaa palveluja ministeriöille, jotka hallinnoivat valtion erityistehtäviä hoitavia yhtiöitä sekä toimii kiinteässä yhteistyössä valtiovarainministeriön kanssa. Tällöin muutoksia nykyiseen tilanteeseen olisivat selkeä yhtiöiden luokittelu omistajan näkökulmasta ratkaisevan kriteerin mukaan yhteiskunnallista erityistehtävää hoitaviin ja markkinaehtoisesti toimiviin yhtiöihin. Toisena uudistuksena olisi keskitetty omistajahallinto, jossa yhden yksikön vastuulla ovat kaikki markkinaehtoisesti toimivat yhtiöt. Kolmanneksi luotaisiin nykyistä tiiviimpi ja muodoiltaan selkeämpi yhteistyö omistajahallinnosta vastaavan yksikön ja valtiovarainministeri-

4. Tilimuistutuskertomus

ön välillä. Neljänneksi määriteltäisiin nykyistä tiiviimpi ja muodoiltaan selkeämpi yhteistyö omistajahallinnosta vastaavan yksikön ja valtion erityistehtäviä hoitavia yhtiöitä hallinnoivien ministeriöiden välillä.

Lisäksi valtiovarainministeriö on tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta todennut seuraavaa:

Valtiontilintarkastajien vuoden 2000 kertomuksessa esittämiä valtionyhtiöiden omistajaohjauksen kehittämistä koskevia kannanottoja on tarkasteltu kauppa- ja teollisuusministeriö ja valtiovarainministeriön piirissä.

Näiden osalta valtiovarainministeriö toteaa, että ministeriö on samaa mieltä kauppa- ja teollisuusministeriön kanssa esim. siinä, että omistajapolitiikkaa hoidettaisiin keskitetymmin yhdessä yksikössä. Tämän pitäisi johtaa osaltaan siihen, että omistajahallinnon hoitaminen voitaisiin resursoida nykyistä tehokkaammin samalla kun valtio-omistajan käytäntöjä voitaisiin yhdenmukaistaa. Esitetty kahtiajako markkinaehtoisin yhtiöihin ja yhteiskunnan erityistehtävää hoitaviin yhtiöihin ja tästä seuraaviin menettelytapoihin yritysjärjestelyjen ja osakemyyntien suhteen lienee yksi vaihtoehto.

Valtiovarainministeriössä on pohdittu myös vaihtoehtoa, jossa osakeomistusten hoito voitaisiin keskittää esim. kauppa- ja teollisuusministeriön ja valtiovarainministeriön nykyisten omistajaohjausyksiköiden yhteiseen hoitoon. Tässä tavoitteena olisi välttää mm. esteellisyysongelmat. Esitetty malli vastaisi varsin pitkälle Ruotsin käytäntöä. Tämäkin malli vaatii luonnollisesti jatkoselvitystä ja pohdintaa siihen sisältyvistä menettelytavoista.

Valtiovarainministeriön mielestä olisi vielä syytä selvittää Valtion eläkerahaston rooli omistajaohjauksen keskittämisessä.

Omistajapolitiikan hallinnollisen uudelleen organisoinnin rinnalla on kehitettävä selkeät periaatteet ja säännöt omistajapolitiikan tavoitteista, sen periaatteiden tarkistamisesta vaalikauden aikana, muista pelisäännöistä kuten yhtiöiden osakkeiden myynneistä sekä niistä saatavien varojen käytöstä.

Organisointia selvitettyä jää myös mietittäväksi, eroaako omistajaohjaus mahdollisesti pörssiyhtiöiden ja muiden yhtiöiden välillä sekä yhtiöissä, jotka ovat täysin valtion omistamia, enemmistöomisteisia tai vain vähemmistöomisteisia.

Uudelleen organisoinnin yhteydessä joudutaan ratkaisemaan yksi vaikeimmista kysymyksistä, miten omistajahallinto sekä sääntely ja valvonta pidetään erillään. Muutoin järjestelmä ei ole uskottava ja yleisen oikeustajun mukainen ellei omistamista ja sääntelyä ole erotettu toisistaan. Nykytilanne, jossa ministeri vastaa esim. yhtiöitä koskevasta kilpailulainsäädännöstä, yritystukipolitiikasta, tutkimus- ja kehittämispolitiikasta ja energiasektorin sääntelystä sekä oman hallinnon alansa omistajaohjauksesta ei voine olla mahdollinen tulevaisuudessa. Vastaavasti jääviysongelmien välttämiseksi omistajapolitiikan yksikkö tai sen henkilöstö eivät voi osallistua yhtiöiden hallintoon tai operatiiviseen päätöksentekoon, vaan valtion esityksestä yhtiöiden hallintoon valittujen edustajien pitää olla esteettömiä asiantuntijoita. Jo nykyiselläänkin valtion virkamieslaissa korostetaan esteettömyysperustetta (18 a §) eli virkamies ei saa tulla edustajantehtävän vuoksi muutoin kuin satunnaisesti tai tilapäisesti esteelliseksi keskeisissä virkatehtävissään.

Edellä on esitetty joitain ongelmia, jotka liittyvät omistajapolitiikan mahdolliseen keskittämiseen yhteen yksikköön. Lisäksi monia asioita on avoinna ja ne vaativat ratkaisemista. Tämän johdosta valtiovarainministeriö pitää parhaimpana vaihtoehtona ottaa asia mukaan seuraavaan hallitusohjel-

maan, joka määrittelee keskittämislle asetettavat tavoitteet sekä suuntaviivat käytännön toteutukselle.

Opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuusjärjestelmä

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta opetusministeriö on todennut seuraavaa:

Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetusta laista ja vapaasta sivistystyöstä annetusta laista on vuoden 2002 alusta lukien voimaan tulleilla laeilla (1389/2001 ja 1390/2001) kumottu valtionrahoituksen perusteena käytettävien yksikköhintojen tasoa rajoittavat säännökset, joilla oli toteutettu vuosina 1993–1995 tehdyt valtionosuuksien vähennykset. Vuoden 2002 valtionrahoitus määräytyy vuoden 1999 toteutuneiden kustannusten perusteella. Yksikköhintoihin tehtyjen leikkausten purkaminen luo opetus- ja kulttuuripalveluiden tuottajille entistä paremmat taloudelliset mahdollisuudet asianmukaisten palveluiden tuottamiseen ja toisaalta leikkausten purkaminen tuo järjestelmään lisää vakautta ja ennakoitavuutta. Sisäasiainministeriön hallinnonalalta kunnille myönnettävillä harkinnanvaraisilla avustuksilla tuetaan kaikkein heikoimmassa taloudellisessa asemassa olevia kuntia.

Valtioneuvosto on osana uusien koululakien vaikutuksista ja laeissa asetettujen tavoitteiden toteutumisesta maaliskuussa 2002 eduskunnalle antamaansa selontekoa (VNS 2/2002) tarkastellut opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusta koskevien säännösten toimivuutta. Selonteossa todetaan johtopäätösinä muun muassa, että perusopetuksen rahoituksessa tulisi kiinnittää erityistä huomiota muuttotappio- ja muuttovoittokuntien saaman rahoituksen riittävyyteen.

Sisäasiainministeriö on yhteistyössä opetusministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön sekä valtiovarainministeriön kanssa valmistellut kuntien valtionosuusjärjestelmän kehittämisen yleisiä linjauksia. Tarkastelussa on ollut mukana myös opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmä ja sen kehittämisen tarpeet. Työssä on painotettu valtionosuusjärjestelmän merkitystä peruspalveluiden saatavuuden turvaamisessa.

Valtion opetushallinto on pyrkinyt tehostamaan valtionosuuden ja -avustuksen saajille suunnattavaa informaatio-ohjausta muun muassa tarkentamalla rahoituksen perusteena olevien tietojen toimittamiseen liittyviä ohjeita. Tietotekniikan käyttömahdollisuuksia erilaisten tietojen toimittamisessa valtion opetushallintoviranomaisille on lisätty. Valtion opetushallintoviranomaiset ovat suorittaneet valtionrahoituksen myöntämiseen ja käyttöön liittyviä tarkastuksia. Yleistä opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmän kehittämistyötä tehdään jatkuvasti.

Yksityisen sosiaali- ja terveydenhuollon julkinen rahoitus ja rahoituksellisissa vuorovaikutuksissa esiintyvät ongelmat

Tällä kohtaa olevien huomioiden johdosta sosiaali- ja terveysministeriö on todennut seuraavaa:

Valtioneuvosto on syksyllä 2001 asettanut kansallisen projektin terveydenhuollon turvaamiseksi. Projektin tehtävänä on ollut laatia suunnitelma ja toimeenpano-ohjelma terveydenhuollon toimivuuden ja terveyspalvelujen saatavuuden ja laadun turvaamiseksi. Projekti on jakautunut viiteen asiakokonaisuuteen, joista kaksi on käsitelty osaltaan valtiovarainvaliokunnan mietinnössä esille otettua kysymystä. Toinen asiakokonaisuus on käsitellyt terveydenhuollon rahoitusta ja toinen julkisen terveydenhuollon sekä yksityisen ja kolmannen sektorin palvelutuotannon työnjaon ja yhteistyön kehittämistä.

4. Tilimuistutuskertomus

Kansallinen projekti terveydenhuollon tulevaisuuden turvaamiseksi (Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2002:3) on esittänyt useita suosituksia nykyisten järjestelmien kehittämiseksi. Valtiovarainvaliokunnan mietinnössä esille otetun kysymyksen osalta projekti on esittänyt (suositus nro 17), että sosiaali- ja terveysministeriö ja Kela arvioisivat sairausvakuutuskorvausten ja kuntoutusetuuksien vaikutukset julkisen ja yksityisen palvelutuotannon kannalta ja ottavat ne huomioon järjestelmän kehittämistyössä.

Toinen esille noussut kysymys liittyy laboratorio- ja kuvantamistutkimusten sairausvakuutuskorvausten tasoon. Ministeriön teettämän selvityksen (Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2001:20) mukaan osa laboratoriotutkimusten korvauksista ylittää tutkimusten todelliset tuotantokustannukset. Laboratoriotutkimusten kustannuksia selvittäneiden selvitysmiesten suositusten mukaisesti Kela on aloittanut laboratoriotutkimusten korvaustaksan uudistamisen vuoden 2002 tammi-kuussa. Uudistuksen tarkoituksena on alentaa liian korkeiksi todettuja taksoja vastaamaan tehokkaiden tuottajien kustannustasoa. Uudistus on tarkoitus toimeenpanna kuluvan vuoden loppuun mennessä.

Lisäksi projektissa on esitetty, että ministeriö yhdessä Kelan kanssa kehittäisi sairausvakuutuksen korvausjärjestelmää muun muassa siten, että kustannusvaikuttavat hoitomuodot säilyisivät korvattavina ja järjestelmä ei lisäisi kalliiden, mutta vähemmän tehokkaiden hoitojen ja tutkimusten käyttöä. Sairausvakuutuksen korvauskäytäntöä tulisi myös tarkistaa niin, että se korvaisi yhtäläisin perustein samoilla hoitoidikaatioilla toteutettavaa ja näyttöön perustuvaa potilaan tutkimusta ja hoitoa kuin kunnallisessa terveydenhuollossa.

Sosiaali- ja terveysministeriö on asettanut johtoryhmän terveydenhuollon tulevaisuuden turvaamisesta huhtikuussa tehdyn valtioneuvoston periaatepäätöksen toteuttamista ja seurantaan varten. Valtioneuvoston periaatepäätöksen tavoitteena on kehittää terveystalousta kuntien ja valtion yhteistyönä niin, että myös järjestöjen ja yksityisen sektorin toiminta otetaan huomioon. Näin turvataan väestön terveystarpeista lähtevä hoidon saatavuus ja korkea laatu maan eri osissa siten, että hoidon saatavuus ei riipu hoitoa tarvitsevan maksukykyistä.

Sosiaali- ja terveysministeriö ryhtyy toimenpiteisiin terveydenhuollon tulevaisuuden turvaamista koskevan valtioneuvoston periaatepäätöksen toteuttamiseksi. Näin ollen myös valtionvarainvaliokunnan mietinnössä esille nostetun kysymyksen osalta ryhdytään selvittämään vaihtoehtoja kansallisessa terveysprojektissa esitettyjen suositusten toteuttamiseksi. Laboratoriotaksojen osalta selvitystyö on jo aloitettu ja ministeriö seuraa jatkuvasti tämän työn etenemistä.

Valtiontilintarkastajien kertomuksessa on viitattu myös muihin ongelmiin, jotka liittyvät rahoitukseen. Yhtenä esimerkkinä on se, että kunnallisessa terveydenhuollossa ollaan eräiltä osin siirtymässä kunnallisiin liikelaitos- ja osakeyhtiömalleihin. Laboratoriotoinnassa Pirkanmaalla on tästä saatu hyviä kokemuksia kunnallisesta liikelaitosmallista. Syksyllä 2002 aloittaa toimintansa tekonielsairaala Coxa Tampereella. Se on osakeyhtiö, jonka omistajina ovat saksalainen sairaalayhtiö, neljä sairaanhoitopiiriä, neljä kuntaa ja Invalidisäätiö. Tällaiset toimintamallit tuovat uusia rahoitushaasteita. Osittain samoja kysymyksiä tarkastellaan SOMERA -toimikunnan mietinnössä ja sen lähiaikoina julkisuuteen tulevassa taustaraportissa. Suomen Kuntaliiton ja Kansaneläkelaitoksen kanssa on neuvoteltu työterveyshuoltoon sekä avo- ja laitoshuoltoon liittyvien epäselvyyksien korjaamiseksi ja asiaa koskeva ohjeistus on vireillä. Sosiaali- ja terveysministeriö tulee arvioimaan toimintakokonaisuutta vielä vuoden 2002 aikana.

5. VEROJÄRJESTELMÄN KAUTTA ANNETTAVA TUKI

Verojärjestelmän kautta annettava tuki aiheutuu poikkeamasta verotuksen perusrakenteesta. Verotuksen tarkoituksena on tukea verovelvollista tai välillisesti muuta talouden toimijaa. Tässä esitettyjen verotukilaskelmien perusteet on kuvattu valtiovarainministeriön julkaisussa "Verotuet Suomessa" (1988). Laskelmat ilmestyivät vuosina 1989-1999 valtion talousarvioesityksen liitteenä. Vuodesta 2000 alkaen verotuet sisältyvät Hallituksen kertomukseen valtiovarain hoidosta ja tilasta.¹ Nyt julkaistavien laskelmien viimeisin kaikki veromuodot kattava tarkasteluvuosi on 2000.

Tukien kokonaismäärä oli v. 2000 noin 55 mrd. mk. Verotukien suhteellinen määrä on alentunut selvästi 1980-luvun loppuvuosista, jolloin ne olivat suurimmillaan. Valtion tehtäväalueen mukaan tarkasteltuna eniten verotukia kohdistui sosiaaliturvaan, kaikkiaan runsaat 18 mrd. mk. Suurimmat yksittäiset verotuet - kunnallinen eläketulovähennys, työntekijöiden lakisääteisen eläkevakuutusmaksun vähentäminen ja lapsilisien verovapaus - kattoivat alueen verotuista yli 70 %. Asuminen ja ympäristö saivat verotukea runsaat 13 mrd. mk, mikä on noin 400 milj. mk enemmän kuin v. 1999. Asumisen verotuki koostui asunovelkojen korkovähennyksestä ja asumistukien, oman asunnon myyntivoiton sekä laskennallisen asuntotulon verovapaudesta. Maa- ja metsätalouden verotuki oli 4,2 mrd. mk. Liikenne sai verotukea lähes yksinomaan arvonnäisäverotuksen kautta. Yhteensä sen tuki oli 2,6 mrd. mk. Teollisuuden ja elinkeinojen verotuki oli 6,1 mrd. mk. Suurin osa, 2,5 mrd. mk, saatiin yritysten poistosäännösten perusteella.

Taulukoissa 114-116 esitetään valtion tehtäväalueille kohdistuneet verotuet ja taulukossa 117 ne on eritelty verotukikohtaisesti. Lukujen merkitystä arvioitaessa on otettava huomioon, että verotuen poistaminen ei välttämättä lisää verotuloja vastaavalla määrällä, koska tuet vaikuttavat hintoihin ja verovelvollisten käyttäytymiseen.

114. Taloudellisesti merkittävät verotuet veromuodoittain valtion tehtäväalueen mukaan, milj. mk ¹⁾

	TVL ja siihen liittyvä verotus		EVL, MaatVL ja niihin liittyvä verotus		Välillinen verotus	
	1999	2000	1999	2000	1999	2000
Yleinen hallinto	90	90	-	-	-	-
Yleinen järjestys ja turvallisuus	-	-	-	-	-	-
Maanpuolustus	-	-	-	-	-	-
Opetus, tiede ja kulttuuri	1 000	1 100	-	-	-	-
Sosiaaliturva	18 300	18 400	-	-	40	40
Terveystukien huolto	-	-	-	-	700	800
Asuminen ja ympäristö	12 500	13 300	-	-	-	-
Työvoima	-	-	-	-	-	-
Maa- ja metsätalous	100	20	1 200	1 200	2 700	2 900
Liikenne	200	200	-	-	2 500	2 500
Teollisuus ja elinkeinot	2 300	2 300	2 400	2 400	1 500	1 600
Muut menot	500	200	-	-	-	-
Ei eriteltävissä tehtäväalueille	5 800	6 400	-	-	1 600	1 700

¹⁾ Taulukossa luvut on pyöristetty pääsääntöisesti täysiksi sadoiksi miljooniksi. Verosanktiot on vähennetty verotuista. Miinusmerkki taulukon markkamäärien edessä osoittaa verosanktioita olevan tehtäväalueella yhteismäärältään enemmän kuin verotukea.

¹ Luvut ovat myös nähtävissä Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen kotisivulla osoitteessa <http://www.vatt.fi/> (tutkimusalue II – Verotukiselvitys-sivuille).

5. Verojärjestelmän kautta annettava tuki

115. Taloudellisesti merkittävät verotuet yhteensä valtion tehtäväalueen ja veronsaajan mukaan, milj. mk¹⁾

	Valtio		Muut veronsaajat		Yhteensä	
	1999	2000	1999	2000	1999	2000
Yleinen hallinto	45	45	45	45	90	90
Yleinen järjestys ja turvallisuus	-	-	-	-	-	-
Maanpuolustus	-	-	-	-	-	-
Opetus, tiede ja kulttuuri	600	600	400	400	1 000	1 100
Sosiaaliturva	7 000	7 100	11 400	11 400	18 300	18 400
Terveystenhuolto	700	800	0	0	700	800
Asuminen ja ympäristö	6 400	6 800	6 100	6 500	12 500	13 300
Työvoima	-	-	-	-	-	-
Maa- ja metsätalous	3 400	3 500	700	600	3 800	4 200
Liikenne	2 500	2 600	100	100	2 700	2 600
Teollisuus ja elinkeinot	5 900	6 000	300	200	5 700	6 100
Muut menot	500	200	0	0	500	200
Ei eriteltävissä tehtäväalueille	3 200	3 400	4 200	4 700	6 700	8 100

¹⁾ Taulukossa luvut on pyöristetty pääsääntöisesti täysiksi sadoiksi miljooniksi. Verosanktiot on vähennetty verotuista.

116. Taloudellisesti merkittävät verotuet valtion tehtäväalueen mukaan, milj. mk¹⁾

	1997	1998	1999	2000
Yleinen hallinto	90	90	90	90
Yleinen järjestys ja turvallisuus	-	-	-	-
Maanpuolustus	-	-	-	-
Opetus, tiede ja kulttuuri	900	1 000	1 000	1 100
Sosiaaliturva	17 800	18 000	18 300	18 400
Terveystenhuolto	300	700	700	800
Asuminen ja ympäristö	11 600	11 900	12 500	13 300
Työvoima	-	-	-	-
Maa- ja metsätalous	3 700	3 900	4 000	4 200
Liikenne	3 000	2 500	2 600	2 600
Teollisuus ja elinkeinot	6 300	7 800	6 200	6 100
Muut menot	600	500	500	200
Ei eriteltävissä tehtäväalueille	5 700	6 100	7 400	8 100

¹⁾ Taulukossa luvut on pyöristetty täysiksi sadoiksi miljooniksi. Verosanktiot on vähennetty verotuista.

Lyhenteet:

L	laki
A	asetus
ALVL	arvonlisäverolaki 1501/93
EVL	laki elinkeinotulon verottamisesta
MVL	maatilatalouden tuloverolaki
TTL	laki tappiontasauksesta tuloverotuksessa
TVL	tuloverolaki 1535/92

117. Eritellyt tiedot taloudellisesti merkittävistä verotuista valtion talousarvion tehtäväalueen ja vero - muodon mukaan

Verotuet tehtäväalueittain Nimike / säännös	Arvioitu verotuki miljoonaa markkaa						Huomautuksia
	1997	1998	1999	2000	2001*	2002**	
1. Yleinen hallinto							
<i>TVL ja siihen liittyvä verotus</i>							
1. Ulkomaan edustuksessa palvelevan ym. saamien eräiden korvausten verovapaus, TVL 76 § 1 k	90	90	90	90	90	..	Suuruusluokka-arvio.
2. Maanpuolustus							
3. Opetus, tiede ja kulttuuri							
<i>TVL ja siihen liittyvä verotus</i>							
1. Yleishyödyllisen yhteisön verovapaus (pl. ev. lut. ja ortod. kirkko), TVL 21 ja 23 §	550	600	600	600	600	..	Suuruusluokka-arvio.
2. Stipendien ja vastaavien verovapaus, TVL 82 § 1 mom. 1 k	100	130	160	180	180	180	
3. Opintorahavähennys kunnallisverotuksessa, TVL 105 §	190	190	180	160	150	150	
4. Opintolainan korkojen vähentäminen TVL 131-134 §, 144 §	100	100	100	110	120	120	
4. Sosiaaliturva							
<i>TVL ja siihen liittyvä verotus</i>							
1. Kansaneläkkeen lisien ym. verovapaus, TVL 92 § 1, 2 ja 6 k	600	580	590	590	580	570	
2. Sotavammojen korvauksen verovapaus, TVL 80 § 3 k	360	360	360	360	360	360	
3. Toimeentulotuen verovapaus, TVL 92 § 22 k	900	700	680	670	690	670	
4. Elatustuen ja elatusavun verovapaus, TVL 90 § ja 92 § 7 k	580	610	640	670	670	670	
5. Lapsilisien verovapaus TVL 92 § 5 k	3 150	3 150	3 150	3 100	3 100	3 000	
6. Erorahan verovapaus, TVL 92 § 10 k	80	50	50	50	50	50	

5. Verojärjestelmän kautta annettava tuki

Verotuet tehtävälueittain Nimike / säännös	Arvioitu verotuki miljoonaa markkaa						Huomautuksia
	1997	1998	1999	2000	2001*	2002**	
7. Eläketulovähennys valtionverotuksessa, TVL 100 §	20	20	10	10	..	..	
8. Invalidivähennys kunnallisverotuksessa, TVL 104 §	150	150	140	140	130	130	
9. Kunnallisverotuksen eläketulovähennys, TVL 101 §	4 250	3 950	3 900	3 900	4 100	4 200	
10. Invalidivähennys valtionverosta, TVL 126 §	260	260	260	270	270	270	
11. Elatusvelvollisuusvähennys valtionverosta, TVL 127 §	30	20	20	30	30	30	
12. Työntekijöiden lakisääteisen eläkevakuutusmaksun vähentäminen, TVL 96 § 1 mom.	4 900	5 500	5 800	6 200	6 100	6 150	Laskelmissa otettu huomioon ainoastaan vakuutusmaksun vähentämisestä saatu tuki.
13. Vapaaehtoisen eläkevakuutusmaksun vähentäminen, TVL 96 §	750	900	950	950	970	980	Laskelmissa otettu huomioon ainoastaan vakuutusmaksun vähentämisestä saatu tuki.
14. Työntekijöiden työttömyysvakuutus- ja työttömyyskassamaksun vähentäminen, TVL 96 § 1 mom. ja 95 § 1 mom. 2 k	1 750	1 750	1 750	1 450	1 050	650	
<i>Välillinen verotus</i>							
1. Autoveron palautus invalideille, L 1482/94 50-51 §	40	40	40	40	40	..	
5. Terveystenhoito							
<i>Välillinen verotus</i>							
1. Lääkkeiden alennettu alv-kanta (12 %, vuodesta 1998 8 %), ALVL 85 a § 1 mom. 6 k	300	670	720	760	790	790	
6. Asuminen ja ympäristö							
<i>TVL ja siihen liittyvä verotus</i>							
1. Omasta asunnosta saadun myyntivoiton verottomuus, TVL 48 § 1 mom. 1 k	3 900	4 000	4 200	4 700	4 800	..	Suuruusluokka-arvio. Laskelma perustuu asuntojen nimellishintaisiin kauppasummiin ja arvioihin asuntojen omistusajoista. Sovellettu pääomatulojen verokantaa.

5. Verojärjestelmän kautta annettava tuki

Verotuet tehtävälueittain Nimike / säännös	Arvioitu verotuki miljoonaa markkaa						Huomautuksia
	1997	1998	1999	2000	2001*	2002**	
2. Asumistukien verovapaus, TVL 92 § 15 k	1000	1150	1 300	1 350	1 350	1 400	
3. Velkojen korkojen sekä indeksi- ja kurssitappioiden vähentäminen (asuntovelat), L 953/74, TVL 131-134 §, 144 §	2 200	2 200	2 100	2 100	2 600	2 600	Tukeen sisältyy ylimääräinen korkovähennys.
4. Asuntotulon verovapaus, L 505/73 1 § 2 mom.	4 500	4 500	4 900	5 100	5 000	..	Suuruusluokka-arvio. Laskelma perustuu asuntojen arvostamiseen aravahinnoin ja 3 % tuotto-oletukseen. Verotukea laskettaessa kiinteistövero ei ole vähennetty.
7. Maa- ja metsätalous							
<i>TVL ja siihen liittyvä verotus</i>							
1. Luonnonvaraisten marjojen, sienien yms. myyntitulon verovapaus, TVL 89 §	20	20	20	20	..	..	Suuruusluokka-arvio.
2. Maatalouden sopeutumisvähennys, TVL 149 a §	140	140	80	..	..	..	Vähennys on myönnetty vuosina 1995 - 1999.
<i>Maatilatalouden tuloverotus</i>							
1. Maataloustuotteiden yksityiskäytön verovapaus, MVL 4 §	260	250	250	250	..	..	Suuruusluokka-arvio.
2. Koneiden, kaluston ja laitteiden poistot, MVL 8 § 4 mom.	-	-	-	-	..	..	
3. Rakennusten hankintamenon poisto, MVL 9 § 2 mom.	60	60	80	70	..	..	Suuruusluokka-arvio.
4. Hankintatyön arvon verovapaus, MVL 12 § ja 12 a §	240	240	240	240	..	..	Suuruusluokka-arvio.
5. Metsänhoitomaksun vähentäminen, MVL 13 § 1 mom.	50	50	50	50	..	..	Suuruusluokka-arvio.
6. Metsätuhoalueen verovapaus, MVL 14 §	40	40	40	40	..	..	Suuruusluokka-arvio.
7. Metsätalouden puhtaan tulon arvos- tuskäytäntöön liittyvä verotuki, MVL 11 §	500	500	500	500	..	..	Suuruusluokka-arvio.

5. Verojärjestelmän kautta annettava tuki

Verotuet tehtävälueittain Nimike / säännös	Arvioitu verotuki miljoonaa markkaa						Huomautuksia
	1997	1998	1999	2000	2001*	2002**	
8. Metsätalouden avustusten verovapaus, MVL 11 §	80	80	80	80	..	..	Suuruusluokka-arvio.
9. Tasausvaraus, MVL 10 a-c §	..	..	..	..	..	..	
1.-9. Verotuet yhteensä	1 230	1 220	1 240	1 230	..	..	
<i>Välillinen verotus</i>							
1. Elintarvikkeiden ja rehujen alennettu alv-kanta (17 %)	2300	2500	2700	2900	3000	3000	
8. Liikenne							
<i>TVL ja siihen liittyvä verotus</i>							
1. Merityötulovähennys, TVL 97 §	160	160	170	160	160	160	
<i>Välillinen verotus</i>							
1. Henkilökuljetusten alennettu alv-kanta (6 %, vuodesta 1998 8 %), ALVL 85 a § 1 mom. 1 k	1400	1000	1100	1100	1200	1200	
2. TV-lupien alennettu alv-kanta (6 %, vuodesta 1998 8 %), ALVL 85 a § 1 mom. 5 k	400	300	320	340	350	350	Kohdistuu Oy Yleisradio Ab:n valtion radiorahastosta saamaan korvaukseen.
3. Tilattujen sanoma- ja aikakauslehtien alv:n nollaverokanta, ALVL 55 §	890	870	910	910	950	950	
4. Taksien autoverohuojennus, L 482/67 7 § ja 13 a §, L 1482/94 28 §	140	140	130	130	130	..	Sisältää myös arvioidun arvonnäköverohuojennuksen.
9. Teollisuus ja muut elinkeinot							
<i>TVL ja siihen liittyvä verotus</i>							
1. Kera Oy:n, Teollisen yhteistyön rahasto Oy:n, Suomen Vientiluotto Oy:n ja Ekokem Oy Ab:n verovapaus, TVL 20 § 1 mom. 1 k	40	40	50	20	10	..	Suuruusluokka-arvio.
2. Rajoitetusti verovelvollisen tuloverovapaus obligaatioiden ym. tuottamasta korkotulosta, TVL 9 § 2 mom.	1 500	2 000	2 000	2 000	2 000	..	Suuruusluokka-arvio.
3. Ulkomailla ansaitun palkkatulon verovapaus, TVL 77 §	200	200	200	230	250	..	

5. Verojärjestelmän kautta annettava tuki

Verotuet tehtävälueittain Nimike / säännös	Arvioitu verotuki miljoonaa markkaa						Huomautuksia
	1997	1998	1999	2000	2001*	2002**	
4. Yhtiömiesvähennys, TVL 148 §	30	10	-	-	-	-	Vähennys poistettu - 1998.
<i>Elinkeinotulon verotus</i>							
1. Kehitysalueiden ylimääräinen investointivähennys, L 290/82	3	2	-	-	-	-	- Vähennys koskee viimeistään 1989 tehtyä investointia.
2. Jäämaksuluokkavähennys, L 433/81 6 §	2	7	10	8	..	..	
3. Toimintavaraus, EVL 46 a §	30	1	60	-140	..	..	
4. Koneiden ja kaluston poistaminen, EVL 30 § 3 mom. ja 31 §	3 200	4 100	2 300	2 500	..	..	
5. Kehitysalueiden vapaat tai korotetut poistot, L 290/82 2 §, L 1073/89, L 1262/93	30	40	30	10	..	..	Suuruusluokka-arvio.
1.-5. Verotuet yhteensä	3 265	4 150	2 400	2 378	..	..	
<i>Välikäinen verotus</i>							
1. Viihdelaisuuksien pääsymaksujen (yms.) alennettu alv-kanta (6 %, vuodesta 1998 8 %), ALVL 85 a § 1 mom. 4 k	500	290	300	300	340	340	
2. Liikuntapalvelujen ja elokuvanäytösten pääsymaksujen alennettu alv-kanta (12 %, vuodesta 1998 8 %), ALVL 85 § a 1 mom. 3 ja 4 k	200	540	580	580	640	640	
3. Kirjojen alennettu alv-kanta (12 %, vuodesta 1998 8 %), ALVL 85 § 1 mom. 6 k	120	270	290	300	320	320	
4. Majoituspalvelujen alennettu alv-kanta (6 %, vuodesta 1998 8 %), ALVL 85 a § 1 mom. 2 k	450	330	350	370	380	390	
10. Muut menot							
<i>TVL ja siihen liittyvä verotus</i>							
1. Obligaatioiden koron verovapaus, L 878/85, L 412/69, L 785/81, L 952/85, L 726/88, L 1341/90, TVL 33 §	50	40	-	-	-	-	- Verotuki korkotulon verovapauden osalta. Tuki on laskettu korkotulon lähdeveroprosentin mukaan.

5. Verojärjestelmän kautta annettava tuki

Verotuet tehtävälueittain Nimike / säännös	Arvioitu verotuki miljoonaa markkaa						Huomautuksia
	1997	1998	1999	2000	2001*	2002**	
2. Talletusten koron verovapaus, L 1000/85 1 §, L 726/88, L 1341/90, TVL 33 §	500	500	500	200	-	-	Verotuki korkotulon verovapauden osalta. Tuki on laskettu korkotulon lähdeveroprosentin mukaan. Tuki on poistettu 1.6.2000.

11. Ei eriteltävissä

TVL ja siihen liittyvä verotus

1. Ns. henkilökuntaetuuksien verovapaudet, TVL 69 §	1 200	1 300	1 400	1 500	1 500	..	Suuruusluokka-arvio.
2. Työmarkkinajärjestöjen jäsenmaksujen vähentäminen, TVL 95 § 1 mom. 2 k	1 100	1 050	1 000	1 050	1 050	1 050	
3. Ansiotulovähennys kunnallisverotuksessa, TVL 145 §	1 700	1 650	2 800	3 200	3 400	4 600	
4. Kotitalousvähennys, TVL 127a-127c, L 728/97	0	50	50	60	70	80	
5. Luontoisetujen osittainen verovapaus, TVL 64 §	600	400	400	400	350	..	
6. Erityisalojen matkustamiskustannusten korvauksen verovapaus, TVL 71 §, 73 §	60	70	70	70	60	..	
7. Päivärahojen osittainen verovapaus, TVL 71 §, 73 §	120	80	70	70	80	..	

Välillinen verotus

1. Julkisen toiminnan välituotepanosten alempi keskimääräinen alv-kanta	300	830	860	890	930	..	
2. Muun toiminnan välituotepanosten alempi keskimääräinen alv-kanta	220	230	250	260	260	..	
3. Muuttotavarana tuotujen autojen veroton maahantuonti, TulliveroL 14 § 1 mom. 3 k ja 2 mom., ETY 918/83, L 1482/94 25 §, L 413/97 25 §	350	410	490	570	560	..	Sisältää auto- ja moottoripyöräveron ja alv:n menetykset.

Liitteet

LIITE 1

YHDISTELMÄT VALTION TALOUSARVIOISTA JA TILINPÄÄTÖKSISTÄ VUOSILTA 2000 JA 2001

	Talousarvio		Tilinpäätös	
	2000	2001 Miljoonaa markkaa	2000	2001
Tulot	231 279	217 782	224 485	210 631
Menot	231 279	217 782	228 746	214 475
Ylijäämä				
Alijäämä			4 261	3 845
Kumulatiivinen ylijäämä edeltäviltä varainhoitovuosilta			12 004	7 743
Kumulatiivinen ylijäämä			7 743	3 899
Tulot				
11 Os. Verot ja veronluonteiset tulot	177 605	175 860	181 651	174 594
12 Os. Sekalaiset tulot	36 563	28 142	34 001	26 705
13 Os. Korkotulot ja voiton tuloutukset	7 505	7 955	8 203	8 155
15 Os. Lainat	606	1 125	631	1 177
15 Os. Ylijäämän käyttö	9 000	4 700	-	-
Tulot yhteensä	231 279	217 782	224 485	210 631
Menot				
21 Pl. Tasavallan presidentti	40	37	36	32
22 Pl. Eduskunta	354	477	355	458
23 Pl. Valtioneuvosto	211	231	211	230
24 Pl. Ulkoasiainministeriö	3 705	4 020	3 687	3 942
25 Pl. Oikeusministeriö	3 213	3 224	3 205	3 226
26 Pl. Sisäasiainministeriö	7 271	7 874	6 994	7 634
27 Pl. Puolustusministeriö	10 056	9 938	10 055	9 829
28 Pl. Valtiovarainministeriö	30 014	31 038	29 980	30 883
29 Pl. Opetusministeriö	28 260	30 791	27 918	30 634
30 Pl. Maa- ja metsätalousministeriö	13 547	14 316	13 224	14 241
31 Pl. Liikenne- ja viestintäministeriö	8 553	10 526	8 528	10 482
32 Pl. Kauppa- ja teollisuusministeriö	5 362	5 756	5 541	5 460
33 Pl. Sosiaali- ja terveysministeriö	43 629	45 843	43 266	45 222
34 Pl. Työministeriö	11 435	11 679	10 469	10 576
35 Pl. Ympäristöministeriö	3 858	3 675	3 849	3 571
36 Pl. Valtionvelan korot	61 771	24 518	61 427	24 332
37 Pl. Valtionvelan vähentäminen	-	13 838	-	13 721
Menot yhteensä	231 279	217 782	228 746	214 475

LIITE 2
TALOUSARVION TOTEUTUMINEN VUONNA 2001

	Miljoonaa markkaa		Miljoonaa markkaa
Talousarviot		Talousarviotalouden kassalaskelma	
Varsinainen tuloarvio	212 298	Tilinpäätöksen tulot	210 631
Lisätuloarviot	5 484	Tulorästien ja muiden korjauserien vaikutus	-3 472
Tuloarviot yhteensä	217 782	Talousarviotalouden kassatulot ¹⁾	207 159
Varsinainen menoarvio	212 296	Tilinpäätöksen menot	214 475
Lisämenoarviot	5 486	Menorästien vaikutus	27
Menoarviot yhteensä	217 782	Siirrettyjen määrärahojen vaikutus	234
Talousarvion ylijäämä	0	Valtionvelan nettokuoletukset	-12 190
		Muiden korjauserien vaikutus	-27
		Talousarviotalouden kassamenot ²⁾	202 519
		Talousarviotalouden kassajäämä	4 640
Tilinpäätös		Valtiontalouden kassalaskelma	
Tulot tuloarvioita pienemmät	7 151	Talousarviotalouden kassatulot ¹⁾	207 159
Tilinpäätöksen tulot	210 631	Talousarvion ulkopuolisten rahastojen tulot, netto ³⁾	15 214
Menot menoarvioita pienemmät		Valtiontalouden kassatulot ¹⁾	222 373
- säästyneet menot	-3 775	Talousarviotalouden kassamenot ²⁾	202 519
- arviomäärärahojen ylitykset	468	Talousarvion ulkopuolisten rahastojen menot, netto ³⁾	13 887
Tilinpäätöksen menot	214 475	Valtiontalouden kassamenot ²⁾	216 406
Tilinpäätöksen alijäämä (-)	-3 845	Valtionvelan nettokuoletukset	7 646
		Valtiontalouden kassajäämä	-1 679

¹⁾ Ilman nettolainanottoa.

²⁾ Ilman valtionvelan nettokuoletuksia.

³⁾ Ilman siirtoja talousarviosta ja talousarvioon.

LIITE 3

ARVIOMÄÄRÄRAHOJEN YLITYKSET JA NIIDEN PERUSTELUT ¹⁾

Tili	Tilin nimi	Määrä- raha ²⁾ Milj. mk	Määrä- rahan ylitys Milj. mk	Määrä- rahan ylitys, %	Ylitys- lupa ³⁾ Milj. mk	Ylityslupa määrä- rahasta, %
24.99.23.	Erityisasiantuntijoista aiheutuvat menot	35	1	2,0	1	3,7
24.99.95.	Kurssivaihtelut	0	1	951,9	1	1 000,0
25.01.29.	Erityismenot	15	1	7,8	1	9,7
25.10.29.	Erityismenot	32	0	1,5	1	1,6
25.70.21.	Vaalimenot	2	1	36,3	1	40,0
26.97.32.	Kuntien yhdistämisavustukset ja kuntajako	45	0	0,3	0	0,3
26.97.35.	Valtion korvaus edunvalvontapalvelujen tuotta- misessa	16	0	1,0	0	1,0
27.99.40.	Lapuan patruunatehtaan onnettomuuden tapa- turmakorvaukset	0	0	10,3	0	10,3
28.07.05.1.	- Valtion palveluksen perusteella myönnetty eläkkeet, kuntoutustuet ja perhe-eläkkeet	10 630	25	0,2	5	0,0
28.07.05.3.	- Kansanedustajain eläkkeet ja perhe-eläkkeet	45	0	0,7	0	0,7
28.07.05.4.	- Toisen korvauslain 7 § 2 momentissa tarkoite- tut eläkkeet	0	0	17,3	0	18,0
28.07.05.5.	- Liikelaitosten ja liiketoimintaa harjoittavien val- tion virastojen ja laitosten eläkkeet, kuntoutus- tuet ja perhe-eläkkeet	280	1	0,3	1	0,3
28.39.40.	Arpajaisten tuoton palauttaminen Ahvenan- maan maakunnalle	4	1	32,3	1	32,3
28.81.23.	Arvonlisäveromenot	4 450	14	0,3	15	0,3
28.81.24.1.	- Kahdenvälinen kehitysyhteistyö	30	4	12,9	1	2,9
28.81.95.	Lakiin tai asetukseen perustuvat menot, joita varten talousarvioon ei ole erikseen merkitty määrärahaa	1	1	65,3	1	77,7
29.60.30.01.1.	- Kunnallinen ammatillinen koulutus	4 064	149	3,7	125	3,1
29.69.56.1.	- Valtionosuus käyttökustannuksiin	15	0	0,7	0	0,7
29.70.52.2.	- Takausvastuusuoritukset	176	6	3,5	5	3,0
29.70.55.3.	- Asumislisä	1 107	137	12,4	21	1,9
29.70.59..	Lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten opiske- lijoiden koulumatkatuki	135	12	9,2	12	9,2
29.88.53.03.	Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen toimin- taan	11	1	4,6	1	4,6
29.88.66.	Rahoitusosuudet kansainvälisille järjestöille	53	2	3,6	2	3,6
29.90.52.31.	- Muuhun taiteen edistämiseen	24	0	0,0	6	24,0
30.12.43.	Eu-tulotuki	2 371	218	9,2	218	9,2
30.13.42.	Luopumiskorvaukset	414	0	0,1	1	0,1
30.15.44.	Hevostalouden edistäminen	32	1	4,7	3	7,9
32.10.99.	Vahingonkorvaukset	24	1	6,0	2	6,2
32.20.27.	Tutkimus- ja kehitystoiminta	770	35	4,6	38	4,9
32.30.44.1.	Alueellinen kuljetustuki	20	2	11,5	2	12,0
33.06.26.	Mielentilatutkimustoiminnan menot	10	1	10,9	1	10,9
33.17.51.	Työttömyysturvalain mukainen perusturva	174	3	1,7	3	1,7
33.19.50.	Valtion osuus merimieseläkekassan menoista ..	173	0	0,2	1	0,4
33.19.60.	Valtion osuus kansaneläkeläistä johtuvista menoista	5 740	1	0,0	4	0,1
33.20.53.	Valtion osuus maatalousyrittäjien tapaturmava- kuutuksen kustannuksista	73	3	4,0	3	4,1
33.22.50.	Sotilasvammakorvaukset	1 558	22	1,4	25	1,6
33.32.31.1.	- Pienet hankkeet	153	3	2,0	3	2,0

Tili	Tilin nimi	Määrä- raha ²⁾ Milj. mk	Määrä- rahan ylitys Milj. mk	Määrä- rahan ylitys, %	Ylitys- lupa ³⁾ Milj. mk	Ylityslupa määrä- rahasta, %
34.06.02.1.	- Palkkaukset	235	34	14,5	35	14,9
34.99.23.	Siviilipalvelus	20	1	4,5	1	7,0
34.99.50.1.	Palkkaturva	141	0	0,2	10	7,1
35.10.27.	Ympäristövahinkojen torjunta	10	3	25,0	3	25,0

¹⁾ Perustelut:

24.99.23.	Määrärahan käytön perusteita laajennettu. Momentilta maksetaan muitakin kuin palkkamenoja.
24.99.95.	Suomen markan ja euron arvon vahvistuminen.
25.01.29.	Onnettomuustutkinnasta aiheutuvien menojen arvioitua suurempi kasvu.
25.10.29.	Todistajille maksettavien korvausten kasvu suullisten pääkäsittelyjen lisääntymisen ja korvausten ko- rottamisen johdosta.
25.70.21.	Vaalivalmiuden ylläpito aiheuttanut ennakoitua enemmän menoja.
26.97.32.	Määrättyjen laskentaperusteiden ja vuosien 2000 ja 2001 vaihteen asukaslukujen perusteella mää- räytyneet yhdistämisyhdistykset muodostuivat suuremmiksi kuin oli arvioitu.
26.97.35.	Edunvalvontojen lukumäärän ennakoitua suurempi kasvu.
27.99.40	Vuonna 2001 maksetut korvaukset Lapuan patruunatehtaan onnettomuudessa loukkaantuneille ovat ylittäneet arvioidun korvausten määrän.
28.07.05.1.	Joulukuun lakisääteisten eläkkeiden kattaminen.
28.07.05.3.	Joulukuun lakisääteisten eläkkeiden kattaminen.
28.07.05.4.	Joulukuun lakisääteisten eläkkeiden kattaminen.
28.07.05.5.	Joulukuun lakisääteisten eläkkeiden kattaminen.
28.39.40.	Arpajaisverolain (552/1992) nojalla Ahvenanmaan raha-automaattiyhdistys suorittaa valtiolle arpajais- veroa (vuoden 2000 osalta 5 291 914 mk), jonka valtion palauttaa Ahvenanmaan maakunnalle.
28.81.23.	Arvonlisäveromenoja maksetaan arvioitua enemmän.
28.81.24.1.	Arvonlisäveromenoja maksetaan arvioitua enemmän.
28.81.95.	Lakin perustuva sosiaali-terveydenhuollon käyttökustannuksiin maksettava vuoden 1994 valtion- osuuksien loppuerä, jota varten sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla ei v. 2001 talousarvios- sa ole enää määrärahaa.
29.60.30.01.1.	Opiskelijamäärän muutos.
29.69.56.1.	Tuntimäärien painottuminen kalliimpaan koulutukseen.
29.70.52.2.	Ennakoitua suuremmat takausvastuusuoritukset.
29.70.55.3.	Asumislisän ja opintorahan ennakoitua suurempi käyttö.
29.70.59.	Julkisen liikenteen taksojen tarkistus.
29.88.53.03.	Kohonneet henkilöstökulut.
29.88.66.	CERNin jäsenosuuden maksamisessa käytetyn valuuttakurssin kasvu.
29.90.52.31.	Suomen Kansallisteatterin peruskorjauslainan korot.
30.12.43.	Tuki on EU:n kokonaan rahoittamaa tukea, jota maksetaan myös Ahvenanmaalle. Ylitystarve johtuu hallinnollisten hintojen alentamisesta sekä vilja- että eläintuotteiden osalta.
30.13.42.	Varattu määräraha on Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen laskelmissa arvioitu 0,01 % liian pieneksi.
30.15.44.	Raviratojen ulkopuolisten totopelitoiminnan laajenemisen ja tehokkaan markkinoinnin ansiosta totope- lin kokonaisvaihto on kehittynyt viime vuoden aikana suotuisasti. Vastaavasti valtion vedonlyöntiosuus on kasvanut arvioitua enemmän.
32.10.99.	Wärtsilä Meriteollisuus Oy:n konkurssipesän saatavista johtuvien vahingonkorvausten suorittaminen.
32.20.27.	Vuonna 2000 on siirrytty ko. momentin käytössä suoriteperusteisuuteen. Muutos aiheutti menojen ai- kaistumisen. Muutos vaikutti määrärahoihin keskeisimmin vuosina 2000 ja 2001.
32.30.44.1.	Kuljetusmäärien lisääntyminen ja euroon siirtymisestä johtuva kaikkien vuonna 2001 saapuneiden kuljetustukihakemusten maksaminen vuoden 2001 aikana.
33.06.26.	Mielentilatutkimuspäivien määrän lisääntyminen.
33.17.51.	Vuoden 2001 menoiksi Kela arvioi 522 mmk, josta valtion osuus on 177 mmk.
33.19.50.	Eläkemenon kasvu.
33.19.60.	Eläkkeensaajien asumistuki- sekä lapsen hoitotukimenon kasvu.
33.20.53.	Sijoitustuottojen aleneminen.
33.22.50.	Arvioitua suuremmat invalidikorvaukset: sairaanhoito- ja laitoshuolto- ja asunnon muutostyökustannuk- set sekä avohuoltokustannusten korvaus kunnille.

- 33.32.31.1. Hyväksyttyjen hankkeiden toteuttamisajankohkien muutos aikaisemmin käytettävissä olleisiin arvioihin verrattuna.
- 34.06.02.1. Talousarviossa mainittu ristiinkäyttöoikeus ko. momenttien välillä.
- 34.99.23. Ylitystarve johtuu suuremmista matkakustannuksista, palveluspaikatta jääneistä sekä siviilipalveluksessa koulutetuista siviilipalvelusmiehistä aiheutuneista arvioitua suuremmista kustannuksista.
- 34.99.50.1. Lakisääteinen meno. Työttömyysvakuutusrahasto korvaa valtiolle vuosittain jälkikäteen palkkaturvana maksettujen ja työnantajilta ja niiden konkurssipesiltä takaisinperittyjen pääomamäärien erotuksen.
- 35.10.27 M/v Janran ja m/s Finnreelin vahinkojen torjuntakustannukset.

²⁾ Talousarviossa ja lisätalousarvioissa myönnetty määräraha yhteensä.

³⁾ Voimassa olevan ylitysluvan määrä tilinpäätöshetkellä (= se määrä, jota ei ole katettu lisätalousarvioilla).

LIITE 4

VALTION VEROOPERUSTEIDEN MUUTOKSET VUONNA 2001

Vero, tuotto ja osuus verotuloista v. 2001	Tärkeimmät veroperusteiden muutokset
---	--------------------------------------

Tulo- ja varallisuusvero
72 182 milj. mk
41,3 %

Tulosta ja varallisuudesta suoritetaan valtiolle veroa tuloverolain (L 1535/1992) ja varallisuusverolain (L 1537/1992) mukaan, elinkeinoverotus toimitetaan elinkeinoverolain (L 360/1968) ja maataloustulolähteen verotus maatilatalouden tuloverolain (L 543/1967) sekä niihin myöhemmin tehtyjen muutosten mukaan. Verotuksessa luonnollisten henkilöiden tulot jaetaan ansio- ja pääomatuloihin. Ansiotulojen verotusta koskeva tuloveroasteikko on porrastettu tulotason mukaan. Pääomatuloihin kohdistuu suhteellinen 29 prosentin pääomatuloverokanta, joka on yhtä suuri kuin yhteisöverokanta.

Ansiotulosta valtiolle suoritettavan tuloveron progressiivinen veroasteikko (L 1167/2000) oli seuraava:

Verotettava ansiotulo, mk	Vero alarajan kohdalla, mk	Vero alarajan ylittävistä tulosta, %
66 000 – 85 000	50	14
85 000 – 117 000	2 710	18
117 000 – 184 000	8 470	24
184 000 – 325 000	24 550	30
325 000 –	66 850	37

Valtion- ja kunnallisverotuksessa myönnettävän tulonhankkimisvähennyksen enimmäismäärä korotettiin 2 400 markasta 2 700 markkaan ja vähennyksen kertymäprosentti muutettiin kolmesta sataan (L 1165/2000). Muutoksen valtion verotulokertymää alentava vaikutus oli noin 180 milj. mk.

Kotitaloustyön tukemisessa siirryttiin väliaikaisista alueellisista kokeiluista koko maassa myönnettävään verosta tehtävään kotitalousvähennykseen (L 995/2000). Samalla vähennyksestä tuli henkilökohtainen, kun kokeiluaikana se oli kotitalouskohtainen. Kotitalousvähennys tehdään ensisijaisesti valtion tuloverosta, mutta jos vähennys ylittää valtion tuloveron määrän, ylittävä osuus vähennetään kunnallisverosta, vakuutetun sairausvakuutusmaksusta ja kirkollisverosta näiden verojen suhteessa. Vuonna 2001 kotitalousvähennyksen enimmäismäärä on 5 000 markkaa 500 markan omavastuun ylittävältä osalta. Vähennyksen määrä arvioitiin v. 2001 yhteensä noin 150 milj. markaksi, josta valtion osuus on noin 95 %.

Tuloverolakia muutettiin siten, että maatalouden harjoittaja, yksityinen elinkeinonharjoittaja, kuolinpesä ja verotusyhtymän osakas voivat valita verotuksessa pääomatulosuudeksi 18 prosentin sijasta 10 % verovuotta edeltäneen verovuoden päättyessä maatalouteen tai elinkeinotoimintaan kuuluneesta nettovarallisuudesta tai osakkaan yhtymävarallisuudesta (L 576/2001). Lakia sovelletaan ensimmäisen kerran jo vuodelta 2001 toimitettavassa verotuksessa. Lainmuutos alentaa valtion tuloveron tuottoa runsaat 135 milj. mk.

Maatilatalouden tuloverolakia muutettiin siten, että maatalouden tulosta vähennettävän tasausvarauksen enimmäismäärä korotetaan 30 prosentista 40 prosenttiin ja varauksen markkamäärän enimmäismäärä 40 000 markasta 80 000 markkaan (L 575/2001). Lainmuutos alentaa valtion tuloveron tuottoa noin 140 milj. mk.

Vero, tuotto ja osuus verotuloista v. 2001	Tärkeimmät veroperusteiden muutokset
	Varallisuusverolakia muutettiin (L 1085/2000) siten, että eri sijoitusmuotojen verokohdeltu yhtenäistyy siten, että erilaiset arvopaperit, kuten ulkomaiset osakkeet, merkintä-oikeudet, johdannaisosimukset ja sijoitusrahasto-osuudet arvostetaan varallisuusverotuksessa 70 prosenttiin käyvistä arvostaan. Käytäntö koskee myös julkisesti noteerattuja työsuhdeoptioita sekä julkisesti noteerattuihin osakkeisiin oikeuttavia työsuhdeoptioita. Lisäksi tehtiin tarkennuksia yhtiön osakkeen verotusarvon ja matemaattisen arvon laskemista koskeviin säännöksiin ja samalla yhtiön nettovarallisuuden määrittämissäännöksiin. Varallisuusveron tuoton on arvioitu alenevan lainmuutosten johdosta muutamia kymmeniä miljoonia markkoja. Lisäksi nettovarallisuuden määrittämistä koskevien muutosten on arvioitu lisäävän tuloveron tuottoa 40-60 milj. markalla.
Korkotulojen lähdevero 1 295 milj. mk 0,7 %	Veroperustetta ei muutettu.
Perintö- ja lahjavero 2 288 milj. mk 1,3 %	Ei merkittäviä veroperustemuutoksia.
Arvonlisävero 58 129 milj. mk 33,3 %	Tavaroiden ja palvelujen liiketoiminnan muodossa Suomessa tapahtuvasta myynnistä, tavarantoimittajan maahantuonnista, yhteisöhanke- ja tavarantoimittajan siirrosta varastointine- nettelyssä suoritetaan valtiolle veroa arvonlisäverolain (L 1501/1993) mukaan. Yleinen verokanta on 22 % veron perusteesta, ja tietyille hyödykeryhmille on säädetty alennettu verokanta tai nollaverokanta. Eräiden tavaroiden ja palvelujen myynti on vapautettu arvonlisäverosta.
Eräistä vakuutusmaksuista suoritettava vero 2 113 milj. mk 1,2 %	Veroperustetta ei muutettu.
Apteekkimaksut 554 milj. mk 0,3 %	Veroperustetta ei muutettu.
Tupakkavero 3 550 milj. mk 2,0 %	Veroperustetta ei muutettu.
Alkoholijuomavero 7 670 milj. mk 4,4 %	Veroperusteita ei muutettu.
Virvoitusjuomavero 197 milj. mk 0,1 %	Virvoitusjuomaverosta annettua lakia muutettiin siten (L 1087/2000), että kivennäis- vesistä kannettavan 4,1% virvoitusjuomaveron perusveron ja lisäveron sovelta- misalan ulkopuolelle rajattiin kaikki luonnonvedet. Muutoksen taloudellinen vaikutus virvoitusjuomaverokertymään on vähäinen, noin 150 000 mk.
Energiaverot 15 770 milj. mk 9,0 %	Ei merkittäviä veroperustemuutoksia.
Leimaverot 12 milj. mk 0,0 %	Veroperusteita ei muutettu.

Liitteet

Vero, tuotto ja osuus verotuloista v. 2001	Tärkeimmät veroperusteiden muutokset
Autovero 5 483 milj. mk 3,1 %	Autoverolakia muutettiin siten (L 421/2001), että muuttotavaroissa maahan tuotavan ajoneuvon alennus autoverosta koskee myös ennen varsinaista Suomeen muuttoa Suomessa väliaikaisesti oleskelleen ulkomailla käytössä ollutta ajoneuvoa. Myös ulkomailla opiskelleiden oikeutta alennukseen Suomeen tuomansa ajoneuvon verosta muutettiin. Lisäksi muuttotavaroissa Suomeen tuotujen ajoneuvojen verotonta luovutusta rajoittavia niin sanottua karenssiaikaa koskevia säännöksiä selvennettiin. Vaikutus autoverokertymään on noin 300 milj. mk.
Moottoriajoneuvovero 1 238 milj. mk 0,7 %	Veroperusteita ei muutettu.
Varainsiirtovero 2 024 milj. mk 1,2 %	Ei merkittäviä veroperustemuutoksia.
Arpajaisvero 542 milj. mk 0,3 %	Arpajaisverolakia muutettiin siten, että peliautomaattien, pelien ja pelilaitteiden pitämisestä muualla kuin arpajaislainsäädännössä tarkoitettussa pelikasinossa suoritettavan arpajaisveron verokanta korotettiin kolmesta prosentista viiteen prosenttiin tuotosta (L 911/2000). Vaikutus arpajaisveron tuottoon on noin 65 milj. mk.
Ajoneuvovero 1 348 milj. mk 0,8 %	Veroperustetta ei muutettu.
Jätevero 186 milj. mk 0,1 %	Veroperustetta ei muutettu.

LIITE 5

VALTION TALOUSARVIOTALOUDEN HENKILÖSTÖN MÄÄRÄ

	1997	1998	1999	2000	2001
Virkasuhteiset	94 484	96 516	97 720	97 591	100 322
Kuukausipalkkaiset	94 428	96 418	97 590	97 424	100 125
- kokoaikaiset	88 369	90 040	91 267	91 009	93 113
- osa-aikaiset	6 059	6 476	6 453	6 415	7 012
Tuntipalkkaiset	56	98	130	167	197
Työsuhteiset	28 730	28 427	27 761	26 130	20 219
Kuukausipalkkaiset	26 255	26 320	26 320	24 820	19 106
- kokoaikaiset	21 660	23 833	23 767	22 182	17 028
- osa-aikaiset	4 595	4 594	3 994	3 638	2 078
Tuntipalkkaiset	2 475	2 107	1 441	1 310	1 113
Yhteensä	123 214	124 943	125 481	123 721	120 541

LIITE 6

VALTION TALOUSARVIOTALOUDEN HENKILÖSTÖÄ KUVAAVIA TUNNUSLUKUJA

Tunnusluku	1997	1998	1999	2000	2001
Henkilöstömäärä	123 214	124 943	125 481	123 721	120 541
- muutos edellisestä vuodesta, %	0,7	1,4	0,4	-1,4	-2,6
Miehiä, %	54,9	54,2	53,9	53,6	52,2
Naisia, %	45,1	45,8	46,1	46,4	47,8
Osa-aikaisia, %	9,1	8,9	8,3	7,9	8,1
Määräaikaisia, ¹⁾ %	28,3	28,1	29,4	28,9	29,8
Henkilöstön keski-ikä, v	41,9	42,0	42,1	42,4	42,4
Seniори-ikäisiä, väh. 45 v. %	42,3	43,3	43,7	45,1	45,3
Koulutustasoindeksi ²⁾	4,3	4,4	4,7	4,9	5,0
Henkilöstön käyttöaste, ³⁾ %	81,5	81,5	81,7	81,6	81,8
Keskim. kokonaisansiot mk/kk	11 974	12 343	12 770	13 281	13 967
Palkkojen sivukulut, ⁴⁾ %	64,7	64,0	63,1	61,9	60,3
Henkilöstön luonnollinen poistuma, ⁵⁾ %	3,2	3,7	3,9	4,3	4,3
Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet, ⁵⁾ %	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Sairauspoissaolojen osuus säännöllisestä työajasta, %	3,2	3,2	3,2	3,4	3,4

¹⁾ Sisältää myös määräaikaiset, joilla on taustavirka sekä työllisyyden hoitovaroin palkatut ja harjoittelijat.

²⁾ Koulutustasoindeksi lasketaan painottamalla koulutustasoluokittaiset indeksiluvut kunkin koulutustason henkilömäärillä.
Koulutustasoindeksit:

Alempi perusaste = 1
Ylempi perusaste = 2
Keskiaste = 3,5
Alin korkea-aste = 5
Alempi korkeakouluaste = 6
Ylempi korkeakouluaste = 7

Tutkijakoulutusaste (lisensiaatti tai tohtori) = 8

³⁾ Tehdyn työajan osuus säännöllisestä työajasta.

⁴⁾ Väillisten työvoimakustannusten osuus tehdyn työajan palkoista.

⁵⁾ Osuus henkilöstöstä edellisen vuoden lopussa.

LIITE 7
VALTION TALOUSARVIOTALOUDEN PALKKAUSMENOT¹⁾

	1997	1998	1999	2000	2001
	Miljoonaa markkaa				
Valtion palkkaukset					
Virkasuhteiset	14 218	15 030	15 710	16 427	17 466
Työsuhteiset	3 687	3 875	3 929	3 904	3 196
Yhteensä	17 905	18 905	19 639	20 331	20 663
Muutos edellisestä vuodesta, %	-0,2	5,6	3,9	3,5	1,6

¹⁾ Eivät sisällä työnantajan sosiaaliturvamaksuja

LIITE 8
VALTION MAKSAMIEN ELÄKKEIDEN LUKUMÄÄRÄ JA ELÄKEMENOT

	1997	1998	1999	2000	2001
Valtion palvelukseen perustuvat eläkkeet	210 591	214 659	220 851	226 188	230 957
Omat eläkkeet	158 727	162 869	168 786	174 232	179 683
Perhe-eläkkeet	51 864	51 790	52 065	51 956	51 274
Kunnan, yksityisen ym. palvelukseen perustuvat eläkkeet	43 716	45 059	47 348	49 925	52 109
Omat eläkkeet	38 328	40 197	42 323	44 211	46 331
Perhe-eläkkeet	5 388	4 862	5 025	5 714	5 778
Muut eläkkeet	2 946	3 490	2 906	2 245	2 202
Omat eläkkeet	2 374	2 336	1 846	1 806	1 788
Perhe-eläkkeet	572	1 154	1 060	439	414
Eläkkeet yhteensä	257 253	263 208	271 105	278 358	285 268
Muutos edellisestä vuodesta, %	2,3	2,3	3,0	2,7	2,5
Eläkemenot, miljoonaa markkaa	12 748	13 192	13 698	14 188	15 047
Muutos edellisestä vuodesta, %	3,0	3,5	3,8	3,6	6,1

LIITE 9

VALTION TALOUSARVIOTALOUDEN VIRKASUHTEINEN HENKILÖSTÖ SIOJITUSPALKKAUSLUOKAN JA SUKUPUOLEN MUKAAN MARRASKUUSSA 2001

Palkkausluokkaryhmä ¹⁾	Yhteensä	Miehiä	Naisia	Naisten osuus, %
1 - A 2	9	4	5	56
2 A 3 - A 7	208	112	96	46
3 A 8 - A 12	13 064	4 547	8 517	65
4 A 13 - A 17	34 871	16 234	18 637	53
5 A 18 - A 21	18 039	9 961	8 078	45
6 A 22 - A 24	8 386	4 908	3 478	41
7 A 25 -	9 179	6 705	2 474	27
Yhteensä	83 756	42 471	41 285	49

¹⁾ Virkasuhteisista 83 % on sijoitettu palkkausluokkiin. Taulukossa ovat mukana A- ja C-palkkausluokkiin sijoitetut.

Palkkausluokkaryhmittelyssä on C-palkkausluokat otettu huomioon seuraavasti:

- 3 C 32 - C 38
- 4 C 39 - C 47
- 5 C 48 - C 55
- 6 C 56 - C 61
- 7 C 62 -

LIITE 10

VALTION LAINANANTO

10.1. Valtion lainananto ¹⁾

	Laina- pääoma 31.12.2000	Lisäys 2001	Vähennys 2001	Laina- pääoma 31.12.2001	Korot 2001	Pääoma- muutos 2001/00
	Miljoonaa markkaa					%
Ulkoasiainministeriön hallinnonala	413	-	58	355	1	-14
Kehitysluotot	384	-	29	355	0	-8
Lainat Teollisen yhteistyön rahasto Oy:lle (Finnfund)	29	-	29	-	0	.
Sisäasiainministeriön hallinnonala	1	-	0	1	-	-13
Siirtokustannuslainat	1	-	0	1	-	-13
Puolustusministeriön hallinnonala	2	-	1	2	0	-22
Kauppahintasaatava VPU Pukutehdas Oy:ltä	2	-	1	2	0	-22
Valtiovarainministeriön hallinnonala	5 952	978	971	5 958	323	0
Osuuskunta Tradeka-yhtymän vakuuslaina	455	-	50	405	1	-11
Osuusliike Elannon vakuuslaina	96	-	96	-	2	.
Osuusliike Elannon jako-osuuslaina	224	-	224	-	-	.
Eläkekassa Tuen takauskorvauslaina	91	18	-	108	-	20
Anuukar Oy yhtiöpanos	22	-	-	22	-	0
Laina Medivire Työterveyspalvelut Oy:lle	5	-	1	3	0	-29
Laina Kapiteeli Oy:lle	600	-	600	-	49	.
Kauppahintasaatava Senaatti-kiinteistöltä	4 460	960	-	5 420	271	22
Opetusministeriön hallinnonala	92	-	27	65	5	-29
Rakennuslainat peruskouluille	38	-	10	28	2	-26
Lainat yksityisoppikoulujen muuttamiseksi kunnallisiksi kouluiksi	7	-	2	5	0	-24
Rakennuslainat kirjastoille	7	-	1	5	0	-23
Veikkausvoittovaroista myönnettyt lainat	41	-	14	27	2	-33
Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala	863	17	153	728	28	-16
Siirtokustannuslainat	6	-	1	5	0	-13
Maanparannuslainat	46	2	5	44	1	-6
Muut lainat asutustoiminnan edistämiseen	55	0	7	48	2	-13
Metsänparannuslainat	549	8	113	445	21	-19
Kauppahintasaatava Metsähallitukselta	74	-	25	49	3	-33
Uusjako- ja vesitilusjärjestelylainat	132	6	2	136	1	3
Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala	34	246	4	277	4	714
Kauppahintasaatava TAP-Yhtiöt Oy:ltä	4	-	0	4	0	-7
Kauppahintasaatava Suomen Autokatsastus Oy:ltä	4	-	3	1	0	-86
Kauppahintasaatava Tieliikelaitokselta	-	246	-	246	2	.
Lainat valtionrautateiden asuinrakennusten peruskorjaukseen	26	-	-	26	1	0

	Laina- pääoma 31.12.2000	Lisäys 2001	Vähennys 2001	Laina- pääoma 31.12.2001	Korot 2001	Pääoma- muutos 2001/00
	Miljoonaa markkaa				%	
Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala ...	1 888	399	360	1 927	38	2
Lainat Finnvera Oyj:lle	137	-	66	70	4	-49
Muut lainat teollisuuden edistämiseen	34	-	1	33	-	-4
Patria Industries Oyj:n vaihtovelkakirjalaina	103	-	100	3	11	-97
Partek Oyj:n debentuurilaina	97	-	-	97	5	0
Vienninedistämislainat	5	-	1	4	0	-19
Lainat energiatalouden edistämiseen	2	-	0	1	0	-20
Tuotekehityslainat	1 510	399	191	1 719	19	14
Työministeriön hallinnonala	1	-	-	1	-	-1
Työvoimalainat	1	-	-	1	-	-1
Valtion asuntorahasto	49 933	4 125	4 213	49 844	2 256	-2
Vuokratalolainat/rakentaminen	27 308	2 098	2 739	26 667	1 203	1
Vuokratalolainat/perusparannus	7 921	612	535	7 998	377	2
Vuokratalolainat/hankinta	1 563	61	35	1 589	76	15
Asumisoikeuslainat/rakentaminen	9 126	1 348	8	10 468	435	-22
Henkilökohtaiset lainat	4 015	7	896	3 122	164	0
Maatilatalouden kehittämisrahasto	4 143	787	630	4 300	136	-4
Maaseutuelinkeinolainat 96 -	817	99	78	838	11	3
Rakennepoliittikalain mukaiset lainat	388	4	34	358	8	-8
Maaseutuelinkeinolainat 91 - 95	863	-	119	744	40	-14
Maatilalainat	1 738	-	315	1 424	66	-18
Maaseudun pienimuotoisen elinkeinotoiminnan lainat	34	-	11	23	1	-33
Kolttalainat -97	3	1	0	4	0	15
Maaseutuelinkeinojen rahoituslainat 2000	12	652	3	661	0	5 284
Porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoitus- lainat 2000	-	6	-	6	-	.
Maankäyttölainat	11	0	3	8	1	-28
Velaksi myytyjen tilojen kauppahinnat	276	26	67	235	10	-15
Yhteensä	63 324	6 553²⁾	6 418³⁾	63 459	2 791	0

¹⁾ Taulukko ei sisällä valtion ydinjätehuoltorahaston ja valtion eläkerahaston lainanantoa eikä valtion asuntorahaston Fennica-lainoja.

²⁾ Luku sisältää pääomitettuja korkoja 4 milj. mk.

³⁾ Luku sisältää 2 465 milj. mk arvopaperistettuja lainasaamisia ja 89 milj. mk tileistä poistoja.

Erääntyneiden, maksamattomien lyhennysten määrä 31.12.2001 on 187 milj. mk ja erääntyneiden, maksamattomien korkojen määrä 45 milj. mk.

10.2. Valtion lainananto lainansaajasektoreittain ¹⁾

Sektorit	Laina- pääoma 31.12.2000 Miljoonaa markkaa	Laina- pääoma 31.12.2001 Miljoonaa markkaa	Korot 2001	Pääoma- muutos 2001/00 %
Yritykset ja asuntoyhteisöt	50 336	51 439	2 340	2
Yritykset	15 537	15 881	619	2
- Julkiset yritykset	9 133	10 435	458	14
- Yksityiset yritykset	6 404	5 446	161	-15
Asuntoyhteisöt	34 799	35 558	1 721	2
Rahoitus- ja vakuutuslaitokset	172	77	6	-55
Muut rahoituslaitokset	166	71	6	-57
Vakuutuslaitokset	6	6	0	0
Julkisyhteisöt	1 203	1 143	48	-5
Paikallishallinto	1 112	1 035	48	-7
Sosiaaliturvarahastot	91	108	-	19
Kotitaloudet	8 898	8 050	297	-10
Työnantaja- ja muut elinkeinonharjoittajien kotitaloudet	4 173	4 186	136	0
- Maatilatalouden harjoittajien kotitaloudet	4 165	4 173	136	0
- Muut elinkeinonharjoittajien kotitaloudet	8	13	0	63
Palkansaajakotitaloudet	4 661	3 779	159	-19
Muut kotitaloudet	64	85	2	33
Kotitalouksia palvelevat voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	2 331	2 396	101	3
Valtionkirkot	6	6	0	0
Muut voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	2 325	2 390	101	3
Ulkomaat	384	355	0	-8
Yhteensä	63 324	63 459	2 791	0

¹⁾ Taulukko ei sisällä valtion ydinjätehuoltorahaston ja valtion eläkerahaston lainanantoa eikä valtion asuntorahaston Fennica-lainoja.

10.3. Valtion lainananto toimialoittain lainansaajasektoreille "Yritykset ja asuntoyhteisöt" ja "Työnantaja- ja muut elinkeinonharjoittajien kotitaloudet"

Toimiala	Laina- pääoma 31.12.2000 Miljoonaa	Laina- pääoma 31.12.2001 markkaa	Korot 2001	Pääoma- muutos 2001/00 %
Erittelemätön elinkeinotoiminta	34	46	1	35
Maatalous, riistatalous ja metsätalous	4 248	4 228	142	0
Mineraalien kaivu	7	12	0	71
Energiamineraalien kaivu	6	6	0	0
Malmien ja mineraalien kaivu pois lukien energiamineraalit	1	6	0	500
Teollisuus	1 106	1 048	28	-5
Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan valmistus	12	18	0	50
Tekstiilien ja vaatteiden valmistus	12	12	0	0
Puutavaran ja puutuotteiden valmistus	42	42	0	0
Massan, paperin ja paperituotteiden valmistus; kustantaminen ja painaminen	42	48	0	14
Koksin, öljytuotteiden ja ydinpolttoaineen valmistus	18	12	0	-33
Kemikaalien, kemiallisten tuotteiden ja tekokuitujen valmistus	113	119	0	5
Kumi- ja muovituotteiden valmistus	36	36	0	0
Ei-metallisten mineraalituotteiden valmistus	115	115	5	0
Metallien jalostus ja metallituotteiden valmistus	71	83	0	17
Koneiden ja laitteiden valmistus	329	235	17	-29
Sähkötekniisten tuotteiden ja optisten laitteiden valmistus	274	285	6	4
Kulkuneuvojen valmistus	18	18	0	0
Muu valmistus	24	24	0	0
Rakentaminen	64	313	6	389
Tukku- ja vähittäiskauppa; moottoriajoneuvojen sekä henkilökohtaisten esineiden ja kotitalousesineiden korjaus	852	488	3	-43
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	36	42	0	17
Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	6	12	0	100
Kiinteistö-, vuokraus- ja tutkimuspalvelut; liike-elämän palvelut ..	48 126	49 410	2 294	3
Terveystieteiden- ja sosiaalipalvelut	18	18	0	0
Muut yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut	12	6	0	-50
Yhteensä	54 509	55 625	2 476	2

LIITE 11
VALTION KORKOTUKILAINAT
11.1. Valtion korkotukilainat

	Rahoituslaitosten osuus					Valtion osuus
	Laina- pääoma 31.12. 1999	Laina- pääoma 31.12. 2000	Lisäys 2001	Vähennys 2001	Laina- pääoma 31.12. 2001	Valtion maksamat korkotukiki- menot 2001
	Miljoonaa markkaa					Mmk
Ulkoasiainministeriön hallinnonala	1 835	1 572	197	486	1 283	93
Kehitysmaiden taloudellista kehitystä varten myönnettävät korkotukiluotot	1 835	1 572	197 ¹⁾	486	1 283	93
Sisäasiainministeriön hallinnonala	187	172	17	66	122	5
Kunnan talouden vakauttamisesta ja kuntaselvityksestä annetun lain (658/94) mukaiset korkotukilainat	187	172	17	66	122	5
Opetusministeriön hallinnonala	754	483	-	194	289	8
Opintolainojen korkotuki	754	483	-	194	289	8
Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala	4 702	4 767	1 028	777	5 018	201
Maaseutuelinkeinolain ja maatilalain mukaiset korkotukilainat	4 057	4 149	975	671	4 453	180
Eräiden maatilatalouden luottojen vakauttamisesta annettujen lakien mukaiset korkotukilainat	3	2	-	1	1	0
Maaseudun pienimuotoisen elinkeinotoiminnan edistämiseksi annetun lain mukaiset korkotukilainat	12	8	0	3	5	0
Ravi- ja ratsastusurheiluhankkeisiin myönnettävät korkotukilainat	3	0	-	-	-	-
Puutarhatalouden korkotukilainat	185	128	0	72	55	2
Kalatalouden korkotukilainat	5	3	-	1	2	0
Vesihuoltolaitteiden rakentamisen korkotukilainat	437	477	53	29	501	20
Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala	431	297	-	109	188	7
Kauppa- ja teollisuussatamien rakentamisen korkotukilainat	9	3	-	3	-	0
Lastialusten hankintojen tukemisen korkotukilainat	422	294	-	106	188	7
Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala	11 325	8 537	2 354	483	10 408	189
Finnvera Oyj:n korkotukilainat	5 770	5 631	1 267 ²⁾	-	6 898	164
Euroopan aluekehitysrahaston osarahoitteiset korkotukilainat	-	-	410	-	410	-
PK-yritysten investointien korkotukilainat	263	104	-	81	23	2
Energiainvestointien korkotukilainat	60	33	-	13	20	1
Suomen Vientiluotto Oy:n luotonoton korkotukilainat:						
Alushankinta	1 860	529	-	88	441	12
Antolainaus, muu	3 040	9	-	9	-	0
Julkisesti tuettu OECD-ehtoinen vientiluottojen korontasaus	331	2 232	677 ³⁾	292	2 617	10

	Rahoituslaitosten osuus					Valtion osuus
	Laina- pääoma 31.12. 1999	Laina- pääoma 31.12. 2000	Lisäys 2001	Vähennys 2001	Laina- pääoma 31.12. 2001	Valtion maksamat korkotuki- menot 2001 Mmk
	Miljoonaa markkaa					
Ympäristöministeriön hallinnonala	288	201	-	121	80	4
Yhdyskuntien vesiensuojeluinvestointien korkotukilainat ...	105	81	-	16	65	3
Teollisuuden vesiensuojeluinvestointien korkotukilainat	8	0	-	0	-	0
Ilmansuojelun ja jätehuollon investointien korkotukilainat ..	175	119	-	105	15	2
Valtion asuntorahasto	24 450	25 386	2 041	1 025	26 402	666
ASP-järjestelmään liittyvät korkotukilainat	4 595	3 870	656	750	3 776	61
Asuntolainojen korkotukilainat	19 788	21 496	1 385	271	22 610	604
Lämmityslaitoshankkeiden korkotukilainat	68	21	-	4	17	1
Huoltovarmuusrahasto	108	87	24	23	88	4
Turvavarastojen perustamisen ja ylläpitämisen korkotukilainat	108	87	24	23	88	4
Yhteensä	44 080	41 501	5 660	3 284	43 879	1 177

¹⁾ Luku sisältää valuuttakurssimuutosten aiheuttamaa lisäystä 76 milj. mk.

²⁾ Muutos on esitetty nettomääräisenä.

³⁾ Luku sisältää valuuttakurssimuutosten aiheuttamaa lisäystä 93 milj. mk.

11.2. Valtion korkotukilainat lainansaajasektoreittain

Sektori	Laina- pääoma 31.12.2000	Laina- pääoma 31.12.2001	Valtion maksamat korkotuki- menot 2001	Pääoma- muutos 2001/00
	Miljoonaa markkaa			%
Yritykset ja asuntoyhteisöt	19 109	19 323	549	1
<i>Yritykset</i>	<i>1 105</i>	<i>605</i>	<i>26</i>	<i>-45</i>
- Julkiset yritykset	160	98	4	-39
- Yksityiset yritykset	945	507	22	-46
Asuntoyhteisöt	18 004	18 718	523	4
Rahoitus- ja vakuutuslaitokset	5 689	7 338	165	29
Muut rahalaitokset	15	-	-	.
Muut rahoituslaitokset	5 631	7 308	164	30
Vakuutuslaitokset	43	30	1	-30
Julkisyhteisöt	696	638	24	-8
Paikallishallinto	696	638	24	-8
Kotitaloudet	11 544	11 695	317	1
<i>Työnantaja- ja muut elinkeinonharjoittajien kotitaloudet</i>	<i>4 227</i>	<i>4 490</i>	<i>181</i>	<i>6</i>
- Maatilataloudenharjoittajien kotitaloudet	4 160	4 460	180	7
- Muut elinkeinonharjoittajien kotitaloudet	67	30	1	-55
Palkansaajakotitaloudet	6 488	6 774	126	4
Muut kotitaloudet	829	431	10	-48
Kotitalouksia palvelevat voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	342	544	8	59
Valtionkirkot	21	20	0	-5
Muut voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	321	524	8	63
Ulkomaat	4 122	4 342	116	5
Yhteensä	41 501	43 879	1 177	6

11.3. Valtion korkotukilainat toimialoittain lainansaaajasektoreille "Yritykset ja asuntoyhteisöt" ja "Työnantaja- ja muut elinkeinonharjoittajien kotitaloudet"

Toimiala	Laina- pääoma 31.12.2000	Laina- pääoma 31.12.2001	Valtion maksamat korkotuki- menot 2001	Pääoma- muutos 2001/00
	Miljoonaa markkaa			%
Maatalous, riistatalous ja metsätalous	4 291	4 515	182	5
Mineraalien kaivu	3	27	0	.
Energiamineraalien kaivu	3	27	0	.
Teollisuus	328	114	6	-65
Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan valmistus	18	5	0	-72
Tekstiilien ja vaatteiden valmistus	5	10	0	99
Nahan ja nahkatuotteiden valmistus	2	1	0	-39
Puutavaran ja puutuotteiden valmistus	33	4	0	-88
Massan, paperin ja paperituotteiden valmistus; kustantaminen ja painaminen	28	11	0	-61
Koksin, öljytuotteiden ja ydinpolttoaineen valmistus	121	1	1	-99
Kemikaalien, kemiallisten tuotteiden ja tekokuitujen valmistus ...	3	1	0	-67
Kumi- ja muovituotteiden valmistus	12	10	0	-16
Ei-metallisten mineraalituotteiden valmistus	15	10	1	-30
Metallien jalostus ja metallituotteiden valmistus	59	43	2	-27
Koneiden ja laitteiden valmistus	18	2	0	-89
Sähkötekniisten tuotteiden ja optisten laitteiden valmistus	5	15	1	195
Kulkuneuvojen valmistus	1	0	0	-84
Muu valmistus	8	1	1	-91
Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	270	162	8	-40
Rakentaminen	5	9	0	80
Tukku- ja vähittäiskauppa; moottoriajoneuvojen sekä henkilökohtaisten esineiden ja kotitalousesineiden korjaus	13	8	0	-36
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	1	-	0	.
Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	405	187	6	-54
Kiinteistö-, vuokraus- ja tutkimuspalvelut; liike-elämän palvelut	13	81	3	.
Rahoitustoiminta	-	7	1	.
Erittelemätön elinkeinotoiminta¹⁾	18 006	18 702	523	4
Yhteensä	23 336	23 813	730	2

¹⁾ Valtion asuntorahaston sektorille "Asuntoyhteisöt" kohdistuvat korkotukilainat ovat pääosin erittelemättä toimialoittain.

LIITE 12
VALTION TAKAUKSET

	31.12.2000	31.12.2001	Muutos 2001/2000
	Miljoonaa markkaa		%
Talousarviotalous			
Yritykset	-	6 747	.
Suomalaiset lentoyhtiöt (sotariskitakuu)	-	6 747	.
Rahoitus- ja vakuutuslaitokset	5 256	4 818	-8
Arsenal-SSP Oy	300	300	0
Finnvera Oyj	4 825	4 450	-8
Sampo Pankki Oyj	131	68	-48
Julkisyhteisöt	567	205	-64
Eläkekassa Tuki	50	32	-36
Taidenäyttelyiden valtiontakuusta annetun lain (411/1986) mukaiset takaukset:			
Eduskunnan kirjasto	4	4	0
Helsingin kaupunginmuseo	10	-	.
Helsingin kaupungin taidemuseo	-	50	.
Hyvinkään taidemuseo	-	10	.
Joensuun taidemuseo	-	48	.
Nykytaiteen museo Kiasma	-	35	.
Pohjanmaan museo	48	-	.
Tampereen museot/Vapriikki	23	-	.
Tampereen taidemuseo	195	-	.
Turun maakuntamuseo	7	19	173
Valtion taidemuseo	231	7	-97
Kotitalouksia palvelevat voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	350	258	-26
Taidenäyttelyiden valtiontakuusta annetun lain (411/1986) mukaiset takaukset:			
Amos Andersonin taidemuseo	74	-	.
Didrichsenin taidesäätiö	-	6	.
Tiedekeskus Heureka	-	32	.
Turun taidemuseo	56	-	.
Suomen Kansallisteatterin Osakeyhtiö (peruskorjaus)	220	220	0
Ulkomaat	2 049	3 033	48
Pohjoismaiden Investointipankki	2 049	2 459	20
Suomen Vientiluotto Oyj	-	573	.
Talousarviotalous yhteensä	8 223	15 061	83
Maatilatalouden kehittämisrahasto	23	22	-1
Maaseutuelinkeinolain (1295/90) 33-35 §:n ja maaseutuelinkeinoasetuksen (248/91) 31 ja 32 §:n mukaiset valtiontakaukset	23	22	-1
Valtion asuntorahasto	10 635	11 738	10
Asuntotuotantolain 13 a §:ssä tarkoitetut valtiontakaukset	3 500	3 000	-14
Vuokra-asuntolainojen korkotuesta annetun lain (867/80) 9 §:ssä tarkoitetut valtion täytet takaukset	2 247	2 382	6
Asumisoikeustalolainojen korkotuesta annetun lain (1205/93) 10 §:ssä tarkoitetut valtion täytet takaukset	226	261	15

	31.12.2000	31.12.2001	Muutos 2001/2000
	Miljoonaa markkaa		%
Omistusasuntolainojen valtiontakauksista annetun lain (204/96) mukaiset valtion osatakaukukset	4 662	6 095	31
Valtiontakuurahasto	11 249	8 233	-27
Vientitakuiden voimassa oleva vastuu	9 570	7 141	-25
Valtiontakausten voimassa oleva vastuu	1 672	1 088	-35
Muiden takuiden voimassa oleva vastuu	7	3	-47
Huoltovarmuusrahasto	87	88	1
Takausvastuu turvavarastolain (970/82) 6 §:n mukaisista turvavarastolainoista	87	88	1
Liikelaitokset	312	504	62
Valtion liikelaitoksista annetun lain 12 §:n 3 momentin nojalla valtion liikelaitosten antamat vakuudet liikelaitoskonserniin kuuluvan tytäryhtiön lainasta			
<i>Ilmailulaitos</i>	<i>312</i>	<i>470</i>	<i>51</i>
- Kiinteistö Oy Lentäjäntie 1	155	198	28
- Kiinteistö Oy Lentäjäntie 3	79	72	-8
- Kiinteistö Oy Turun Lentorahti	9	9	-4
- Lentoasemakiinteistöt Oyj	69	191	177
<i>Metsähallitus</i>	<i>-</i>	<i>25</i>	<i>.</i>
- Forelia Oy	-	25	.
<i>Senaatti-kiinteistöt</i>	<i>-</i>	<i>9</i>	<i>.</i>
- Kiinteistö Oy Kanavakatu 5-7	-	5	.
- Kiinteistö Oy Kuriirinportti	-	4	.
Muut	18 133	23 011	27
<i>Kelan opintotukikeskus</i>			
Valtion takaamat opintotukilain (28/72) mukaiset opintolainat sekä valtion takaamat markkinakorkoiset opintolainat (111/92 ja 65/94)	9 054	8 772	-3
<i>Finnvera Oyj</i>	<i>9 079</i>	<i>14 238</i>	<i>57</i>
Vientitakuiden voimassa oleva vastuu	8 229	13 364	62
Valtiontakausten voimassa oleva vastuu	14	28	94
Muiden takuiden voimassa oleva vastuu	836	847	1
Yhteensä	48 662	58 657	21

Valtion takaukset valuutoittain 31.12.2001

Valuutta	Vasta-arvo 31.12.2001 miljoonaa markkaa	Jakautuma %	Käytetyt valuuttakurssit/ euro
EUR, FIM	34 494	58,81	
CHF	32	0,05	1,48290
DEM	251	0,43	1,95583
GBP	18	0,03	0,60850
NLG	8	0,01	2,20371
SAR	1	0,00	3,30520
SEK	117	0,20	9,30120
USD	23 736	40,47	0,88130
	58 657	100,00	

LIITE 13
VALTIONVELKA
13.1. Kotimainen valtionvelka

	Jakau- tuma	Pääoma 31.12.2000	Otetut lainat	Tilasto- siirrot ym.	Maksetut kuoletuk- set	Pääoma 31.12.2001	Jakau- tuma	Netto- korot 2001
	%	Miljoonaa markkaa					%	
Pitkäaikainen velka	92	308 674	47 028	1	67 232	288 471	88	21 013
Yleisöobligatiolainat	85	288 505	44 150	1	62 423	270 233	82	19 948
- talousarviotalouden yleisöobli- gaatiolainat	79	266 826	41 891	11 233	58 918	261 032	79	18 197
- vakuusrahaston vastuulla olevat yleisöobligatiolainat	3	9 805	2 259	-11 232	832	-	-	476
- valtion asuntorahaston asunto- obligatiolainat	3	11 874	-	-	2 673	9 201	3	1 275
Lainat vakuutusyhtiöiltä, työeläke- laitoksilta ja eläkesäätiöiltä	1	1 626	-	-	68	1 558	1	100
Lainat valtion eläkerahastolta	3	9 300	-	-	4 600	4 700	1	361
Lainat muilta	3	9 243	2 878	-	141	11 980	4	604
Lyhytaikainen velka	8	29 125	207 102	1	195 762	40 466	12	1 401
Talousarviotalouden velkasitou- mukset ja velkakirjat	7	24 542	87 196	3 293	74 762	40 269	12	1 224
Maatalouden Interventiorahasto	0	166	836	-	805	197	0	8
Valtion vakuusrahasto	1	4 417	6 275	-3 292	7400	-	-	111
Valtion asuntorahasto	-	-	1 963	-	1 963	-	-	38
Lyhytaikainen luotto	-	-	110 832	-	110 832	-	-	20
Yhteensä	100	337 799	254 130	2	262 994	328 937	100	22 414

13.2. Ulkomainen valtionvelka

	Velka 31.12.2000		Velan vä- hennys 2001 mark- koina Lainojen kuoletus	Kurs- sierot mark koina	Velka 31.12.2001			Netto- korot mark- koina
	Ulko- maanra- han mää- räisenä	Vasta- arvo- mark- koina			Ulkomaan rahan määräisenä	Vasta- arvo mark- koina	Jakautu- ma va- luuttojen mukaan %	
	Miljoonaa rahayksikköä							
Pitkäaikainen velka	.	57 022	3 294	270	.	53 998	100	3 757
Dollarilainat (USD)	3 123	19 957	712	989	2 999	20 234	37	1 338
Puntalainat (GBP)	1 538	14 655	471	362	1 489	14 546	27	1 295
Tanskankruunulainat (DKK)	169	135	90	0	57	45	0	12
Sveitsinfrangilainat (CHF)	1 554	6 065	2 021	101	1 034	4 145	8	278
Jenilainat (JPY)	291 510	16 210	-	-1 182	291 510	15 028	28	834
Lyhytaikainen velka	-	-	-	-	-	-	-	-
Yhteensä	.	57 022	3 294	270	.	53 998	100	3 757

LIITE 14

VALTION TALOUSARVIOTALOUDEN KÄYTTÖOMAISUUSARVOPAPERIT

	Hall. ala	Markkina- arvo 31.12.2000	Kirjanpito- arvo 31.12.2000	Omistus- osuus ¹⁾ 31.12.2001	Myyntioike- uksien alaraja 31.12.2001	Markkina- arvo 31.12.2001	Kirjanpito- arvo 31.12.2001	Osingot 2001
		Miljoonaa markkaa		%	%	Miljoonaa markkaa		
Muut osakkeet		.	111 714	.	.	.	86 403	4 920
<i>Julkisesti noteeratut osakkeet</i>		<i>80 839</i>	<i>90 116</i>	<i>.</i>	<i>.</i>	<i>71 343</i>	<i>73 451</i>	<i>4 249</i>
Elisa Communications Oyj	VM	125	22			81	22	0
KSP Yhtiöt Oyj, sarja A	VM	6	2			5	2	0
Sampo Oyj ²⁾	VM			40,3	0,0	11 700	8 204	2 127
Sponda Oyj	VM	876	795	47,2	0,0	1 077	795	58
Finnair Oyj	LVM	1 295	2 178	58,4	50,1	1 060	2 178	118
Sonera Oyj	LVM	44 582	44 582	52,8	0,0	19 712	19 712	210
Fortum Oyj	KTM	15 469	25 384	70,7	50,1	16 714	25 384	818
Kemira Oyj	KTM	2 208	3 472	56,2	15,0	2 706	3 472	123
Metso Oyj	KTM	1 110	1 179	11,6	0,0	1 073	1 179	56
Outokumpu Oyj, sarja A	KTM	2 382	3 210	39,9	10,0	3 451	3 210	237
Partek Oyj	KTM	1 164	1 223	30,2	0,0	766	1 223	53
Rautaruukki Oyj, sarja K	KTM	1 264	2 338	40,1	20,0	1 344	2 338	83
Stora Enso Oyj, sarja A ja R	KTM	10 356	5 730	15,1	0,0	11 654	5 730	367
Muut ³⁾		1	0			1	0	0
<i>Julkisesti noteeraamattomat osakkeet</i>		<i>.</i>	<i>21 597</i>	<i>.</i>	<i>.</i>	<i>.</i>	<i>12 952</i>	<i>671</i>
Teollisen yhteistyön rahasto Oy (Finnfund)	UM		190	79,9			204	
VPU Pukutehdas Oy	PLM		36	100,0			36	
Arsenal Oyj	VM		868	79,0			868	
Edita Oyj	VM		30	100,0	34,0		30	
Hex Oy	VM		14				14	3
Kapiteeli Oy	VM		3 097	100,0			3 249	
PHP Holding	VM		-				1	
Rahakontti Oy	VM		5				5	
Rahapaja Oy	VM		16	100,0	51,0		16	20
Sampo Oyj ²⁾	VM		8 204					
Satakunnan Puhelin Oyj	VM		-				1	
Silta Oy	VM		-	10,2	0,0		9	
Solidium Oy	VM		160	100,0			160	115 ⁴⁾
Suomen Vientiluotto Oyj	VM		184	100,0			201	
Uusi Oulun Puhelin Oyj	VM		-				1	
Pääomatodistukset (SKOP)	VM		800	-			-	
CSC-Tieteellinen laskenta Oy ...	OPM		2	100,0			2	
FTP International Oy	OPM		5	100,0			5	
Helsingin Tiedepuisto Oy	OPM		2	33,3			2	
Nordunet AS	OPM		2	17,9			2	
Suomenlinnan Liikenne Oy	OPM		2	50,0			2	
Tamlink Oy	OPM		1	18,8			1	
Oy Veikkaus Ab	OPM		1	100,0			1	

	Hall. ala	Markkina- arvo 31.12.2000 Miljoonaa markkaa	Kirjanpito- arvo 31.12.2000 Miljoonaa markkaa	Omistus- osuus ¹⁾ 31.12.2001 %	Myyntioike- uksien alaraja 31.12.2001 %	Markkina- arvo 31.12.2001 Miljoonaa markkaa	Kirjanpito- arvo 31.12.2001 Miljoonaa markkaa	Osingot 2001
Avena Oy	MMM		100	100,0	0,0		100	7
Boreal Kasvinjalostus Oy	MMM		11	65,0	50,1		11	
Jokioisten vedenhankinta Oy	MMM		1				1	
Raskone Oy	LVM		6	90,0			5	3
Suomen Autokatsastus Oy	LVM		73	100,0			73	5
Suomen Erillisverkot Oy	LVM		78	60,0			78	
Suomen Posti Oyj	LVM		400	100,0			400	70
VR-yhtymä Oy	LVM		2 200	100,0			2 200	120
Yleisradio Oy	LVM		47	100,0			47	
Altia Group Oy	KTM		360	100,0	50,1		360	4
Art and Design City Helsinki Oy.	KTM		1	39,1			0	
Fennorating Oy	KTM		1	-			-	
Fingrid Oyj, sarja A	KTM		82	12,3			82	5
Finnvera Oyj	KTM		1 332	100,0			1 332	
Gasum Oy, sarja A	KTM		427	24,0			427	14
Inspecta Oy	KTM		6	100,0	0,0		6	
Kauppatalo Hansel Oy	KTM		72	100,0			72	7
Kemijoki Oy, sarja B	KTM		164	67,0	51,0		164	1
Licentia Oy	KTM		4	37,5			4	
Motiva Oy	KTM		4	100,0			4	
NC-Hoito Oy	KTM		1	50,0			1	
Patria Industries Oyj, sarja K1 ja B1	KTM		706	73,2	50,1		656	
Santapark Oy	KTM		11	31,5			11	
Suomen Luottovakuutus Oy	KTM		10	33,3			10	
Suomen Teollisuussijoitus Oy ...	KTM		1 105	100,0			1 355	28
Vapo Oy	KTM		300	100,0	50,1		300	63
Vuotekno Oy	KTM		2	15,4			2	1
Alko Oy	STM		100	100,0			100	200
Ekokem Oy Ab	YM		91	33,3			91	
Kymen ympäristölaboratorio Oy.	YM		1	33,3			1	
Savolab Oy	YM		-	26,0			1	
Muut ⁵⁾			287	.			251	6
Kiinteistöosakkeet			61	.			35	-
Osuudet			10	.			9	0
Yhteensä			111 784	.			86 447	4 920

¹⁾ Omistusosuus (valtion suora omistus) kaikista arvopapereista, mikäli omistusosuus ylittää 10 %.

²⁾ Sampo Oyj (31.12.2000 Sampo Leonia Oyj) on julkisesti noteerattu vasta v. 2001.

³⁾ Taulukossa on erittely julkisesti noteeratuista osakkeista, joiden kirjanpitoarvo 31.12.2000 ja/tai 31.12.2001 on vähintään 500 000 mk. Kirjanpitoarvoltaan tätä pienemmät osakkeet on esitetty yhteissummana kohdassa "Muut".

⁴⁾ Osingot sisältävät 15 milj. mk Teollisen yhteistyön rahasto Oy:n (Finnfund) osakkeina saatuja osinkoja.

⁵⁾ Taulukossa on erittely julkisesti noteeraamattomista osakkeista, joiden kirjanpitoarvo 31.12.2000 ja/tai 31.12.2001 on vähintään 500 000 mk. Kirjanpitoarvoltaan tätä pienemmät osakkeet sisältyvät yhteissummana kohtaan "Muut". Kaikki puhelin- ja huoneisto-osakkeet niiden kirjanpitoarvosta riippumatta sisältyvät kohtaan "Muut".

LIITE 15

VALTION LIIKETOIMINTA

15.1. Valtion talousarvion ulkopuolinen liiketoiminta vuonna 2001

Valtionyhtiöt (konsernitiedot)	Liike- vaihto	Liike- vaihdon muutos	Liike- voitto/ tappio	Tulos ennen veroja	Tili- kauden tulos	Sijoitetun pääoman tuotto	Oma- varaisuus- aste	Osingot valtiolle	Taseen loppu- summa	Henki- löstön keskim.
	Milj. mk	%	Milj. mk	Milj. mk	Milj. mk	%	%	Milj. mk	Milj. mk	lkm.
Alko Oy	6 121	6,9	194	225	156	43,5	33,5	208	1 417	2 209
Altia Group Oy	1 350	2,7	194	204	137	22,0	58,0	150	1 522	729
Arsenal Oyj	..	..	110	..	110	..	..	-	1 560	71
Avena Oy	1 593	12,8	49	33	23	7,0	42,0	-	931	398
Boreal Kasvinjalostus Oy ¹⁾	29	-	..	..	..	..	82,0	-	..	65
CSC - Tieteellinen										
laskenta Oy	72	11,9	-0	0	0	10,9	21,5	-	47	121
Edita Oyj	1 064	32,9	-3	-14	-25	-0,2	36,6	-	747	1 558
Finnair Oyj	9 697	-1,6	79	53	42	2,9	41,7	21	8 966	10 847
Fortum Oyj	61 895	-1,9	5 429	4 170	2 726	8,3	54,0	923	84 906	14 803
FTP International Oy	24	-10,6	-1	-1	-1	neg.	42,1	-	26	42
Inspecta Oy	103	17,7	3	2	0	6,9	33,2	-	67	250
Kapiteeli Oy	1 761	-6,9	548	392	423	7,1	58,5	163	8 164	135
Kauppatalo Hansel Oy ²⁾	810	2,6	17	15	10	8,3	70,0	7	283	92
Kemijoki Oy	313	9,7	64	8	6	-	39,2	1	2 620	416
Kemira Oyj	14 593	-1,3	856	670	418	8,0	46,0	119	14 552	10 207
Motiva Oy ³⁾	25	-	1	1	1	14,0	43,0	-	11	23
Patria Industries Oyj	1 300	4,9	10	26	17	3,3	75,4	-	1 890	2 257
Rahapaja Oy	520	141,7	164	144	89	41,1	63,3	32	449	93
Raskone Oy	180	10,0	13	12	9	33,7	46,3	3	65	340
Solidium Oy	172	-87,2	68	125	88	8,8	99,0	400	800	0
Sonera Oyj	13 003	6,3	5 654	2 646	2 432	7,9	52,0	-	52 287	10 482
Suomen Autokatsastus Oy	342	7,9	29	29	19	14,9	77,2	7	257	1 042
Suomen Erillisverkot Oy	117	30,0	26	26	19	115,0	58,9	7	39	35
Suomen Posti Yhtymä Oy	6 219	-2,0	190	196	120	6,5	63,0	48	4 763	23 304
Suomen Teollisuus- sijoitus Oy	..	..	-4	1	-5	0,1	99,7	8	1 611	7
Suomenlinnan liikenne Oy	15	6,8	1	1	0	4,6	23,0	-	15	18
Tietokarhu Oy	134	10,5	16	17	12	89,2	39,6	2	40	221
Vapo Oy	2 452	8,3	187	165	108	8,7	56,2	40	2 799	1 209
Oy Veikkaus Ab	6 337	-1,6	2 077	2 242	2 241	87,6	83,0	2 241	2 817	349
VPU Pukutehdas Oy	49	-1,9	-2	-3	-3	-11,4	61,2	-	44	180
VR-Yhtymä Oy	6 843	0,7	292	365	250	5,2	79,1	100	1 515	14 913
Yleisradio Oy	2 265	5,3	-642	155	14	n/a	51,5	-	3 105	4 511

¹⁾ Tilikauden 1.1.-31.12.2000 tiedot, seuraava tilikausi 1.1.2001 – 30.6.2002²⁾ Tilikausi 1.4.2000 – 31.3.2001³⁾ Tilikausi 1.11.2000 – 31.12.2001

Rahoituslaitokset	Liike- vaihto Milj. mk	Liike- vaihdon muutos %	Rahoitus- kate Milj. mk	Liike- voitto/ tappio Milj. mk	Tili- kauden tulos Milj. mk	Sijoitetun pääoman tuotto %	Oma- varaisuus- aste %	Osingot valtiolle Milj. mk	Taseen loppu- summa Milj. mk	Osinko/ osake Mk	P/E- luku	Henki- löstön keskim. lkm.
Finnvera Oyj	935	16,0	290	205	156	8,2 ²⁾	23,2	-	8 389	-	-	401
Suomen Vientiluotto Oyj ¹⁾	36	-	10	7	5	2,6 ²⁾	10,3	-	1 995	-	-	2
Teollisen yhteistyön rahasto Oy (Finnfund)	61	-14,3	46	27	5	n. 1 %	68,0	-	871	-	-	26

¹⁾ Tilikausi 28.12.2000 - 31.12.2001

²⁾ Oman pääoman tuotto

15.2. Valtion liikelaitosten liiketoiminta vuonna 2001

	Liike- vaihto Milj. mk	Liike- vaihdon muutos %	Käyttö- kate %	Liike- voitto/ tappio Milj. mk	Tili- kauden tulos Milj. mk	Tuloutus valtion talous- arvioon Milj. mk	Sijoitetun pääoman tuotto %	Inves- toinnit liikevaihi- dosta %	Oma- varai- suus- aste %	Taseen loppu- summa Milj. mk	Henki- löstön keskim. lkm.
Hallinnon kehittämis- keskus	36	9,2	4,9	0	1	-	4,4	-	40,7	13	59
Ilmailulaitos	1 230	5,6	7,6	94	72	27	2,6	30,1	74,9	3 813	1 826
Metsähallitus	1 397	3,0	34,3	437	398	263	9,0	13,0	98,0	11 524	1 921
Senaatti-kiinteistöt	2 289	10,8	71,4 ¹⁾	1 031	755	90	4,5	73,5	75,2	23 309	201
Tieliikelaitos	3 283	1. tilikausi	7,5	134	144	103	17,5	1,1	40,4	1 339	4 156

¹⁾ Vuokratate

LIITE 16

VALTION TALOUSARVION ULKOPUOLELLA OLEVAT VALTION RAHASTOT¹⁾

Rahasto	Tilikauden tuotto-/kulu- jäämä 2000	Taseen loppu- summa 2000	Talous- arvio- siirrot ²⁾ 2000	Tilikauden tuotto-/kulu- jäämä 2001	Taseen loppu- summa 2001	Talous- arvio- siirrot ²⁾ 2001
Miljoonaa markkaa						
Huoltovarmuusrahasto	521	5 665	0	444	6 108	0
Maatalouden interventiorahasto	-2	192	6	-5	217	8
Maatalouden kehittämisrahasto	-194	7 038	-	-268	6 745	-
Palosuojelurahasto	-0	55	-	-1	51	-
Valtion asuntorahasto	-169	54 961	-	445	54 989	-
Valtion eläkerahasto	8 375	22 851	-2 450	8 958	26 839	-4 930
Valtion televisio- ja radiorahasto	30	333	-	16	350	-
Valtion vakuusrahasto	-1 096	1 220	87	157	1 380	385
Valtion ydinjätehuoltorahasto	244	6 613	-	282	7 094	-
Valtiontakuurahasto	321	3 210	-	783	3 825	40
Öljysuojarahasto	-3	23	-6	-4	29	2
Yhteensä	8 027	102 161	-2 363	10 807	107 627	-4 495

¹⁾ Taulukossa ei ole eliminoitu rahastojen välisiä liiketapahtumia eikä talousarviotalouden ja rahastojen välisiä liiketapahtumia.

²⁾ + = siirto talousarviosta, - = siirto talousarvioon

LIITE 17

NETTOTULOT OSAKEMYNNISTÄ (12.39.50) VUONNA 2001 ¹⁾

	Miljoonaa markkaa
Ulkoasiainministeriö	
Finlandia Center	
Bruttotulo = Nettotulo	73
Liikenne- ja viestintäministeriö	
Raskone Oy	
Bruttotulo = Nettotulo	1
Kauppa- ja teollisuusministeriö	
Patria Industries Oyj ²⁾	
Bruttotulo = Nettotulo	150
Muiden tilivirastojen tulot yhteensä	1
Nettotulot osakemyynneistä (12.39.50) yhteensä	225

¹⁾ Eduskunta on edellyttänyt, että osakkeiden myyntitulojen nettobudjetointiin siirtymisestä huolimatta eduskunnalle edelleen annetaan tiedot osakkeiden myynneistä saatavista tuloista sekä myynteihin liittyvistä myyntipalkkioista ja muista kustannuksista.

²⁾ Osakkeiden myynnistä syntyneet menot, 2 milj. mk, on kirjattu momentille Osakehankinnat (32.70.88).

LIITE 18

VALTION MAKSULLINEN TOIMINTA JA KUSTANNUSVASTAAVUUS VUOSINA 2001 JA 2000

Maksuperustelain mukaiset julkisoikeudelliset suoritteet

Hallinnonala/Pääluokka	Tuotot		Kustannukset Miljoonaa markkaa		Yli-/alijäämä ¹⁾		Kustannusvastaavuus ¹⁾ %	
	2001	2000	2001	2000	2001	2000	2001	2000
Tasavallan presidentin kanslia, valtionneuvoston kanslia ja eduskunta	-	-	-	-	-	-	-	-
Ulkoasiainministeriö	99	85	57	40	31	25	154	163
Oikeusministeriö	20	16	23	20	-2	-3	89	83
Sisäasiainministeriö	277	271	349	330	-74	-59	79	82
Puolustusministeriö	-	-	-	-	-	-	-	-
Valtiovarainministeriö	51	52	64	62	-13	-10	79	84
Opetusministeriö	105	93	172	149	-67	-56	61	62
Maa- ja metsätalousministeriö	78	62	87	71	-9	-9	90	88
Liikenne- ja viestintäministeriö	518	475	539	546	-20	-71	96	87
Kauppa- ja teollisuusministeriö	21	20	21	22	-1	-2	97	92
Sosiaali- ja terveysministeriö	112	104	110	102	2	2	102	102
Työministeriö	-	-	-	-	-	-	-	-
Ympäristöministeriö	24	19	68	31	-45	-12	35	62
Kokonaistuotot	1 305	1 196						
Yhteensä ¹⁾	1 291	1 176	1 490	1 372	-199	-196	87	86

¹⁾ Kustannukset eivät ole tiedossa.

¹⁾ Luku sisältää vain ne tuotot, joita vastaavat kustannukset ovat tiedossa.

Maksuperustelain mukaiset liiketaloudelliset suoritteet

Hallinnonala/Pääluokka	Tuotot		Kustannukset Miljoonaa markkaa		Yli-/alijäämä ¹⁾		Kustannusvastaavuus ¹⁾ %	
	2001	2000	2001	2000	2001	2000	2001	2000
Tasavallan presidentin kanslia, valtionneuvoston kanslia ja eduskunta	-	-	-	-	-	-	-	-
Ulkoasiainministeriö.....	14	15	*	*	*	*	*	*
Oikeusministeriö.....	103	93	131	120	-28	-27	79	78
Sisäasiainministeriö.....	127	129	160	159	-34	-31	79	81
Puolustusministeriö.....	966	1 021	955	1 066	11	-45	101	96
Valtiovarainministeriö.....	74	74	70	69	3	5	105	107
Opetusministeriö.....	1 303	1 229	1 391	1 324	-88	-101	94	92
Maa- ja metsätalousministeriö.....	136	125	176	159	-40	-34	77	79
Liikenne- ja viestintäministeriö.....	293	591	292	602	1	-11	100	98
Kauppa- ja teollisuusministeriö.....	660	615	701	635	-41	-20	94	97
Sosiaali- ja terveysministeriö.....	337	324	354	331	-17	-7	95	98
Työministeriö.....	0	2	0	2	0	0	112	81
Ympäristöministeriö.....	26	21	27	21	-1	0	97	100
Kokonaistuotot.....	4 039	4 240						
Yhteensä ¹⁾	4 023	4 216	4 257	4 487	-234	-271	95	94

¹⁾ Kustannukset eivät ole tiedossa.

¹⁾ Luku sisältää vain ne tuotot, joita vastaavat kustannukset ovat tiedossa.

Erityislakien mukaiset suoritteet

Hallinnonala/Pääluokka	Tuotot		Kustannukset		Yli-/alijäämä ¹⁾		Kustannusvastaavuus ¹⁾	
	2001	2000	Miljoonaa markkaa		2001	2000	%	
Tasavallan presidentin kanslia, valtionneuvoston kanslia ja eduskunta	1	1	*	*	*	*	*	*
Ulkoasiainministeriö.....	-	-	-	-	-	-	-	-
Oikeusministeriö.....	436	429	681	677	-251	-253	63	63
Sisäasiainministeriö.....	16	14	14	15	-1	-2	95	87
Puolustusministeriö.....	15	18	28	17	-13	1	55	107
Valtiovarainministeriö.....	11	9	11	8	0	0	99	102
Opetusministeriö.....	16	6	17	8	-1	-2	95	75
Maa- ja metsätalousministeriö.....	237	237	239	237	-2	0	99	100
Liikenne- ja viestintäministeriö.....	791	783	3 321	3 187	-2 529	-2 405	24	25
Kauppa- ja teollisuusministeriö.....	181	174	194	167	-13	7	93	104
Sosiaali- ja terveysministeriö.....	29	27	28	26	0	1	99	103
Työministeriö.....	-	-	-	-	-	-	-	-
Ympäristöministeriö.....	-	-	-	-	-	-	-	-
Kokonaistuotot.....	1 733	1 697						
Yhteensä ¹⁾	1 724	1 690	4 533	4 343	-2 809	-2 653	38	39

¹⁾ Kustannukset eivät ole tiedossa.

¹⁾ Luku sisältää vain ne tuotot, joita vastaavat kustannukset ovat tiedossa.

LIITE 19

VALTION OSUUDET KANSAINVÄLISISSÄ RAHOITUSLAITOKSISSA

	Merkitty			Maksettu		
	31.12.2001 al- kuperäisessä valuutassa ¹⁾		Osuudet alku- peräisessä va- luutassa 31.12.2001	Osuuksien markkavasta-arvot 31.12.2001 valuuttakurs- sien mukaan	Maksupäivien valuutta- kurssien mukaan 31.12.2000	31.12.2001
	Miljoonaa yksikköä					
Kansainvälinen Jälleenrakennuspankki	SDR	1 033	USD	62	395	275
Kansainvälinen Rahoitusyhtiö	USD	16	USD	16	106	69
Kansainvälinen Kehittämisyjärjestö	USD	319	USD	319	3 794	2 557
	SDR	194	SDR	194		
- Afrikka-rahasto	USD	12	USD	12	81	78
Aasian Kehityspankki	USD	14	USD	6	70	46
	SDR	109	SDR	4		
Aasian Kehitysrahasto ²⁾	USD	100	USD	100	676	440
Latinalaisen Amerikan Kehityspankki	USD	161	USD	7	47	39
- pankin erityisrahasto	USD	19	USD	19	123	104
Afrikan Kehityspankki	UA	66	UA	8	69	42
Afrikan Kehitysrahasto	FUA	163	FUA	163	1 383	900
Efta-maiden Portugalin Teollistamis- rahasto ³⁾	SDR	2	SDR	2	14	-11
Kansainvälinen Maatalouden Kehittämisrahasto	FIM	113	FIM	113	113	113
Länsipohjolan Kehittämisrahasto	USD	3	USD	3	18	13
Pohjoismaiden Investointipankki	ECU	766	ECU	50	295	248
Kansainvälinen Investointitakauslaitos ...	SDR	11	SDR	2	15	9
Perushyödykkeiden yhteisrahasto	SDR	2	FRF	8	7	6
Pohjoismaiden Ympäristörahoitusyhtiö	ECU	15	ECU	15	88	79
Maa- ja metsätalouden Ympäristörahoitusyhtiö	FIM	209	FIM	209	209	209
Euroopan Jälleenrakennus- ja kehitys- pankki	ECU	45	ECU	45	265	260
Baltiaohjelmahastot	ECU	7	ECU	7	39	40
Euroopan Investointipankki	ECU	871	ECU	65	389	358
- rahasto	ECU	153	ECU	153	911	881
Yhteensä.....					9 107	6 710
						6 795

¹⁾ Sisältää merkityt vuosiosuudet 31.12.2001 saakka ja sekä maksettavan että takuupääoman.

²⁾ Aasian Kehitysrahasto on Aasian Kehityspankin rahasto.

³⁾ Rahasto purkautuu ja palauttaa pääoman v. 1998-2002. Valuuttakurssimuutoksista johtuen palautusten markkavasta-arvo on maksettua määrää suurempi.

LIITE 20
VALTION TUOTTO- JA KULULASKELMA SEKÄ VALTION TASE
20.1. Valtion tuotto- ja kululaskelma

	1.1.- 31.12.2001		1.1.- 31.12.12000	Muutos
	Miljoonaa markkaa			
Toiminnan tuotot:				
Maksullisen toiminnan tuotot	5 187		5 141	46
Vuokrat ja käyttökorvaukset	322		290	32
Muut toiminnan tuotot	2 817	8 325	13 654	19 084
				-10 837
Toiminnan kulut:				
Aineet, tarvikkeet ja tavarat:				
Ostot tilikauden aikana	3 060		3 606	-545
Varastojen lisäys (-) tai vähennys (+)	391		-152	-543
Henkilöstökulut	26 794		26 443	351
Vuokrat	3 374		3 070	304
Palvelujen ostot	12 776		11 540	1 236
Muut kulut	3 745		4 961	-1 216
Valmisteverastojen lisäys (-) tai vähennys (+)	-4		-3	1
Valmistus omaan käyttöön (-)	-2 240		-2 691	-451
Poistot	7 229		6 241	988
Sisäisten kulujen oikaisu	-1 490	-53 637	-1 657	-51 360
				-167
JÄÄMÄ I	-45 312		-32 275	13 037
Rahoitustuotot ja -kulut:				
Rahoitustuotot	8 333		9 338	-1 005
Rahoituskulut	-27 180	-18 847	-33 744	-24 406
				-6 564
Satunnaiset tuotot ja kulut:				
Satunnaiset tuotot	392		314	78
Satunnaiset kulut	-14 656	-14 263	-335	-21
				14 320
JÄÄMÄ II	-78 422		-56 702	21 720

	1.1.- 31.12.2001	1.1.- 31.12.2000	Muutos
	Miljoonaa markkaa		

Siirtotalouden tuotot ja kulut:

Siirtotalouden tuotot:

Kunnilta	601	556	45
Kuntayhtymiltä	0	0	0
Sosiaaliturvarahastoilta	163	150	13
Elinkeinoelämältä	17	34	-17
Rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	0	0	0
Voittoa tavoittelemattomilta yhteisöiltä	94	85	-9
Kotitalouksilta	13	13	0
Euroopan unionilta	6 974	4 989	1 985
Muut siirtotalouden tuotot ulkomailta	22	75	-53
Siirrot talousarvion ulkopuolella olevista valtion rahastoista	4 938	2 456	2 482
Muut siirtotalouden tuotot	70	77	-7

Siirtotalouden kulut:

Kunnille	25 696	23 647	2 049
Kuntayhtymille	6 805	6 451	354
Sosiaaliturvarahastoille	38 962	41 679	-2 717
Elinkeinoelämälle	14 446	14 282	165
Rahoitus- ja vakuutuslaitoksille	446	452	-5
Voittoa tavoittelemattomille yhteisöille	8 498	8 082	416
Kotitalouksille	18 031	17 319	712
Euroopan unionille	6 616	6 579	37
Muut siirtotalouden kulut ulkomaille	2 498	2 422	76
Siirrot talousarvion ulkopuolella oleville valtion rahastoille	443	98	345
Muut siirtotalouden kulut	271	293	-22
Siirtotalouden kulujen palautukset	-1 117	-4 654	-3 537

JÄÄMÄ III **-187 124** **-164 915** **22 209**

Tuotot veroista ja pakollisista maksuista:

Verot ja veronluonteiset maksut	179 710	186 483	-6 773
Muut pakolliset maksut	713	551	162

TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ **-6 702** **22 118** **-28 820**

20.2. Valtion tase

	31.12.2001	31.12.2000	Muutos
	Miljoonaa markkaa		

VASTAAVAA

KANSALLISOMAISUUS

Maa- ja vesialueet	129	111	18
Rakennusmaa- ja vesialueet	104	104	0
Rakennukset	955	972	-16
Muu kansallisomaisuus	57	53	4
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	37	45	-9
	1 281	1 285	

KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIOITUKSET

Aineettomat hyödykkeet

Perustamis- ja järjestelymenot	0	1	-1
Tutkimus- ja kehittämismenot	71	60	11
Aineettomat oikeudet	329	297	32
Muut pitkävaikutteiset menot	450	409	41
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	239	183	56
	1 089	950	

Aineelliset hyödykkeet

Maa- ja vesialueet	716	822	-106
Rakennusmaa- ja vesialueet	4 579	4 764	-185
Rakennukset	9 249	10 953	-1 704
Rakennelmat	235	243	-8
Rakenteet	100 454	101 604	-1 150
Koneet ja laitteet	5 973	6 342	-369
Kalusteet	292	277	15
Muut aineelliset hyödykkeet	36	32	4
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	3 768	3 931	-163
	125 301	128 967	

Käyttöomaisuusarvopaperit ja muut pitkäaikaiset sijoitukset

Käyttöomaisuusarvopaperit	86 447	111 784	-25 337
Peruspääomat	21 484	21 054	430
Annetut markkamääräiset velkakirjalainat	63	181	-118
Markkamääräisten joukkovelkakirjalainojen ostot	88	136	-48
Muut pitkäaikaiset kotimaiset sijoitukset	365	119	246
	108 447	133 273	

	31.12.2001		31.12.2000		Muutos
				Miljoonaa markkaa	
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS					
Vaihto-omaisuus					
Aineet ja tarvikkeet	676		884		-208
Keskeneräinen tuotanto	106		99		7
Valmiit tuotteet/Tavarat	245		594		-349
Ennakkomaksut	0	1 027	-	1 576	0
Pitkäaikaiset saamiset					
Pitkäaikaiset saamiset		8 990		9 073	-83
Lyhytaikaiset saamiset					
Myyntisaamiset	1 450		1 683		-233
Markkamääräiset lainasaamiset	1		1		0
Siirtosaamiset	5 406		2 101		-3 305
Muut lyhytaikaiset saamiset	999		994		5
Ennakkomaksut	2 472	10 327	1 993	6 772	478
Rahoitusomaisuusarvopaperit ja muut lyhytaikaiset sijoitukset					
Muut markkamääräiset sijoitukset	27 964		37 914		-9 949
Muut valuuttamääräiset sijoitukset	-		665		-665
Muut lyhytaikaiset markkamääräiset sijoitukset ...	-	27 964	0	38 578	0
Rahat, pankkisaamiset ja muut rahoitusvarat					
Kassatilit	16		18		-2
Postisiirtotilit	0		-3		3
Muut pankkitilit	94		96		-2
Muut rahoitusvarat	1 442	1 552	624	735	818
VASTAAVAA YHTEENSÄ	285 979		321 210		

	31.12.2001		31.12.2000		Muutos
				Miljoonaa markkaa	
VASTATTAVAA					
OMA PÄÄOMA					
Valtion pääoma					
Valtion pääoma 1.1.1998	-178 889		-178 831		-59
Edellisten tilikausien pääoman muutos	43 068		20 950		22 118
Tilikauden tuotto-/kulujäämä	-6 702	-142 523	22 118	-135 762	-28 820
Rahastojen pääomat					
Muut valtion rahastot ja lahjoitetut varat		350		337	13
ARVOSTUSERÄT					
Arvonkorotukset		15 580		43 601	-28 021
VIERAS PÄÄOMA					
Pitkäaikainen					
Otetut markkamääräiset lainat	254 325		247 453		6 872
Otetut valuuttamääräiset lainat	51 425		54 302		-2 878
Lainat eläkerahastolta	4 058		4 700		-642
Muut pitkäaikaiset velat	144	309 952	199	306 654	-55
Lyhytaikainen					
Talousarvion ulkopuolella olevien valtion rahasto-					
jen yhdistytilit	7 803		11 391		3 588
Seuraavana tilikautena maksettavat lyhennykset	21 870		38 359		-16 489
Lyhytaikaiset markkamääräiset lainat	40 269		24 543		-15 725
Lyhytaikaiset valuuttamääräiset lainat	0		-		0
Valtion hoitoon jätetyt vieraat varat	3 160		308		2 852
Saadut ennakot	2 519		2 251		267
Ostovelat	2 572		3 611		-1 040
Tilivirastojen väliset tilitykset	957		979		-22
Edelleen tilitettävät erät	5 013		6 248		-1 235
Siirtovelat	16 712		16 590		121
Muut lyhytaikaiset velat	1 748	102 621	2 099	106 380	-352
VASTATTAVAA YHTEENSÄ		285 979		321 210	

